

ΤΑΚΗ ΛΑΠΠΑ

ΛΕΙΒΑΔΙΑ
ΚΑΙ ΛΕΙΒΑΔΙΤΕΣ
ΣΤΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ

20602

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Λεβαδείας

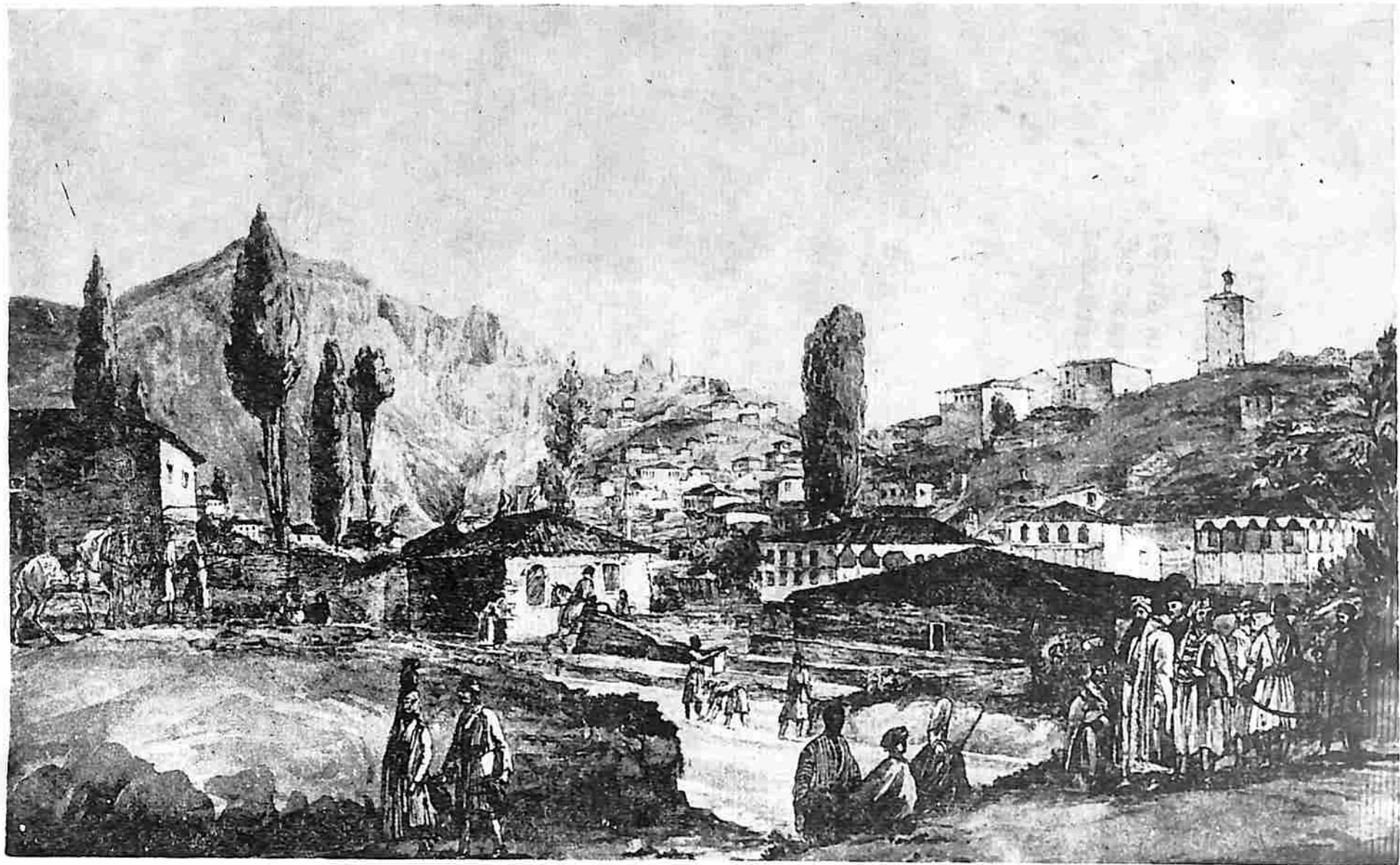
ΔΩΡΕΑ
ΤΑΚΗ ΛΑΠΠΑ
ΣΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΛΕΙΒΑΔΙΑΣ

ΛΕΙΒΑΔΙΑ ΚΑΙ ΛΕΙΒΑΔΙΤΕΣ
ΣΤΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ

100

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Λεβαδειας

B. 100

Λειβαδιά 1820 *

Jos. Cartwright
(Μουσ. Μπενάκη 'Αρ. 1815)

ΤΑΚΗ ΛΑΠΠΑ

ΛΕΙΒΑΔΙΑ
ΚΑΙ ΛΕΙΒΑΔΙΤΕΣ
ΣΤΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ

ΑΘΗΝΑ · 1971

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Λεβαδείας

Αριθ. Εισαγωγής
20602
Ταξινομικός Αρ.
938.914
ΛΑΠ

ΚΕ: 1448

Μ Ε Ρ Ο Σ Π Ρ Ω Τ Ο

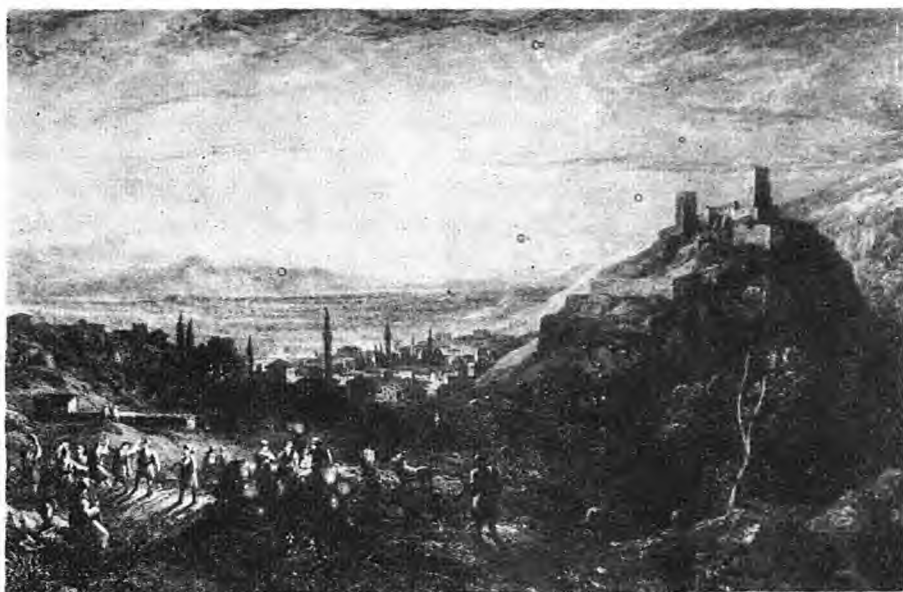
Η Λ Ε Ι Β Α Δ Ι Α

Σ Τ Ο Ε Ι Κ Ο Σ Ι Ε Ν Α

Ο ΤΙΤΛΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΤΑΥΤΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟ ΤΙΤΛΟ

Λειβαδιά 1820

0ΣΦΠ

0ΣΦΠ

ΕΘΝΙΚΟ ΜΥΣΤΙΚΟ

ΣΤΟ βιβλίο μου «Η Χώρα της Λειβαδιάς» καταπιάστηκα με την τουρκοκρατούμενη εποχή της Λειβαδιάς. Τελείωνα με τον καιρό που βρισκόταν στην κατοχή του Άλη πασά. Τα χρόνια όμως αυτά έτυχε να συμπέσουν μ' άλλα περιστατικά που δεν είχαν θέση στο βιβλίο κείνο. Ταυτίζονται με την Έλληνική Έπανάσταση. Γι' αυτό φύλαξα να τα ιστορήσω εδώ.

Το μυστικό της Φιλικής Έταιρείας έφτασε στη Λειβαδιά πριν ακόμα άπλωθει και μαθευτεί στους πολλούς.

Πρώτους Λειβαδίτες Φιλικούς βρίσκουμε δυο κληρικούς: Τό Θανάση Παπαγεωργίου που τον κατήχησε στην Πόλη τό 1818 ο Θανάσης Τσακάλωφ και τόν αρχιμανδρίτη Λεόντιο Ίωάννου τόν ίδιο χρόνο στην Πόλη ο Μανώλης Εάνθος¹. Καί οί δυό τους με δυναμική δράση.

Τόν άλλο χρόνο, 1819, γίνονται μέλη της Φιλικής ο Γιαννάκης Λογο-

1. Μέξα Β. Οί Φιλικοί 1937 σελ. 18 και 30.

θέτης στη Λειβαδιά απ' τὸ Θανάση Ζαρείφη.² Ὁ Σωτήρχος Πατεράκης 30 χρόνων, απ' τὸν Ἡλία Χρυσοσπάθη στὴν Πόλη.³ Καὶ στὰ Γιάννενα ὁ Γιάννης Φίλωνας κι ὁ Λάμπρος Νάκος.⁴ Οἱ δύο αὐτοὶ εἶχαν κατατοπισθεῖ γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τῆς Ἑταιρείας καὶ γιὰ τὸ σκοπὸ τῆς, λίγο καιρὸ πρὶν ποὺ βρέθηκαν στὴν Πάτρα, απ' τὸν Ἀριστείδη Παπᾶ.

Ὁ Γιαννούλης Νάκος κατηχήθηκε τὸ Μάρτη τοῦ 1820 στὴ Λειβαδιά μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ «ἱερέα» ὅπως ἀναφέρει τὸ «ἐφοδιαστικό» του ποὺ σώθηκε καὶ εἶναι γραμμμένο μὲ τὸν κρυπτογραφικὸ κώδικα τῆς Φιλικῆς.

Τὸ χρόνο αὐτὸ φτάνουν «ἀπόστολοι» τῆς Ἑταιρείας κι' οἱ Λειβαδίτες Δῆμος Ἀντωνίου καὶ Λάμπρος Καπουράλλης ποὺ διαθέτουν ὅλο τὸ βίος τους καὶ τίς δυνάμεις τους γιὰ νὰ διαδώσουν τὸ μυστικὸ τῆς Φιλικῆς. Τοὺς ξεπερνάει ὅμως ὁ ἄλλος ἀπόστολος Θανάσης Ζαρείφης, απ' τὴ Σιάτιστα⁵ κι ὄχι απ' τὴ Λειβαδιά⁶, ποὺ ἀπλόχερα ἐμπιστεύεται τὸ ἐθνικὸ μυστικὸ. Καὶ σχολιάζοντας τίς ἐνέργειες αὐτῆς τοῦ Ζαρείφη, ὁ Φιλήμονας, γράφει γι' αὐτόν: «...Μικρᾶς μὲν διανοητικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως ἄνθρωπος, μέγала ὅμως διαπραξάμενος διὰ τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ αὐτοῦ πνεύματος καὶ ἐν τῇ διψῶσῃ τὴν ἐθνικὴν ἐλευθερίαν καρδίᾳ τῶν συνανθρώπων. Αὐτὸς διένειμε καὶ τὰ μεγαλύτερα στρατιωτικὰ ἀξιώματα καὶ τὰς ὑψηλότερας πολιτικὰς θέσεις ἐν ὀνόματι τῆς Ἑταιρείας. Γελοῖα μὲν φαίνονται ἤδη τὰ τοιαῦτα τῶν πραγμάτων παρελθόντων· χρησιμώτατα ὅμως ὑπῆρχον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τῶν πραγμάτων κατεπειγόντων...»⁷. Κι ἐγινε ἔτσι ἡ Λειβαδιά τὸ κέντρο απ' ὅπου ἀπλώνονταν ἡ ἰδέα τῆς Φιλικῆς σ' ὅλες τίς γύρω περιοχές.

Ἐνῶ ὅμως πρὸς τὸ τέλος τοῦ 1820 ἡ περιοχή ὅλη βρισκόταν σὲ συνωμοτικὸ ὄργασμὸ κι' ὁ σπόρος τῆς Φιλικῆς θὰ ἄρχιζε νὰ δίνει τοὺς καρπούς του, μεσολάβησαν δυσάρεστα περιστατικά. Φέρανε σὲ δύσκολη θέση τοὺς Λειβαδίτες καὶ κινδύνεψε νὰ φανερωθεῖ ὁ μεγάλος σκοπὸς τῆς Ἑταιρείας.

Ἀπ' τὰ 1816 ἀρματολὸς τῆς Λειβαδιάς ἦταν ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀντροῦτσος. Ἀπὸ χρόνια ἡ περιοχή ὅλη αὐτὴ βρισκόταν στὴν κατοχὴ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Τεπελεγλῆ.

Τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1820, σὰν ἔμαθε ὁ ἀποστάτης κατὰ τοῦ σουλτάνου Τεπελεγλῆς πὼς τουρκικὲς δυνάμεις στέλνονταν καταπάνω του, ἔκανε στρατιωτικὸ συμβούλιο στὰ Γιάννενα. Ἦθελε νὰ ὀργανώσῃ τὴν ἀντίστασή του στὴν

2. Φιλήμων. Α' σελ. 400.

3. Μέξας. ὁ.π.π. σελ. 59.

4. Φιλήμων. Α' σελ. 415.

5. Γ.Α.Κ. Ἰπουργ. Πολέμου φάκ. 216.

6. Ἀβραάμ. σελ. 66.

7. Φιλήμων. Γ' σελ. 76.

Ἡπειρο. Στὸ συμβούλιο αὐτὸ λάβαινε μέρος καὶ πολλοὶ ἀπ' τοὺς ἀρματολούς. Πῆγε κι' ὁ Ὀδυσσεύς.

Κεῖνο τὸν καιρὸ, μὲ μερικοὺς ἀκόμα προεστοὺς ἀπ' ἄλλες περιοχές, ὁ Ἄλῃς κάλεσε στὰ Γιάννενα ἀπ' τὴ Λειβαδιά καὶ τὸν ἄρχοντα Λογοθέτη ποὺ τοῦ εἶχε ἐμπιστοσύνη. Ἦξερε ὁ παστῆς πῶς ὄλοι τοὺς τοῦτοι ἦταν Φιλικοὶ καὶ θέλησε νὰ τοὺς κλέψει μυστικὰ τῆς Ἑταιρείας. «... Ἰκέτευσε δὲ αὐτοὺς, καὶ δάκρυα κροκοδείλου χύσας ἔπεισε νὰ τοῦ ἀποκαλύψουν τὸν σκοπὸν τῆς ἑταιρείας καὶ τὰ μέσα, ἅτινα αὐτὴ διέθετεν, ὡμόσας αὐτοῖς νὰ ὑπηρετήσῃ πιστῶς τὸν σκοπὸν τοῦτον, γινόμενος μέλος αὐτῆς καὶ θυσιάζων τοὺς θησαυροὺς του»⁸ κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸ. Κεῖνοι τοῦ ἀποκρίθησαν πῶς δὲ μπορούσαν νὰ κάνουν τίποτα καὶ τὸν ξεπλάνεψαν πῶς τ' ἀρμόδια πρόσωπα ποὺ θὰ τὸν βοηθοῦσαν ἦταν τάχα στήν Πάτρα. Ὁ Ἄλῃς δὲν τοὺς πίστεψε κι' ἔστειλε ἀνθρωπὸ τοῦ στὰ Ἴόνια.

Ξαναγυρίζοντας ὁ Ὀδυσσεύς τὸ καλοκαίρι ἀπ' τὰ Γιάννενα στὴ Λειβαδιά, εἶχε πάρει διαταγὴ ἀπ' τὸν ἀφέντη του τὸν Ἄλῃ, νὰ ξεσηκώσῃ καὶ τοὺς Λειβαδίτες. Ἔτσι θὰ ἔφερνε ἀντιπερισπασμὸ στὶς σουλτανικὲς δυνάμεις. Ὁ Ἄντρούτσος ποὺ ἀπὸ καιρὸ εἶχε κατηχηθεῖ στὸ μυστικὸ τῆς Φιλικῆς, πίστευε, πῶς ἦταν ἡ προεπόμενη περίσταση νὰ ξεσηκωθοῦν οἱ Ρωμιοὶ ταυτόχρονα μὲ τὸν Ἄλῃ. Φλογερός χαρακτήρας βιαζόταν νὰ ξεσπάσῃ ἢ ἐπανάσταση, χωρὶς ὅμως νὰ λογαριάζει τὰ ἀποτελέσματα ἀπ' ἓναν παράκαιρο ἀκόμα ἑλληνικὸ ξεσηκωμό...

Φτάνοντας στὴ Λειβαδιά βρῆκε ὄλους τοὺς Ἕλληνας ἀντίθετους στὴ γνώμη του. Μ' ὄλο ποὺ προετοιμάζονταν γιὰ τὴν ἐπανάσταση, κανεὶς δὲν ἦταν μὲ τὶς ιδέες του. Ἀκόμα καὶ αὐτὰ τὰ παλληκάρια του. Περίμεναν νὰ δοθεῖ τὸ γενικὸ σὺνθημα νὰ ξεσηκωθοῦν μαζί μ' ὄλους τοὺς Γραικοὺς.

Ὁ Ὀδυσσεύς εἰδοποίησε τὸν Ἄλῃ γιὰ τὴν ἀντίδραση καὶ τὴν ἀπροθυμίαν ποὺ συναντοῦσε στὴ Λειβαδιά. Ὁ ἀποστάτης Τεπελενλῆς κάλεσε γιὰ δευτέρη φορὰ στὰ Γιάννενα τὸν ἄρχοντα Γιαννάκη Λογοθέτη, γιὰ νὰ καταφέρει νὰ τὸν πάρει μὲ τὸ μέρος του. Ὁ Λογοθέτης δὲν πῆγε. Καὶ τότε ὁ Ἄλῃς ἀναγκάστηκε νὰ στείλῃ στὴ Λειβαδιά τὸν Παναγιωτάκη Λιδωρίκη, μήπως αὐτὸς κατάφερνε νὰ πετύχει κείνο ποὺ δὲν μπόρεσε νὰ κάνει ὁ Ὀδυσσεύς.

Ἄκαρπες στάθηκαν οἱ ἐνέργειές τους. Οἱ Λειβαδίτες καὶ τὰ παλληκάρια τοῦ ἀρματολοῦ δὲν ἄλλαζαν γνώμη. Οἱ καπεταναῖοι, μίλησαν σχετικὰ στὸ πρωτοπαλληκάρου τοῦ Θανάση Διάκου, στὸ Βασίλη Μπούσογο καὶ σ' ἄλλα. Κανεὶς, δὲν ἦταν πρόθυμος νὰ τὸν ἀκολουθήσει. Καὶ κατὰ τὰ γραφόμενα τοῦ Μπούσογου, ὁ Διάκος κι' αὐτὸς ἀρνήθηκε λέγοντάς του:

—Καπετάνιε. Ἐμεῖς ὠρμιστήκαμε νὰ λευτερώσουμε τὴν πατρίδα μας καὶ τὴ θρησκείαν καὶ τώρα πῶς νὰ πᾶμε βοήθεια τοῦ Ἄλῃ παστῆ; Μεῖς οὔτε

8. Ἀραβαντινοῦ Σπ. Ἱστορία Ἄλῃ παστῆ. Ἀθήναις, 1895. σελ. 284.

πηγαίνουμε ούτε εΐμαστε σύντροφοί σου⁹.

Ἄπ' τῆ στιγμῆ κείνη ἄρχισε νά κρυφοδόσκει ἔχθρα ἀνάμεσα στὸν ἀρχηγὸ καὶ στὰ παλληκάρια. Κ' ἓνα τυχαῖο περιστατικὸ στάθηκε σὲ λίγο ἀφορμὴ νά χωριστοῦν γιὰ πάντα.

Ἦταν σὲ κάποια περιοδεΐα πού ὁ Ἄντροῦτσος μὲ τὰ παλληκάρια τοῦ ἔκανε στὸν Ὀρχομενὸ. Ὅπως συνήθιζε τιμώρησε σκληρὰ κάτι Ρωμηοὺς γιὰ μικροσφάλματα. Φεύγοντας ἀπ' τὴν Πετρομαγούλα, ὁ Διάκος ἔκανε παρατηρήσεις στὸν καπετάνιο τοῦ γιὰ τὸν ἀπάνθρωπο τρόπο πού φέρνονταν στοὺς χριστιανούς. Λογομαχώντας φτάσανε ἔξω ἀπ' τὴν Πετρομαγούλα στὸ Γεφυράκι. Ἐδῶ ἡ λογοτριβὴ φούντωσε. Ὁ παράφορος Ὀδυσσεύς, τραβάει τὴν κουμπούρα τοῦ γιὰ νά τὴν ἀδειάσει κατὰ τοῦ Διακού. Μὰ κι αὐτὸς δὲν στάθηκε σταυροχεριασμένος. Τραβάει τὸ γιαταγάνι τοῦ λέγοντάς του:

—Τράβα μωρὲ τουρκόπιστε καὶ ἂν μὲ σκοτώσεις χαλάλι σου, ἄλλοιῶς γλυτώνουμε ἀπὸ ἓναν τυραννόπιστο!...

Μπῆχαν στὴ μέση τ' ἄλλα παλληκάρια καὶ τοὺς χώρισαν. Ἀγαναχτισμένο ὅμως τὸ πρωτοπαλλήκαρο ξεφωνίζει:

—Ἐ, μωρὲ σύντροφοι, ἐγὼ δὲν μπορῶ πιά νά κάνω μ' αὐτὸν τὸν μπόγια. Ὅποιος ἀπὸ σᾶς θέλει ἄς ἔρθει κοντά μου¹⁰.

Τέσσερα παλληκάρια ἀπόμειναν μὲ τὸν Ἄντροῦτσο. Ὅλα τ' ἄλλα πῆγαν κοντὰ στὸ Διάκο.

Στὸ μεταξὺ ὅμως στὴ Βοιωτία ζύγωνε ἓνα ἀσκέρι ἀπὸ τρεῖς χιλιάδες ἀρματωμένους καὶ μ' ἀρχηγὸ τὸν Μπεχλιδᾶν πασᾶ, γνωστὸ μὲ τὸνομα Μπαμπᾶ, γιὰ τὴ μεγάλη του ἡλικία. Κατέβαινε μὲ σκοπὸ νά τιμωρήσει τοὺς Λειθαδίτες. Γιὰτὶ ἀπ' τίς διάφορες ἐνέργειες τοῦ Ὀδυσσεᾶ γιὰ τὸν Ἄλῃ, ἡ Λειθαδιὰ χαρακτηρίστηκε ἀληπασαλιζουσα. Δηλαδή πὼς οἱ Ἕλληνες τῆς Λειθαδιᾶς εἶχαν πάει μὲ τὸ μέρος τοῦ ἀποστάτη Ἀρδανίτη πασᾶ. Αὐτὸ θὰ ἦταν ἀρκετὸ νά πάθει ἡ Λειθαδιὰ ἀπ' τὸ σκληρόκαρδο Μπαμπᾶ πασᾶ, ὅτι πρὶν ἀπὸ λίγο κι ἡ Θεσσαλία.

Μὲ χωρὶς συντρόφους ὁ Ἄντροῦτσος δὲν μπορούσε νά χτυπήσῃ τ' ἀσκέρια τοῦ πασᾶ καὶ νά ὑπερασπιστεῖ τὴν περιοχὴ. Οὔτε ὅμως ἦταν σωστὸ νά μένει στὴ Λειθαδιὰ καὶ νά τὸν συναντήσῃ ὁ πασᾶς. Ἀναγκάστηκε νά φύγει καὶ νά πάει στὸν Παργασσό.

Οἱ Λειθαδίτες, πρὶν ἀκόμα ὁ Μπαμπᾶ πασᾶς φτάσει μὲ τ' ἀσκέρι τοῦ στὴν πόλη τους, τοῦ στείλανε πλούσια δῶρα. Μ' αὐτὰ καταφέρανε νά τὸν καλοπιᾶσουν καὶ νά γυρίσει πίσω, χωρὶς νά πατήσῃ στὴ Λειθαδιὰ.

Σὲ κείνη ὅμως τὴν κρίσιμη περίσταση «τ' ἄρματα τῆς Λειθαδιᾶς», ὅπως λέγαν τὸ ἀρματολόγι της, εἶχε ἀπομείνει ὄρφανὸ ἀπὸ ἀρχηγό. Δικαιωματικὰ διάδοχος, σύμφωνα μὲ τὸ κλέφτικο ἔθιμο, ἦταν τὸ πρωτοπαλλήκαρο: Ὁ Θα-

9. Ἱστορικὴ Ἑταιρεία. Ἐγγραφο ἀριθ. 14580.

10. Σγουρδάκη I. Ἄριστος ὁδηγὸς ἢ πείρα. κλπ. 1876 σελ. 10.

νάσης Διάκος. Σ' αὐτὸν προσβλέψανε μ' ἐμπιστοσύνη Ἕλληνες κι ὀθωμανοί. Στις 26 τοῦ Ὀκτώβρη 1820, τὸ Διάκο διορίσανε «παντούρη καὶ καπετάνο» τοῦ «καζᾶ» Λειβαδιάς μὲ μισθὸ εἴκοσι γρόσια τὸ μῆνα. Ἡ προθεσμία ἦταν ἐξάμηνη ἀπ' τοῦ Ἀϊ Δημητρίου, Κασίμ, ὡς τοῦ Ἀϊ Γιωργίου, Χιντριλέζ. Τὸ χαρτί τοῦ διορισμοῦ του ποῦ σώθηκε ὑπογράφηκε ἀπὸ ἕξι Τούρκους καὶ τρεῖς Λειβαδίτες κοτζαμπάσηδες. Νικόλας Νάκος, Γιάννης Λογοθέτης καὶ Γιάννης Φίλων¹¹.

Ὁ Διάκος ἀπ' τὸ χαρακτῆρα του ἔγινε γρήγορα ἀγαπητὸς καὶ σεβαστὸς σ' ἄλλους τοὺς Ρωμιούς. Ἀκόμα καὶ στοὺς κοτζαμπάσηδες ποῦ ἀπὸ παλιά, δὲν συμπαθοῦσανε τοὺς στρατιωτικούς. Κι ἡ ἐκτίμησι τῶν Ρωμιῶν στὸν καινούργιο ἀρματολόγους ἦταν τόση ποῦ ὁ ἄρχοντας Φίλωνας ἀποφάσισε νὰ τὸν κάνει γαμπρό του. Τὸν ἀρραβώνιασε μὲ τὴν κόρη του Ρωζάνη, «πρᾶγμα σπάνιο γιὰ τὴν ἀκατάδεκτη ἀρχοντιά τοῦ τόπου»¹² κατὰ τὸ Βλαχογιάννη. Ὑστερα ἀπ' τὸν μαρτυρικὸ θάνατο τοῦ Διάκου, ἡ ἀρχοντοπούλα παντρεύθηκε στὰ 1824 τὸν Ἀθηναῖο ἄρχοντα Σπύρο Ζαχαρίτσα¹³.

Μὰ οἱ Λειβαδίτες καὶ πάλι δὲν μπόρεσαν νὰ καταπιαστοῦν ξένοιαστοι μὲ τὴν ὀργάνωσή τους γιὰ τὸν Ξεσηκιωμό, ποῦ ξέρανε πᾶς πῶς ἡ μέρα κοντοζυγώνει.

Μόλις γλύτωσαν ἀπ' τὸν κίνδυνο τοῦ Μπεχλιβάν πασᾶ, φανερώθηκε καινούργιος. Τούτη τὴ φορά ἴσως πῶς μεγάλος. Ὁ καινούργιος χρόνος τοῦ 1821 μπήκε ἄσκημα γιὰ τοὺς Λειβαδίτες.

Οἱ καθημερινὲς μικροστοιμασίες γιὰ τὴν Ἐπανάστασι. Οἱ κινήσεις τοῦ Ἀντρούτσου νὰ παρασύρει τοὺς Ἕλληνας σ' ἐπανάστασι μαζί μὲ τὸν Ἀλῆ. Ὁ ἐρχομὸς ξένων στὴν πόλη ὅπως τοῦ Παναγιωτάκη Λιδωρίκη καὶ τῶν Φιλικῶν, ὑποψίασανε τοὺς Τούρκους ἀγάδες καὶ μπέηδες τῆς Λειβαδιάς.

Κι ἔτυχε τότε νὰ εἶναι βοεβόδας ὁ Καρὰ Ἰσμαήλ ἀγάς «ἀνὴρ πνεύματος, πείρας πραγμάτων καὶ μεγάλης περιουσίας»¹⁴. Νόμισε λοιπὸν πῶς ἔλη αὐτὴ ἡ σιωπηλὴ ἀναταραχὴ τῶν Γκιαούρ, τὰ πηγαινοερχόμενα καὶ τὰ κρυφοκουδεντιάσματα, ἄλλο σκοπὸ δὲν εἶχαν παρὰ πῶς νὰ συντράμουν τὸν Κάρ Ἀλῆ, ὅπως λέγαν τὸν ἀποστάτη Ἐπελενλῆ. Ὁ νοῦς του δὲν πῆγε πῶς οἱ Ἕλληνες ἐτοιμάζονταν γιὰ λογαριασμὸ τους.

Δὲν χάνει λοιπὸν καιρὸ ὁ Καρὰ Ἰσμαήλ. Μὲ μιὰς ἀνάφερε τὴν ὑποψία του αὐτὴ στὸ Γιουσούφ πασᾶ τῆς Χαλκίδας καὶ στὸ Μαχμούτ πασᾶ τὸ γνωστὸ Δράμαλη, ποῦ βρισκόταν τότε στὰ Γιάννενα καὶ πολιορκοῦσε τὸν Ἀλῆ πασᾶ. Καὶ ζητοῦσε ὁ βοεβόδας νὰ τοῦ δώσουν διαταγὴ νὰ πιάσει τοὺς Λειβαδίτες κοτζαμπάσηδες, τὸν Παναγιωτάκη Λιδωρίκη, τὸ Μανωλάκη Σπυρί-

11. Λάππα, Διάκος σελ. 53.

12. Βλαχογιάννης Γ. Ἐφημ. Πρωτὰ 17.10.1932.

13. Λάππα, Διάκος σελ. 36.

14. Φιλῆμων Γ' σελ. 76.

δωνα, τὸ Λάμπρο Νάκο καὶ πολλοὺς διαλεχτοὺς Ἑλληνας.

Καὶ εἶχε σκοπὸ ἄλλους νὰ σκοτώσει καὶ ἄλλους νὰ φυλακίσει.

Οἱ Λειβαδίτες, ποὺ ἄγρυπνοι παρακολουθοῦσαν ἐλες τὶς μετακινήσεις καὶ τὶς ἐνέργειες τῶν Ὀθωμανῶν στὴν πόλη τους, μὲ μιᾶς τὸ μάθανε. Μεγάλο καὶ δύσκολο ἐμπόδιο τοῦ ξεσηκωμοῦ. Φροντίσανε ὅσο μπορούσανε πρὸ γρήγορα νὰ ἀντιδράσουν. Στέλνουν τότε στὰ Γιάννενα ἀποσταλμένους μὲ ἀκριβὰ δῶρα γιὰ τὸν Γιουσούφ καὶ τὸ Μαχμούτ πασᾶ. «Ὑπερασπίσαντες ἑαυτοὺς διὰ τῆς παντοδυνάμου παρὰ τοῖς Τούρκοις δωροδοκίας ὡς συκοφαντούμενους μὲν σκληρῶς, ἀθῶους δὲ ὄντας καὶ πιστοὺς διατελοῦντας ὑπὸ τῶν σουλτάνων»¹⁵ κατάφεραν οἱ Λειβαδίτες νὰ γκρεμίσουν τὴν κατηγορία. Καὶ δὲν περιωρίστηκαν οἱ ἀποσταλμένοι τους σ' αὐτό. Χαρακτήρισαν τὸν Καρὰ Ἰσμαήλ, γιὰ συκοφάντη καὶ ζήτησαν νὰ τὸν ἀντικαταστήσουνε. Οἱ δυὸ πασάδες στέρξαν ἐστὴν ἐπιθυμία τῶν Γραικῶν τῆς Λειβαδίας. Στείλανε τὸ Θεσσαλονικιὸ Χασὰν ἀγᾶ, νὰ πάρει τὴν θέση του. Ὁ καινούργιος βοεβόδας τῆς Λειβαδίας ἦταν ὅτι ταίριαζε γιὰ τὴν περίσταση. Γιατὶ ἦταν «πολλῶ κατώτερος καὶ τῷ πνεύματι καὶ τῇ τόλμῃ τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Καρὰ Ἰσμαήλ ἀγᾶ»¹⁶.

Γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ ἀκόμα πρὸ πολὺ τοὺς Λειβαδίτες, ὁ Δράμαλης ἔστειλε ἐστὴν πόλη τους ντερβέναγα. Αὐτὸς θὰ περιώριζε τὴ δύναμη τοῦ βοεβόδα καὶ θὰ ἦταν ὁ σύνδεσμος τοῦ πασᾶ μὲ τοὺς κοτζαμπάσηδες.

Ἔτσι τώρα πιά ἀνεμπόδιστα οἱ Λειβαδίτες, θάριχτοῦν μ' ὅλες τους τὶς δυνάμεις νὰ προετοιμάσουν τὴν ἐπανάστασή τους.

15. Φιλῆμων Γ' σελ. 77.

16. Φιλῆμων Γ' σελ. 77.

*Αράχωβα 1843

E. Rey

Π Ρ Ω Τ Ο Α Ι Μ Α

Ο ΠΩΣ σ' ἔλο τὸ ὑπόδουλο ἔθνος καὶ στὴ Λειβαδιά τὸ μυστικὸ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἔγινε πιά «κοινὸ μυστικόν» γιὰ ἄλλους τοὺς Ἕλληνας. Στὰ κρυφὰ οἱ Ρωμιοὶ προετοιμάζονταν γιὰ τὴ στιγμή πού θά βροντοῦσαν τὰ ἐπαναστατικὰ καριοφύλια. Δένουν χαρτούτσια, καθαρίζουν τὰ ντουφέκια τους, ἀκομίζουν τὰ μαχαίρια τους καὶ οἱ γυναῖκες φτιάχνουν ἀπὸ λιγὸ «ξαντὸ» γιὰ τοὺς αὐριανούς λαβωμένους. Μὲ κόπο κατάφεραν νὰ κρύψουν τὸν ἐνθουσιασμό τους. Ἄνυπόμονα προσμένουν τώρα ἄλλοι τους νὰ φτάσει αὐτὴ ἡ εὐλογημένη ὥρα.

Καὶ τὸ εὐτύχημα ἦταν πὼς ἡ Γκισοῦρ Λειβαδιά ξακολουθοῦσε καὶ τώρα νὰ κρατᾶει τὴν παλιά της δόξα πού εἶχε ἀποκτήσει πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια. Νὰ δεσπάζει ἀκόμα παντοδύναμη σ' ὅλη τὴ Ρούμελη. Γιὰ τοῦτο καὶ ὁ ἱστορικὸς τοῦ Εἰκοσιένα γράφει γι' αὐτή: «Ἐάν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἐλογίζετο ὡς μία τῶν ἐπισημοτέρων πόλεων μόνη τῆς Βοιωτίας, κατὰ τοὺς νεωτέρους ὁμως μόνη τοιαύτη διεκρίνετο καθ' ἅπασαν τὴν Στερεάν, τὴν ἔσω τῶν Θερμοπυλῶν καὶ Θυάμου. Ἡ Λεβαδεία, καίτοι μεσόγειος, αὐτόχρονη ἦν ἡ παράλιος πόλις τῶν Πατρῶν τῆς Πελοποννήσου, διότι καὶ πληθυσμὸν ἰκανὸν μέχρι τῶν δεκακισχιλίων ἔφερε, καὶ διοίκησιν σχετικῶς ἄνετον, καὶ προκρίτους σοβαροὺς, καὶ γαιοκτημοσύνην πολλήν, καὶ βιομηχανίαν καὶ ἐμπορίαν ἐκέκτητο. Ὡσαύτως, ἐάν ἐτιμᾶτο ἄλλοτε διὰ τὸ ἄντρον τοῦ Τροφωνίου καὶ τὰ

μεγαλοπρεπή μνημεία αὐτῆς, ἤδη διέφερον ὡς ἔχουσα ἀντὶ τοῦ Τροφωνίου μὲν νουνεχείς καὶ ἰσχυροὺς προκρίτους, ἀντὶ τῶν μνημείων δὲ ὄπλα γενναῖα καὶ ἐλευθεριάζοντα. Ἐν αὐτῇ ἡ Ἑταιρεία τῶν Φιλικῶν ἦνθει, καὶ ἀπ' αὐτῆς διεδόθη καθ' ἑλὴν τὴν πέριξ χώραν. Ὁ Νικόλαος Νάκος ἄλλος Ἀσημάκης Ζαΐμης τῆς Πελοποννήσου, ὡς πρόσωπον σοδαρὸν καὶ ἐξέχον καὶ ὁ Ἀθανάσιος Διάκος ἄλλος Ἡλίας Μαυρομυχάλης τῆς Λακωνίας, δι' ἀνδρείαν, φιλελευθερίαν καὶ δημοτικότητα ἦσαν οἱ δύο ἄξιοι περὶ οὓς ἐστρέφοντο ἅπαντες οἱ λοιποί, οἱ μὲν πολιτικοὶ περὶ τὸν πρῶτον, οἱ δὲ στρατιωτικοὶ περὶ τὸν δεύτερον»¹. μμ

Ἀνάμεσα στοὺς Ρωμοὺς ὑπῆρχαν καὶ μερικοὶ ἄτολμοι. Εὐτυχῶς λιγοστοί. Αὐτοὶ ποὺ ἀπὸ φόβο ἢ ἀπὸ μοιρολατρικὴ συνήθεια δὲν πίστευαν πῶς ἦρθε ἡ ὥρα ν' ἀποτινάξει ἡ χώρα τὴ σκλαβιά ποὺ τέσσερες αἰῶνες τὴν πλάκωνε.

Γιὰ τούτους ἀνάλαβε ὁ ἴδιος ὁ καπετάνιος. Βρῆκε ἓνα παράξενο τρόπο νὰ τοὺς καταφέρει.

Φρόντισε νὰ διαδοθεῖ πῶς ἡ λευτεριά τοῦ Ἔθνους ἦταν θέλημα Θεοῦ. Καὶ σ' αὐτὸ τὸν ὁδηγοῦσε τάχα κάποια εἰκόνα τῆς Παναγίας. Τὸ ξεμυστηρευτὸν ὁ ἓνας στὸν ἄλλον, ὅτι τὴν εἰκόνα τὴ βρήκανε κρυμμένη σὲ μιὰ σπηλιά τῆς Κρύας, ποὺ πίστευαν τότε ὅτι ἦταν τὸ ἄντρο τοῦ Τροφωνίου. Τὴν ψεύτικη αὐτὴ διάδοση τοῦ ἀρχηγοῦ, βεβαίωνε καὶ κάποιοι καλόγεροι ἀπ' τὴ Χαιρώνεια. Καμνονόταν πῶς αὐτὸς βρῆκε τὴν εἰκόνα ὕστερα ἀπὸ κάποιο ὄνειρό του. Καὶ ἔτσι οἱ Χριστιανοὶ μὲ τὴν ἄδολη πίστη τους ὑπακούανε στὴ Βουλὴ τοῦ Θεοῦ...

Τὸ ἄντρο τοῦ Τροφωνίου ἔγινε τόπος ἐνὸς νέου προσκυνήματος ἀπ' τοὺς θρησκόληπτους τότε Γραικοὺς. Κι ὁ Γάλλος ποὺ ἀναφέρει τὸ πιὸ πάνω περιστατικὸ τελειώνει μ' αὐτὲς τὶς γραμμές: «Τὸ μυστικὸ σπήλαιο ποὺ στὴν εἰσόδῳ του διαβάζεται ἀκόμα καὶ σήμερα ἡ φοβερὴ λέξη τῶν ἀναμνήσεων ΕΥΒΟΛΟΥ, χαραγμένη πάνω στὸν βράχο, δυναμώνοντας τὸ προνόμιο στὴν ἀρχαιότητα ἔγινε τὸ μαντεῖο τῶν χριστιανῶν»².

Κι οἱ ἀγάδες κι οἱ μπέηδες, ξένοιαστοὶ ρουφούσανε τὸν καφέ τους καὶ κάπνιζαν ἠδονικὰ τὸ τσιμποῦκι τους. Ἦταν τόσο σίγουροι γιὰ τοὺς σκλάβους τους...

Ὁ δεσπότης Σαλώνων Ἡσαΐας, στὸ τέλος τοῦ 1820 βρισκόταν στὴν Πόλη. Τὸν εἶχε καλέσει ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε' καὶ οἱ Φιλικοὶ νὰ συνεννοηθοῦν σχετικὰ μὲ τὴν ἐπανάσταση στὴ Ρούμελη. Γιὰ νὰ μὴν ὑποψιάσει τοὺς Τούρκους τῆς Ρούμελης γιὰ τὸ ταξίδι του διάδοσε ὁ ἱεράρχης πῶς θὰ

1. Φιλήμων Γ' σελ. 75.

2. Rouqeville F. Histoire Régénération Grèce Γ' σελ. 101.

πήγαινε στην Πόλη για διάφορες υποθέσεις του μοναστηριού του "Όσιου Λουκά. Και για να γίνει πιο πιστευτός, πήρε κοντά του τον αδελφό του καλόγερο Θεοδόσιο, που έτυχε να είναι σύμβουλος του μοναστηριού και τον ηγούμενο Ίωάσαφ Χατζή.

Δέν έμεινε καιρό στην Πόλη. Στα μέσα του Μάρτη 1821, ξαναγύρισε.

Το καράδι που τον έφερε άραξε στο έρημικό μετόχι του μοναστηριού, το "Αϊ Λουκαίτικο, την άρχαία Μάραθο, όπου τώρα το έργοστάσιο της Πεσινέ. Και για να μη μαθευτεί με μιὰς ο έρχομός του και για να βεβαιωθεί ακόμα μιὰ φορά ή πλαστή δικαιολογία του ταξιδιού του τράθηξε για τον "Όσιο Λουκά. Σύγχρονα ειδοποίησε το Θανάση Διάκο, νάρθει να άνταμώσουν στο μοναστήρι.

Συντροφεμένος ο καπετάν Διάκος άπ' το πρωτοπαλλήκαρό του το Βασίλη Μπούσογο και το Φιλικό Ζαρείφη, έφτασε στον "Όσιο Λουκά.

"Όταν τέλειωσε ο έσπερινός και οι καλόγεροι άποτραθήχτηκαν στα κελιά τους, κρυφά άρχισαν να συγκεντρώνονται στην εκκλησιά και να πηγαίνουν στο γυναικωνίτη. Συνάχτηκαν κειπέρα ο δεσπότης, ο Διάκος, ο Μπούσογος και ο Ζαρείφης. Άπ' τους καλογέρους ο ηγούμενος και οι γεροντότεροι που είχαν κατηχηθεί στη Φιλική, ο Παρθένιος Κουσουρής, ο Ίωσήφ Θεοχάρης, ο Ίωαννίκιος Άγγελής, Διστομίτες, οι Δεσφιινιώτες Αύξέντιος, Νεόφυτος και Ναθαναήλ, ο Εύγένιος Νικολάου άπ' την Άράχωβα και ο Κυριακάτης Ματθαίος.

Ο Ήσαϊας τους άνακοίνωσε το τί μίλησε με τον Πατριάρχη και τις έντολές που του είχαν δώσει οι Φιλικοί στην Πόλη. Η γνώμη του Δεσφιινιώτη δεσπότη ήταν ή Ρούμελη να επαναστατήσει άφου προηγηθεί ο Μοριάς. Κι όρμηγεψε τους καλογέρους να παρακινάνε τους ύποτακτικούς και τους ύπηρέτες του μοναστηριού να δένουν χαρτούσσια και να τους προετοιμάζουν για την επανάσταση.

Κι άπο την άλλη μέρα κιόλας άρχισαν. «Υπηρέται, ποιμένες και φύλακες της μονής κατέστησαν άεικίνητοι εις ύπηρεσίαν της επαναστάσεως, τά δέ ζώα αυτής εις μετακόμισιν των του πολέμου και τροφών, αυτοί δέ οι μονασταί ειργάζοντο νύκτωρ και μεθ' ήμέραν εν τοις ύπογείοις της μονής λαμπύροντες τά όπλα, δένοντας φυσέκια και όχυροδντες την μονήν| επί προφάσει των επαπειλούντων αυτήν κλεπτών και στασιαστών (ζορμπάδων)»³.

Ο καπετάν Διάκος, άνάλαβε να οργανώσει και να ξεσηκώσει τη χώρα της Λειβαδιάς, άφου πρώτα κουθέντιαζε με τους άρχοντες και άλλους "Ελληγες.

Ο δεσπότης Ήσαϊας για να δώσει έπιστημότητα στη συγκέντρωση αυτή ώρκισε όλους αυτούς στο Εθαγγέλιο.

Στο άχνόφωτο που άνάδιναν τά καντήλια και μέσα στο άυστηρό βυ-

3. Κρέμου Γ. Φωκινά Τόμ. Β' σελ. 98

ζαντινό έσο και μεγαλόπρεπο έσωτερικό του καθολικού, ό καθένας με την άραδα του άπλωνε τό χέρι στό Εύαγγέλιο και με τρεμάμενη από συγκίνηση φωνή όρκίζόταν νά θυσιάσουν όλες τίς δυνάμεις τους και αύτή άκόμα τή ζωή τους για τήν έπιτυχία τής Έλληνικής Έπανάστασης.

“Αξαφνα σέ κείνη τήν ιερή στιγμή, άκούστηκε άπ’ τό “Αγιο Βήμα πνιχτός ξερόδηχας. Ταράχτηκαν όλοι τους. Νομίσανε πώς κάποιος Τουρκος θά ήταν κλεισμένος στήν εκκλησιά για νά τούς παρακολουθήσει. Μερικοί άπλωσαν τά χέρια τους στ’ άρματα. Τόν ξερόδηχα όμως άκούστηκε ν’ άκολουθάει σιγανό ψάλσιμο. Τότε μερικοί άπ’ τούς καλογέρους κατεβαίνουν και έλέπουν μέσα στό ‘Ιερό τόν καλόγερο ‘Ιερεμία Νικολάου, νά ετομαάζεται ψέλλοντας για τό άπόδειπνο.

Πολύ πριν συναχτούν αύτοι στόν γυναικωνίτη, ό ‘Ιερεμίας βρισκόταν στό ‘Ιερό. Μά τούτοι συνεπαρμένοι άπ’ τήν σύναξη ούτε τόν πρόσεξαν ούτε κι άκουσαν τό σιγανό του ψάλσιμο. Κι επειδή ό ‘Ιερεμίας ήταν νέος, δεκαοχτώ χρόνων, και δέν είχε κατηχηθεί στή Φιλική φοδήθηκαν μερικοί πώς μπορεί νά έκανε κακό στήν επανάσταση. Για νά τό προλάβουν είπαν νά τόν σκοτώσουν. Μπήκε όμως στή μέση ό ήγούμενος και όι γέροντες του μοναστηριού κι έγρυθηθήκανε για τόν τίμιο χαρακτήρα του. Έτσι γλύτωσε ό ‘Αραχωδίτης καλόγερος πού κατά τήν Έπανάσταση έγινε ένας γενναίος πολεμιστής.

Τήν άλλη μέρα ό Διάκος έφυγε για τή Λειβαδιά κι ό δεσπότης για τήν επισκοπή του.

Σάν ξαναγύρισε ό καπετάν Θανάσης Διάκος στή Λειβαδιά έστελε και κάλεσε τούς κοτζαμπάσηδες Νάκο, Λογοθέτη και Φίλωνα. Τούς είπε όλα τά όσα μίλησε με τόν Σαλώνων ‘Ησαΐα και τή γνώμη πού είχε ό δεσπότης για τήν επανάσταση τής Ρούμελης.

→ ‘Ο ίδιος όμως νόμιζε πώς έπρεπε νά γίνει ταυτόχρονη με τό Μοριά. Και σάν πρώτη πολιτεία πού ήταν ή Λειβαδιά στή Ρούμελη θά έπρεπε αύτή νά κάνει τήν αρχή, δίνοντας τό παράδειγμα στίς άλλες περιοχές για νά τήν ακολουθήσουν.

Με τή γνώμη του συμφώνησαν ό Λογοθέτης και ό Φίλωνας. ‘Ο Νίκος Νάκος όμως είχε αντίθετη από τούς άλλους γνώμη. ‘Η αντίληψη του ήταν ότι, ή πατρίδα του έπρεπε νάμπει στήν επανάσταση τελευταία. ‘Αφού πρώτα επαναστατούσανε όι θουνήσιες περιοχές και προπαντός ή Φωκίδα. Δέν τήν ήθελε τή Λειβαδιά πρωτοπόρο στόν ξεσηκωμό μά «ούραγό».

‘Η διαφωνία του με τούς άλλους δέν ήταν από αντίδραση στήν επανάσταση. ‘Ο γεροκοτζάμπασης, έτυχε νά ζήσει τίς φοβερές κείνες μέρες του 1770 κατά τό άποτυχημένο κίνημα του ‘Ορλώφ. Τότε πού ποτίστηκε με χριστιανικό αίμα όλη ή χώρα τής Λειβαδιάς. Προσπαθοσε λοιπόν νά φυλά-

Ξει τώρα τούς πατριώτες του από ένα τέτοιο όμοιο χαλασμό. Ήθελε να σιγουρευτεί πρώτα για τὸ ἄπλωμα καὶ τὴν ἐπιτυχία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης κι' ὕστερα οἱ Λειβαδίτες τελευταῖοι ν' ἀρπάξουν τὰ ντουφέκια. Συγκρατημένος καὶ συντηρητικὸς, ἴσως ἀπ' τὰ πολλὰ χρόνια πού τὸν βάραιναν.

Κουθέντιασαν κάμποσο πάνω σ' αὐτὸ μὰ ὁ Νάκος δὲν ἄλλαξε γνώμη.

Ἡ ἀντιγνωμία αὐτῆ τοῦ ἄρχοντα ἦταν ἓνα σοβαρὸ ἐμπόδιο γιὰ τὸ Διάκο. Γιατὶ ὁ Νικολάκης Νάκος, ἦταν γιὰ τὴ Βοιωτία ἓνας σωστὸς «ταγὸς». «Ἡλικίαν φέρων πρεσβυτιδα ὁ Νάκος, μεγαλοπρεπῆς τοῖς φρονήμασι καὶ τοῖς λόγοις, ὄλος νοῦς καὶ καλὴ θέλησις, ἐξαίρετον δ' ἔχων τῷ Θεῷ πεποιθησιν γραμμάτων ἑλληνικῶν γεγευκῶς καὶ ὑπόληψιν γενικὴν ἀπολαύων παρά τε τοῖς Ἑλλήσι καὶ τοῖς Τούρκοις» γράφει σύγχρονος ἱστορικός⁴.

Ἐνα τέτοιο λοιπὸν Γραικὸ δὲν ἤθελε ὁ Διάκος νὰ τὸν ἔχει ἀντίπαλο.

Τὸ ἐπαναστατικὸ ρεῦμα πού εἶχε δημιουργηθεῖ δὲν μπορούσε νὰ τὸ σταματήσει τίποτα πιά. Ὅχι ἓνας Νάκος, μὰ ἑκατὸ σὰν κι αὐτόν. Ὅμως ὁ Διάκος καὶ οἱ ἄλλοι κοτζαμπάσηδες στὴν κρίσιμη ἐκείνη στιγμή δὲ θέλανε νὰ ἔχουν ἐνάντιο τὸ «μέγα ἄρχοντα». Οὔτε καὶ ἡ ἀντιγνωμία του ἦταν βολετὸ νὰ λιγοψυχήσει κανέναν ἢ νὰ φέρει ἐμπόδιο. Χωρίστηκαν χωρὶς νὰ καταφέρουν τὸ γερο Νάκο ν' ἀλλάξει γνώμη καὶ νὰ πάρουν κάποια ἀπόφαση.

Ἀφήσανε νὰ περάσουν μερικὲς μέρες γιὰ νὰ τὸ σκεφτεῖ ὁ «μεγάλος ἄρχων» καὶ νὰ συμφωνήσει μαζί τους. Τίποτα. Αὐτὸς ἐπέμενε στὴν ἀρχικὴ του γνώμη. Ὁ καιρὸς ὅμως τώρα δὲν τοὺς ἔπαιρνε νὰ περιμένουν ἄλλο.

Ὁ Πρόξενος τῆς Ρωσίας στὴν Πάτρα, Γιάννης Βλασσόπουλος, πατριώτης καὶ δραστήριος Φιλικὸς, κάλεσε τὸ Διάκο νὰ πάει νὰ σμιξοῦν τὸ πιὸ γρήγορα στὴν Πάτρα. Κατάλαβε ὁ καπετάνιος τί τὸν ἤθελε ὁ Βλασσόπουλος.

Μὲ μιὰς στέλνει καὶ προσκαλεῖ σὲ καινούργια συνάντηση τὸ Λογοθέτη καὶ τὸ Φίλωνα. Τούτη τὴ φορά ὅμως, ὄχι τὸ γερο Νάκο μὰ τὸ γιό του τὸ Λάμπρο. Σὰ νέος πού ἦταν ὁ γιὸς εἶχε διαφορετικὲς ἀντιλήψεις ἀπ' τὸν πατέρα του σχετικὰ μὲ τὴν ἐπανάσταση τῶν ραγιάδων.

Τοὺς μίλησε γιὰ τὴν πρόσκληση πού τοῦ ἔκανε ὁ Βλασσόπουλος. Καὶ ὕστερα ἀπὸ πολὺν ὀρθὴν σύσκεψη, μὲ μιὰ γνώμη ὄλοι τους, ἀπόφασισαν νὰ στείλουν ἄνθρωπο στὸ Μοριά νὰ μιλήσει μὲ τὸν Βλασσόπουλο. Κεῖνη τὴν ὥρα ὁ Διάκος δὲν ἦταν σωστό, ἔζημα νὰ ξεμακρύνει ἀπὸ τὴ χώρα τῆς Λειβαδιάς. Γιὰ τοῦτο ὑπόδειξε τὸν ἄνθρωπο πού θὰ πήγαινε ἀντὶ γι' αὐτόν. Καὶ ὄλοι συμφώνησαν μαζί του.

Ὁ ἀποσταλμένος τους στὴν Πάτρα δὲν ἔφτανε μονάχα νὰ εἶναι θαρηρετὸς καὶ μετρημένος στὶς πράξεις του. Πιὸ πολὺ, ἔπρεπε νὰ μὴν τὸν γνωρίζουν οἱ Μοραῖτες Τούρκοι κι ὑποφιαστοῦν.

Καὶ σὰν ἀντικαταστάτῃ του ὁ καπετάν Διάκος διάλεξε νὰ στείλει τὸ πρωτοπαλλήκαρό του, τὸ Βασίλη Μπούργο.

4. Φιλῆμων Γ' σελ. 78.

ΝΙ
Ο κύριος σκοπός του στή δύσκολη αυτή αποστολή θα ήταν να σμιξει κρυφά με τὸ Βλασσόπουλο. Ἀπ' αὐτὸν θὰ μάθαινε τὴ μέρα ποὺ εἶχαν ὀρίσει γιὰ τὴν Ἐπανάσταση στὸ Μοριᾶ, γιὰ νὰ ξεσηκωθοῦν σύγχρονα κι οἱ Λειβαδίτες.

115
✓ Παραμονὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τὸ βράδυ ἔφευγε ἀπ' τὴ Λειβαδιά ὁ Βασίλης Μπούσγος, συντροφευμένος ἀπὸ δυὸ παλληκάρια. Εἶχε μαζί του καὶ συστατικά γράμματα τοῦ καπετάνιου του καὶ τῶν ἀρχόντων γιὰ διαφόρους.

Ἐδῶ θὰ σταθῶ νὰ περιγράψω ἀναλυτικὰ τὸ ταξίδι του αὐτὸ σύμφωνα μὲ κείνα ποὺ ὁ ἴδιος λέει στ' ἀπομνημονεύματά του⁵.

Ἐπιμερώνοντας φτάνει στὸ Χρῖσὸ πολὺ συναντάει τὸν καπετὰν Πανουριᾶ μ' ἑκατὸ παλληκάρια. Δίνει τὴ γραφὴ τοῦ καπετάνιου του πρὸς τὸν ἀρματολὸ τῶν Σαλώνων. Τοῦ τὴ διάβασε παράμερα ὁ γραμματικὸς του καὶ τόσο ἐνθουσιάστηκε ὁ γεροκαπετάνιος ποὺ δίνει γιὰ συντροφιά τοῦ Μπούσγου καὶ τὸ Γιάννη Γκούρα, παλληκάρι του ἀκόμα τότε.

Ἀνήμερα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, φύγανε γιὰ τὴ Σκάλα τῶν Σαλώνων, τὴν Ἰτιά. Ἀπὸ δῶ μὲ καίχι θὰ τραβούσανε γιὰ τὸ Γαλαξείδι. Στὸ γιאלὸ τῆς Ἰτιάς δὲν ὑπῆρχε κανένα πλεούμενο. Αὐτὸ στενοχώρησε τὸ Μπούσγο ποὺ διαζόταν μιὰ ὥρα ἀρχήτερα, νὰ φτάσει στὸ Μοριᾶ. Δὲν εἶχε ὥρες γιὰ χάσιμο.

Κάποιος Ρωμιὸς ποὺ εἶχε ἓνα μικρομαγέρικο στὸ γιאלό, τοὺς εἶδε ἔτσι ποὺ ἀνυπομονοῦσαν.

—Καπεταναῖοι μὴ στενοχωριέστε! Σὲ δυὸ τρεῖς ὥρες τὸ πολὺ θᾶρθει μιὰ φελούκα καὶ μ' αὐτὴ περνάτε στὸ Γαλαξείδι.

Μιὰ καὶ τοὺς ἔπαιρνε ὁ καιρὸς εἶπαν στὸ μάγειρα νὰ τοὺς τηγανίσει μερικὰ ψάρια νὰ φᾶνε. Στὸ τραπέζι τους οἱ Ἕλληνες κάλεσαν καὶ δυὸ Ἀρβαντίνες ποὺ ἦταν φύλακες τοῦ τελωνεῖου. Αὐτοὶ ἕμως δὲν πῆγαν, μὰ φοβισμένοι μείνανε στὴ σκοπιὰ τοῦ τελωνεῖου.

Σὰν ἄραξε ἡ φελούκα στὴν Ἰτιά οἱ τέσσερες ἀρματουμένοι Ἕλληνες μπήκανε σ' αὐτὴ καὶ φύγανε γιὰ τὸ Γαλαξείδι. Μόλις ξεπαρκάρανε, ὁ Μπούσγος ἔτρεξε νὰ δώσει τὰ γράμματα ποὺ εἶχε ἀπ' τοὺς ἀρχόντες τῆς Λειβαδιάς καὶ τὸν καπετάνιο του στοὺς προεστοὺς τοῦ Γαλαξειδιοῦ. Σύγχρονα τοὺς ζήτησε νὰ τοῦ δώσουν καίχι γιὰ νὰ περάσουν ἀντίπερα στὸ Μοριᾶ καὶ νὰ φτάσουν στὴν Πάτρα. Μὰ ἡ ἀπόκριση τοῦ Γαλαξειδιώτη πρωτόγερου, ἔκανε τὸ Μπούσγο ν' ἀπομείνει ἀποσβολωμένος.

—Ἔσεῖς κοιμᾶστε ἀκόμα στὴ Λειβαδιά. Στὸ Μοριᾶ ἀνοιξε τὸ ντουφέκι ἀπὸ μέρες καὶ καίγεται τὸ λιθάρι.

Καὶ δείχνοντας ἀπ' τὸ παράθυρο κατὰ τὴ θάλασσα ἔξακολούθησε:

5. Ἱστορ. Ἐθνικ. Ἑταιρ. Ἐγγραφ. 14580. Ἀναφορὰ ΓΑΚ Φακ. Στρατ. 4 Μαρτίου 1830.

—Νά και τὰ καΐκια πού ἔρχονται ἀπ' τῆ Βοστίτσα (Αἴγιο) καὶ φέρνουν τοὺς Βοστιτσάνους Τούρκους οἰκογενειακῶς πού κάνανε πάτα (συνθηκολόγηση) μὲ τὸν Ἄντρεα Λόντο καὶ τοὺς χάρισε τῆ ζωὴ καὶ τοὺς μπαρκάρισε σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις. Νά τώρα θὰ ἔγουνε στὴ σκάλα τῶν Σαλώνων καὶ σεῖς θέλετε νὰ πάτε στὴν Πάτρα πού εἶναι πόλεμος; Καὶ πῶς θὰ περάσετε τὸν Ἐπαχτο καὶ τὰ Καστέλια; Θὰ σὰς πιάσουν οἱ Τούρκοι!..

Τὸ ἀναπάντεχο τοῦτο ἄκουσμα ἔκανε τὸ Μπούσγο νὰ σατίσει. Δὲν μποροῦσε λέξι ν' ἀποκριθεῖ. Μιὰ καὶ τώρα στὸ Μοριᾶ «ἄνοιξε τὸ ντουφέκι καὶ καίγεται τὸ λιθάρι» τί νὰ ξακολουθήσει τὸ ταξίδι του; «Ἐκρίνα πάρωρον τὸν εἰς Πάτραν πηγαμιόν μου», γράφει ὁ ἴδιος.

Νοίκιασε μὲ μιὰς τετράκοπη βάρκα καὶ φεύγουν ἀπ' τὸ Γαλαξειδί. Φτάνοντας στὴν Ἰτιά μὲ τὸ σκοπὸ νὰθοῦν κεῖ, ἀντικρίζουν τοὺς Αἰγιώτες Τούρκους νὰ ξεμπαρκάρουν. Ἀπόφυγε νὰ συναντηθεῖ μαζί τους καὶ ἡ θάρκα τοὺς φέρνει καὶ τοὺς ξεμπαρκάρει στὸν κόθο τῆς Δεσφίνας, στὸ Μακρονικόλα. Ἀπὸ τὸ Ἐεροπήγαδο τραβᾶνε στὸ Χρισὸ ν' ἀνταμώσουν τὸν καπετὰν Πανουριᾶ καὶ νὰ τοῦ πεῖ ὁ Μπούσγος τὰ μοραίτικα νέα. Δὲν τὸν βρίσκει ὁμοῦς ἐκεῖ γιατί ὁ καπετάνιος τῶν Σαλώνων εἶχε πάει στὸ μοναστήρι τοῦ προφήτου Ἡλία. Διώχνει τότε τὸ Γκούρα νὰ φέρει τὴν εὐχάριστη εἰδηση στὸ γερο Πανουριᾶ. Τοῦ στέλνει ὁμοῦς καὶ τὴν παραγγελία νὰ κλείσει τοὺς δρόμους καὶ «νὰ μὴν ἀφήσῃ μῆτε τάταρη, μῆτε σουριτζῆ» νὰ περάσει. Γιατί ὁ Μπούσγος φοβόταν πῶς οἱ Τούρκοι Μοραίτες θὰ εἰδοποιούσαν μὲ τάταρη (ταχυδρόμο) ἢ σουριτζῆ (ἀγωγιάτη) τοὺς ὁμοθρήσκους τοὺς τῆς Ρούμελης γιὰ τὸ ξεσκήωμα τῶν ραγιαδῶν. Πόσο δικαιολογημένος ἦταν ὁ φόβος του θὰ τὸν δοῦμε σὲ λίγο.

Ἄρχισε νὰ νυχτώνει. Τὸ πρωτοπαλλήκαρο τοῦ Διάκου, νοιώθει πῶς ὁ καιρὸς τὸν διάζει. Πηγαίνει κι ἀνταμώνει τὸν προεστὸ τοῦ Χριστοῦ, Ἄνθιμο, πού ἦταν παλιὸς του γνώριμος. Στέκει ἔξω ἀπ' τὸ σπίτι. Ὁ προεστὸς τὸν προσκαλεῖ νὰ φᾶνε.

—Δὲν εἶναι καιρὸς γιὰ φαγί, μόνο ἔλα ἔξω νὰ σοῦ πῶ γρήγορα.

Τὸν παίρνει παράμερα καὶ συνεχίζει:

—Ἄνθιμε, σ' ἔκραξε ὁ βοεβόδας νὰ πᾶς στὰ Σάλωνα;

—Ναὶ καπετὰν Βασίλη, δυὸ φορές. Μὰ θὰ πάω αὔριο γιατί σήμερα εἴχαμε τοῦ Βαγγελισμοῦ καὶ δὲν πῆγα.

—Πρόσεχε νὰ μὴν πᾶς γιατί χάνεσαι. Ἄμα πᾶς θὰ σοῦ κόψει τὸ κεφάλι. Στὸ Μοριᾶ ἀναψε ντουφεκίδι κι εἶδα μὲ τὰ μάτια μου τίς τούρκικες φαμιλιές τῆς Βοστίτσας νὰ ξεμπαρκάρουνε στὴ Σκάλα. Αὔριο θὰ τίς δεῖς ὅπου θ' ἀνεβαίνουν στὰ Σάλωνα καὶ ἀν πᾶς, πίσω δὲν γυρίζεις.

—Ὁ Θεὸς χωρῆσει τὸν πατέρα σου. Τῆ ζωὴ μου ἀπὸ σέ θὰ τὴν γνωρίζω στὸ ἔξῃς.

—Ἄφησε αὐτά. Δός μου τρία ἄλογα νὰ καθαλλήσω μὲ τὰ παλληκάρια μου ὡς τὴν Ἀράχωβα καὶ ἀπὸ κεῖ σοῦ τὰ στέλνω. Φαγί δὲν μοῦ πάει γιατί πρέπει νὰ μπῶ νύχτα στὴ Λειβαδιά νὰ κλείσουμε τοὺς Τούρκους.

Σὲ δυὸ ὥρες βρισκόταν στὴν Ἀράχωβα. Τραβάει γιὰ τὸ σπίτι τοῦ Γιάννη Ἀλεξαντρῆ ἢ Ἀλεξαντρόγιαννο, ὅπως τὸν λέγανε οἱ Ἀραχωδίτες.

Τὸν ξυπνάει καὶ λέει καὶ σ' αὐτὸν τὰ εὐχάριστα περιστατικά. Τρώει μὲ τὰ παλληκάρια τοῦ λίγο ψωμι ὄρθιος καὶ ζητάει νὰ τοῦ ἀλλάξει τὰ κουρασμένα του ἄλογα μ' ἄλλα ξεκούραστα. Βιάζεται νὰ φτάσει στὴ Λειβαδιά.

—Σύναξε, τοῦ λέει, ὅσους ἔχουν ἄρματα, πιάσε τὴ δημοσιὰ καὶ νὰ μὴν ἀφήσεις νὰ περάσει μήτε τάταρης μήτε σουριτζῆς καὶ ὅποιος σὰς ἀντισταθεῖ σκοτώστε τον. Ὅσα γράμματα βρῆτε πάνω τους, τὰ στέλνετε στὴ Λειβαδιά στὸν καπετὰν Διάκο.

Καὶ καθαλλικεύοντας νὰ φύγουν ἀποχαιρετᾷ τὸν Ἀλεξαντρόγιαννο:

—Σ' ἔνα δυὸ μέρες, σὰς στέλνουμε τὰ συχαρίκια πὸ θὰ ξεπλύνουμε τοὺς Τούρκους!..

Καθαλλικεύουν τὰ ξεκούραστα ἄλογά τους καὶ χάνονται μέσα στὸ σκοτάδι. Ἀγγελοὶ πὸ σπεύδουν νὰ φέρουν τὸ μεγάλο μήνυμα στοὺς ραγιάδες τῆς Λειβαδιάς.

Τὸ στενὸ τοῦ Ζεμενοῦ, ἡ ἀρχαία Σχιστὴ ὁδὸς, εἶναι ὁ δρόμος πὸ φέρνει πὸ γρήγορα στὴ Λειβαδιά. Αὐτὸν πῆρε ὁ Μποῦσγος μὲ τὰ παλληκάρια του. Ποῦ νὰ βάλει ὁ νοῦς του ἕμως πὼς ἡ μοῖρα τοῦ εἶχε τάξει κάποιο περιστατικὸ νὰ τοῦ ἀνακόψει γιὰ λίγο τὸ δρόμο του. Ἐνα περιστατικὸ πὸ ἦταν τόσο μεγάλο γιὰ τὴν ἐπανάσταση τῆς Ρούμελης.

Τὸ ἀπόγειο τοῦ Μαρτιοῦ πὸ ξεχύνεται ἀπ' τις πλαγιὲς τοῦ Παρνασοῦ κι ἀπ' τὸ Ξεροβοῦνι «Κίρφι», πὸ κάνουν τὸ στενὸ τοῦ Ζεμενοῦ, θασανίζει τοὺς τρεῖς νυχτοπόρους. Αὐτοὶ ἕμως ἀδιαφοροῦν. Ὅλο καὶ χτυπάνε τ' ἄλογά τους νὰ φτάσουν πὸ σύντομα στὴ Λειβαδιά.

Ζύγωναν μεσάνυχτα ὅταν βρέθηκαν ἔξω ἀπὸ τὸ χάνι τοῦ Ζεμενοῦ. Ὅχι αὐτὸ πὸ συναντᾶμε σήμερα, μὰ κείνο πὸ δρίσκεται στὸν παλιὸ δρόμο πὸ εἶναι γνωστὸ Κάτω Χάνι⁶.

Σταμάτησαν νὰ πιοῦν λίγο κρασί καὶ νὰ ζεσταθοῦν. Ἐπεξεζεύουν. Ὁ Μποῦσγος βρίσκει τὸ χανιτζῆ στὴν πόρτα καὶ τὸν ρωτάει.

—Ἐχεις μέσα κανέναν;

—Ἐχω ἕνα τάταρη καὶ ἕναν Ἀρβανίτη.

—Ἀπὸ ποῦ ἔρχονται;

—Δὲν ξέρω καπετάνιο μου, ἀποκρίνεται δειλιασμένος ὁ χανιτζῆς.

—Ποῦ τοὺς ἔχεις;

—Μέσα κοιμῶνται.

—Φέρε μου τὸ σουριτζῆ ἐδῶ.

—Ὁ σουριτζῆς κοιμᾶται στ' ἀχούρι μὲ τ' ἄλογά του.

Ἐνα ἀπὸ τὰ παλληκάρια φέρνει ἀπὸ τὸν σταῦλο τὸν ἀγουροξυπνημένο ἀγωγιάτη. Τοὺς λέει πὼς ὁ τάταρης, πὸ τὸν λένε Σελήμι, ἔρχεται ἀπ' τὰ

6. Λάππα Τ. Σχιστὴ Ὀδὸς Ζεμενοῦ. περ. Ἡὼς 25 Μαΐου 1939.

Σάλωνα και πηγαίνει για τή Λειβαδιά.

—Είμαι άλλες δυο φορές πηγαυμένος εκεί πέρα.

Ήταν αρκετά αυτά για τὸ Μπουσγο.

—Ἄτ πήγαυνε κοιμήσου, λέει στὸν ἀγωγιάτη.

Και παίρνοντας ὕστερα παράμερα τὰ παλληκάρια του.

—Σιάχτε παιδιὰ τ' ἄρματά σας καλά, σείς νὰ πιάσετε τὸν Ἀρβανίτη νὰ τὸν σκοτώσετε εὐθὺς και ἐγὼ σκοτώνω τὸν τάταρη. Καὶ νὰ σᾶς δῶ τί παλληκάρια εἶστε και μὴ σᾶς φύγει ὁ Ἀρβανίτης και ντροπιαστοῦμε. Ἐλάτε κοντά.

Μὲ τὰ κουμπούρια στὸ χέρι μπαίνουν στὸ μέρος ποὺ κοιμόταν ὁ ταχυδρόμος Σελήμ και ὁ Ἀρβανίτης. Ὁ Μπουσγος μὲ κλωτσιὰ ξυπνάει τὸν ταχυδρόμο λέγοντάς του:

—Τί θές ἐδῶ μουράτη;

Τρομαγμένος ξεπετιέται ἀπ' τὸν ὕπνο ὁ Σελήμ. Και πρὶν προκάνει νὰ τελειώσει τὴ θρησιὰ του «ἀνασινὶ γκιουρ» μὲ μιὰ μαχαιριά τὸν ξαπλώνει νεκρὸ ὁ καπετὰν Μπουσγος. Τὴν ἴδια στιγμή μὲ δυὸ κουμπουριές τὰ παλληκάρια σκοτώνουν τὸν Ἀρβανίτη.

Σέρνουν τὰ κουφάρια ἔξω. Παίρνουν τ' ἄρματά τους και ἀπὸ τὸν ταχυδρόμο ὅσα γράμματα τοῦ θρῆκαν. Λένε στὸ χανιτζῆ νὰ μὴν βγάλει λέξη και καθαλλικεύοντας και πάλι τ' ἄλογά τους τραβᾶνε τὸ δρόμο τους. Οἱ τρεῖς Ἕλληνες δὲν ἀφήνουν πιά τ' ἄλογα νὰ πατήσουν στὴ γῆ. Δὲν βλέπουν τὴν ὥρα νὰ φτάσουν στὴ Λειβαδιά.

Ἡ ἀρχὴ στὴν Βοιωτία ἐγινε. Ὁ Βασίλης Μπουσγος μὲ τὰ δυὸ του παλληκάρια κάνανε χερικὸ. Τὸ πρῶτο ἐχθρικὸ αἷμα πότισε τὸ χάνι τοῦ Ζεμενοῦ. Μὲ πόση ὑπερηφάνεια ὁ Μπουσγος ὕστερα ἀπὸ χρόνια θὰ γράφει: «Ἀγαθὴ τύχη ἐπέτυχον ἐκεῖ (Ζεμενὸν) δυὸ Τούρκους, ἕνα τάταρη και ἕνα Ἀλβανὸ, ἔδαψα πρῶτος τὴν σπάθην μου εἰς τὸ αἷμα τῶν ἀπίστων αὐτῶν»⁷.

Ἐημέρωνε ὅταν ὁ Μπουσγος μὲ τὰ παλληκάρια του ἔμπαινε στὴ Λειβαδιά. Γραμμὴ τραβᾶει και πηγαίνει στὸ σπίτι τοῦ καπετάνιου του.

—Ἀκόμα κοιμάσαι καπετάνιε; Και πῶς σοῦ πάει ὕπνος;

Μ' αὐτὰ τὸ πρωτοπαλληκαρο ξυπνάει τὸν ἀρχηγό του.

—Τί τρέχει ὁρὲ Μπουσγο κάτι γρήγορα γύρισε; τοῦ λέει παραξενεμένος ὁ Θανάσης.

Αὐτὸς τοῦ τὰ μολογάει ὅλα. Και τελειώνει μὲ τοῦτα:

—Ἐγὼ μὲ τὴν εὐκὴ τῆς πατρίδας ἔκανα σεφτέ και τὸ μάτωσα ἀπόψε στὸ χάνι τοῦ Ζεμενοῦ. Ἐνα τάταρη και ἕνα Ἀρβανίτη. Νὰ και τὰ γράμματα ποῦφερναν ἐδῶ.

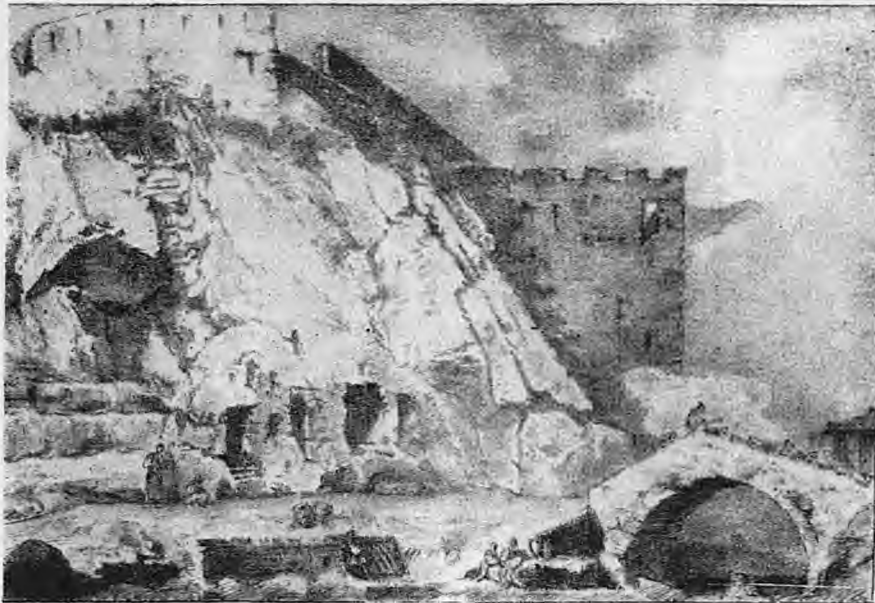
7. Ἀναφορὰ τοῦ ΓΑΚ. Φάκελ. Στρατιωτικῶν 4 Μαρτίου 1830.

Και ἀπ' τὸ σελάχι του βγάξει τὰ γράμματα καὶ τὰ δίνει στὸν καπε-
τὰν Θανάση.

Οἱ ἐπιστολὲς αὐτὲς εἶχαν μεγάλη σημασία γιὰ τὴν Ἐπανάσταση τῆς
Λεϊβαδιᾶς. Τίς στέλνανε οἱ Σαλωνίτες Τοῦρκοι στὸ βοεβόδα τῆς Λεϊβαδιᾶς
καὶ τοῦ γράφανε γιὰ τὸ χαρμεδὲ (ἐπανάσταση) ποὺ σήκωναν οἱ ραγιάδες
τοῦ Μοριᾶ καὶ νὰ λάβουν τὰ μέτρα τους. Ἐὰν τὰ γράμματα αὐτὰ φτάνανε
στὸ βοεβόδα Χασὰν Ἄγα, ἡ κατάσταση θ' ἄλλαζε. Οἱ Τοῦρκοι Λεϊβαδίτες
δὲ θὰ βρῖσκονταν ἀνέτοιμοι...

Καὶ τὸ ὄφελος ἀπ' τὸ φονικὸ τοῦ Ζεμενοῦ δὲν ἦταν μονάχα τὰ γράμ-
ματα. Ἐδῶσε κάτι ἀκόμα πιὸ μεγάλο. Ἀμέσως πιὸ κάτω θὰ τὸ δοῦμε.

Λειβαδιά 1804
Μαντέιο Τροφονίου

Fauvel

ΕΥΛΟΓΗΜΕΝΟ ΞΕΚΙΝΗΜΑ

ΑΝΑΣΤΑΤΩΘΗΚΕ ὁ Διάκος μὲ τὰ ὅσα ἄκουσε ἀπ' τὸ Μπούσγο. Ἡ Ἐπανάσταση τώρα πιά εἶχε πάρει ἕναν ἄλλο σύντομο δρόμο πού κι αὐτός δὲν εἶχε, οὔτε γιὰ μιὰ στιγμή θάλει σὸ νοῦ του. Οἱ ὥρες πού περνοῦσαν ἦταν πολύτιμες γιὰ τὴ Λειβαδιά.

Μὲ μιᾶς προσκαλεῖ σὲ σύσκεψη τοὺς ἄρχοντες. Κι αὐτὸν ἀκόμα τὸ διαστακτικὸ γερο Νάκο.

Δὲν εἶχαν ἀκόμα καλοκουβεντιάσει τὰ διάφορα περιστατικὰ κι ἕνας σα-ραϊντάρης (κλητήρας), χτυποῦσε τὴν πόρτα τοῦ ἀρματολοῦ. Ἦταν σταλμέ-νος ἀπ' τὸ βοεβόδα. Ὁ Χασάν ἀγᾶς, καλοῦσε τοὺς κοτζαμπάσηδες νὰ πα-ρουσιαστοῦν μὲ μιᾶς μπροστά του.

Τὰ χάσανε οἱ ἄρχοντες. Νοιώσανε πῶς τὸ φονικὸ τοῦ Ζεμενοῦ ἔφτασε ὡς τὸ βοεβόδα. Δὲν εἶχαν ἄδικο. Κάποιος Διστομίτης Τούρκος, δρέθηκε τυ-χαῖα τὴ νύχτα σὸ χάνι τοῦ Ζεμενοῦ. Φτάνει σὸ χωριὸ του και μὲ μιᾶς προ-δίνει τὸ φονικὸ σὸ ζαμπίτη (ἀστυνόμο) τοῦ Διστόμου πού ἔτυχε νὰ εἶναι ὁ ἀδερφός του Χασάν ἀγᾶ. Καὶ φαίνεται, ἄγνωστο πῶς, ὅτι κατάφερε νὰ μάθει πῶς φονιάς ἦταν ὁ Μπούσγος. Ἀμέσως λοιπὸν ὁ ζαμπίτης εἰδοποίησε

στή Λειβαδιά τὸν ἀδερφό του βοεβόδα.

Τρομαγμένοι οἱ ἄρχοντες φτάσανε στὸ κονάκι τοῦ βοεβόδα, τὸ βοεβοδα-
λῆκι, πού ἦταν στήν Κρύα. Ὁ Διάκος δὲν πῆγε μαζί τους. Τοὺς συμβούλευσε
ὅμως ἂν καταλάβουν ὅτι ἔπρεπε νὰ πάει καὶ ὁ ἴδιος, νὰ τὸν εἰδοποιήσουν.
Γι' ἀσφάλειά τους θὰ τοὺς συνώδευε ὁ Βασίλης Μπούσγος μὲ εἴκοσι παλλη-
κάρια.

Ὅπως προσπερνοῦσαν τὴν αὐλόπορτα ἀπ' τὸ κονάκι εἶδαν συναγμένους
πολλοὺς Τούρκους. Ὅλων τὰ βλέμματα καρφώθηκαν πάνω στὸ Μπούσγο.
Αὐτὸ ἔφτανε γιὰ νὰ καταλάβουν οἱ ἄρχοντες τὸ σκοπὸ πού ἔκρυβε ἡ πρόσ-
κληση τοῦ βοεβόδα. Ὁ Μπούσγος ὅμως δὲν ἔδειξε καμιά ἀνησυχία.

Ὁ Χασάν ἀγᾶς, μὲ μερικοὺς ἄλλους Τούρκους καὶ τὸν παλιὸ βοεβόδα
Καρα Ἰσμαήλ ἀγᾶ, τοὺς περίμενε στὸ μουσαφίρ ὄντᾶ (αἴθουσα ὑποδοχῆς).
Μπήκαν οἱ κοτζαμπάσηδες καὶ χαιρέτισαν μὲ σεβασμό. Ἀπὸ κοντὰ μονάχος
του κι ὁ Μπούσγος.

Σὰν τὸν εἶδε ὁ Χασάν ταραχτήκε κι οἱ ἄλλοι Τούρκοι σκυθρώπασαν.

— Ἄς σταθεῖ κάτω τὸ παλληκάρι γιατί ἔχουμε ὀμιλία, εἶπε ὁ βοεβόδας
στοὺς κοτζαμπάσηδες.

Κάνοντάς του νόημα ὁ Λογοθέτης, ὁ Μπούσγος ξαναχαιρέτησε μὲ σεβα-
σμό καὶ βγήκε. Πῆγε στήν αὐλή, πού τὸν καρτεροῦσαν τὰ παλληκάρια του,
καὶ στάθηκαν παράμερα ἀπ' τοὺς συναγμένους Τούρκους.

Ὁ Χασάν Ἀγᾶς, χωρὶς περιστροφές εἶπε στοὺς κοτζαμπάσηδες ποιὸς ἦ-
ταν ὁ λόγος πού τοὺς κάλεσε. Καὶ δὲν εἶχε λάβει γνώση μονάχα γιὰ τὸ φονικὸ
τοῦ Ζεμενοῦ μὰ ἤξερε καὶ ποιὸς ὁ φονιᾶς.

— Ἀφέντη μου αὐτὰ εἶναι ψέματα. Ὁ Μπούσγος νά, εἶναι ἐδῶ, παλλη-
κάρι τοῦ Διάκου. Αὐτὸς πού βγήκε τώρα ἦταν ὁ Μπούσγος. Δὲν ἔλειψε
ἀπὸ δῶ. Μ' ὅλα ταῦτα ἐμεῖς δὲν γνωρίζουμε τίποτα, ἀπὸ ὅτι μᾶς λέγεις καὶ
πρέπει νὰ κράξουμε τὸν καπετὰν Διάκο. Ὡστε ἂν, ὃ μὴ γένοιτο, συνέδη ἔν
τοιούτον πού δὲν πιστεύομεν, αὐτὸς εἶναι ὑπεύθυνος νὰ δώσει λόγο. Ἀλλοιῶς,
τί τὸν ἔχουμε καὶ τοῦ πλερώνομε τὸ διλαέτι ἀφοῦ δὲν φυλάει τὸν τόπο ἀπ'
τοὺς κακούργους; Τοῦτο ἐμεῖς δὲν τὸ ἀνεχόμεθα.

Ὁ βοεβόδας τὴν πρόταση τοῦ κοτζαμπάση τὴ βρῆκε σωστή. Σὰν ἀρ-
ματολὸς ὑπεύθυνος γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῆς περιοχῆς ἦταν ὁ Διάκος.

Ὁ γερο Νάκος βγαίνει καὶ κατεβαίνει στήν αὐλή. Ἀποτραβάει ὀλομό-
ναχο τὸ Μπούσγο καὶ τοῦ λέει.

— Ὁ βοεβόδας ἔμαθε τὸ φόνου λεπτομερῶς καὶ νὰ στείλεις νὰ φωνάξεις
τὸ Διάκο ὅπου τὸν ζητάει. Νὰ πάρει μαζί του καὶ στρατιῶτες καὶ ἀνοίχτε τὰ
μάτια σας γιατί χανόμεστε! . . .

Σὲ λιγάνι ὁ Θανάσης Διάκος μὲ τριάντα παλληκάρια ἔρχεται. Ψύχραι-
μος, χαμογελαστός, χαιρετάει πρόσχαρα ὅλους τοὺς Τούρκους καὶ Ἀρβανίτες
πού συναντάει στήν αὐλή. Καμώνεται πῶς δὲν ξέρεי τίποτα. Ἀφήνει τὰ παλ-

ληχάρια του κοντά στο Μπούσγο, κι ανεβαίνει στο κονάκι. Μπαίνει στο μουσαφίρ οντά που τον καρτερούσαν οι Τούρκοι κι οι κοτζαμπάσηδες. Για να καλοπιάσει το Χασάν αγά, τον χαιρετάει ταπεινά και με σεβασμό. Χάρηκε ο βοεβόδας από το φέρσιμο του άρματολου. Και γι' αυτό του κάνει τόπο δεξιά, να καθήσει κοντά του στο μεντέρι. Τιμή ξεχωριστή για ραγιά.

Ο βοεβόδας του μιλάει:

—Τζάνεμ Διάκο καπετάν, τί πράγματα είναι αυτά που γίνονται στο βιλαέτι μας, να σκοτώνουν άνθρωποι σου τους βασιλικούς ανθρώπους στους δημόσιους δρόμους;

Εμφανισμένος τάχα του αποκρίνεται ο Διάκος.

—Ποιός από τους ανθρώπους μου σκότωσε βασιλικούς ανθρώπους;

Έγώ να τον τιμωρήσω τώρα μπροστά σου.

—Ο έδικός σου ο Μπούσγος με άλλους δυό, σκότωσε στο Ζεμενό απόψε ένα τάταρη κι έναν Άρβανίτη.

—Είναι ψεύτης, όποιος σου τό ειπε. Ο Μπούσγος είναι πρωτοπαλλήκαρό μου και δέν έλειψε από δω. Αυτός κοιμάται πάντα στο κονάκι μου μαζί μου. Και φές βράδυ μαζί μου κοιμήθηκε.

Αυτή την απόκριση έδωσε ο άρματολός, όργισμένος τάχα. Κι άμέσως βγαίνει και φωνάζει το Μπούσγο άπ' την αυλή.

—Έλα μέσα όρε Μπούσγο.

Άδιάφορο και σεμνό μπαίνει μέσα το πρωτοπαλλήκαρο. Τόν δείχνει στο βοεβόδα και ξακολουθάει ο Διάκος.

—Νά αγά. Αυτός είναι ο Μπούσγος. Κι αν δέν πιστεύεις ρώτησε και το μπουλούκμπαση κι όλο το νεκπαλέ σου που τον γνωρίζουν.

Ήταν τόσο αδόρημητα και με τόση πειστικότητα τά λόγια του Έλληνα καπετάνιου που κάνανε τον άλαφρόμυαλο Θεσσαλονικιό Τούρκο ν' αλλάξει γνώμη και να θεβαιωθεί για την άθωότητα του Μπούσγου. . .

—Τζάνεμ Διάκο καπετάν, ξανάρχισε ο Χασάν, ποιός λοιπόν σκότωσε στο Ζεμενό τους δυό ανθρώπους του σουλτάνου;

—Έγώ τώρα τ' ακούω άπ' το στόμα σου αγά μου κι άμέσως θα δάλω ανθρώπους μου να ζετάσω. Θα τους εύρω τους φονιάδες και μάλιστα δέν πρέπει να χασομερώ.¹

Ο μωρόπιστος Χασάν Άγας, δέν άμφέβαλε πιά ύστερα από όσα του ειπε ο άρματολός. Τό κάλεσμά του δέν ειχε πιά άλλο σκοπό. Σηκώθηκαν οι Έλληνες να φύγουν.

Οι άρχοντες μ' ανακούφιση χαιρέτησαν και όγῆκαν. Έκανε να τους ακολουθήσει και ο καπετάν Διάκος. Άξαφνα όμως του ήρθε στο νου μιá ιδέα. Άν την πετύχαινε, θα ήταν γλυτωμός για την Έπανάσταση των Ρωμιών

1. Όλη ή στιχομυθία είναι από το χειρόγραφο. Ίστορ. και Έθνολ. Έταιρεία άριθ. 14580.

της Λειβαδιάς. Ὑστερα ἀπὸ μερικά θήματα σταμάτησε. Γύρισε πίσω καὶ στάθηκε μπροστὰ στὸ βοεβόδα. Συλλογισμένος τάχα τοῦ μιλάει:

— Ἐγὼ θὰ ἐρευνήσω καὶ θὰ κάμω τ' ἀδύνατα δυνατὰ νὰ συλλάβω τοὺς φονιάδες γιατί τώρα πηγαίνω νὰ πιστέψω τὰ διαφημιζόμενα τοῦ σοκακιού. Καὶ νὰ σοῦ εἰπῶ τὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς ὑψηλότετε βοεβόδα. Σὲ λέγω βοεβόδα μου, ὅτι μὴν ἐλπίζεις νὰ συμμάσεις ἐφέτος μουκατάδες τοῦ βιλαετιού μῆτε ἓνα κουβέλι. Γιατί κείνος ὁ ζορμπᾶς ὁ Λυσσαῖος, ὁ ψυχογιὸς τοῦ καρ Ἄλῃ, δὲν ἔφυγε δῶθε γιὰ τὸ καλὸ τοῦ βιλαετιού, μὰ πήγγε στὴ Τζαμουριά καὶ στὴν Ἐφτάνησο καὶ μίσθωσε μὲ τὰ φλουριά τοῦ καρ Ἄλῃ, δέκα χιλιάδες κλέφτες τοῦ Μοριᾶ καὶ τῆς Ρούμελης ὅπου ἦταν στοῦ Ἐγγιλέζου τῆ δούλευση καὶ Τσάμηδες. Σήκωσε λοιπὸν μπαϊράκι στὸ Μοριᾶ καὶ τώρα συνάζει καὶ στρατεύματα στὴ Βοστίτζα καὶ τὰ Τριζώνια, γιὰ νάμπει ἐδῶ στὸ βιλαέτι. Τότε ἀλοίμονο καὶ σὲ μᾶς τοὺς Ρωμιοὺς καὶ σὲ σᾶς τοὺς Τούρκους. Κι εἶναι θέβαιο ὅτι ὁ Λυσσαῖος ἔχει δῶ σταλμένους τζασίτες κι αὐτοὶ σκοτώσανε τοὺς Τούρκους στὸ Ζεμενὸ κι ὄχι ὁ Μπουσος.

Λ υ σ σ α ῖ ο ς, ἦταν ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀντροῦτσος. Τὸ ὄνομα αὐτὸ ἔκανε τὸ βοεβόδα νὰ πῆσει σὲ θαθιὰ συλλογῇ. Μ' ὄλο πού θρискόταν μακριὰ ὁ παλιὸς ἀρματολὸς τῆς Λειβαδιάς, ἀκόμα καὶ τ' ὄνομά του τρόμαζε τοὺς Τούρκους. Ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς! Ἔτσι μὲ τὸ Λυσσαῖο, χτύπησε τὸν ἀγᾶ στὸ πῶ ἀδύνατο σημεῖο του.

— Στ' ἀλήθεια, Διάκο καπετάν. Ὁ Ἄλλᾶχ νὰ μᾶς φυλάξει ἀπ' αὐτὸ τὸ σκυλί. Ἄλλὰ δὲν μπορείς νὰ μαζέψεις ἀσκέρι ἀπ' τὸ βιλαέτι νὰ τὸν ἀντικρούσεις αὐτὸ τὸ Λυσσαῖο τὸ ζορμπᾶ;

Αὐτὸ ἤθελε καὶ ὁ Διάκος. Ἦρθε ἡ στιγμή γιὰ νὰ πατήσει πάνω στὸν ψεύτικο μῦθο τοῦ Ὀδυσσεᾶ καὶ νὰ τὸν ἐκμεταλλεῖται γιὰ κέρδος τοῦ ξεσηκωμοῦ.

— Μπορῶ νὰ συνάξω πεντέξη χιλιάδες στρατιῶτες Ἕλληνες ἐκλεκτοὺς καὶ νὰ τοῦ δώσω τὸ νιζάμι. Ἄλλὰ χωρὶς μπουγιουρντί ποιὸς μ' ἀκούει ἢ ποιὸς μ' ἀκολουθεῖ ἀρματοῦμενος;

— Γιὰ κεῖ ὀγλούμ! Ἐγὼ σοῦ δίνω μπουγιουρντί νὰ στρατολογήσεις.

Κι ἀμέσως ὁ Χασάν, κάλεσε τὸ γραμματικὸ του καὶ τὸν προστάζει νὰ γράφει τὴ σχετικὴ διαταγῇ, μπουγιουρντί. Ἀφοῦ τοῦ τὸ ἐτοίμασε, τὸ ὑπόγραψε ὁ Χασάν, δάζοντας καὶ τὴ σφραγίδα του. Καὶ τὸ ἔδωσε στὸν ἀρματολὸ μὲ τὰ λόγια.

— Πᾶρε παιδί μου, Ἄλλᾶχ σαλαμέτ θερσίν.

Στὸ παραμῦθι τοῦ καπετάν Διάκου ἀγκιστρώθηκε γιὰ καλὰ ὁ βοεβόδας. Κι αὐτὸς ἀκόμα ὁ καπετάνιος δὲ φανταζόταν πῶς ὁ Τούρκος θὰ πιανόταν ἔτσι εὐκόλα καὶ ὅτι τὸ φονικὸ τοῦ Ζεμενοῦ θὰ εἶχε τέτοια ἐξέλιξη.

Καὶ τὸ ἀρμάτωμα τῶν Λειβαδιτῶν ἀπὸ καιρὸ βασάνιζε τὸν ἀρματολό. Ἐνῶ οἱ Τούρκοι στὴν πόλη εἶχαν κοντὰ χίλια ντουφέκια αὐτὸς δὲν εἶχε παρὰ ἑκατὸν πενήντα. Μὲ τόση μικρὴ δύναμη θὰ ἔπρεπε νὰ ξεκινήσει καὶ νὰ χτυ

πήσει τούς τόσο καλά ἀρματωμένους Ὀθωμανούς. Εἶχε τίς ἐλπίδες του ὕστερα ἀπὸ τὴ νίκη τους, ν' ἀρματώσει τούς Ἑλληνας ἐπαναστάτες μὲ τὰ τούρκικα λάφυρα. Νὰ ὅμως πού τώρα, προκαταβολικά τοῦ ἔδινε τ' ἀρματα ὁ βοεβόδας Χασάν ἀγῆς γιὰ νὰ τὰ γυρίσει καταπάνω του.

Μὲ τὸ μπουγιουρντί στὸ σελάχι του ὁ Θανάσης Διάκος θὰ ξεκινούσε στὴν περιοχὴ τῆς χώρας τῆς Λειβαδιᾶς γιὰ ἓνα φανερό ἀρμάτωμα τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ κατάσταση γιὰ τὴ Λειβαδιὰ ἀλλάξε ὀλίγε. Ὁ Διάκος ἔπρεπε σύντομα νὰ χρησιμοποιήσει τὸ μπουγιουρντί τοῦ βοεβόδα. Ὁ καιρὸς δὲν τὸν ἔπαιρνε. Γιατὶ ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή οἱ Τούρκοι τῆς Λειβαδιᾶς θὰ μάθαιναν πὺς ὁ Μοριάς ξεσηκώθηκε. Φυσικὸ ἦταν νὰ μὴ μείνει μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια, ἀλλοιῶς τὸ μπουγιουρντί θὰ ἀπόμεινε χαρτί ἄγραφο.

Σὲ μιὰ τέτοια κρίσιμη στιγμή, φυσικὸ ἦταν νὰ ζητήσει καὶ τὴ γνώμη τῶν ἄλλων. Κάλυψε πάλι σὲ συγκέντρωση τούς τρεῖς ἄρχοντες. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ κατάσταση ἦταν σοβαρώτατη ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά, δὲν περιορίστηκε μονάχα στοὺς ἄρχοντες. Τούτῃ τῇ φορᾷ προσκάλεσε καὶ τὸ Λάμπρο Νάκο, τὸ Μανωλάκη Σπυρίδωνα καὶ τούς δεσπότες τῆς Ἀθήνας Διονύσιο καὶ Τανταλιοῦ Νεόφυτο Μεταξᾶ πού ἦταν φερμένοι στὴ Λειβαδιὰ. Ἀκόμα καὶ τούς προεστούς τῆς Θήβας Νίκο Βρυζάκη καὶ τῆς Λοκρίδας Ἀλέξη καὶ Στάθη Σπυρίδωνα, πού ἔτυχε νὰ εἶναι καὶ αὐτοὶ δωπέρα.

Πολύωρη ἦταν ἡ σύσκεψή τους καὶ στὸ τέλος ἀποφασίστηκε νὰ ξεσπάσει ἡ ἐπανάσταση. Ὁ Διάκος μὲ τὸ Μπούσογο καὶ κάμποσα παλληκάρια θὰ ἔφευγε ἀμέσως γιὰ νὰ προκάνει νὰ χρησιμοποιήσει τὸ μπουγιουρντί.

Ἐκανε ἀρχὴ ἀπ' τὰ κκιμποχώρια. Στις 26 τοῦ Μάρτη, ἔφτασε στὸ μοναστήρι τοῦ Ὁσίου Λουκά.

Ἐδῶ συνάντησε καὶ τὸ δεσπότη Ἡσαΐα, πού στὸ μεταξύ ξαναγύρισε ἀπ' τὰ Σάλωνα. Στὸ μοναστήρι ξεκολούθησε νὰ μένει ὁ Ζαρεΐφης γιὰ νὰ μὴ δώσει ὑποψίες στοὺς ἀγάδες τῆς Λειβαδιᾶς.

Γιὰ τὰ περιστατικὰ τοῦ μοναστηριοῦ μᾶς ἔδωσε ἀρκετὰ ὁ Βοιωτὸς ἱστορικός Γ. Κρέμος πού αὐτὸν καὶ θ' ἀκολουθήσω.

Ὁ Διάκος μὲ τὸν Ἡσαΐα ἀποφάσισαν πιά νὰ κηρύξουν ἐπίσημα τὴν ἐπανάσταση. Ἄγνωστο γιὰτὶ ὁ καπετὰν Διάκος πῆρε τὴν σύντομη αὐτὴ ἀπόφασή του μακριὰ ἀπὸ τὸ κέντρο του. Νὰ ξεκολουθοῦσε τάχα ἡ ἀντίδραση ἀπ' τὸν ἄρχοντα Νάκο καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἤθελε νὰ τὸν φέροι σὲ τελειωμένη ἐνέργεια; . . .

Στὸν ὄρθρο τῆς ἄλλης μέρας λειτούργησε ὁ ἴδιος ὁ δεσπότης «μετὰ δακρύων χαρᾶς καὶ πάντων τῶν ἱερομονάχων ἐν λαμπρᾷ ἐκκλησιαστικῇ στολῇ καὶ πομπῇ»². Στὸ τέλος τῆς λειτουργίας, ὁ δεσπότης μὲ τούς καλογέρους ὁλόγυρα ὄγηκε ἔξω στὴν αὐλὴ τοῦ μοναστηριοῦ. Οἱ συναγμένοι ὅλοι μὲ τὴν ἀράδα τους ἀνησπάσθησαν τὸ χέρι τοῦ ἱεράρχη «κρατοῦντες τὴν ἀπλὴν ση-

2. Κρέμος. Φωκικά Β' Σελ. 99.

μαίαν τῆς ἐπανάστασεως τῇ δ' ἑτέρᾳ εὐλογοῦντος τοὺς παρισταμένους καὶ ψάλλοντας τό: «Σῶσον Κύριε τὸν λαόν σου» καὶ πάντων ἀσπασμένων ἐν ἐνθουσιασμῷ ἀλλήλους τὸν ἐν Χριστῷ ἀσπασμὸν»³.

Ὁ ξεσηκωμὸς στὴ χώρα τῆς Λειβαδιᾶς ξεκίνησε τούτῃ τὴν αὐγὴ ἀπὸ τὸ μοναστήρι τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ γιὰ νὰ σκορπίσει τὴ λευτεριά στοὺς ραγιάδες. Δὲν εἶναι μονάχα ὁ Κρέμος κι ὁ ἱστορικός τοῦ Εἰκοσιένα⁴ ποὺ τὸ ἀναφέρει, μᾶς τὸ θεβαιώνουν καὶ πολλὲς παραδόσεις. Ἄλλοι ἱστορικοί, ποὺ γράφανε γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση ἢ ἀπὸ ἀγνοια ἢ ἀπὸ πρόθεση, δὲν ἀναφέρουν τὸ περιστατικὸ αὐτὸ ποὺ τόση μεγάλη σημασία εἶχε γιὰ τὴ Ρούμελη. Προβάλανε τὴν Ἁγία Λαύρα γιὰ τὸ Μοριᾶ κι ἀποσκεπάσανε τὸν Ὁσιό Λουκᾶ γιὰ τὴ Ρούμελη...

Ἦστερα ἀπὸ τὴν ἐπίσημη κήρυξη τῆς Ἐπανάστασης, ὁ δεσπότης Ἡσαΐας ἔφυγε γιὰ τὰ Σάβωνα καὶ ὁ Διάκος νὰ στρατολογήσει ἐπαναστάτες.

Πρὶν φύγει ὁ καπετὰν Διάκος, ἀποφάσισε νὰ χρησιμοποιήσει στὸν ξεσηκωμὸ καὶ τοὺς Ὁσιολουκαίτες καλόγερους. Σ' αὐτοὺς ἔτυχε νὰ κάνουν τὴν ἀρχή.

Ἐπειδὴ ὁ Θανάσης φοβόταν ὅτι, ὅταν σὲ λίγο ὁ δεσπότης μάθαινε τὸν ξεσηκωμὸ θὰ ἔπιανε Λειβαδίτες, γιὰ ἀσφάλειά του ἤθελε κι αὐτὸς νὰ ἔχει στὰ χεῖρα του Ὁθωμανοὺς ἀμύρους. Τοῦτο τὸ ἀναλάβανε οἱ καλόγεροι τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ.

* Ἐίχε πεποίθησι ὁ καπετὰν Διάκος στὸ ρᾶσο τῆς Ρούμελης γιατί οἱ καλόγεροι ἦσαν ἀπὸ κείνους ποὺ:

«ρίχνανε στὸ θυμιὰτὸ μπαρούτι γιὰ λιθάιν...».

Θὰ ξεχύνονταν λοιπὸν στὸ Δίστομο, ποὺ ὅπως εἶδαμε ζαμπίτης ἦταν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Χασάν ἀγά, μὲ σκοπὸ νὰ τὸν πιᾶσουν ζωντανό.

Ἀρματώθηκαν οἱ καλόγεροι καὶ μὲ μερικοὺς Κυριακάτες καὶ Διστομίτες, ξεκίνησαν ἀπ' τὸ μοναστήρι. Ἀρχηγὸ καὶ σημαιοφόρο εἶχαν τὸν Ἀραχωβίτη καλόγερο Μελέτιο Μελισσάρη «ἀνὴρ μεγαλόσωμος, μακρυπώγων καὶ κατὰ πάντα θεωρητικός», ὅπως λέγει ὁ Κρέμος, καὶ κατὰ τὸν συναγωνιστὴ τοῦ καλόγερο Καμθάσινο «ικανότατος καὶ στρατηγηγματίας»⁵. Στὸ μεταξύ, εἰδοποιήθηκαν κρυφὰ καὶ μερικοὶ Ἕλληνες στὸ Δίστομο νὰ τοὺς περιμένουν.

Περνώντας ἀπ' τὸ Στεῖρι, πῆρανε μαζί τοὺς ἀρκετοὺς Στεριώτες. Μ' ὄλο ποὺ δὲν εἶχαν ἄρματα τοὺς ἀκολούθησαν ἀρματωμένοι μ' ὅτι φονικὸ ὄργανο βρῆκαν πρόχειρο. Ἀκόμα καὶ μὲ σουβλες καὶ δικράνια.

Σὰν φτάσανε ἔξω ἀπ' τὸ χωριό, στὰ Διστομίτικα ἀμπέλια, ἀρχίσανε τίς μπαταριές καὶ τ' ἄγρια ξεφωνητά. Φοβισμένοι οἱ Τοῦρκοι τιμπουρώνον-

3. ὁ.π.π. σελ. 99.

4. Φιλῆμων Γ' σελ. 82.

5. Κρέμος Β' σελ. 99 καὶ 235.

ται στα σπίτια τους. Ὁ ζαμπίτης μὲ μερικούς δικούς του κλείνεται στὸν ὄντᾶ (διοικητήριον).

Οἱ καλόγεροι κι οἱ ἐπαναστάτες Γραικοί, τοὺς στρώνουν στὸ ντουφεκίδι. Γιὰ νὰ τελειώσουν γρήγορα μ' αὐτούς, δάξουν δλόγυρα ἀπὸ τὰ σπίτια φωτιὰ νὰ κάψουν τοὺς κλεισμένους. Ὁ ζαμπίτης ἀναγκάστηκε νὰ παραδοθεῖ. Μαζί του κι ἄλλοι Ὀθωμανοί. Μερικοὶ πού θέλησαν νὰ ἀντισταθοῦν τὸ πλήρωσαν μὲ τὴ ζωὴ τους. Δέκα θρίσκουν τὸ θάνατο.

Μάζεψαν οἱ καλόγεροι τοὺς Διστομίτες Τούρκους αἰχμαλώτους μὲ τὰ χαρέμια τους καὶ τοὺς φέρανε στὸ μοναστήρι.

Ἐδῶ τοὺς περίμενε ὁ Φιλικὸς Ζαρεΐφης. Στάθηκε στὴν αὐλόπορτα τοῦ μοναστηριοῦ κι ἔφραξε τὴν εἴσοδο μὲ τὸ γυμνὸ του σπαθί. Γιὰ σημάδι ὑποταγῆς ὑποχρέωσε τοὺς Τούρκους νὰ περάσουν κάτω ἀπὸ τὸ ξεθηκαρωμένο σπαθί του καὶ νᾶμπουν στὴν αὐλὴ τοῦ μοναστηριοῦ. «Μετὰ δὲ τοῦτο κατέγραψε τὰ ἐπιπλά αὐτῶν κατὰλεγόντων καὶ ἄπασαν τὴν κινητὴν αὐτῶν περιουσίαν ὅπως δῆθεν ἐπιστραφῶσιν αὐτοῖς, εἰρήνης γενομένης»⁶.

Σύντομες καὶ νευρικές συσκέψεις κάνουν οἱ Τούρκοι μὰ ἀπὸ τὴν τρομάρα καὶ τὴν ταραχὴ τους παίρνουν ἄστοχες ἀποφάσεις. Οἱ Λειβαδίτες ἀδιάφοροι τάχα τοὺς παρακολουθοῦν. Μὲ τὴν ψυχραιμία τους αὐτὴ, προσπαθοῦνε ἀκόμα νὰ σβύσουν κάθε ὑποψία.

Ὁχτακόσια ντουφέκια εἶχαν μέσα οἱ Ὀθωμανοί. Τὰ διακόσια Ἄρβανίτικα. Ὁ βοεβόδας, μὲ κάμποσους ἠμοθητήσκους του «ὑπὸ φόβου δεινοῦ καταλαμβανόμενοι, σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ὡς καὶ μετὰ τῶν ἐκεῖ τυχόντων Ἄρβανῶν περὶ τεσσαράκοντα»⁷ ἀνεβαίνουν καὶ κλείνονται στὸ κάστρο. Οἱ Ἄρβανίτες θὰ φυλάξουν τὸ πρῶτο τεῖχος τοῦ κάστρου κι ὁ βοεβόδας μ' ἄλλους μαζί πιάνει τὸ μέσα μέρος, καὶ πού οἱ Φράγγοι εἶχαν κτίσει πύργο τῶν τιμῶν *torre d' homenatje*. Ἦταν αὐτὸ τὸ πιὸ δυνατὸ σημεῖο τοῦ κάστρου. Ἐδῶ θρίσκονταν καὶ δυὸ ἐκκλησιές. Τῆς Ἁγιά Σοφίας κι ἀπὸ κάτω στὸ βάθος τῆς γῆς τῆς Ἁγιά Βαρβάρας. Αὐτὴ τὴ χρησιμοποιοῦσαν καὶ γιὰ στέρνα. Στὴν Ἁγιά Σοφία δάλανε τὰ χαρέμια καὶ τὰ παιδιά τους. Φεύγοντας ὅμως ὁ Χασάν Ἄγᾶς, γιὰ κάθε περίσταση παίρνει μαζί του ρσέμια (ὀμήρους) τοὺς *
δυὸ κοτζαμπάσηδες: Τὸ γερο Νάκο καὶ τὸ Λογοθέτη.

Ὁ παλιὸς βοεβόδας Καρα Ἰσμαήλ ἄγᾶς «τὸν καὶ ἱκανότερον καὶ γενναιότερον», κλείνεται στὸν πύργο τῆς Ὠρας. Μαζί του κι ὁ Ντεμιῆρ Βελῆ Μπέης Καστούρης. Διακόσια ντουφέκια εἶναι ὅλα ὅλα μέσα στὴν Ὠρα.

Ἄλλοι πάλι ἀπ' τοὺς Τούρκους δὲ θελήσανε ν' ἀφήσουν τὰ κονάκια τους. Ταμπούρωνονται μέσα σ' αὐτά. Ὁ Σουλεϊμάν Ποταμάς, ὁ Ζαῆμ ἄγᾶς, ὁ Ἰμπραήμ ἄγᾶς, ὁ Σουλάτσης, ὁ ἀράπης Φρέσης μὲ δέκα ἠμοθητήσκους του, ὁ Μούλ Ἀχμούσης κι ὁ Μερ ἄγᾶς μὲ σαράντα ἀρματωμένους, στὸ κονάκι του

6. Κρέμος Β' σελ. 99.

7. Φιλήμων Γ' σελ. 81.

πού βρίσκονταν κοντά στο Πάνω Τζαμί.

Τὸ βοεβοδαλήκι του ὁ Χασάν ἀγάς, πού ἦταν στὴν Κρύα, ἄφησε νὰ τὸ φυλάξουν καὶ νὰ τὸ ὑπερασπίσουν πενήντα Ἀρθάνιτες⁸.

Ἔτοιμοι τώρα οἱ Τούρκοι μὲ τὰ ντουφέκια στὶς πολεμίστρες καὶ μ' ἄφθονα μπαρουτόβολα, καρτεροῦν τὴ στιγμή πού θὰ τοὺς ριχτοῦν οἱ ραγιάδες.

Ἄπ' τὸ μοναστήρι τοῦ Ὁσίου Λουκά, ὁ Θανάσης Διάκος, στρατολογώνας φτάνει στὶς 27 τοῦ Μάρτη στὴ Δαύλεια. Καὶ τὴν ἄλλη μέρα, πηγαίνει στὴν Κάπραινα (Χαιρώνεια). Δίνει προσταγὴ στοὺς Καπραϊναίους νὰ πιάσουν τοὺς σουμπασιῆδες (ἐνοικιαστῆς φόρων), καὶ στὴν ἀνάγκη νὰ τοὺς σκοτώσουν.

Ἄπ' τὴν Κάπραινα, στέλνει τὴν ἴδια μέρα τὸ γνωστὸ στοὺς Ἀραχωδίτες γράμμα του:

«Τοῖς ἀγαπητοῖς μου
Ραχωδίτες ὑγιῶς
Εἰς Ράχωδα».

Αἰδεσιμώτατε ἅγιο Πρωτόπαπα καὶ Παπαδημήτρη εὐλαδῶς προσκυνῶ καὶ ἀγαπητοῖ μου Γεωργάκη Σιδερά καὶ Γιάννη Ἀλεξανδρῆ.

Σᾶς φανερώνω λαμβάνοντας τὸ παρόν μου ἀμέσως νὰ σηκωθῆτε νὰ μαζώξετε ὅλους τοὺς ραγιάδες νὰ μοῦ ξημερώσετε Τρίτη πουρνὸ εἰς Λυκούρεσι, ὅπου νὰ ἔλθετε ὅλοι: 200: διακόσιοι ὀνομάτοι καὶ τῆς ὥρας μαζί μὲ τὰ ἄρματα σας νὰ πάρετε καί: 10: φορτώματα ψωμι καὶ κρασί καὶ ἐληές καὶ ὅλον τὸν τζημπχανέν ὅπου ἔχετε μπαρουτίν καὶ κουρσοῦμα καὶ νὰ μοῦ φέρετε καί: 6: ἄλογα μεζηλιάρκια καὶ ἔτζι νὰ μοῦ ἀκολουθήσετε ἐξ ἀποφάσεως.

Υγιαίνετε
1821: 28
Μαρτίου
Κάπερνα.

Ὁ ἀγαπητός σας
Θανάσης Διάκος
(τ. σ.)

(Στὸ περιθώριο) «Γιάννη Ἀλεξανδρῆ καὶ πατέρα Γεωργάκη ἀτοί σας νὰ πάρετε τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐν τῷ ἅμα νὰ μοῦ εὑρεθῆτε ἐδῶ»⁹.

Τὴν ἴδια μέρα ὁ Διάκος μ' ὅλους τοὺς ἀρματομένους του ἔφτασε στὸ μοναστήρι Λυκούρεσι, μιάμιση ὥρα ἀπ' τὴ Λειβαδιά. Τὸ μοναστήρι αὐτό, ὁ ἀρχηγὸς τῆς Βοιωτίας, εἶχε ὀρίσει τόπο γιὰ συγκέντρωση ἀπ' ὅπου θὰ ξεκινούσαν νὰ χτυπήσουν τὴν πολιτεία τῆς Λειβαδιάς.

Στὴ Λυκούρεσι φέρανε οἱ καλόγεροι τοῦ Ὁσίου Λουκά τὸν αἰχμάλωτο ζαμπίτη μπένι καὶ μερικὸς ἀκόμα πού εἶχαν πιάσει στὸ Δίστομο.

Ὁ Διάκος ἔμαθε ὅτι ὁ βοεβόδας εἶχε πιάσει ὁμήρους τοὺς δυὸ ἀρχοντες

8. Φόρτης. σελ. 23-27.

9. Λάππας. Διάκος. σελ. 70.

κι ότι οι Τουρκαρβανίτες στην πόλη άρχισαν να ταμπουρώνονται. Τούτα δέν τόν άνησύχησαν. Ψύχραιμος προσπαθούσε να κανονίσει κάθε λεπτομέρεια κι ύστερα να ξεκινήσει.

Κατά τὰ μεσάνυχτα, φτάνει κι ή 'Αραχωδίτικη βοήθεια μ' άρχηγό τους τὸ Νίκο Σιμαρέση.

Δέν είχε ακόμα ξημερώσει όταν ὁ Διάκος πήρε τήν απόφαση να κινήσουν. 'Ανέβηκε σε μιὰ πέτρα, έξω άπ' τήν εκκλησιά του μοναστηριου που άκόμα και σήμερα σώζεται, και μίλησε για λίγο να ψυχώσει τους επαναστάτες. "Υστερα με μιὰς ξεκίνησαν.

Με τή βοήθεια του Θεου με τήν πίστη που δίνουν οι άγωνες για τή λευτεριά και μ' ένα άρχηγό σαν τὸ Θανάση Διάκο, οι επαναστάτες Βοιωτοί άφησαν τὸ μοναστήρι Λυκούρεσι και πήγαιναν να λευτερώσουν τήν πιο μεγάλη πόλη τῆς Ρούμελης: Τή «Γκιαούρ Λειβαδιά». Να τήν κάνουν στ' αλήθεια ελληνική.

Τὰ ξημερώματα, στις 29 του Μάρτη, οι κλεισμένοι στην "Ορα Τούρκοι αντίκρυζαν τὸ λόφο του προφήτη 'Ηλία, πλημμυρισμένο από άρματωμένους.

Τὸ άρχικό σχέδιο του άρχηγου ήταν να επιτεθεί κατά τῆς Λειβαδιάς νύχτα κι άπ' όλες τις μεριές. Έτσι θά τρομοκρατούσε τους Τούρκους και θά τους άνάγκαζε να παραδοθουν. Τὸ πιάσιμο όμως των δυο άρχόντων, τὸν έκανε ν' αλλάξει σχέδιο. Έπρεπε πρώτα να γλυτώσει τὸ Νάκο και τὸ Λογοθέτη. Μιὰ ξαφνική επίθεση όπως τήν είχε προσχεδιάσει θά ήταν επικίνδυνη για τή ζωή των όμηρων. Γιατί άκράτητοι όπως θά ήταν οι επαναστάτες φυσικό ήταν να σκοτώναν πολλούς 'Οθωμανούς. Για άντεκδίκηση θά τὸ πλήρωναν με τή ζωή τους οι άρχοντες.

Τή στιγμή που ὁ Διάκος ύπολογίζει πώς μπορεί να γλυτώσει τους δυο όμηρους έγινε τούτο τὸ άχαρακτήριστο:

"Ο Νάκος κι ὁ Λογοθέτης είδοποίησαν τους ιεράρχες Νεόφυτο και Διονύσιο που βρίσκονταν στην πόλη, να συναντήσουν τὸ Διάκο στον Προφήτη 'Ηλία και να προπαθήσουν να τὸν καταφέρουν ν' αναβάλει τὸ κίνημα και ν' αφήσει καλύτερο τὸν αδελφὸ του σεεβόδα. Οι ιεράρχες πήγαν. "Όταν όμως είδαν τὸν ένθουσιασμό και τήν πίστη στον άγωνα των επαναστατών, όχι μονάχα δέν εμπόδισαν τὸν άρχηγό, μα κατά τὰ γραφόμενα του Μπούσγου του είπαν.

— Έμπρός. 'Ο Θεός μετὰ σου και οὐδεις κατά σου!

Για τήν ενέργειά τους αυτή, οι δυο άρχοντες δικαιολογήθηκαν ύστερα ότι δέν φοβήθηκαν για τή ζωή τους μα για τὰ γυναικόπαιδα. "Ας είναι χωρεμένοι...

'Ο Διάκος ήθελε να τελειώσει με τή Λειβαδιά όσο θά του ήταν μπορετὸ πιο γρήγορα. "Αν ή πρώτη πόλη τῆς Ρούμελης παραδινόταν χωρίς μάχη

αυτό θα είχε μεγάλη ψυχολογική επίδραση για τ' άλλα μέρη. Ἐφοῦ μὲ τόσα τούρκικα ντουφέκια, πού εἶχε μέσα ἡ Λεβηδιά δὲν κατάφερε ν' ἀντισταθεῖ πῶς θὰ ἦταν βολετό γι' ἄλλα μικρὰ μέρη; Γι' αὐτὸ ἤρθε σὲ συνεννοήσεις μὲ τὸ βοεβόδα.

Τοῦ πρότεινε τέσσερες ὅρους: α) Νὰ λευτερωθοῦν οἱ ἄρχοντες, β) νὰ προσκυνήσουν ὅλοι οἱ Ὀθωμανοί, γ) νὰ παραδώσουν τ' ἄρματα τους καὶ δ) αὐτὸς θὰ ἀναλάμβανε νὰ τοὺς εὐκολύνει μὲ ἀσφάλεια γιὰ τὴ ζωὴ τους, νὰ φύγουν γιὰ τὴν Ἀσία.

Ὁ Χασάν ἀγᾶς δὲ δέχτηκε τίποτα. Ὁ Διάκος ἀγρίεψε. Φοβέρισε πῶς θὰ σκοτώσει τὸ ζαμπίτη καὶ μερικοὺς ἀκόμα πού εἶχε στὰ χέρια του. Ὁ βοεβόδας ἀναγκάστηκε τότε νὰ δεχτεῖ, μονάχα ὅμως τὸν πρῶτο ὄρο. Ν' ἀνταλλάξει τοὺς δυὸ κοτζαμπάσηδες μὲ τὸν ἀδερφὸ του καὶ τοὺς ἄλλους πού βαστούσαν οἱ Ἕλληνες. Κατὰ τὸ μεσημέρι ἔγινε ἡ ἀλλαγὴ.

Πρὸς τὸ δειλινό, μερικοὶ Τούρκοι Θηβαῖοι, πού βρέθηκαν στὴ Λεβηδιά, θελήσανε νὰ ξαναγυρίσουν στὴν πόλη τους. Στὴν ἐξοδο τῆς πόλης οἱ ἐπαναστάτες εἶχαν στήσει φρουροὺς. Τοὺς πιάνουν καὶ τοὺς σκοτώνουν.

Ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐπαναστατῶν Θανάσης Διάκος, δὲ μπορούσε ἄλλο πιά νὰ περιμένει. Ἐστειλε μῆνυμα στοὺς λεύτερους πιά ἄρχοντες νὰ ἐτοιμάσουν τοὺς ντόπιους καὶ νὰ καρτερᾶνε τὸ σύνθημα πού θὰ τοὺς ἔδινε ἡ μπροστέλλα του (μπροστοφυλακὴ του).

Ἀνυπέμονα τώρα οἱ Ἕλληνες προσιμένουν τὴν ὥρα καὶ τὴ στιγμή πού θὰ ξεχυθοῦν στὴ Γκριαοὺρ Λεβηδιά.

Όρχομενός 1804

E. Dodwell

Μ Ε Γ Α Λ Ε Σ Σ Τ Ι Γ Μ Ε Σ

ΜΕΣΟΝΥΧΤΙ τῆς 29 πρὸς τὴν 30 τοῦ Μάρτη.

Ἐπὶ τὸ λόφο τοῦ προφήτη Ἡλία κατηφόρισε ἡ μπροστοφυλακὴ τῶν ἐπαναστατῶν. Ἦταν μὲ τὰ παλληκάρια τοὺς ὁ Βασίλης Μποῦσογος καὶ ὁ Νίκος Σιμαρέσης «φέροντες τοῦ δευτέρου ἀναπεπταμένην τὴν σημαίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου».

Τῇ μπροστοφυλακῇ του σὲ λίγο, ἀκολουθοῦσε κι ὁ ἀρχηγὸς μὲ τὸ κύριο πολεμικὸ του σῶμα. Μαζί του σμίγουν «καὶ οἱ πολῖται τῆς Λειβαδεῖας, φέροντες κατὰ συνοικίας τὰς σημαίας αὐτῶν, τὴν τῆς Παναγίας, τὴν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ τὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου»¹.

Ἔτσι οἱ ἐπαναστάτες συνάζονται στὸ Σταροπάζαρο πού ἦταν τότε τὸ κέντρο τῆς Λειβαδεῖας. Ὁ ἀρχηγὸς θὰ κανόνιζε τὰ σημεῖα πού θὰ σκορποῦσαν ὕστερα.

Ὁ Διάκος ἔνοιωθε πῶς μέσα στὴ Λειβαδιά θὰ εἶχε νὰ παλέψει σκληρὰ μὲ τοὺς Τούρκους. Γιατὶ ταμπουρωμένοι καλὰ εἶχαν πάρει τὴν ἀπόφαση ν' ἀντισταθοῦν, θὰ ἔπρεπε λοιπὸν πρῶτα νὰ ξεκαθαρίσει τὴν πόλη ἀπ' τὰ διάφορα σπίτια πού εἶχαν κλειστεῖ οἱ Ὀθωμανοὶ γιὰ ν' ἀγωνιστοῦν, ἀσφαλί-

1. Φιλῆμων Γ' 83.

ζοντας έτσι τις πλάτες τους. Ύστερα θά ἔκανε τὴν ἐπίθεση στὸ κάστρο καὶ τὴν Ὠρα.

Σὲ λίγο τέσσερες μπαταριές ταραζοῦν τὴ γαλήνη τῆς μαρτιάτικης νύχτας. Εἶναι τὸ σύνθημα γιὰ τὸ ξεκίνημα. Οἱ Ἕλληνες σκορπᾶνε σὲ μυθολογία καὶ τριγυρίζουν τὰ διάφορα σεράγια τῶν ἀγάδων. Τοὺς προκαλοῦν μὲ εἰρωνικά λόγια, κατάρες καὶ βρισιές. Κεῖνοι ὅμως τοὺς ἀποκρίνονται μὲ ντουφεκιές. Αὐτὸ φτάνει. Οἱ ἐπαναστάτες τοὺς στρώνουν στὸ ντουφεκίδι. Παντοῦ τώρα στράφτουν μέσα στὸ σκοτάδι τὰ καριφύλια. Ἡ μάχη ἀπλώνεται.

Ὁ Βασίλης Μπούσγος μὲ μερικοὺς συντρόφους του περιτριγυρίζει τὸ κονάκι τοῦ Σουλεϊμᾶν Ποταμᾶ. Μιὰ μπαταριά καλοσωρίζει τοὺς πολιορκητές καὶ τοὺς κάνει νὰ καταλάβουν πῶς ἔχουν νὰ πολεμήσουν σκληρὰ ἐδῶ. Μὲ τὸ ἀπαντῶν ντουφεκίδι τους, οἱ κλεισμένοι μὲ τὸν Σουλεϊμᾶν Ποταμᾶ κρατᾶνε ἀλάργα τοὺς Ἕλληνες. Ὁ Μπούσγος ἀψηφώντας τὰ βόλια ποὺ σφυρίζουν γύρω του, ἀποφασίζει νᾶμπει μέσα στὸ σπίτι. Γενναῖος μέχρι τρέλλας, δὲ λογαριάζει τὸ θάνατο ποὺ τὸν παραμονεύει. Καὶ σὰν πρωτοπαλλήκαρο τοῦ ἀρχηγοῦ, θέλει νὰ δώσει τὸ παράδειγμα. Ὁλομόναχος ζυγώνει πρὸς τὸ κονάκι τοῦ Ποταμᾶ. Οἱ κλεισμένοι ὅμως τὸν παρακολουθοῦν. Μιὰ μπαταριά ρίχνουν καταπάνω του καὶ ὁ Μπούσγος σωριάζεται. Οἱ σύντροφοί του τὸν νομίζουν γιὰ σκοτωμένο. Τρέχουν τὸν ἀρπάζουν καὶ τὸν κουβαλοῦνε στὰ χέρια πρὸς πέρα. Τὰ ντουφεκία τῶν κλεισμένων Τούρκων ἀστόχησαν. Ἐνα βόλι μονάχα ἔσπασε τὸ πόδι τοῦ Μπούσγου. Λαβωμένο τὸν πᾶνε σὲ κάποιο χριστιανικὸ σπίτι.

Τὴν ἀποκοιτᾶ τὸ Μπούσγου ἐπιχειροῦν καὶ οἱ ἄλλοι. Ἀναγκάζονται ὅμως νὰ πισογυρίσουν. Οἱ Τούρκοι κρατᾶνε γερά.

Μιὰ ἐπαναστατικὴ ομάδα ἔχει μπλοκάρει τὸ κονάκι τοῦ Μέρ ἀγά. Τὰ σαρᾶντα κλεισμένα ντουφεκία κρατᾶνε μακριὰ τοὺς Ἕλληνες. Ἐνα βόλι ρίχνει νεκρὸ τὸ Λειβαδίτη Θανάση Ἀντάρρα. Εἶναι τὸ πρῶτο θῦμα ποὺ εἶχαν οἱ Ἕλληνες στὴ Βοιωτία.

Κεῖπέρα προστρέχει ὁ ἴδιος ὁ ἀρχηγός. Ξεφωνίζει στοὺς κλεισμένους νὰ παραδοθοῦν. Ἡ ἀπόκρισή τους εἶναι μιὰ μπαταριά. Πεισματωμένος αὐτὸς προστάζει τὰ παλληκάρια του νὰ ντουφεκᾶνε ἀδιάκοπα τὸ σεράγι. Σύγχρονα κουβαλοῦνε φρύγανα, ρετσίνα καὶ ἄλλα εὐκολοάναφτα πράγματα καὶ τὰ ρίχνουν γύρω ἀπ' τὸ σπίτι. Βάζουν φωτιά καὶ τὸ κονάκι τοῦ Μέρ ἀγά τὸ ἀγκυλιάζουν καὶ τὸ γλύφουν οἱ φλόγες. Ὁ ἀέρας μεγαλώνει καὶ ἀπλώνει τὴ φωτιά. Οἱ κλεισμένοι Τούρκοι μὲ τὰ γιαταγάνια στὰ χέρια κάνουν γιουρούσι νὰ σωθοῦν ἀπ' τὴ φωτιά. Οἱ πολιορκητές ὅμως ποὺ τοὺς καρτεροῦν ἀπ' ἔξω δὲν ἀφήνουν κανένα νὰ ζήσει. Πληρώνουν τὸ φόνο τοῦ Ἀντάρρα. «Τὸ δὲ σεράγιον καὶ ὁ ἐν αὐτῷ ἄπειρος καὶ ποικίλος πλοῦτος ἐγένετο παρανάλωμα τῶν φλογῶν»².

2. Φόρτης, σελ. 28.

Τὸ τέχνασμα τῆς φριτιάς φέρνει σύντομα τ' ἀποτελέσματά του. Τρομαγμένοι ὅσοι ἔχουν κλειστεῖ στὰ κονάκια τοὺς Τούρκοι, γιὰ νὰ μὴν ψηθοῦν ζωντανοὶ παραδίδονται.

Κεῖνο πού βαστάει ἀκόμα καλὰ εἶναι τὸ βοεβοδαλήκι. Τὸ κρατᾶνε οἱ Ἀρβανίτες.

Ὁ Διάκος μὲ μερικά παλληκάρια τραβάει κατὰ κεῖ. Ὅπως πηγαίνει γιὰ τὴν Κρύα πού θρυσκόταν τὸ κονάκι τοῦ βοεβόδα περνάει ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Ἀράπη Φρέση. «Ἦν δὲ οὗτος ἄλλος Μασίστιος τὸ ἀνάστημα δεινὸς δὲ περὶ τὰ ὅπλα καὶ ριφολίνδυνος»³.

Εἶναι τόση ὀρμητικὴ ἢ ἐπίθεση τοῦ ἀρχηγοῦ πού ὁ Φρέσης δὲ μπορεῖ ἄλλο ν' ἀντισταθεῖ. Ἀποφασίζει νὰ κάνει γιουρούσι μαζί μὲ τοὺς συντρόφους του καὶ νὰ γλυτώσει. Σὰν ξεπορτίζει οἱ Ἕλληγες τὸν ντουφεκᾶνε ἀπὸ τὰ πλαϊνὰ σπίτια κι ὁ μαῦρος πέφτει σκοτωμένος ἔξω ἀπ' τὴ Συναγωγὴ. Τοὺς σκορπισμένους συντρόφους τοῦ Φρέση τοὺς κυνηγᾶνε μέσα στὰ σοκάκια οἱ ἐπαναστάτες καὶ τοὺς σκοτώνουν ὅλους.

Ἀπερίσπαστος πιά ὁ ἀρχηγὸς πηγαίνει γιὰ τὸ βοεβοδαλήκι. Θέλει νὰ ξεμπερδεύει καὶ μ' αὐτό. Γιατὶ πρὶν ἀκόμα ξημερώσει λογαριάζει νὰ ἐπιτεθεῖ στὸ κάστρο. Σ' αὐτὸ δίνει τὴν πιὸ μεγάλη σημασία. Ὅπως διαβαίνει μὲ τοὺς συντρόφους του τὸ γεφύρι τῆς Κυρᾶ Μαριῶς στὸ Σταροπάζαρο οἱ κλεισμένοι στὸ κονάκι τοῦ βοεβόδα Ἀρβανίτες τοὺς βλέπουν. Καταλαβαίνουν πὼς οἱ Ἕλληγες ἐπαναστάτες πηγαίνουν κατὰ κεῖ. Ρίχνουν μέσα στὸ σωρό. Ἐνα θόλι χτυπάει ξῶδερμα τὸ Διάκο στὸ δεξί του πόδι. Πύχραιμα αὐτὸς καὶ κρυφὰ ἀπ' τοὺς συντρόφους του, ἀποτραδιέται σὲ φυλαγμένο μέρος τῆς γέφυρας Σκίζει ἕνα λαγκιόλι (λόξα) ἀπὸ τὴν φουστανέλλα του, τυλίγει τὴ λαβωματιά του καὶ τὴ δένει μὲ «τὸ περικεῖμα τῆς περικνημίδος του»⁴. Εἶναι τὸ πρῶτο ἐχθρικό θόλι πού δέχεται ὁ ἀρχηγὸς τῶν Βοιωτῶν. Καὶ σὰ νὰ μὴ μεσολάβησε τίποτα, ἔξακολουθᾶει τὸ δρόμο του γιὰ τὸ σεράγι τοῦ βοεβόδα.

Φτάνοντας προτείνει στοὺς Ἀρβανίτες νὰ παραδοθοῦν. Αὐτοὶ πού νοιώθουν τὸ τί τέλος τοὺς καρτεράει, μὰ καὶ ἀπὸ πουθενὰ δὲν πρόσμεναν βοήθεια δέχονται, ἀλλὰ μὲ τὸν ὄρο νὰ ἐγγυηθεῖ ὁ Διάκος γιὰ τὴ ζωὴ τους καὶ νὰ τοὺς ἀφήσουν νὰ φύγουν ἀρματωμένοι ἀπ' τὴ Λειβαδιά. Ὁ ἀρχηγὸς ἀποδέχεται καὶ δίνουν μπέσα (λόγο).

Οἱ Ἀρβανίτες ἀνοίγουν τὴν αὐλόπορτα ἀπ' τὸ βοεβοδαλήκι καὶ παραταγμένοι κι ἀρματωμένοι τιμητικὰ ὑποδέχονται τὸν Ἕλληνα ἀρχηγό.

Ὁ Διάκος θρυσκόταν ἀκόμα πάνω στὸ κονάκι ὅταν ἕνα ἀπ' τὰ παλληκάρια του βλέπει στὸ ζωστᾶρι κάποιου Ἀρβανίτη ἕνα ζευγάρι μαλαμοκαπνισμένα κουμπούρια. Τὰ ζήλεψε. Χωρὶς νὰ λογαριάσει τὴ μπέσα πού εἶχε δώσει πρὶν ἀπὸ λίγο ὁ καπετὰν Διάκος, ἀπλώνει κι ἀρπάζει τὴ μιὰ κουμπούρια λέγοντας τοῦ Ἀρβανίτη:

3. Φόρτης, σελ. 27.

4. Φόρτης, σελ. 30.

— Αυτή κάνει για μένα.

— Κι' εγώ πού την έχω όρέ, καλός είμαι! τοῦ άπαντάει ό 'Αρβανίτης και ρίχνεται πάνω του να τοῦ την πάρει.

Ό 'Ελληνας άντιστέκεται κι άρνιέται να την ξαναδώσει. Ήρθαν στα λόγια. Ό 'Αρβανίτης δέ χάνει τότε καιρό σέρνει άπ' τὸ σελάχι του την άλλη κουμπούρα και την άδειάζει στο στήθος τοῦ Ρωμοῦ ξεφωνίζοντας:

— Πώ, έτσι δίνουν όρέ οί 'Αρβανίτες τ' άρματα!

Τούτο ήταν άρκετό. Γιατί έλέποντας οί 'Ελληνες τὸ σύντροφό τους να σωριάζεται νεκρός ρίχνονται στους 'Αρβανίτες. Μά κι εκείνοι δέν στέκονται με σταυρωμένα χέρια. Τὸ γιαταγάκι δουλεύει και άπό τις δυὸ μεριές. Ό Διάκος πέφτει ανάμεσά τους να τοῦς χωρίσει, να σταματήσει τὸ άδικο μακελλειό. 'Αδύνατο. Όλοι τους είναι άγριεμένοι. Ή αύλή γεμίζει κουφάρια. Τριανταπέντε 'Αρβανίτες και δέκα 'Ελληνες. Οί άλλοι δεκαπέντε τὸ βάζουν στην τρεχάλα και κατάφεραν να γλυτώσουν στη Θήβα κι άπό κει στη Χαλκίδα⁵.

Με τὸ βοεδοαλήκι ό Διάκος ξεκαθάρισε πιά την πόλη. Τους αϊχμαλώτους Τούρκους, ξαρμάτωτους τοῦς κρατούσαν στα διάφορα χριστιανικά σπίτια. Τώρα είχε να παλέψει με τοῦς πολλούς. Τους κλεισμένους στο κάστρο και την 'Ωρα.

Χωρίζει τοῦς επαναστάτες του σε τρεις κολώνες. Ή μιὰ ήταν για την 'Ωρα κι άλλες δυὸ για τὸ κάστρο. 'Απ' τις δυὸ, ή μιὰ θά χτυπούσε άκατάπαιστα «με φίλο ντουφέκι» τοῦς 'Αρβανίτες πού ό βοεδόδας είχε βάλει να υπερασπιστοῦν τὸ πρώτο τείχος. Ή άλλη κολώνα, θά προσπαθοῦσε να πατήσει τὸ ν.ά. μέρος τὸ μέσα τοῦ κάστρου, αὐτοῦ πού θρισκόταν κλεισμένο, κι ό βοεδόδας. 'Ετσι ενώ ή πρώτη κολώνα θ' άνοιγε πυκνὸ ντουφεκίδι κατά τῶν 'Αρβανιτάδων, ή δεύτερη θά έκανε τή δύσκολη προσπάθειά της να πατήσει τὸ κάστρο. Σ' αὐτὸ θά βοηθοῦσε τοῦς 'Ελληνες μαχητές τὸ πυκνὸ άκόμα σκοτάδι.

Νά πατηθεῖ τὸ κάστρο τῆς Λειβαδιάς δέν ήταν εύκολο. 'Από τὰ φράγκικα άκόμα χρόνια οί Βέγκερς (διοικητές) τὸ έπισκευάζανε και τὸ δυναμώνανε με καινούργια τείχη. 'Από τότε έγινε ένα άπό τὰ άκατάλυτα κάστρα τῆς Ρούμελης. 'Από τὸ βοριά τὸ ζώνανε διπλὰ τείχη πού ή πρώτη σειρά κατέβαινε ως τὸ ποτάμι τῆς 'Ερκυνας. 'Από τὰ ν.ά. είχε θεόχτιστο προφύλαγμα. 'Ενα άπάτητο γκρεμὸ πού τὸ χωρίζει τὸ φρούριο άπό τὸν άπέναντι λόφο τῆς 'Αγιασαρλῆς, ('Αγίας 'Ιερουσαλήμ). Κι οί Τούρκοι δέν τὸ άφήγανε στην τύχη του. Πάντα τὸ έπισκευάζανε και τὸ κρατούσανε δυναμωμένο για κάθε φόδο.

5. Φόρτης, σελ. 29.

Λοιπόν τὸ ἀπότομο κείνο μέρος τοῦ κάστρου μὲ τὰ μεγάλα θράχια καὶ κοπτερὰ λιανολίθια σκόπευαν τώρα οἱ Ἕλληνες ν' ἀνηφορίσουν καὶ νὰ πατήσουν ξαφνικὰ τὸ μέσα μέρος. Στὸ παράτολμο αὐτὸ ἀνέβασμα ὁ ἀρχηγὸς ἔβαλε κεφαλὴ τὸ Λειβαδίτη Τριαντάφυλλο Μπουγιουκλῆ καὶ τὸν Ἄντρεά Βέργο ἀπ' τὸ Αἴγιο, ποὺ ἔμενε χρόνια στὴ Λειβαδιά, κοντὰ στὸν Ἄντροῦτσο. Αὐτοὶ οἱ δυὸ θὰ ὀδηγούσανε τοὺς ἄλλους ἀπὸ εὐκολοπάτητες μεριές.

Ἐυπόλητοι ἄρχισαν ν' ἀνηφορίζουν προσεχτικὰ καὶ σιγὰ τὸ γυρεμὲνὸ τοῦ κάστρου, Ἄπ' τὴν ἄλλη μεριά οἱ Ἕλληνες μὲ ἀδιάκοπο ντουφεκίδι φέρνανε ἀντιπερισπασμὸ κι ἀπασχολούσανε τὴν προσοχὴ τῶν Ἀρβανιτᾶδων.

Μὰ τὸ σχέδιο δὲν πέτυχε. Μόλις ὁ Μπουγιουκλῆς μὲ τοὺς συντρόφους του κατάφερε νὰ φτάσει ὡς τὰ μισὰ τῆς ἀνηφόρας, οἱ Τοῦρκοι τοὺς κατάλαβαν. Μὲ μεγάλες πέτρες ποὺ κατρακυλούσανε ἀπ' τὰ ψηλῶματα οἱ κλεισιμένοι καὶ μ' ἀπανωτὸ ντουφεκίδι, κᾶνανε τοὺς Ἕλληνες νὰ πισωγυρίσουν.

Οἱ πολιορκητὲς δὲν ἀποκαρδιώνονται. Θὰ προσπαθήσουν καὶ δεύτερη φορά. Τώρα πιὸ πολλοί. Καὶ κεφαλὴ ὁ ἴδιος ὁ ἀρχηγός.

Οἱ Τοῦρκοι τούτη τὴ φορά τοὺς περιμένουν ἄγρυπνοι. Προβάλλουν καινούργια ἀντίσταση. Οἱ μισοὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες, πιάνουν μετερίζια πίσω ἀπὸ μεγάλες πέτρες κι ἀνοίγουν ντουφεκίδι. Θέλουν νὰ προστατέψουν τοὺς ἄλλους νὰ προχωρήσουν. Ἔτσι οἱ ὑπόλοιποι καταφέρνουν νὰ φτάσουν λίγο κάτω ἀπ' τὴν κορυφὴ τοῦ κάστρου. Ἐδῶ ὅμως ἡ τούρκικη ἀντίσταση εἶναι πιὸ μεγάλη. Γερά ταμπουρωμένοι οἱ Τοῦρκοι τοὺς βάζουν στὸ ντουφεκίδι. Δύσκολο γιὰ τοὺς Ἕλληνες νὰ προχωρήσουν. Ἀναγκάζονται νὰ κατηφορίσουν μὲ λαθωμένο τὸ Μπουγιουκλῆ. Στὸ μεταξύ ξημέρωνε. Τὸ φῶς τῆς ἡμέρας τώρα θὰ τοὺς πρόδινε. Ἔτσι ἀποτραδιώνεται ἀπ' τὸ σχέδιό τους αὐτό.

Ἡσυχὴ σχετικὰ πέρασε ἡ ἄλλη μέρα. Αὐτὸ ὅμως ὁ Διάκος δὲν τὸ ἤθελε. Δὲν εἶχε στὸ νοῦ του νὰ ἐφαρμόσει ἐξαντλητικὸ μπροκάρισμα τοῦ κάστρου. Τοῦτο θὰ χρονοῖζε καὶ ἔπρεπε νὰ τελειώσῃ σύντομα μὲ τὴ Λειβαδιά. Σὰν ἀρχηγὸς τῆς Βοιωτίας ποὺ ἦταν ἔπρεπε νὰ φροντίσει καὶ γιὰ τὴ λευτεριά σ' ἄλλα μέρη. Οἱ κλεισιμένοι ὅμως Τοῦρκοι δὲν εἶχαν διάθεση νὰ παραδοθῶν. Τότε ἡ «προδοσία κατώρθωσε ὅτι οὐκ ἠδυνήθη ἡ ἀνδρεία».⁶

Ὁ Γιαννάκης Λογοθέτης εἶχε ἐπίδραση στοὺς Ἀρβανίτες, σ' αὐτοὺς ποὺ ὑπερασπίζανε τὰ τείχη. Συμφώνησε ὁ ἄρχοντας ν' ἄρθῃ σὲ συνεννόηση μαζὶ τοὺς. Γιατί ἂν παραδίνονταν αὐτοὶ θὰ ἦταν λεύτερο τὸ πρῶτο μέρος τοῦ κάστρου.

Ὁ Λογοθέτης τὴν ἐπιτυχία του γιὰ τὴν παράδοση τῶν Ἀρβανιτᾶδων τὴ βάσιζε σὲ τοῦτο τὸ περιστατικὸ. Οἱ Ἀρβανίτες εἶχαν πρῶτα ἀρχηγὸ τὸν Κασήμ ἀγᾶ ποὺ ὁ ἄρχοντας τὸν εἶχε σωματοφύλακα. Πρὶν ἓνα μῆνα τὸν Κα-

6. Φιλήμων Γ', σελ. 83.

σῆμ τὸν σκότωσε ὁ Ντεμῆρ Βελῆς μπέης πὸ τὴν ἑπισκοπὴν μὲ τὸν Καρὰ Ἴσμαήλ ἀγὰ κλεισμένοις στὴν Ὠρα.

Τῆ νύχτᾳ ἀρχίζουσι οἱ συγενοήσεις. Ὁ Λογοθέτης τοὺς πρότεινε ν' ἀφήσουν τὸ κάστρο καὶ τοὺς ἔδινε τὴν ὑπόσχεση νὰ μείνουν στὴν πόλιν, ὅσο καιρὸ θέλανε βαστώντας τ' ἄρματα τοὺς. Οἱ Ἀρβανίτες δέχονται μὰ θάζουσι ἕνα ὄρο. Ὅταν οἱ Ἕλληγες παίρνανε τὴν Ὠρα, νὰ τοὺς παραδώσουν τὸν Βελῆ μπέη. Γιατὶ ἀνάμεσα στοὺς Ἀρβανίτες τοῦ κάστρου ἦταν καὶ μερικοὶ συγγενεῖς τοῦ Κασῆμ καὶ θέλανε νὰ ἐκδικηθοῦν τὸ φονιά του.

Ὁ ἀρχηγὸς δέχεται καὶ δίνεται ἡ μπέσα. Οἱ Ἀρβανίτες ἀνοίγουσι τὴν καστρόπορτα καὶ ἐγαίνουσι. Γιὰ νὰ ἀσφαλιστοῦν πηγαίνουσι στὸ ἀρχοντικὸ τοῦ Λογοθέτη.

Οἱ Ἕλληγες ὁρμᾶνε μὲ ντουφεκιὰς καὶ ξεφωνητὰ στὸ μέρος πὸ βαστοῦσαν πρὶν οἱ Ἀρβανίτες. Ὁ Χασὰν ἀγὰς πὸ δὲν φαντάζεται τὴν ἀρβανίτικην προδοσίαν, θαρρεῖ πὼς νικῆθηκαὶ καὶ γι' αὐτὸ παραδόθηκα.

Οἱ ἐπαναστάτες τὴν ὥρην σφίγγουσι τὸ δεῦτερον τεῖχος. Καταλαβαίνει πιά ὁ βοεβόδας πὼς κάθε ἀντίστασὴ του θὰ ἦταν ἀνώφελη. Τὰ ξημερώματα τῆς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Μάρτη, ἀνοίγει τὴν καστρόπορτα καὶ παραδίδεται. Οἱ Ἕλληγες δὲν πείραξαν κανένα ἀπ' τοὺς αἰχμαλώτους. Μονάχα τοὺς ξαρμάτωσαν καὶ πῆραν αὐτοὶ τ' ἄρματα πὸ τὴν ἀνάγκη εἶχαν ἀπ' αὐτὰ. Καὶ τοῦτα ὅμως, ἀφοῦ πρῶτα τὰ κατὰγραψε ὁ προεστὸς Λειβαδίτης Μανωλάκης Σπυριδωνας, καὶ τὰ μοίρασε δίκαια στοὺς ξαρμάτωτους. Τίποτα ἄλλο ἀπὸ τ' ἄρματα δὲν πῆραν. Κι ὁ Διάκος ἔδωσε τὸ λεῦτερον στοὺς αἰχμαλώτους Ὀθωμανοὺς νὰ μείνουν στὴν πόλιν. Κι οἱ πῶ πολλοὶ ὄρηκαν καταφυγὴ πρὸς χριστιανικὰ σπίτια.

Σὲ λίγες μέρες γιὰ τὴν ἀνάγκη τοῦ ἀγῶνα, ἀναγκάστηκαν νὰ δημεύσουν τὸ εἶδος τοῦ Καρὰ Ἴσμαήλ ἀγὰ «ἐξ εἰκοσι μυριάδων περίπου συμποσυμένων»⁷.

Ἀπόμειναν οἱ κλεισμένοι στὴν Ὠρα. Σὲ τί θὰ ὠφελοῦσε ἡ ἀντίστασὴ τους, ἀφοῦ ὄλοι οἱ ὁμόθηστοι θρῖσκονταν στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων; Παραδίδονται κι αὐτοί.

Κατὰ τὴν ἐπιθεσὴ ὅμως τῆς Ὠρας σκοτώθηκε ὁ Λειβαδίτης Χρήστος Ἰωάννου. Αὐτὸς ἦταν ὁ δεῦτερος νεκρὸς Λειβαδίτης, ὕστερα ἀπὸ τὸν Ἀντάρρα πὸ θρηνοῦσαν οἱ πατριῶτες του.

Ὁ Λογοθέτης ὄλο καὶ ἀνάβαλε τὴν παράδοσιν στοὺς Ἀρβανίτες τοῦ Ντεμῆρ Βελῆ μπέη. Δὲν ἤθελε αἰχμάλωτο νὰ τὸν παραδώσει πρὸς σφαγὴν. Οἱ Ἀρβανίτες ἐπέμεναν καὶ πρὸς κάποια στιγμὴ ὁρμᾶνε καὶ δὲ σκοτώνουσι μονάχα τὸ φονιά μὰ καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους Ἀρβανίτες συντρόφους του πὸς θελήσανε νὰ τὸν ὑπερασπίσουν. Καὶ γιὰ τὸ περιστατικὸ αὐτὸ ὁ ἱστορικὸς τοῦ Εἰκοσιέ-να γράφει: «Περίεργος ἀληθῶς ἐγένετο ἡ ἀλληλοκτονία αὕτη τῶν Τούρκων

7. Φιλῆμων Γ' σελ. 85.

δι' ἣν οἱ Λεβαδιεῖς οὐκ ἠγανάκτησαν θεοαίως»⁸.

Τὸ ἀλληλοσκότωμα αὐτὸ τῶν μουσουλμάνων ἦταν τὸ ἐπισφράγισμα τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Γκισοῦρ Λειβαδιᾶς.

Τὴν αὐγὴ τῆς Πρωταπριλιάς, ἡμέρα Παρασκευή, ὅταν ὁ ἥλιος ξεπρόβαλε ἀκτινοβολώντας, χρύσωνε τὴν ἑλληνικὴ σημαία ποὺ κυμάτιζε στὸ κεντράρι τῆς πάνω στὴν Ὁρα. Ἡ μοναδικὴ σημαία ποὺ εἶχανε οἱ ἐπαναστάτες καὶ τὴν εἶχε φέρεи ἀπὸ τὴν Ἀράχωβα μαζί του ὁ Σιμαρέσης. Ἦταν καμωμένη ἀπὸ ἄσπρο πανί με ζωγραφισμένο τὸν Ἅϊ Γιώργη.

Ἡ πόλη ὀλόκληρη εἶχε ὄψη γιορταστικῆ. Τὰ σήμαντρα ἀπ' τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἠχοῦσαν χαρμόσυνα. Ἄγρυπνοι ὅπως ἦταν οἱ Λεβαδίτες καὶ ἀψηφώντας τὴ νυχτερινή τους κόουραση, μαζεύτηκαν τὸ πρωτὶ στὸ Σταροπάζαρο νὰ ζητωκραυγάσουν τὸν ἀρχηγὸ με τοὺς Ἕλληνες μαχητὲς καὶ νὰ γιορτάσουν τὴ νίκη καὶ τὴ λευτεριά τους.

Ὁ Διάκος πάνω ἀπ' τὸ πεζούλι, τὴ σημερινὴ Μητρόπολη ποὺ τὴν κάνανε Χριστιανικὴ ἐκκλησία τὸ 1856,⁹ μίλησε στοὺς συγκεντρωμένους Λεβαδίτες. Περιληπτικὰ μᾶς φύλαξε τὸ λόγο ὁ Φόρτης ἀπὸ σημειώσεις τοῦ Μπούσγου:

«Ἐν πρώτοις, εἶπεν, ὅτι τὰ πράγματα ἤθελον ἀποθῆ ὡς ἀπέβησαν καὶ ὅτι εἶχεν ἐλπίδας περὶ τῆς τελείας ἀπελευθερώσεως τοῦ Γένους διότι τοῦτο εἶναι τοῦ Θεοῦ ἢ θέλησις» συνεβούλευσε δὲ τοῖς πᾶσι τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν αὐταπάρησιν ὡς τὰ μόνα φοδερά ὄπλα εἰς χεῖρας λαοῦ, πολεμοῦντος πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας του καὶ παρώτρυνε ὅλους νὰ παρασκευασθῶσιν ἔτι μᾶλλον καὶ νὰ μὴ ἀναπαυθῶσι εἰς τὰς μέχρι τοῦδε δάφνας των διότι ὁ φοδερός ἀγὼν μόλις ἤρξατο τὰ δὲ δεινότερα ἐν τῷ μέλλοντι ἐπίκεινται· δὲν πρέπει, ἔλεγε, νὰ φεισθῶμεν οὐδεμιᾶς θυσίας εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος· ἐάν δὲ πράγματι ἀγαπῶμεν ταύτην καὶ ἐπιθυμῶμεν νὰ ἴδωμεν αὐτὴν ἐλευθέραν καὶ μεγάλην, πρέπει ἐν ἀνάγκῃ νὰ προσφέρωμεν πᾶν ὅτι ἔχομεν ἀγαθόν, καὶ τὴν ζωὴν ἡμῶν αὐτῶν εἰς τὸν θωμὸν τῆς χάριν τῆς ἐλευθερίας, νὰ μὴν προτιμήσωμεν δὲ ποτὲ νὰ ζῶμεν δοῦλοι ἀλλὰ ν' ἀποθάνωμεν ἐλεύθεροι με τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας ὡς μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ ἥρωας ἐπεσφράγισεν. Λέγεται δὲ ὅτι ὁμιλῶν ἀπήγγειλεν ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ του καὶ τοὺς στίχους τοῦ Φερραίου:

«Καλλίτερα μιᾶς ὥρας ἐλευθερῆ ζωὴ
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαδιὰ καὶ φυλακή»¹⁰.

8. Φιλῆμων Γ' σελ. 84.

9. Λάππα Τ. Ἡ μητρόπολη Λειβαδιᾶς, Ρουμελιώτικο Ἡμερολόγιο 1967 σελ. 12-16.

10. Φόρτης, σελ. 33.

Ἵστερα ἀπ' τὸ λόγο τοῦ Διάκου, συναγμένοι ὅπως ἦσαν οἱ Λειβαδίτες καὶ οἱ μαχητές, πῆγαν στὴν ἐκκλησιὰ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, τὸ σημερινὸ νεκροταφεῖο, γιὰ εὐχαριστήριον δέηση, Στὴ δοξολογία λάβανε μέρος οἱ τρεῖς ἱεράρχες, Νεόφυτος, Διονύσιος καὶ ὁ Ἡσαΐας πού στὸ μεταξύ ἔφτασε ἀπ' τὰ Σάλωνα.

Σ' αὐτὴ βλογγήσανε καὶ τὴ σημαία τοῦ Διάκου, «χρῶμα μὲν φέρουσαν λευκὸν, σύμβολον δὲ τὸν Ἅγιον Γεώργιον καὶ ἐπιγραφὴν μεγάλῳις γράμμασι·ν ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ Η ΘΑΝΑΤΟΣ»¹¹.

Ὡς κείνη τὴν ὥρα, προσωρινὴ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ στὴ Λειβαδιά ἦταν οἱ τρεῖς δεσπότες καὶ ὁ ἀρχηγός. Αὐτὸ ἀποδείχεται ἀπὸ τοῦτο τὸ χαρτί.

«Ἀδελφε Νικόλα Μανοῦσκε καὶ Κωνσταντῆ Κόκκινε νὰ δώσετε ἕνα βαγένι κρασί νὰ πιοῦν οἱ ἀδελφοὶ καὶ Ἕλληνες στρατιῶται καὶ πληρώνεσθε μόνον εὐθύς νὰ τοὺς τὸ μεράσετε.

1821 Ἀπριλίου πρώτη
Ὁ Ἀθηνῶν Διονύσιος
Ὁ Ταλαντίου Νεόφυτος
Ὁ Σόλωνος Ἡσαΐας
Ἀθανάσης Διάκος
(τ. σ.) »¹².

Ὅταν λοιπὸν τελείωσε ἡ λειτουργία, οἱ τρεῖς ἱεράρχες μὲ τοὺς ἀποστόλους τῆς Φιλίππης Ζαρείφη καὶ Ἀντωνίου καὶ μὲ τὴν ἔγκριση τῶν συναγμένων Λειβαδιτῶν ἀνακηρύξανε τὴ μόνιμη διοικητικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδας. Τὴν ἀποτελοῦσαν οἱ τρεῖς παλιοὶ κοτζαμπάσηδες: Ὁ Νικολάκης Νάκος, ὁ Γαννάκης Λογοθέτης καὶ ὁ Γιάννης Φίλων. Τοὺς δῶσανε τὸ παράξενο ὄνομα «κόνσολοι». Καὶ σχετικὰ γι' αὐτὸ ὁ Φιλήμονας γράφει: «Καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότερας ἐποχῆς τῆς Ρώμης καὶ ἀπὸ τῆς νεωτέρας τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως τῆς Γαλλίας ὑπῆρχε γνωστὴ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἡ ὑπαρξίς τῶν ὑπάτων καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἀνωτάτης ἐξουσίας αὐτῶν σοδαρῶς ἤχει. Ὁμολόγητε δὲ ὅτι μεταξύ πρωτοτυπίας καὶ ἀπομιμήσεως ἀσύγκριτος ἡ διαφορὰ ἔμενε· ἀλλ' ὅπως ἂν ἔχη τὸ πομπῶδες τῶν κονσόλων ὄνομα ὠφέλησε τότε, διότι καὶ τὸ κίνημα ἐνεψύχωνεν ἠθικῶς καὶ τὴν ὑπακοὴν ἐπέβαλλεν ὅπωςδὴποτε ἐν ἐποχῇ μεγάλῃς ἀνωμαλίας»¹³.

Μὲ τίς ὑπογραφὰς καὶ τὸ ἀξίωμα τους, σῶθηκε ἕνας διορισμὸς πού τὸν ἀντιγράφω:

«Διὰ τοῦ παρόντος γίνεται πρόδηλον ὅτι τὴν σήμερον διορίζομεν σὲ φύ-

11. Φιλήμων Γ' 84.

12. Φιλήμων Γ' σελ. 422. Δημοσιεύτηκε τὸ πρωτότυπο ἀπὸ τὸν Δ. Καμπούρογλου Περ. Ἑλλάς 20.12.1913.

13. Φιλήμων Γ' σελ. 84.

λακα τῆς πολιτείας ἡμῶν Λεβαδείας Κύρ. Γεώργιε Κόκκινε μὲ διακοσίους ἀνθρώπους πρὸς 25 γρόσια τὸν μῆνα καὶ τὸ συνηθισμένον ταῖνι· καὶ ὁ ἰδικὸς σου μισθὸς πρὸς πενήντα γρόσια τὸν μῆνα. Ἦξευρε ὅτι ἡ ἄκρα ἡσυχία τῶν ἀδελφῶν μας κρέμεται ἀπὸ λόγον σου καὶ ἡ κοινὴ εὐταξία καὶ τὰ παιδιὰ τῶν κακῶν. Ἐπαγρύπνει ὅσον εἶναι δυνατὸν ἵνα ἀρέσῃς τὸ Θεῶ καὶ τῆς ἀδελφότητος,

αὐκα ἀπριλίου γ' Λεβαδεία
Νικόλαος Νάκου κόνσολας
Ἰωάννης Λογοθέτης κόνσολας
Ἰωάννης Φίλωνος κόνσολας¹⁴.

Σώθηκε ἀκόμα κι ἄλλο ἓνα χαρτί μὲ ὑπογραφὰς κόνσολοι. Εἶναι ὁ διορισμὸς τοῦ Μάνθου Τζήρου πεντηκοντάρχου, πού τὸν προσυπογράφει καὶ ὁ δεσπότης Διονύσιος μὲ ἡμερομηνία 22 Ἀπριλίου 1821¹⁵.

Ὁ Λογοθέτης στὴν ὑπογραφή του δὲν ἔβαζε μονάχα τὸ καινούργιο ἀξίωμα του μὰ «κόνσολας καὶ ἐλευθερωτῆς τοῦ Χριστιανώμου λαοῦ»¹⁶. Κι ἀπ' τὸν ἐνθουσιασμό του, ἔστησε στὸ ἀρχοντικό του κοντάρι γιὰ νὰ σηκώνει σημαία καὶ μπροστὰ στὴν αὐλόπορτα ἔβαλε δυὸ κανόνια νὰ χαιρετάει μ' αὐτὰ τίς χαρμύσυνες εἰδήσεις πού θὰ καταφτάνανε ἀπ' τὸν ἀγῶνα.

Μόλις ἀνακηρύχτηκαν κόνσολοι πρώτη τους πράξη ἦταν νὰ διορίσουν τυπικὰ «κολονέλο» τὸ Θανάση Διάκο. Ὁ ἱεράρχης Νεόφυτος ζώνοντας στὸν ἀρχηγὸ τὸ σπαθὶ ἐνῶ οἱ Ἕλληγες ξεφώνιζαν «ἄξιος, ἄξιος!» τοῦ εἶπε:

— Κόπτε δι' αὐτῆς ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρας κεφαλὰς ἀπίστων. Ἀφῶδως λειτούργει καὶ ἔσο εὐλογημένος¹⁷.

Ἦστερα οἱ κόνσολοι διώρισαν τοὺς πεντηκοντάρχους. Βασίλη Μπούσγο, Γιάννη Λάππα, Μῆτρο Τριανταφύλλου, Νίκο Σιμαρέση. Καθὼς καὶ τοὺς ταμίαις Βασίλη Κάλκο κι Ἀντρέικο Εἰάνθη.

Ὅλοι τότε πού ὀρέθησαν ἐκεῖ ὠρκίστηκαν πάνω στὸ Σταυρωμένο νὰ ξακολουθήσουν μὲ προθυμία τὸ ἐπαναστατικὸ τους ἔργο ὡς νὰ τελειώσουν τὸν ἀγῶνα τους. Ὁ Σταυρωμένος αὐτὸς φυλάγεται τώρα μέσα στὴν ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς.

Μὲ μιᾶς ὁ καθένας ἔδωσε ὅτι μπορούσε γιὰ τὸν ἀγῶνα κι ἀπ' τὰ διάφορα χωριὰ στέλνανε τρῶφιμα γιὰ τὸ στρατό. Οἱ καλόγεροι τοῦ Ὁσίου Λουκά στείλανε διοκόσια κριάρια, τυρί, ψωμί καὶ κρασί¹⁸.

14. Φιλῆμων Γ' σελ. 422.

15. Φιλῆμων. Δοκίμιον Ἱστορ. Φιλικῆς Ἐταιρείας Ἀθῆναι 1834 σελ. 209.

16. Φιλῆμων Γ' σελ. 85.

17. Λάππα Τ. Θανάσης Διάκος, σελ. 89.

18. Κρέμος Β', σελ. 235.

Ἡ γιορτὴ τῆς νίκης καὶ τῆς λευτεριάς τελείωσε. Ἡ Γκριαούρ Λειθαδιά ἦταν πιά λεύτερη. Ὁ πόθος τῶν Λειθαδιτῶν ὀλοκληρώθηκε. Ὁχι ὅμως καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ. Εἶχε ἀναλάβει μεγάλη ἀποστολὴ πού τώρα ἄρχιζε. Ἄν χάρισε τὴ λευτεριά στὴ Λειθαδιά ἀπόμεινε ἀκόμα σκλαβωμένη ἡ χώρα τῆς Λειθαδιάς. Καὶ τὸ ὄρια τῆς περιοχῆς τῆς ἀπλώνονταν πολὺ. Αὐτὴ τώρα θὰ κύταζε νὰ λευτερώσει.

Τὰ καμποχώρια, Πετρομαγούλα, Ρωμαϊτικο, Βρανέζι κ.ἄ., ὅπως καὶ τὰ συνίσια Ἀράχωβα, Δαύλεια, Δίστομο, ὕστερα ἀπ' ὅσα γίνανε στὴ Λειθαδιά, οἱ Τοῦρκοι τρομαγμένοι τ' ἄφησαν στοὺς Ἕλληνες. Ἄλλοι ζήτησαν καταφυγὴ στὸ Ζητοῦνι καὶ ἄλλοι στὴν Εὔβοια.

Κεῖνη πού ἀκόμα ἀπόμεινε δουλωμένη ἦταν ἡ Θήβα. Οἱ Θηβαῖοι δὲ δείξαν καμιὰ προθυμία νὰ ἐπαναστατήσουν. Σχετικὰ μ' αὐτὸ γράφανε οἱ Λειθαδίτες ἄρχοντες στοὺς Ὑδραῖους τοῦτα: «Οἱ σύμμαχοί μας Θηβαῖοι ἐφάνησαν οἱ πλέον ἄνθρωποι καὶ δεῖλοι καὶ ἀναξιώτατοι ἄνθρωποι καὶ ἀπεδείχθησαν ὄχι μόνον ὡς Ἕλληνες ἀλλ' ὡς ἀνδράποδα καὶ ὄχι μόνον δὲν ἐστάθησαν εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀλλ' ἔφυγαν ὅλοι κακὴν κακῶς, διασκορπισθέντες εἰς τὰ χωρία Λεθαδεῖας»¹⁹.

Κι ὁ Φιλήμονας προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσει τὴ στάση τῶν Χριστιανῶν τῆς Θήβας γράφοντας: «Δεινотάτη πραγματικῶς ἐπιδάρυνε τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ἢ τουρκικὴ τυραννία, δι' ὃν λόγον οὔτε ἡ μόρφωσις προσώπων ἐπιρροῆς τινὸς δυνατὴ ἦν ποτε, αὐτε τὰ ἦθη καὶ αἱ ἰδέαι τῶν κατοίκων συνημιλλῶντο πρὸς τὰ τῶν Λεθαδεῖων»²⁰. Λοιπόν, «εἰς τὰς κοιμωμένας ὡς καὶ ἐπὶ τῶν Μηδικῶν τὸν ὕπνον τῆς δουλείας Θήβας»²¹ κατὰ τὸν Κρέμο, ἔστειλε ὁ ἀρχηγὸς τὸ Λειθαδίτη Γιάννη Λάππα κεφαλὴ σὲ Λειθαδίτικο σῶμα.

Συνάξοντας ὁ Λάππας κι ἄλλους πολεμιστὲς ἀπ' τὰ χωριά πού περνοῦσε ἔφτασε στὴν περιοχὴ τῆς Θήβας καὶ στρατοπέδευσε στὸ χωριὸ Ταχί, λίγο ἔξω ἀπ' τὴν πόλη. Δὴ ἦρθαν καὶ διακόσιοι Βυλλιώτες κι ἀνταμώθηκαν μὲ τὸ Λάππα.

Οἱ Τοῦρκοι τῆς Θήβας ταμπουρώθηκαν στὴν πόλη πρόχειρα. Ὁ Λάππας ἐπετέθησαν μὰ ἀπεκρούσθη ἐξημιωμένος διότι οἱ χωρικοὶ πρὸ πάντων οὐκ εἶχον ἔτι θάρρος πολέμου. Εἰς Ἄραψ, ὀλίγων ἡγούμενος ἰππέων ἐπήνεγκε κατ' αὐτῶν τὴν μεγαλυτέραν βλάβην»²².

Ἀναγκάσθηκε τότε ὁ Λάππας νὰ ζητήσει βοήθεια ἀπ' τὸ Διάκο. Τὴν Κυριακὴ τῶν Βαγιῶν, 3 Ἀπριλίου, ἔδιωξε ὁ ἀρχηγὸς γιὰ τὴ Θήβα ἄλλους πεντακόσους ἀρματωμένους μ' ἀρχηγὸ τὸ Βασίλη Μποῦσογο πού ἀκόμα κούτσαινε γιὰτὴν ἡ λαθωματιὰ τοῦ ποδιοῦ του δὲν εἶχε γιάνει.

Πηγαίνοντας ὁ Μποῦσογος γιὰ τὴ Θήβα, ἐνῶ ἀκόμα θρῖσκόταν στὸ στε-

19. Ἀρχεῖον Ὑδρας, Τομ. Ζ' σελ. 23.

20. Φιλήμων Γ' σελ. 86.

21. Κρέμο Γ. Ἀνάλεκτα Ἀθῆνα 1876 σελ. 56.

22. Φιλήμων Γ' σελ. 87.

νό τῆς Πέτρας, διαδόθηκε στους Τούρκους Θηβαίους πὼς ὁ ἴδιος τάχα ὁ Διάκος πήγγαινε καταπάνω τους καὶ μὲ μιᾶς ἀφήσανε τὴν πόλη καὶ φύγανε γιὰ τὴν Εὐβοία. «Σὺν τούτοις ἐξέπληττεν αὐτοὺς οὐχ ἦττον ὁ ὄγκος τῆς ἀρχῆς τῶν κονσόλων ἐκλαμβανομένης ὡς τινος φράγκικης διοικήσεως καὶ διάφορον ὡς εἶπετο, διδούσης αὐτοῖς τὴν περὶ τοῦ ἐγεργθέντος πολέμου ἰδέαν».

Ὅταν μπήκε στὴ Θήβα ὁ Μπούσογος τὴ βρήκε πιά ἄδεια ἀπ' τοὺς Τούρκους. Μὲ μιᾶς οἱ Ἕλληνες τῆς Θήβας σμίξανε μαζί του «ὕψωθεισης πανηγυρικῶς τῆς σημαίας δι' ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς καὶ ὄλων ἀπὸ σκοποῦ γυμνωθεισῶν τῶν τουρκικῶν οἰκιῶν οὐ μόνον δικαίωματι πολέμου, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς διακοπῆς πάσης περὶ ἐπανόδου ἐλπίδος τῶν Τούρκων»²³. Τότε οἱ Θηβαῖοι κάνανε «ἀρχιστράτηγο» τὸ Θανάση Ζαρεΐφη²⁴.

Ἡ παραμονὴ τοῦ ἀρχηγοῦ στὴ Λειβαδιά δὲν εἶχε πιά κανένα προορισμό.

Ἡ Βοιωτία δολάκερη ἦταν λεύτερη. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἔφτανε. Ἐπρεπε νὰ κρατηθεῖ ἡ λευτεριά της. Γιὰ νὰ ὀλοκληρωθεῖ τὸ ἔργο ποὺ ξεκίνησε ἔπρεπε πρῶτα πρῶτα, νὰ ξεκαθαρίσει ἀπ' τοὺς Τούρκους τὴν περιοχὴ ἀπ' τὴ Λειβαδιά ὡς τὴ Λαμία καὶ ν' ἀσφαλίσει καὶ τίς πλάτες του σ' ἐνδεχόμενη ἐπίθεση.

Μεγάλῃ Πέμπτῃ, ἄφησε ὁ Θανάσης Διάκος τὴ Λειβαδιά μὲ τὸ πολεμικὸ του σῶμα καμωμένο ἀπὸ Βοιωτοὺς. Οὔτε Λαμπρὴ δὲν ἔμεινε νὰ κάνει δῶ πέρα καὶ ν' ἀκούσει τὸ πρῶτο λεύτερο «Χριστὸς Ἀνέστη». Ἦταν τῆς μοίρας του νὰ μὴν τὴ ξαναδεῖ πιά ποτέ.

Ὅταν στίς 11 Ἀπριλίου ἔφτανε στὸ χάνι τῆς Ἀλαμάνας μὲ σκοπὸ νὰ χτυπήσει τὴν Ὑπάτη, ἔστειλε στους Λειβαδίτες ἄρχοντες τὸ πιὸ κάτω γράμμα, ζητώντας πολεμοφόδια καὶ βοήθεια.

«Τῶν εὐγενεστάτων ἀρχόντων Ληβαδιάς

Προσκηνητὸς εἰς Ληβαδεία.

Τὴν εὐγένειάν σας προσκηνῶ.

Σᾶς εἰδοποιῶ ὅτι μᾶς ὑπεσέθησαν εἰς τοῦ Μαυρήλου νὰ μᾶς προφθάσουν 80 ὀκάδες μπαρουτι καὶ σήμερις ἔστείλαμεν τὰ ἄσπρα διὰ νὰ μᾶς τὴν φέρουν. Διὰ τοῦτο ἀπὸ αὐτοῦ τὴν ἴδια ὥρα ὅπου λάβατε τὸ γράμμα μου νὰ φορτώσετε δυὸ φορτώματα βόλια καὶ μὲ σίγουρον ἄνθρωπον νὰ μᾶς τὰ στείλετε εἰς Πατρατζῆκι καὶ ἀπὸ αὐτοῦ μὴν ἀμελεῖτε διὰ τζεπχανέ. Ἐπὶ τούτοις νὰ θάλτε σφιξὴ χώρα καὶ χωριά ὅπου νὰ μᾶς ξεκινήσετε ἀνθρώπους ὅτι ἐδῶ δὲν ἔμεινε κανένας. Ἐφυγαν πίσω. Τώρα ἄλλη δουλειὰ δὲν σᾶς ἔμεινε μόνον αὐτὴ ἡ φροντίδα τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ τζεπχανέ. Ἡμεῖς ξεκινήσαμε διὰ Πατρατζῆκι καὶ μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ αὐριο τρίτη τὸ θαροῦμε. Κατὰ παρὸν νέο ἀπὸ κανένα μέρος δὲν ἔχομε ὅπου νὰ σᾶς γράψω. Ταῦτα καὶ μὲνω.

ἌΘανάσης Διάκος

23. Φιλήμων Γ' σελ. 87, 88.

24. Γ.Α.Κ. Ὑπουργ. Πολέμου, Φακ. 216.

Υ.Γ. Στείλτε μαζί με τὰ μολύβια και 600 κόλλας χαρτί δια νὰ δέσωμε φουσεκία. Στείλτε μας κάμποση ξερή μελάνη. Δώστε του και 8 γρόσια δια τὸν κόπο του.

1821 Ἀπριλίου 11 Ἀλαμάνα χάνι
(τ. σ.) » 25.

Μόλις πήρανε οἱ ἄρχοντες τὴ γραφὴ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στείλανε ὅτι τοὺς ζητοῦσε κι ἀρχίσανε νὰ φροντίζουσι γιὰ τοὺς πολεμιστῆς. Βάλανε «σπίξη χώρα και χωριά» νὰ συνάξουσι τοὺς σκορπισμένους στὰ περίγυρα χωριά μπουλουξήδες» (ἀξιωματικούς) μετὰ τὰ παλληκάρια τους. Εἶδοπο:ήθηκε κι ὁ Μπούσγος στὴ Θήβα και μετὰ μᾶς ξαναγυρίζει στὴ Λειβαδιά. Ἐδῶ θὰ συγκεντρῶνταν ἔλοι νὰ ξεκινήσουσι ὕστερα σὲ βοήθεια τοῦ ἀρχηγοῦ τους στὴν Ἀλαμάνα.

Ἀπ' τὰ γράμματα ποὺ σκόρπισαν οἱ ἄρχοντες στὴν ἐπαρχία προσκαλώντας τοὺς διαφόρους καπεταναίους σώθηκε τὸ πιὸ κάτω. Μαζὶ μετὰ τοὺς ἄρχοντες τὸ ὑπογράφει κι ὁ Μπούσγος:

«Ἀγαπητοὶ μας Γεώργη Κόκκινε και Νικολὸ Μανουῆσκο ἀκριθῶς σᾶς χαιρετοῦμεν και σᾶς φανερώνωμεν' λαμβάνοντες τὸ παρόν μας, εὐθὺς νὰ πάρετε τὰ παλληκάρια σας, χωρὶς νὰ χασομερήσητε εἰς κανένα μέρος' νὰ ἔλθετε ὅπου θὰ πηγαίνωμεν εἰς Ζητοῦνι ὡς μᾶς γράφει ὁ καπετάνιος ὅτι τὴν κυριακὴν τὸ Πατρατζήκι: ἐτελείωσε. Και αὐτοὶ οἱ ντόπιοι νὰ φυλάξουσι τὰ σκαλωμάτα μετὰ τοὺς Ντουμπρεναίους ἔξω ἀπὸ Χόστια και Κακῶσι τοὺς ἄλλους ἀπ' ὅλα τὰ χωριά νὰ τοὺς φέρετε μαζί σας τὸ ὀγλιγωρότερον. Ταῦτα και μένωμεν.

1821 Ἀπριλίου 19 Λεβαδεία

Εἰς τοὺς ὀρισμούς σας

Νικόλαος Νάκου

Ἰωάννης Στάμου (Λογοθέτης)

Ἰωάννης Φίλωνος

Βασίλης Μπούσγος

(τ. σ.) » 26.

Τὴν ἴδια μέρα φεύγει ἀπὸ τὴ Λεβαδιά τὸ πολεμικὸ σῶμα ἀπὸ χίλια ντουφέκια γιὰ νὰ βοηθήσει τὸν ἀρχηγό τους. Μαζὶ θὰ πήγαιναν κι οἱ ἄρχοντες Λογοθέτης και Φίλωνος «ἔπως ἐνεργῶσι ἐτοιμότερον ἐκ τοῦ πλησίον περὶ πάντων τῶν ἀναγκαίων» 27.

Ὁ γερὸ Νάκος λόγῳ τῆς ἡλικίας του δὲν τοὺς ἀκολούθησε. Ἀντὶ γι' αὐτὸν πῆγε ὁ γιὸς του ὁ Λάμπρος.

25. Ἀρχεῖον Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης ἀριθ. 10509.

26. Φιλῆμων Γ' σελ. 439.

27. Φιλῆμων Γ' σελ. 197.

Λειβαδιά 1835

Koelemberger

ΑΙΜΑΤΟΒΑΜΜΕΝΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Τ Ο ΛΕΙΒΑΔΙΤΙΚΟ πολεμικό σώμα πηγαίνοντας ν' ανταμώσει και να βοηθήσει τον αρχηγό του έφτασε στο Δαδί. Τήν ίδια στιγμή κατέφτασε και το αναπάντεχο κακό άγγελμα. Ο μεγάλος χαλασμός που έγινε στους Έλληνες μαχητές άπ' τους Τούρκους στην Αλαμάνα. Σε λίγο μαθεύονταν κι ο θάνατος του ήρωϊκού αρχηγού των Βοιωτών.

Βουδάθηκαν άπ' το σπαραγμό. Κρίσιμη ή περίσταση για τους Έλληνες. Ός τώρα μανάχα της νίκης τή χαρά είχαν γνωρίσει. Τήν πίκρα της ήττας τώρα πρωταντίκρυζαν. Ήταν ή στιγμή που χρειαζόταν το δυνατό χέρι ενός αρχηγού για να μπορέσει να συγκρατήσει τους κιοτεμένους μαχητές. Κι' εύτυχώς ό άνθρωπος αυτός δέν έλειπε κείνη τή δύσκολη ώρα. Ήταν ό Βασίλης ό Μπούσγος.

Τήν ίδια μέρα 23 Απριλίου ανάθεσαν σε τούτον τήν αρχηγία.)

«...Μέ εύχαρίστησιν διωρίσαμεν εις τόν τόπον του καπετάν Διάκου τόν καπετάν Βασίλειον Μπούσγον να είναι καπετάνιος του τόπου μας με όλα τα νεφέρια του και να διοική νά κυβερνά όλα της πατρίδος τα προνόμια,

καθὰ τοῦ πρέπει, ἀπαιτεῖ καὶ νὰ φυλάσση κάθε σέβας καὶ τιμὴν τῶν προυχόντων καὶ τῆς πατρίδος»¹.

Ἐὸ διορισμὸ τοῦ ὑπογράφανε οἱ δύο «κόνσολοι» Λειβαδιᾶς, ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ πατέρα τοῦ Λάμπρος Νάκος καπεταναῖοι Ἀραχωδίτες καὶ μερικοὶ προεστοὶ τοῦ Δαδιοῦ.

Ὁ ποιητῆς Βαλαωρίτης κατηγορεῖ τοὺς Λειβαδίτες ἄρχοντες ποὺ τόσο γρήγορα συμπληρώσανε τὴν θέση τοῦ χαμένου τοὺς ἀρχηγοῦ. Γράφει: «Διεγείρει εἰς ἐμὲ ἐκπληξιν οὐ μακρὰν ἢ σπουδὴ μαθ' ἧς οἱ Λειβαδεῖς προέδωσαν εἰς τὴν ἀναπλήρωσιν μὴ θελήσαντες χάριν σεβασμοῦ πρὸς τὸν ἄνδρα ν' ἀναβάλωσιν εἰς τὴν ἐπιούσαν τὸν διορισμὸν ἄλλου, ὅτε τὴν πράξιν ταύτην ἤθελε δικαίωσαι ὁ θάνατος τοῦ προσφιλοῦς αὐτοῖς στρατηγοῦ»².

Ὁ δάρδος τοῦ Εἰκοσιένα τὰ κρίνει μὲ ποιητικὸ συναίσθηματισμὸ! Μὰ παραμερίζει ὁ ποιητῆς τὴν ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη καὶ τὴν ψυχολογικὴ κατάσταση τῶν ἐπαναστατῶν.

«Ἐνεκα στρατωτικῆς καὶ ἔνεκα ἠθικῆς ἀνάγκης»³, ἔγινε τόσο σύντομα ὁ διορισμὸς τοῦ Μπούσγου. Θὰ ἦταν καλλίτερα νὰ σκορπάγανε τὰ παλληκάρια καὶ νὰ πιάνανε τὰ κορφοβούνια;

Οἱ Λειβαδίτες πῶς πολὺ ἀπὸ κάθε ἄλλον πόνεσαν γιὰ τὸ πρῶτο χαμὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τους. Κι ἦταν τόσος ὁ ψυχικὸς τους πόνος ποὺ τοὺς ἔκανε νὰ φτάσουν καὶ σὲ ἀπάνθρωπη πράξη. Νὰ τί γράφει ὁ Λειβαδίτης ἱστορικὸς Φόρτης ποὺ τόσες πολυτιμὲς πληροφορίες μᾶς ἄφησε γιὰ τὴν πατρίδα του στὸ Εἰκοσιένα.

«Ἀναγελλθέντος δὲ τοῦ σκληροῦ του (Διάκου) θανάτου ἐν Λεβαδεῖα, αἱ μὲν γυναῖκες ἀποσπῶσαι τὰς κόμας ἐθρήνουν γοερῶς τὴν στέρησιν τοῦ γενναίου προμάχου, τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας των, οἱ δὲ ἄνδρες, ἐκμανεῖς γενόμενοι ἔδωσαν ἅπαντες τοὺς ἐν Λεβαδεῖα αἰχμαλώτους Τούρκους, περὶ τοὺς ἑξακοσίους λογιζομένους καὶ κατεκρήμνισαν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ὑψηλοτέρου μέρους τοῦ φρουρίου· τὰ δὲ πτώματά των παρέδωκαν εἰς τὸ πῦρ»⁴.

Ὁμαδικὸς παροξυσμὸς, ἀποτέλεσμα τοῦ ψυχικοῦ τους σπαραγμοῦ, ἔσπρωξε τοὺς Λειβαδίτες νὰ δολοφονήσουν τοὺς αἰχμαλώτους.

Ἄν κι' ὁ ἱστορικὸς τοῦ Ἀγῶνα μᾶς λέει πῶς ὁ φόνος τῶν αἰχμαλώτων ἔγινε πρὶν ἀπὸ τὴ μάχη τῆς Ἀλαμάνας κι' ὕστερα ἀπὸ διαταγὴ τοῦ ἀρχηγοῦ. Καὶ βρῖσκει γιὰ δικαιολογία στρατηγικοὺς λόγους⁵. Πιστευτότερος ὁμως νομίζω ὅτι εἶναι ὁ Φόρτης, ποὺ πρὶν γράψῃ τὴν πληροφορία αὐτὴ θὰ

1. Φιλῆμων Γ' σελ. 439.

2. Βαλαωρίτης Α. Ποιήματα, τομ. Α' σελ. 391.

3. Φιλῆμων Γ' σελ. 197.

4. Φόρτης, σελ. 46.

5. Φιλῆμων Γ' σελ. 191.

ἐρεύνησε καὶ θὰ τὴν ἐπιθεδαίωσεν ἀπ' τοὺς τόσους ἀγωνιστὲς καὶ συγχρόνους
ποῦ πρόκρινε νὰ ζοῦν ἀκόμα.

Ὁ Μπούσγος, θέλει πρὸς στιγμήν ν' ἀνακόψει τὸ κατηφόρισμα τοῦ
Ὁμέρ Βρυώνη πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ρούμελη. Μὲ τὸ λειβαδίτικο σῶμα του
πιάνει τὸ Ἐλευτεροχώρι, στὸν Καλλιῆδρομο, καὶ περίπου πού εἶχε σταθεῖ καὶ
ὁ παλιὸς του καπετάνιος ὁ Διάκος. Ὁ παστὴρ ἕως τοῦ ρίχνεται μ' ὄλες του
τὶς δυνάμεις καὶ ἀναγκάζεται ὁ καινούργιος ἀρχηγὸς τῶν Λειβαδιτῶν νὰ κά-
νει πίσω.

Γυρίζει στὴ Λειβαδιά. Ἐδῶ θέλει ν' ἀνασυγκροτήσῃ τὸ πολεμικὸ του
σῶμα γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ βάλῃ φραγμὸ στὸν ἐρχομὸ τῶν πασάδων. Καὶ ἐνῶ
ἔχει καταπιστεῖ μ' αὐτὴ τὴ δουλειὰ παίρνει γράμμα ἀπ' τὸν Ὀδυσσεά Ἀν-
τροῦτσο νὰ πάει ν' ἀνταμῶσουν στὴ Γραβιά.

Μὲ μιᾶς ὁ Μπούσγος παίρνει κοντὰ του κάμποσους Λειβαδίτες καὶ πη-
γαίνει γιὰ τὴ Γραβιά νὰ συντράμῃ τὸν παλιὸ του καπετάνιο. Φτάνει ἕως
ἀργά. Ὁ Ὀδυσσεὰς στὸ χάνι ἔχει γράψῃ μιὰ δοξασιμένη σελίδα στὸ Εἰκο-
σιένα.

Ν Ὑστερα ἀπ' αὐτό, ὁ Μπούσγος προσφέρει στὸν Ὀδυσσεά τὴν ἀρχηγίαν
τῆς Βοιωτίας. Δὲν τὸ κάνει ἀπὸ προσωπικὴ συμπάθεια μὰ ἀπὸ ἐπίγνωση τῆς
ἀνάγκης πού εἶχε κείνη τὴ στιγμή ὁ ἀγῶνας ἀπ' τὸν Ἀντροῦτσο. Στέκει νὰ
πολεμήσῃ πλάι στὸν Ὀδυσσεά σὰν ἀπλὸς καπετάνιος «καὶ ἐδέχθη ὡς ἀνώ-
τερόν μου» θὰ γράψῃ ἀργότερα στὴν ἐκθεσὴ του ὁ Μπούσγος.

Ὅταν ὁ Ἀντροῦτσος μὲ τοὺς πολεμιστὰς του ἔπιασε τὸ Καστράκι, ἔξω
ἀπὸ τὸ Δαδί, μιὰ ὥρα, ὁ Ρουμελιώτης ἱστορικὸς Σάθας, γράφει πὼς οἱ Λει-
βαδίτες ἄρχοντες «ἔπεισαν μυστικῶς διὰ τινος ἐκ τοῦ χωρίου Κυριακίου πρὸς
τὸν ἐν Καστρακίῳ ὄπλαρχηγὸν Μπούσγον προτρέποντες ἵνα ὠφελούμενος τῆς
ἐπελευσομένης μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων συμπλοκῆς δολοφονήσῃ τὸν
Ὀδυσσεά ὑποσχόμενοι αὐτῷ τὴν ἀρχηγίαν πάσης τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος»⁶.

Ὁ Ἀντροῦτσος τυχαῖα ἔπιασε τὸ γραμματοφόρο καὶ ἀνακάλυψε πάνω του
τὴ γραφή. Διαβάζοντάς τὴν τόσο ὠργίστηκε μὲ τὴ διαταγὴ τῶν ἀρχόντων
πού εἶπε, πάντα κατὰ τὸν Σάθα.

— Οἱ ἀχάριστοι! Ἐγὼ σκοτώνομαι γι' αὐτοὺς καὶ αὐτοὶ ἔτσι μ' ἀντα-
μείβουν. Γρήγορα νὰ διαλυθεῖ τὸ στράτευμα. Ἄς ὑπάγῃ ὁ Βρυώνης εἰς τὴν
Λειβαδιά διὰ νὰ γανώσῃ τὸ μυαλὸ τῶν κοτζαμπάσηδων.

Ὁ μεγάλος μας Ρουμελιώτης ἱστοριοδίφης, βασισιμένος σὲ ἀνεύθυνη προ-

6. Κ. Σάθας. Ὀδυσσεὰς Ἀντροῦτσος. Περ. Χρυσάλλης Τόμ. Γ' σελ. 229.

φορική παράδοση έγραψε τὰ πιὸ πάνω. Καμία σύγχρονη πηγὴ δὲν τὸ ἀναφέρει.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ Ἄντρουτσος ἀπ' τὴς φιλικῆς σχέσεις του μὲ τὸν Ἄλῃ πασᾶ, λίγο πρὶν ἀπ' τὴν Ἐπανάσταση, ἔταν ἄρισκός ταν στὴ Λειβαδιά, δὲν ἦταν ἀγαπητὸς στοὺς Ἕλληνας. Μὲ τὴ μάχη τῆς Γραδιᾶς ὁμως ξεχάστηκαν ὅλα. Πῶς ἦταν δυνατόν οἱ Λειβαδίτες νὰ σκεφθοῦν νὰ ξεκάνουν τὸν Ὀδυσσεά, τὴ στιγμή πού στὸ Καστράκι στάθηκε γιὰ νὰ ὑπερασπίσει τὴ Λειβαδιά; Καί γιατί νὰ τάζουν οἱ Λειβαδίτες στὸ Μπουσγο νὰ τὸν κάνουν ἀρχηγό, ἀφοῦ ἦταν καί παρατήθηκε γιὰ χάρη τοῦ Ἄντρουτσου; Ὅσο γιὰ τὸ στρατόπεδο, δὲν τὸ σκόρπισε ὁ Ὀδυσσεάς μὰ ἡ λιποταξία μερικῶν τὸν ἀνάγκασε νὰ κάνει πίσω.

Ἐγτύπωση μοῦ κάνει, πῶς ὁ Σάθας ἔδωσε στὴ δημοσιότητα ἀδασάνιστα ἓνα τέτοιο περιστατικό...

Μὲ τὴ δύναμη πού εἶχε ἀπομείνει στὸν Ὀδυσσεά Ἄντρουτσο ἦταν ἀδύνατο νὰ χτυπήσει καί νὰ ἐμποδίσει τὸν Ὁμέρ Βρυώνη καί τὸν Κιοσέ Μεχμέτ πασᾶ. Γιὰ τοῦτο ὁ ἀρχηγὸς ἀποφάσισε νὰ καταφύγει στὰ καπάκια. Δηλαδή ψεύτικη συμφωνία μὲ τοὺς πασάδες συνηθισμένο τότε στὴν Ἐπανάσταση. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ κέρδιζε χρόνο ὁ Ὀδυσσεάς γιὰ νὰ φτάσει κι ἡ βοήθεια πού τοῦ στέλνανε οἱ Μοραίτες.

Τὴς συνεννοήσεις Ὀδυσσεά - πασάδων, τίς ἔκανε κάποιος παλιὸς βοεβόδας τῆς Λειβαδιᾶς ὁ Χατζῆ Μαχμουτ ἀγάς. Ὁ Ἄντρουτσος δέχτηκε νὰ δηλώσουν οἱ Ρουμελιῶτες ράϊ (ὑποταγή). Ζήτησε ὁμως ἀπὸ τοὺς πασάδες πίστωση χρόνου ὡς νὰ μπορέσει νὰ συνεννοηθεῖ καί μ' ὅλους τοὺς Ρουμελιῶτες προεστούς καί καπεταναίους... Μ' ἄλλα λόγια, ἤθελε ν' ἀρξοπορήσει τὸν ἐχθρὸ ὅσο θὰ τοῦ ἦταν μπορετό. Γιὰ τίς πονηριές του αὐτὲς ὁ γερο Νάκος τοῦ κόλλησε τὸ ἐπίθετο τοῦ ὁμηρικῆ Ὀδυσσεά «πολύμητις».

Ἔτσι οἱ πασάδες πιάστηκαν στὰ δρόγια πού τοὺς ἔστησε ὁ πολύμητις!... Τὸ διάστημα λοιπὸν αὐτὸ πού οἱ Τούρκοι θὰ μένανε ἄπραγοι, προσμένοντας τὴν ὑποταγὴ τῶν Ρωμιῶν, ὁ Ὀδυσσεάς θέλησε σύντομα νὰ ἐκμεταλλευτεῖ. Γιατί ἦταν σίγουρος πῶς σὲ λίγες μέρες οἱ πασάδες θὰ καταλάθαιναν τὴν κοροϊδία πού τοὺς ἔκανε. Τότε ἀγριεμένοι πιὸ πολύ, θὰ ξεσποῦσαν τὸ θυμὸ τους σὲ κάθε ἐλληνικὴ πόλη ἢ χωριὸ πού θὰ συναντοῦσαν στὸ δρόμο τους.

Μὲ μιᾶς λοιπὸν ὁ Ἄντρουτσος εἰδοποίησε ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ρούμελης, ν' ἀδειάσουν τὰ καμποχώρια καί ν' ἀποτραδηχτοῦν τὸ γρηγορώτερο στὰ ψηλώματα καί τίς ἀποκλειστρες.

Κοντὰ μιᾶ ὁδομάδα ὁ Βρυώνης κι ὁ σπανο πασᾶς (κιοσέ=σπανός) κατερούσανε σταματημένοι ἔξω ἀπὸ τὸ Δαδί νὰ φανοῦν τ' ἀποτελέσματα τῆς συμφωνίας πού εἶχαν κάνει μὲ τὸν Ἕλληνα ἀρχηγό. Τίποτα ὁμως. Τότε κατάλαβαν πῶς τοὺς ξεγέλασε.

Στις 9 'Ιουνίου, ημέρα Τετάρτη, οι πασάδες ξεκίνησαν για κάτω. Σκόπο τους τώρα είχαν να χτυπήσουν και να τιμωρήσουν για παραδειγματισμό την πιο μεγάλη πόλη της Ρούμελης, τη Γκιαούρ Λειβαδιά. Σ' αυτή θα ξεσπάσουν την όργή τους.

Την ίδια στιγμή που ξεκινούσαν οι Τούρκοι, απ' άλλο δρόμο έφευγε κι ο Άντρούτσος. Φτάνει στη Λειβαδιά και προσπαθεί να καταφέρει τους Λειβαδίτες ν' αδειάσουν την πόλη τους και να γλυτώσουν στα γύρω βουνά. Μά ο ένθουσιασμός της νίκης τους έχει μεθύσει. Δεν ακούν την όρμηγεια του αρχηγού. Είναι αποφασισμένοι να πολεμήσουν τους πασάδες.

Ο Όδυσσεάς αναγκάζεται με λίγους συντρόφους που έχει να αποτραβήχτει στη Γρανίτσα. Κι έστειλε το Μπούσγο με μερικούς να φυλάξει το στενό του Ζεμενού για ν' ανακόψει κάθε μελλοντική βοήθεια στον έχθρό.

Κατά το μεσημέρι φτάνει στη Λειβαδιά με πεντακόσους ντελήδες (ιππικό) για άκολουθία του, ο κάποτε δεσπόδας της, Χατζή Μαχμούτ αγάς. Σάν παλιός γνώριμος θαρρούσε πως θα κατάφερνε τους Λειβαδίτες. Στέλνει άνθρωπο και προτείνει στους Έλληνες από μέρος των πασάδων ράι. Να δηλώσουν ύποταγή, κι οι πασάδες θα τους δίνανε άμνηστεια μ' ασφάλεια της ζωής, της τιμής και της ιδιοκτησίας τους. «Οί Λειβαδαίεις ούδεμίαν εδέχθησαν όμιλίαν μετ' αυτού, ειδοποιήσαντες μόνον, ότι έχουσι πόλεμον»⁷.

Και την άπόκρισή τους άπόδειξαν και με την άσυλλόγιστη πράξη τους: Στρώσανε στις ντουφεκιές τον αγά και τους ντελήδες του και σκότωσαν μερικούς απ' αυτούς. Σκοτώθηκαν όμως και λίγοι Έλληνες.

Κυνηγημένος ο Χατζή Μαχμούτ αγάς, γύρισε κι αντίμωσε τους πασάδες στο δρόμο τους, να τους φέρει την άρνητική άπάντηση των Λειβαδιτών και το κακό δέξιμο που του κάνανε.

Οί Λειβαδίτες τώρα παίρνουν τά μέτρα τους. Δυό χιλιάδες ψυχομέτρι, κλείνονται στο κάστρο. Μαζί τους οί άρχοντες και πολλοί άρματωμένοι. Κάμποσοι δεν αφήνουν τά σπίτια τους. Κλείνονται να πολεμήσουν μέσα απ' αυτά. Πολλοί λίγοι είναι κείνοι που άκούσανε τη συμβούλη του Όδυσσέα να φύγουν απ' την πόλη. «Όλοι οί άλλοι είναι άποφασισμένοι να ύπερασπιστούν τή λευτεριά της πατρίδας τους ή να πέσουν νεκροί.

Στις 9 'Ιουνίου, κατά το ήλιοδασίλεμα, δεκάξη κόκκινα μπαϊράκια ξανέμιζαν λίγο έξω από τη Λειβαδιά. Και ξωπίσω τους όχτώ χιλιάδες τούρκικος στρατός. Άρχηγοί τους οί δυό πασάδες: Ο Όμέρ Βρυώνης κι ο Κιοσέ Μαχμέτ.

Δέν προχώρησαν άμέσως στην πόλη μιά μείνανε μισή ώρα μακριά απ'

7. Φιλήμων Γ' σελ. 365.

αυτή, στη θέση Κουρούπι. Θέλαγε να ξεκουραστούν απ' τόν αδιάκοπο όλοήμερο δρόμο τους.

Μιά ώρα νύχτα, πριν ξημερώσει ή Πέμπτη, έτοιμάστηκαν για νάμπουν στην πόλη. Οί πασάδες πρόσταξαν γενική σφαγή κι άρπαγή. Μοίρασαν τ' άσκέρι τους σε τρεις κολώνες.

Πριν κινήσουν ό ντερβίσης έκανε την προσευχή του και παρακάλεσε τόν "Αλλάχ να βοηθήσει τούς Μουσουλμάνους στον άφανισμό των Χριστιανών. Με μιās ύστερα τó πολύψυχο άσκέρι ξεχύθηκε στην πολιτεία. Μιά άγρια κατεβασία πού αναπάντεχα άπλώθηκε και πλημμύρισε τή Γκιοαούρ Λειβαδιά.

Με θρισιές κι ούρλιαχτά σαν πεινασμένοι λύκοι, οί Όθωμανοί σε μπουλούκια σκορπάνε μέσα στα σοκκάκια τής Λειβαδιάς. Οί κλεισμένοι στα σπίτια τους δέν μπορούν ν' αντισταθούν. Πέφτουν απ' τά θανατερά βόλια τού έχθρου. "Όσοι άπομένουν ζωντανοί δάφουν με τó αίμα τους τά τούρκικα γιαταγάνια.

Μανιασμένοι και μεθυσμένοι οί Τούρκοι άψηφάνε των Χριστιανών τά καριοφύλια. Ρίχνονται καταπάνω σ' ότι έχει ψυχή. Δέν ξεχωρίζουν ανθρώπους και ζωντανά. Τά γιαταγάνια τους θερίζουν κεφάλια από γέρους, νιούς, γυναίκες και θυζανιάρικα παιδιά. Οί παρακλητικές φωνές των γυναικών και τά κλάματα των παιδιών δέ στέκουν μπορετό να μαλακώσουν τήν πέτρινη ψυχή τους. "Η Γκιοαούρ Λειβαδιά μέσα σε λίγη ώρα γίνεται σωστή Κόλαση.

Στους δρόμους, στα σοκκάκια, στις γειτονιές γίνεται ένα αδιάκοπο ανθρώποκνηγι. Οί χριστιανοί τρομαγμένοι τρέχουν όπου όπου, να γλυτώσουν. Τούς προκάνουν όμως οί δήμιοι και τούς σωριάζουν νεκρούς. Τά ξεφωνητά απ' τά γυναικόπαιδα πλημμυρίζουν τήν πόλη. «Ό θρούς και αί βοαί των γυναικοπαίδων ήχουν μάλλον, ή αυτός, δυνατά τις είπειν, ό κρότος των όπλων»⁸, γράφει χαρακτηριστικά ό ιστορικός Φιλήμων

Τό σκοτάδι όμως έμποδίζει τούς Τούρκους στό μακελλειό. Οί πασάδες για να τούς εύκολύνουν δίνουν προσταγή να δάλουν φωτιά σε μερικά έλληνικά σπίτια να φωτιστεί ό τόπος. "Η διαταγή τους εκτελείται. "Αρκετά απ' τά όμορφοχτισμένα σπίτια τής Λειβαδιάς τά ζώνουνε οί φλόγες και λαμπραδιάζουν. Έτσι φωτίζουν τήν πόλη κι οί μακελλάρηδες ξακολουθάνε πιδ εύκολα τó έργο τους. Πού και πώς να κρυφτούν τώρα οί Λειβαδίτες πού ή λάμψη τής φωτιάς τούς προδίδει...

Κι όσοι είχαν απομείνει κλεισμένοι σ' αυτά προτιμάνε οί πιό πολλοί να καούν παρά να πέσουν ζωντανοί στα τούρκικα χέρια.

Ένώ ή φωτιά όρισκόταν στό φούργωμα της, αναπάντεχα σηκώνεται δυνατός άέρας. Είναι ό γνωστός στη Λειβαδιά, Μέγας. Τούτο στέκει άφορμή

8. Φιλήμων Τομ. Γ' σελ. 366.

νά μεταδοθεῖ ἡ φωτιά ἀπ' τὸ ἕνα στὸ ἄλλο σπίτι καὶ σὲ λιγάκι καίγεται τὸ πρῶτο μεγάλο μέρος τῆς πολιτείας.

Ὁ ἴδιος ὁ Κιοσὲ Μεχμέτ ἀναγκάζεται νὰ φύγει ἀπ' τὸ σπίτι ποῦ ἔμεινε γιὰτὶ κι αὐτὸ πῆρε φωτιά. Τὸ σπίτι τοῦτο ἦταν τὸ σπίτι τοῦ Γιαννάκη Λογοθέτη. Τὸ πρῶτο μεγάλο καὶ καλύτερο χριστιανικὸ σπίτι τῆς Ρούμελης κι οἱ ταξιδιωτὲς Εὐρωπαῖοι ποῦ πέρασαν ἀπὸ κεῖ, ἀφιέρωσαν γι' αὐτὸ ἀρκετὲς γραμμές. Ἐνας ἔγραψε πῶς: «Ἀξίζει νὰ λέγεται παλάτι καὶ εἶναι χωρὶς ἄλλο τὸ πρῶτο ὠραῖο ἑλληνικὸ οἰκοδόμημα ποῦ εἶδα ποτέ»⁹. Παρόμοια γράφουν κι ἄλλοι. Τώρα ἦταν τῆς μοίρας του γραφτό, νὰ φωτίσει κι αὐτὸ τὸν ἔχθρὸ στὸ κούρσεμα τῆς πολιτείας!...

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν τραγικὴ αὐγὴ μιὰ μπαταριά, ἀπὸ διακοσαπενήντα ντουφέκια μαζί, ἀκούστηκε πάνω ἀπὸ τὸ καταρράχι τῆς Ἀγιουρσαλῆς. Εἶναι ὁ Ὀδυσσεὺς μὲ τοὺς συντρόφους του.

Ἀπ' τὴ Γρανίτσα ποῦ ἔρϊσκειται βλέπει νὰ φτάνουν μεσοῦρανα οἱ φλόγες τῆς ὁμοφοχτισμένης πολιτείας τῆς Ρούμελης. Καὶ ὅσο φουντώνει ἡ φωτιά ἄλλο τόσο στὸν Ἀγτροῦτσο αὐγατίζει ἡ φλόγα νὰ ἐκδικηθεῖ τὸ χαμὸ τῶν ὁμοθρήσκων του καὶ τὸν ἀφανισμὸ τῆς Γκιαοὺρ Λειθαδιᾶς. Γιὰ νὰ ψυχώσει λοιπὸν τοὺς κλεισμένους στὸ κάστρο τῆς Λειθαδιᾶς φεύγει ἀπ' τὴ Γρανίτσα καὶ φτάνει στὸν ἀντίπερα θράχο τῆς Ἀγιουρσαλῆς. Καὶ μὲ τὴ μπαταριά του τοὺς εἰδοποιεῖ ὅτι ἔρϊσκειται κοντὰ καὶ δὲν τοὺς ξεχνάει.

Δὲν ξαναγυρίζει στὴ Γρανίτσα μὰ ξεκολοιούθει τὸ δρόμο του καὶ φτάνει στὸ γειτονοχώρι Σούρπη. Ἀπὸ δῶ στέλνει μηνύματα στοὺς διαφόρους καπεταναίους του νὰ πᾶνε νὰ τὸν ἀνταμώσουν στὴ Σούρπη γιὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς Λειθαδίτες στὸ κάστρο.

Ἐημέρωσε ἡ αἱματοστάλαχτη Πέμπτη 10 Ἰουνίου.

Κουφάρια παντοῦ. Στὸς δρόμους, στὰ σπίτια, στὰ περιβόλια. Ὅπου ἔτυχε νὰ τοὺς πετύχει τὸ ἔχθρικό βόλι νὰ τοὺς προκάνει τὸ ἀνελέητο γιαταγάνι. Δυὸ χιλιάδες ψυχὲς χάθηκαν μέσα σὲ λίγες ὥρες. Τὸ αἷμα δὲν ἄφησε τόπο ἄβαφο. Ὡς κι αὐτὸ τὸ ποτάμι τῆς Ἐρκυνας, κατὰ τὴν παράδοση κι αὐτὸ ἀκόμη, θαμμένο ἀπὸ τὸ Χριστιανικὸ αἷμα, ἔτρεχε κόκκινο.

Βαριοκουρσεμένη ἦταν τώρα ἡ ὁμορφὴ Λειθαδιά ὅπως τὴν τραγουδοῦσαν κάποτε... Τὰ καλοχτισμένα τῆς σπίτια, γκρεμίσματα κι ἀποκαΐδια ποῦ ἀκόμα κάπνιζαν ἀπ' τὴν πυρκαγιὰ τῆς νύχτας.

Γιὰ τὴν περὴφανεὴ νίκη τῆς νύχτας, πρόσταξαν οἱ πασάδες νὰ στήσουν οἱ δικοὶ τους, πλᾶι στὸν πύργο τῆς Ὠρας τρόπαιο. Πυραμίδα μεγάλη καμωμένη ἀπὸ κομμένα ἑλληνικὰ κεφάλια. Καὶ διάλεξαν τὸ μέρος αὐτὸ γιὰ νὰ

9. Λάππα. Ρουμελιῶτες στὴν Ἐπανάσταση Α' σελ. 52 - 54.

τὸ ἀντικρύσουν οἱ κλεισμένοι στὸ κάστρο Ἕλληνες καὶ νὰ τρομοκρατηθοῦν.

Ἡ Κιοσὲ Μεχμέτ πασᾶς, τὴν αὐγὴ ἔστησε τὴ σκηνὴ τοῦ στή θ.δ. μεριά τῆς πόλης στὴ θέσῃ πού ὕστερα ἔμεινε γνωστὴ μὲ τ' ὄνομα Τουρκομνήματα. Ἐξω ἀπὸ τὸ τσαντήρι τοῦ καθισμένου σταυροπόδι ὁ πασᾶς πάνω στὸ μεταξωτόστρωτο μεντέρι του, χαιρόταν τὸ χθεσινὸ ραδυνὸ τοῦ θριάμβου. Δεξιὰ μεριά ὁ Βρυώνης κι ἀριστερὰ τοῦ ὁ χασνατάραγας (ἀρχιταμίας). Ὁλόγυρα εἶχαν συναχθεῖ μερικοὶ Τούρκοι καὶ πολλὲς χανούμισες πού οἱ Λειβαδίτες φύλαξαν ὅλο τὸν καιρὸ στὰ σπίτια τους. Ἦρθαν κι αὐτὲς νὰ χαροῦν μὲ τοὺς ὁμοθρήσκους τους τὴ δοξασιμένη νίκη καὶ νὰ διασκεδάσουν μὲ τ' ἀνατριχιαστικὸ θέαμα...

Μπροστὰ ἀπ' τοὺς πασάδες περνοῦσαν μὲ τὴν ἀράδα οἱ στρατιῶτες τους κρατώντας ἀπ' ἓνα καὶ δυὸ αἱματοστάλαχτα ἑλληνικὰ κεφάλια, κομμένα μὲ τὰ ἴδια τους τὰ χατζάρια. Γιὰ τὴν παλληκαριά τους ὁ χασνατάραγας ἔδινε ἀπὸ ἓνα ρουμπιέ γιὰ κάθε κεφάλι. Ὑστερα τὰ πήγαιναν καὶ τ' ἀποθέτανε μαζί μ' ἄλλα στὴν πυραμίδα τοῦ θριάμβου, στὴν Ὁρα.

Τὰ κεφάλια αὐτὰ πού φέρνανε δὲν ἦταν μονάχα ἀπ' τοὺς σκοτωμένους τῆς νύχτας πού εἶσχανε δῶ καὶ καὶ. Οἱ πασάδες εἶχαν προστάξει αἰχμαλώτο ἀρσενικὸ νὰ μὴν ἀφήσουν ζωντανό. Μόλις τοὺς πιάνανε μὲ μιᾶς τοὺς ἀποκεφαλίζανε. Μονάχα τίς γυναῖκες κρατοῦσαν γιὰ νὰ ξεδιαλέξουν γιὰ τὰ χαρέμια ἢ γιὰ δοῦλες.

Ἀνάμεσα στὰ κεφάλια πού φέρανε οἱ Τουρκαλάδες ἦταν καὶ δυὸ φρεσκοσκοτωμένα. Τὸ ἓνα κάποιου ὁμορφόγερου πού τὰ γένεια τοῦ στάζαν ἀκόμα αἷμα καὶ τ' ἄλλο ἑνὸς δεκαπεντάχρονου παιδοπούλου. Σὰν τ' ἀντίκρυσαν οἱ χανούμισες ἢ ψυχὴ τους δὲν μπόρεσε ἄλλο νὰ βαστάξει. Ταράχτηκαν κι ὅλες μαζί ἄρχιζαν νὰ ξεφωνίζουν.

— Γιαζίκ! Γιαζίκ! (κρίμα).

Προσπέσανε στοὺς πασάδες καὶ τοὺς παρακαλοῦσαν νὰ σταματήσῃ ἢ σφαγὴ. Ὅσους αἰχμαλώτους πιάνανε νὰ τοὺς φέρνανε ζωντανούς στοὺς πασάδες.

Ὁ σπανο Μεχμέτ δὲν τοὺς χάλασε τὸ χατήρι. Ἐδῶσε διαταγὴ νὰ μὴ σκοτώνουν πιά τοὺς αἰχμαλώτους, μὰ ζωντανούς νὰ τοὺς φέρνουν μπροστὰ του. Αὐτὸς θ' ἀποφάσιζε γιὰ τὴν τύχη τους.

Ἀπ' τοὺς πρώτους αἰχμαλώτους πού κουβαλοῦσαν σὲ λίγο στὴ σκηνὴ τοῦ πασᾶ ἦταν ὁ Δημητρὸς Μπακόπουλος Λειβαδίτης ἔμπορος καὶ πρόκριτος, τριάντα χρόνων.

Κατὰ τὸν Ἑσσηκιμὸ μέσα στὴν πόλη, ὁ Μπακόπουλος ἔκρυψε καὶ γλύτωσε μέσα στὸ σπίτι του πολλὲς χανούμισες. Κι ἀπ' αὐτὲς ἦταν μερικές πού παρακολουθοῦσαν τὸ θέαμα...

Ἄς ἀφήσω νὰ ξεκολοθηῖ ὁ Λειβαδίτης ἱστορικός Φόρτης, πού μόνο

αὐτὸς ἀναφέρει τὸ πρὸ πάνω περιστατικό!

«Αἱ παρὰ τοῦ Μπακοπούλου διασωθεῖσαι χανούμισα ἰδοῦσαι τοῦτον πρὸς πασάδες ἀπαγόμενον εἰς ἄκρον δὲ συγκινημένον ἕνεκα τοῦ κινδύνου ὃν ἔτρεχε καὶ ἀνεγνωρίσασαι τὸν ἑαυτὸν σωτήρα καὶ εὐεργέτην, προσελθοῦσαι σύσσωμαι προσεκύνησαν τοὺς πασάδες καὶ χεῖρας ἰκέτιδας μετὰ δακρύων ὑψώσασαι ἕκαμιον μέγαν εἰς αὐτοὺς ριτζᾶν νὰ χαρίσωσι τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸν καλλίτερον Ρωμὴν τῆς Λειβαδιᾶς εἰς τὸν ὁποῖον καὶ αὐταὶ ἐχρεώστων τὴν ζωὴν των, τὴν τιμὴν των καὶ τὴν ἐλευθερίαν των. Ὁ ριτζᾶς τῶν θαρειῶν αὐτῶν καὶ ὠραίων τῆς Λειβαδιᾶς κυράδων εἰσηκούσθη. Εἰς τὸν ἀτυχῆ Μπακόπουλον ἐχαρίσθη ἡ ζωὴ καὶ ἡ πολυτίμος ἐλευθερία. Ὁδηγήθη εἰς τὸν ἐπὶ τῶν ὄχθων τῆς Ἐρκύνης μέγα τότε τεκὲν τῆς Λειβαδιᾶς, ἔνθα τῷ παρετέθη λαμπρὸν πιλᾶφι, ἀφράτοι κεφτέδες καὶ ταοῦα γιουξοσί. Μετὰ τὸ γεῦμα ὁ Μεχμέτ ἐδώρησατο αὐτῷ μουσιμᾶν πλήρη ἐκλεκτοῦ καπνοῦ, πλουσίαν καὶ μεγαλοπρεπῆ ἐνδυμασίαν καὶ ὠραῖον ἀραθικὸν ἵππον, προσπειῶν αὐτῷ ὅτι εἶναι ἐλεύθερος νὰ ὑπάγῃ ὅπου θέλει. Διέταξε δὲ καὶ 10 ἵππεῖς ὅπως χάριν ἀσφαλείας του τὸν συνοδεύσουσι διὰ μέσου τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων τῆς πόλεως καὶ πέραν τῶν προφυλακῶν»¹⁰.

Τὰ παθήματα ἕμως τοῦ Μπακόπουλου δὲν τελειώνουν ἐδῶ. Θὰ τὰ δοῦμε πρὸ κάτω.

Κλείνω τὸ πρῶτο μέρος τῆς αἰματόδροχτης τραγωδίας τῶν Λειβαδιτῶν καὶ τῆς πολιτείας τους μὲ ἀποσπάσματα ἀπ' εἰς ἐκθέσεις τῶν δυὸ πασάδων. Τίς γράψανε ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες, ἱστορικὰ ντοκουμέντα πού δὲν μπορῶ νὰ τὰ παραλείψω μ' ὄλο πού δὲν εἶναι σ' ὄλα τους ἀληθινά.

Νὰ τί γράφει ὁ Ὁμέρ Βρυώνης σὲ γράμμα του πρὸς Τοῦρκο πού τὸν πιάσανε οἱ Ἑλληνας. Ἡ μετάφραση κείνου τοῦ καιροῦ.

«...Εἰς τὴν Λειβαδίαν ἐμβαίνοντες ἀρχήσαμεν τὸν πόλεμον. Ἐπασχίσαμεν πολὺ τὰς κολακείας νὰ μεταπεισώμεν τοὺς Ρωμαίους διὰ νὰ προσκυνήσωσι καὶ νὰ μὴ διαφθάρῃ ἡ πόλις· πλὴν ἐστάθησαν χάνινδες καὶ πεισιματώδεις. Ἐν ᾧ δὲ αὐτοὶ ἐπέμενον εἰς τὴν κακίαν των ἐγὼ ἕκαμι τὸ στρατευμά μου εἰς τρία μπουλούκια καὶ τὴν αὐγὴν ὅτε ἐφώνηξε ὁ χότζας ἤρχισα τὸν πόλεμον νικήσας ὄλους τοὺς εἰς Λειβαδίαν ἀπίστους. Ἐπήραμεν κεφαλὰς 1000 αὐτιά ἀρκετὰ καὶ μῆτες. Ἔως 1000 ἀκόμη ἀναθεματισμένους ἐκλείσαμεν εἰς τὰς οἰκίας, μὴ εὐρόντες καιρὸν φυγῆς καὶ διὰ νὰ εὐκολυνθῇ τὸ ἀσκέρι, ἐδώσαμεν φωτιά, καὶ διὰ θαύματος Θεοῦ ἠκολούθησε συγχρόνως σφοδρότατος ἀήρ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐνδυναμωθεῖσα ἡ φωτιά περιετριγύρισε τὰ τέσσαρα τῆς χώρας μέρος. Τὸ ἐν τρίτον αὐτῆς ἐκάη καθὼς καὶ ὄλοι οἱ κλει-

10. Λέβαςος (Φόρτζι). Ἐπεισόδια τοῦ Ἱεροῦ Ἀγώνος, Ἐφημ. Καιροῦ 26 Μαρτίου 1899.

σμένοι ὡς ποντικοί, ἐκτὸς μερικῶν πεσόντων ἀπὸ τὰς σκεπὰς τῶν ὀσπητίων καὶ σκοτωθέντων...»¹¹.

Κι ὁ Κιοσέ Μεχμέτ ἀνάφερε τὰ πιὸ κάτω στὸ Μεγάλο Βεζύρη. Δημοσιεύτηκε σὲ γαλλικὴ μετάφραση κι ὕστερα σὲ ἑλληνικὴ τῆς ἐποχῆς:

«...Οἱ ραγιάδες τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἔσφαξαν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν Μουσουλμάνων, παρεβίασαν τὰς γυναῖκας αὐτῶν καὶ ἔκαμαν δούλους τὰς οἰκογενεῖας. Ἐπέμενον εἰς τὴν ἀποστασίαν, καὶ ὅτε ἔμαθον ὅτι στρατεύματα ἐκινουῦντο ἐναντίον αὐτῶν συνήθροισαν τοὺς πρὸς τὰ ὄρια ἀποστάτας, τοὺς σχηματίζοντας τὴν προφυλακὴν τοῦ Μορέως καὶ ὀχυρώθησαν ἐν τῇ πόλει. Ὅπως ἀποφύγω τὴν καταστροφὴν τοῦ τόπου ἐπολιτεύθην πρὸς αὐτοὺς μετ' ἐπιτηδειότητος ἀποστείλας διαφόρους ἀπεσταλμένους. Οὗτοι προέτρεψαν αὐτοὺς τὴν ἀποφυγὴν τῆς ἐπαπειλουμένης δυστυχίας καὶ ἐγνωστοποίησαν, ὅτι ἐὰν ὑπετάσσοντο, ἡ ὑψηλὴ Πύλη ἀπονέμει αὐτοῖς συγχώρεσιν καὶ ἀσφάλειαν. Ἄλλ' εἰς οὐδὲν λογισάμενοι οἱ ραγιάδες τὴν μεγαλόφυχον ταύτην προσφοράν συνωρκίσθησαν ὅπως μὴ θεωρῶνται ἐν τῷ μέλλοντι ὡς ραγιάδες καὶ ἤρξαντο τοῦ πυροβολισμοῦ ἐκ τοῦ φρουρίου καὶ τῶν ὀχυρωμάτων. Περὶ τὴν αὐγὴν ὁ στρατὸς ἐσχηματίσθη εἰς τρεῖς γραμμὰς καὶ ἡ μάχη ἤρξατο. Ἡ νίκη ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῶν Μουσουλμάνων καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἀποστατῶν κατεκερματίσθη. Περίπου τῶν χιλίων ἄνδρες ἐσώθησαν εἰς τὸ φρούριον καὶ χίλιοι πεντακόσιοι ἐν ταῖς οἰκίαις. Ἔθεσα τὸ πῦρ εἰς μίαν ἢ δύο ἐξ αὐτῶν ὅπως φωτίσω τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τοῦ στρατοῦ καὶ δυνηθῶ ἔφοδον εἰς περίστασιν ἀνάγκης. Βίαιος ἄνεμος αἰφνιδίως πνεύσας ἠῤῥῆσεν τὴν πυρκαϊάν. Σχεδὸν τὸ ἥμισυ τῶν μεγάλων τούτων καὶ ὀραίων οἰκοδομῶν ἐγένετο ὁρὰ τῶν φλογῶν καὶ μετὰ πολλοῦ κόπου διεσώθησαν αἱ εἰς τὰ ὑψηλότερα τῆς πόλεως κείμεναι. Ἐπειδὴ τὸ πῦρ ἠπειλῆ καὶ τὴν οἰκίαν ἐν ἣ εὐρισκόμην, μετέβην ἐξ ἀνάγκης εἰς ἄλλην...»¹².

11. Φιλῆμων Γ' σελ. 458.

12. Φιλῆμων Γ' σελ. 459.

Λειβαδιά 1861
Καφενείο «Αφροδίτη»

Sahib

Α Γ Ν Ο Η Μ Ε Ν Η Ε Ξ Ο Δ Ο Σ

ΑΦΟΥ οί πασάδες τελείωσαν με την πόλη κύτταξαν τώρα να τελειώσουν και με τους κλεισμένους στο κάστρο Χριστιανούς. Βλέπανε όμως πως μ' αυτούς θα είχαν να παλέψουν κάμποσο. Ρίζανε τ' άσκέρια καταπάνω και μπλοκάρανε τὸ κάστρο απ' όπου τους ήταν βολετό. Μὰ τὰ ἑλληνικά ντουφέκια τους κρατούσαν σὲ ἀπόσταση. Ὁ Βρυώνης τους χτυπούσε ἀκόμα και με δυὸ κανόνια πὸν ἔσερνε κοντά του. Δὲν κατάφερε ὅμως νὰ τους κάνει ζημιὰ στὸ τεῖχος, μόνο σκότωσε μερικούς.

Οἱ Λειβαδίτες ἦταν ἀποφασισμένοι ν' ἀνισταθοῦν ὡς τὴ στερνή τους ἀγάσα. Ἦταν τόσο τὸ ξαφνικό τους κλείσιμο πὸν δὲν προκάνανε νὰ πάρουν μαζί τους τόσα τρόφιμα ὥστε νὰ φτάσουν γιὰ δυὸ χιλιάδες ψυχές πὸν εἶχαν μπεῖ στὸ κάστρο. Καὶ τὰ μπαρουτόβολα ἔχι ἀρκετά. Μὰ οὔτε και τὰ λογάριαζαν αὐτά. Κάλλιο εἶχαν νὰ πεθάνουν παρά νὰ πέσουν στοὺς Τούρκους.

Στὴ Σούρπη ὁ Ἄντρουτσος παίρνει μῆνυμα πὸς στὸ Στεθενίκο ἔφτασε κιόλας ἡ Μοραίτικη βοήθεια πὸν περίμενε. Πρὶν νὰ φύγει γιὰ τὸ Στεθενίκο,

ν' ανταμώσει τούς Μοραίτες, θέλει πρώτα νά δώσει κουράγιο στους κλεισμένους. "Έχει κοντά του έναν τσοπάνη τὸ Νικολὸ Καρφίτσα. Μοναδικὸς στὸ νὰ σκαρφαλώνει στὶς κακοτοπιές. Σωστὸ ἀγριοκάτσικο. Αὐτὸν στέλνει νὰ φέρει στοὺς κλεισμένους τὸ χαρμόσυνο ἄγγελμα. "Ἄπ' τὸ δυσκολοπάτητο μέρος, τὸ γκρεμνὸ τοῦ κάστρου, ὁ Καρφίτσας καταφέρνει νὰ σκαρφαλώσει καὶ νὰ φτάσει μέσα στὸ κάστρο, χωρὶς νὰ τὸν νοιώσουν οἱ πολιορκητές. Τὸς φέρνει τὸ ἄγγελμα πὼς ἔφτασε ἓνα μέρος ἄπ' τὴ Μοραίτικη βοήθεια μὲ κεφαλὴ τὸν "Ἡλία Μαυρομιχάλη, τὸ Μπεϊζαντέ ὅπως τὸν λέγανε, καὶ τὸν Νικηταρά. Καὶ μὲ μιᾶς χαρμόσυνες φωνές ἀκούστηκαν στοὺς κλεισμένους.

— «'Ο Μπεϊζαντές ἔφτασε στὸ Στεβενίκο!». «'Ο Μπεϊζαντές στὸ Στεβενίκο!»...

Πόσες ἐλπίδες θάσιζαν σ' αὐτόν!

Φτάνοντας στὸ Στεβενίκο ὁ "Οδυσσεὺς παίρνει τούς Μοραίτες μ' ἀρχηγούς τὸ Μαυρομιχάλη καὶ τὸν Νικηταρά, καὶ ξαναγυρίζει στὴ Σούρπη. Μαζὶ ἦταν κι ὁ Δημήτρης Κριεζῆς μὲ "Υδραίους. Σὲ λίγο φτάνει καὶ τὸ δεῦτερο μέρος ἄπ' τὴ Μοραίτικη βοήθεια. "Ἔτσι μ' ὅλους μαζὶ τούς "Ελληνες σὲ μιὰ γενικὴ ἐπίθεση ποὺ θὰ ἔκανε ὁ "Οδυσσεὺς στὴ Λειβαδιά ἦταν σίγουρος πὼς θὰ κατάφερνε νὰ λευτερώσει τούς κλεισμένους Λειβαδίτες.

Τὴν ἄλλη μέρα ἔρχονται στὸ Στεβενίκο κι οἱ ἄλλοι Μοραίτες. Τοῦτοι ἦταν οἱ πιὸ πολλοί. Κεφαλὴ εἶχαν τὸν Κυριακούλη Μαυρομιχάλη, τὸν Καπετανάκη, τὸ Δουζίνα, τὸν Χατζηβασιλείου, τὸ Μερτίκα καὶ τὸ Γιῶργο Κριεζῆ. Σύμφωνα μὲ τὴν παραγγελία ποὺ τοὺς εἶχε ἀφήσει ὁ "Αντρούτσος κι ὁ Μπεϊζαντές, θὰ πήγαιναν καὶ τοῦτοι νὰ τοὺς ανταμώσουν στὴ Σούρπη ποὺ τοὺς καρτεροῦσαν.

Ἐκίνησαν ἀπὸ τὸ Στεβενίκο ἔχοντας γιὰ μπροστοφυλακὴ τὰ σώματα τοῦ Δουζίνα καὶ τοῦ Χατζηβασιλείου. Δὲν ξέρανε ὅμως καλὰ τὸν τόπο. Γιατὶ σὰν φτάνανε κατὰ τὴ Λειβαδιά, χάσανε τὸ δρόμο καὶ στὸ καταρράχι τῆς "Αγιουρσαλῆς, ἄθελά τους, πέσανε πάνω στὰ τούρκικα ταμπούρια ποὺ τὰ κρατοῦσαν χίλια ντουφέκια. Οἱ "Ελληνες πολέμησαν ἐκεῖ καὶ σκοτώθηκαν καμιά δεκαπενταριά. Δὲν μπόρεσαν ὅμως νὰ προχωρήσουν καὶ νὰ φτάσουν στὴ Σούρπη. "Αναγκάστηκαν ὅλοι τους νὰ κάνουν πίσω καὶ νὰ σταθοῦν στὴ Γρανίτσα.

Οἱ Λειβαδίτες ἄπ' τὸ κάστρο παρακολουθοῦσαν μὲ θλίψη τους τὸ ἄτυχο περιστατικὸ. "Ἡ κατάστασή τους ὅμως μέρα μὲ τὴ μέρα χειροτέρευε. Θὰ μπορούσαν ἀκόμα νὰ κρατηθοῦν μιὰ ὀδομάδα. "Υστερα; "Υστερα εἶχαν πάρει τὴν ἀπόφαση νὰ κάνουν γιουρούσι ἄπ' τὸ κάστρο κι ὅσοι ἄπ' αὐτοὺς καταφέρουν νὰ ζήσουν. Αὐτὰ παραγγείλανε στὸν ἀρχηγό τους μὲ τὸν Καρφίτσα ποὺ εἶχε μείνει στὸ κάστρο γιὰ σύνδεσμος κλεισμένων - "Αντρούτσου.

"Ο "Οδυσσεὺς ἐνοιῶθε τὸ πόσο δύσκολη ἦταν ἡ κατάσταση. Νὰ διώξει δόλοτελα τοὺς πασάδες ἄπ' τὴ Λειβαδιά δὲν τοῦ ἦταν βολετό. Χίλια τρακόσια ντουφέκια εἶχαν οἱ "Ελληνες στὴ Σούρπη κι ὁ ἐχθρὸς μέσα στὴν πόλη κον-

τά δέκα χιλιάδες ντουφέκια. Τό μόνο πού είχε νά κάνει ήταν νά προσπαθήσει νά βοηθήσει τούς κλεισμένους. Μαζί μὲ τούς ἄλλους καπεταναίους πήρε τήν ἀπόφαση νά χτυπήσει νύχτα τούς πασάδες ἀπὸ διάφορες μεριές. Ἔτσι θά- ἔβρισκαν τὸν ἐχθρὸ στὸν ὕπνο καὶ θά τὸν ἀναστάτωναν. Στὴν παραζάλη αὐτὴ θά ἔβρισκαν καιρὸ οἱ Λειβαδίτες νά φύγουν ἀπ' τὸ κάστρο.

Γιὰ τὸ πιὸ πάνω εἰδοποίησε τούς κλεισμένους μὲ τὸν Καρφίτσα νά εἶναι ἔτοιμοι ὥστε νά συγχρονίσουν τὴν ἐνέργειά τους.

Μιά καινούργια ἄτυχία συμπλήρωσε τὴν πρώτη. . .

Ὁ Ὀδυσσεὺς κανόνισε τίς λεπτομέρειες γιὰ τὴ νυχτερινὴ ἐπίθεση. Ἄπ' τὸ λόφο τοῦ Προφήτη Ἡλία θά κατέβαινε ὁ Μπεϊζαντές μὲ τὸ σῶμα του. Ὁ- δηγὸς εἶχε τὸ Χαλμούκη καὶ τὸ Μανίκα. Ὁ Γιάννης Γκούρας μὲ τετρακό- σους ἀπ' τὸ Πιρόνημα. Κι ὁ ἴδιος ὁ Ἄντρούτσος μὲ τὸ Νικηταρᾶ καὶ μὲ τε- τρακόσους θά ρίχονταν στὸ μέρος πού εἶχε κατασηκηνώσει ὁ Ὀμιρ Βρυώνης πρὸς τὸ δυτικὸ τῆς πόλης. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο σὰν θγαίνανε ἀπ' τὸ κάστρο οἱ Λειβαδίτες, θά τούς βοηθοῦσε ὁ Γκούρας.

Τὴ νύχτα οἱ Ἕλληνες ξεκίνησαν γιὰ τὴν ἐπίθεσή τους. Οἱ κλεισμένοι ἔτοιμοι καρτεροῦσαν πίσω ἀπ' τὴν καστρόπορτα γιὰ νὰ δοῦν.

Μὰ ἡ κακοτυχία ξαναμπήκε στὴ μέση. Τὰ παλληκάρια τοῦ Γκούρα μέσα στὸ σκοτάδι εἶδαν πιὸ πέρα ἀρματωμένους. Τούς θάρρεψαν γιὰ Ὀθω- μανούς. Δὲ χάνουν καιρὸ καὶ τούς στρώνουν στὸ ντουφεκίδι. Λάθεψαν ἄλλοι γιὰ τὸν καιρὸ δὲν ἦταν Τούρκοι ἀλλὰ Ἕλληνες. Γίνεται ἀναταραχὴ. Οἱ Τούρ- κοὶ ξεπετιοῦνται πρὶν προκάνουν οἱ ἄλλοι νά φτάσουν στὴν πόλη. Ἄσκοπη τὴν ὥρα πιά ἡ ἐνέργειά τους. Ὁ ἐχθρὸς θά τούς πρόσιμενε ἔτοιμος. Ὑστερα ἀπ' αὐτὸ ἀναγκάζονται ν' ἀποτραβηχτοῦν οἱ Ἕλληνες καὶ πάλι στὴ Σούρπη. Θ' ἀναβάλανε τὴν ἐπίθεσή τους γιὰ τὴν ἄλλη νύχτα, ὡς νά ξενιοαστεῖ στὸ μεταξὺ ὁ ἐχθρὸς.

Ἄξιος στρατηγὸς ὁ Βρυώνης ἀποφάσισε νά πάρει τώρα αὐτὸς τὴν πρω- τοβουλία. Κατάλαβε τὸ σχέδιο τοῦ Ἄντρούτσου. Ἐπρεπε λοιπὸν νά ξεκαθα- ρίσει γύρω τὸν τόπο ἀπ' τούς Ἕλληνες ἀρματωμένους. Ν' ἀπομείνουν οἱ κλεισμένοι χωρὶς συντρομὴ.

Ἐρριξε τ' ἀσκήρια του πρῶτα πρῶτα στοὺς Μοραίτες, πού ὅπως εἶδαμε δὲν μπόρεσαν νά φτάσουν τοὺς Ἕλληνες στὴ Σούρπη καὶ γύρισαν στὴ Γρα- νίτσα. Βρίσκονταν καὶ ξεμοναχιασμένοι ἀπ' τούς ἄλλους. Σ' αὐτούς στέλνει ὁ πασᾶς τρεῖς χιλιάδες Τούρκους κι ἑξακόσους Ἀρβανίτες. Οἱ Μοραίτες τοὺς καλοδέχτηκαν! Μὰ ἀσύγκριτα πιὸ πολλοὶ οἱ Τούρκοι ἄρχισαν νά κουλου- ριάζουν τοὺς Μοραίτες καὶ νά τοὺς θάζουν στὴ μέση. Στὴν κρίσιμη κείνη στιγμή φτάνει στὴ Γρανίτσα ὁ Ὀδυσσεὺς μὲ τὸ σῶμα του. Εἶχε μάθει τὸ ξεκίνημα τοῦ ἐχθροῦ γιὰ τὴ Γρανίτσα κι ἔτρεξε νά βοηθήσει τοὺς Μοραίτες. Πέφτει ἀναπάντεχα καταπάνω τους καὶ τοὺς χτυπάει ἀπ' τίς πλάτες. Τρο-

μαχημένος ὁ ἐχθρὸς ἀναγκάζεται νὰ ξαναγυρίσει στὴ Λειβαδιά χωρὶς νὰ πετύχει τὸ σκοπὸ του. Κι ὁ Ὀδυσσεὺς ἀφοῦ γλύτωσε ἀπ' τὸν κίνδυνο τοὺς Μορῆτες ξαναγυρίζει στὴ Σούρπη.

Ἦρθε τώρα κι ἡ σειρά τοῦ Ὀδυσσεὺς Ἀντρούτσου. Αὐτὸν ἔπρεπε μὲ κάθε τρόπο νὰ ξεμακρύνει ὁ πασᾶς ἀπ' τὴν περιοχὴ. Ὁ Βρυώνης ἔφτασε στὸ Πρόκλημα μὲ μερικὰ ἀπ' τὰ ριτζάλια του (ἀξιωματικούς), γιατί ἤθελε ὁ ἴδιος νὰ δεῖ τὸ μέρος πρὸς τὴ Σούρπη καὶ νὰ κανονίσει τὴν ἐπίθεσή του.

Ἀφοῦ ὁ πασᾶς σημαδεύει τὶς θέσεις, τὰ μεσάνυχτα ξεκίνησε γιὰ τὴ Σούρπη μὲ πέντε χιλιάδες Τουρκαρβανίτες. Ἀρχηγὸς ὁ ἴδιος ὁ Βρυώνης. Πρόσταξε τ' ἀσκέρια του νὰ μὴν κάνουν τὸν παραμικρὸ θόρυβο γιὰ νὰ μπόρουν νὰ πετύχουν τοὺς Ἕλληνας στὸν ὕπνο.

Συναντώντας στὸ δρόμο τὰ ἐλληνικὰ καραούλια (σκοποῦς) ρίχνονται ξαφνικὰ καὶ τὰ σφάζουν πρὶν προκάνουν νὰ εἰδοποιήσουν τοὺς Ἕλληνας γιὰ τὸν κίνδυνο ποὺ τοὺς ζύγωνε. Ὁ χαλασμός τῶν Ρωμιῶν θὰ ἦταν μεγάλος γιατί ξένοιαστοὶ κοιμώντουσαν στὸ χωριό.

Κεῖνη τὴ στιγμή ζυγώνει τὸν πασᾶ ἕνας Ἕλληνας καπετάνιος. Ὁ Χρήστος Μπαλάσκας. Χωρὶς νὰ τὸ θέλει ἀκολουθοῦσε ἀπ' τὰ Γιάννενα τὸν Ὁμέρ Βρυώνη μὲ λίγα παλληκάρια γιατί ὁ Χουρσήτ κρατοῦσε ὁμήρους τὴ γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιὰ του. Τί νὰ κάνει λοιπὸν ἀναγκαστικὰ πῆγε κοντὰ στοὺς πασᾶδες. Καὶ μιὰ καὶ δὲν μποροῦσε ἄλλοιῶς νὰ βοηθήσει τοὺς Ἕλληνας χρησιμοποιοῦσε διαφορετικὸς τρόπους νὰ τοὺς εἰδοποιεῖ στὸν κίνδυνο. Ἔτσι εἶχε εἰδοποιήσει στὸ χάνι τῆς Γραβιάς τὸν Ὀδυσσεὺς¹. Ἀποφάσισε λοιπὸν καὶ τὴν ὥρα νὰ κάνει τὸ ἴδιο. Σιμώνοντας τὸν Βρυώνη τῷ λέει:

— Πασᾶ μου, δὲν εἶναι σωστὸ τὰ σουλτανικὰ ἀσκέρια νὰ προχωρᾶνε στὰ βουδά, χωρὶς τὰ τουμπελέκια τους. Δὲν πᾶμε νὰ κλέψουμε τὴ νίκη, ὅπως κάνουν οἱ χαρμαῖηδες (κακοποιοὶ) μὰ τίμια νὰ τὴν κερδίσουμε. Πρέπει νὰ χτυπᾶνε τὰ τουμπελέκια ὅπως κάνουμε πάντα σὰν προχωρεῖ τ' ὄρδι (στράτευμα).

Τὴν ὁρμήγεια τοῦ Μπαλάσκα, ὁ φαντασμένος πασᾶς βρῆκε σωστή. Πρόσταξε μὲ μιᾶς τοὺς ταμπουρλιέρηδες νὰ χτυπήσουν τὰ τουμπελέκια τους. Ποῦ νὰ βάλει στὸ νοῦ του ὁ Βρυώνης πὼς ὁ πονηρὸς Μπαλάσκας τὸν ξεγελοῦσε κι ἤθελε μὲ τὰ τουμπελέκια νὰ εἰδοποιήσει τοὺς Ἕλληνας στὴ Σούρπη.

Τὸ τέχνασμα τοῦ Μπαλάσκα πέτυχε. Τὰ ταμπούρλα ζύπνησαν τοὺς Ἕλληνας. Κατάλαβαν τότε πὼς ζυγώνει ὁ ἐχθρὸς. Στὰ γρήγορα ξεπετάγονται καὶ φεύγουν ἀπ' τὸ χωριό.

Ὅταν ἔφτασε ὁ Βρυώνης δὲν βρῆκε κανένα. Ἐρημὴ ἡ Σούρπη. Δὲν κατάλαβε πὼς ὁ ἴδιος εἶχε εἰδοποιήσει τοὺς Ρωμιούς καὶ πρόκαναν νὰ φύ-

1. Λάππα. Ἀντρούτσος, σελ. 88.

γουν. Ἄλλοιῶς ὁ χαλασμός τους θὰ ἦταν μεγάλος. Μὰ οὔτε καὶ τὸν Μπαλά-
σκα ὑποψιάστηκε ὁ πασᾶς.

Καὶ καυχησιάρικα ὁ Βρυώνης γράφει στὸ πιὸ κάτω γράμμα του τοῦτα
τὰ ψέματα:

«Εἰς ἓν χωρίον πλησίον τῆς Λεβαδείας ὅπου ἐστρατοπέδευε ὁ Ὀδυσσεᾶς
ἐστείλαμεν μερικοὺς ἵππους καὶ πεζοὺς οἱ ὅποιοι μὲ τὸν ὄρισμόν τοῦ Θεοῦ ἐπέ-
ρασαν ἀπὸ τὴν σπάθην 150 ἀρχηγοὶ ἄπιστοι μὲ τοὺς στρατιῶτες τους καὶ ἐ-
πλήγησαν πολλοὺς κινδυνεύοντας καὶ τούτους. Πολλοὶ ἀναθεματισμένοι ἐχα-
λάσθησαν». Ἡ μοναδικὴ ζημιὰ ποὺ πάθανε κείνη τῇ νύχτᾳ οἱ Ἕλληνες στὴ
Σούρπη ἦταν ἡ σφαγὴ ποὺ ἐγίνε ἀπὸ τοὺς Τούρκους στοὺς χριστιανοὺς νυ-
χτοσκόπους.

Κυνηγημένος ὁ Ὀδυσσεᾶς ἀπ' τὴ Σούρπη, μαζί μὲ τοὺς Μοραίτες ἀ-
ποτραβηχτήκανε γιὰ λίγο στὸ μοναστήρι τοῦ Ὁσίου Λουκά. Οἱ Μοραίτες
ὅμως θέλανε νὰ φύγουν καὶ ν' ἀνταμώσουν τοὺς ἄλλους μὲ τὸν Κυριακούλη
Μαυρομιχάλη ποὺ τοὺς περίμενε στὸ Κρικιόκι. Τοὺς συνώδευσε ὁ ἴδιος ὁ
Ἄντρουτσος ὡς ἐκεῖ καὶ γύρισε ἀμέσως νὰ πιάσει τὸ στεγνὸ τοῦ Ζεμενοῦ.
Ἀπὸ δῶ ἤθελε νὰ κόψει κάθε ἐπικοινωνία τῶν πασάδων μὲ τὰ Σάλωνα. Στὸ
μεταξὺ ὀργάνωσε τὸ στρατόπεδόν του καὶ μ' ἄλλους καπεταναίους ποὺ πῆγαν
κοντὰ του. Ἐστειλε κατασκόπους μέσα στὴ Λεβαδιά νὰ παρακολουθᾶνε τίς
κινήσεις τῶν πασάδων. Γιατί εἶχε κατὰ νοῦ νὰ ξακολουθήσει τὸν ἀγῶνα ὅσο
ἦταν οἱ Τούρκοι στὴ Λεβαδιά.

Οἱ ἀπανωτὲς ἀτυχίες ποὺ εἶχαν τὰ ἑλληνικὰ πολεμικὰ σώματα γιὰ νὰ
μπορέσουν νὰ συντράμουν τοὺς κλεισμένους δὲν ἀποθάρρυναν τοὺς Λεβαδί-
τες. Μ' ὄλο ποῦδλεπαν πῶς ἡ θέση τους ἦταν δύσκολη γιατί μονάχα στίς
δικές τους δυνάμεις ἔπρεπε νὰ βασιστοῦν, αὐτοὶ ξακολουθοῦσαν ν' ἀμύνονται
ἡρωϊκά. Τὰ καριοφύλια τους κάνανε ἄπαρτο τὸ κάστρο τους. Ὅλα τὰ ρε-
σάλτα (ἔφοδοι) τῶν Τούρκων σπάζανε πάνω στὴ γενναία ἀντίσταση τῶν
Λεβαδιτῶν.

Εἶχαν περάσει πάνω ἀπὸ δέκα μέρες ἀπ' τὴ φοβερὴ κείνη αὐγὴ ποὺ
κλείστηκαν. Οἱ πασάδες διάζονταν νὰ προχωρήσουν γιὰ τὴν Ἀττική. Γιὰ
νὰ τελειώσουν μὲ τοὺς Λεβαδίτες τοὺς στέλνανε ἀπανωτὲς προτάσεις. Νὰ
δηλώσουν ράϊ (ὑποταγὴ) κι αὐτοὶ τοὺς τάζανε νὰ τοὺς δώσουν γενικὴ ἀ-
μνηστεία. Αὐτοὶ ὅμως οὔτε νὰ τ' ἀκούσουν.

Ἡ κατάσταση τῶν κλεισμένων Λεβαδιτῶν ἦταν ἀπελπιστικὴ. Κόλαση
εἶχε γίνε τὸ κάστρο ποὺ ἔκλεινε μέσα του ζωντανὰ πτώματα. Σχεδὸν δυὸ
χιλιάδες ψυχὲς εἶχαν μαντρωθεῖ. Οἱ τροφές, ποὺ βιαστικὰ πῆραν κοντὰ τους,
δὲ φτάνανε νὰ διατηρηθοῦν οἱ μισοὶ οὔτε γιὰ μιὰ ὀδομάδα. Τὸ νερὸ τελείωσε
ἀπ' τίς πρῶτες μέρες καὶ βρέχανε τὰ στεγνὰ χεῖλια τους μὲ λασπονέρια καὶ
τὰ κατακάθια ἀπ' τὴ στέρνα τοῦ κάστρου. Ἀνείπωτα τὰ ὅσα μολογᾷ ἡ το-

πικὴ παράδοση γιὰ τὶς στερήσεις καὶ τὰ παθήματά τους. Πουθενὰ δὲ θρίσκανε γιὰ νὰ ἰσκιώσουν καὶ νὰ προφυλαχτοῦν ἀπ' τὴν καλοκαιριὰτικὴ ζέστη πού τοὺς βασάνιζε κι ἀπ' τὸν καφετρὸ ἥλιο πού ὀλημερίς τοὺς ἔδερνε. Ἡ ἐλονοσία ἄρχισε ν' ἀφανίζει τοὺς ἀδύνατους ὀργανισμούς. Μέρα δὲν περνοῦσε πού νὰ μὴ θάψουν καὶ κάποιον.

Ἡ πείνα, ἡ δίψα κι οἱ ἀσθένειες τοὺς καταντήσανε σκέλεθρα ζωντανὰ πού τὸ δέρμα τους κρατοῦσε τὰ κόκκαλά τους. Τὰ περισσότερα γυναικόπαιδα κοίτονταν ἄρρωστα. Οἱ ἄντρες ἀπόμειναν σκιές, πού μόλις εἶχαν τὴ δύναμη νὰ κρατᾶνε στὰ χέρια τους τὸ καριοφύλι. Οἱ ἄρχοντες, πού κι οἱ τρεῖς θρίσκονταν μαζί τους κλεισμένοι, δὲν κάναν ἄλλο παρὰ νὰ ψυχώνουν τοὺς κλεισμένους μὲ λόγια παρήγορα. Ὁ Φίλωνας μὲ τὴν ἀπάθεια πού τὸν χαρακτήριζε τοὺς ἔλεγε κάθε τόσο:

— Τοῦ ἀγᾶ τὸ καθοῦκι, ἦτανε χειρότερο ἀπ' ὅλα τὰ τωρινὰ κακὰ καὶ πάθη μας².

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ψυχολογικὴ κατάσταση καινούργιες προτάσεις γενικῆς ἀμνηστίας ἔρχονται ἀπ' τοὺς πασάδες. Ἀποκαμωμένοι πιά οἱ κλεισμένοι πιστεύουν στὰ δολερὰ μηνύματα τῶν Ὀθωμανῶν. Ἀποφασίζουν οἱ Λειδαδίτες νὰ κουδεντιάσουν τοὺς ὄρους γιὰ τὴν παράδοση τους μὲ τοὺς ἀποσταλμένους τῶν πασάδων.

Ἀνάμεσα στοὺς μπέηδες κι ἀγάδες πού φτάσανε ἔξω ἀπὸ τὸ κάστρο νὰ μιλήσουν μὲ τοὺς κλεισμένους κατάφερε νὰ θρῖσκαται κι ὁ Μπαλάσκας.

Ἀπονήρευτοι οἱ κλεισμένοι ἀνοίγουν τὴν καστρόπορτα. Ἀπ' ἔξω καρτερᾶνε οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν πασάδων. Κεῖνη τὴ στιγμὴ βλέπουν οἱ Λειδαδίτες ἕναν Ἑλληνα καπετάνιο νὰ τοὺς κυττάζει παράξενα. Μὲ μιὰς τοὺς κάνει κρυφὰ νόημα ἀρνητικὸ, σηκώνοντας τὰ φρύδια του. Τοὺς δίνει νὰ καταλάβουν πῶς δὲν πρέπει νὰ δώσουν πίστη στὶς ὑποσχέσεις τῶν πασάδων. Ὁ σωτήρας αὐτὸς καπετάνιος εἶναι ὁ Χρῆστος Μπαλάσκας. Γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ γλυτώνει τοὺς χριστιανούς ἀπ' τὸ μακελλεῖο.

Ἵστερα ἀπ' τὸ ἀρνητικὸ νόημα τοῦ Μπαλάσκα, οἱ Λειδαδίτες κλείνουν τὴν καστρόπορτα χωρὶς νὰ κουδεντιάσουν μὲ τοὺς ἀποσταλμένους.

Τὸ ντουφεκίδι ξαναρχίζει κι ἀπὸ τὶς δυὸ μεριές.

Οἱ κλεισμένοι συνάζονται τώρα γιὰ νὰ κουδεντιάσουν τί θὰ κάνουν. Μὲ μιὰ γνώμη, μὲ μιὰ φωνὴ ἀποφασίζουν: Γιουρούσι! Μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια νὰ κάνουν ἔξοδο καὶ νὰ περάσουν ἀνάμεσα στὸν ἐχθρό. Ὅσοι ζήσουν. Οἱ ἄλλοι...

Ἐχουν δεκαεφτά μέρες πού θρίσκονται κλεισμένοι στὸ κάστρο!

Νὰ πάρουν μέρος στὴν ἔξοδο αὐτὴ ὅλοι οἱ κλεισμένοι στὸ κάστρο δὲν εἶναι μπορετό. Πολλοὶ εἶναι ἐξαντλημένοι ἀπ' τὶς κακουχίες κι ἀπ' τὶς ἀρ-

2. Ἐφημ. Ἀθηνῶν 29 Μαΐου 1813.

ρώστιες. Πῶς νὰ κινηθοῦν. Ἄλλοι περασμένοι στὰ χρόνια. Ἀποφασίζουν λοιπὸν νὰ λάβουν μέρος μονάχα ἑτοὶ νοιώθουν ἀρκετὲς τὲς δυνάμεις τους. Οἱ ἄλλοι θὰ μείνουν στὸ κάστρο καὶ θὰ καρτερᾶνε μοιρολατρικὰ τὴν τύχη τους. Μαζὶ τους κι οἱ τρεῖς ἄρχοντες.

Ἡ νύχτα τῆς 26 πρὸς τὴν 27 Ἰουνίου ἦταν ἀφέγγαρη κι ἀστροπλημμυρισμένη. Αὐτὴ διάλεξαν γιὰ ἐξοδὸ τους.

Ἀπ' τὴ στιγμὴ ποὺ τὸ σκοτάδι ἀπλώθηκε, οἱ Λειβαδίτες ἄρχισαν ἀπ' ὅλες τὲς μεριές τοῦ κάστρου νὰ συνάζονται πίσω ἀπ' τὸ πλάτωμα τοῦ πρώτου τείχους νὰ ἐτοιμαστοῦν γιὰ τὸ γιουρούσι τους. Χίλιοι ἦταν ψυχομέτρι. Οἱ ἄλλοι ποὺ θ' ἀπόμειναν ἀποτραβιῶνται στὸ μέσα μέρος.

Σκληρὴ ἡ ὥρα τοῦ ἀποχωρισμοῦ. Χωρίζονται μάνες ἀπὸ παιδιά, γυναῖκες ἀπὸ ἄντρες, γιοὶ ἀπὸ γονεῖς. Αὐτοὶ ποὺ μένουν εὐχονται:

— Καλὴ τύχη!

Κι ὅσοι φεύγουν κι ἀφήνουν πίσω τοὺς δικούς τους τοὺς ἀποχαιρετᾶνε.

— Ὁ Θεὸς κι ἡ Παναγιά μαζὶ σας.

Πινηχτὰ κλαίνε ὅλοι τους. Ποιὸς ξέρει πόσοι θὰ ζήσουν κι ἂν θὰ ξαναταμώσουν. Σιγοκουθεντιάζουν. Γιατὶ ὁ ἐχθρὸς ἀπ' ἔξω δὲν πρέπει τὸ παραμικρὸ ν' ἀκούσει καὶ νὰ ὑποφιαστεί. Πρέπει νὰ τὸν πετύχουν στὸν ὕπνο. Θέλουν νὰ τὸν ξαφνιασοῦν. Αὐτὸ θὰ τοὺς βοηθήσει νὰ κερδίσουν δρόμο.

Κεῖνοι ποὺ θ' ἀπόμειναν στὸ κάστρο ἀποτραβιῶνται. Ἀφήνουν τοὺς «ἐξοδίτες» ἀπερίσπαστους ἀπὸ συγκινήσεις νὰ ἐτοιμαστοῦν γιὰ τὸ μεγάλο τους τόλμημα.

Πρὶν φτάσει τὸ μεσονύχτι ἔχουν συναχθεῖ πίσω ἀπ' τὴ μεγάλη πόρτα τοῦ κάστρου. Ἀμίλητοι ἐτοιμάζονται. Στὴ μέση μπαίνουν τὰ γυναικόπαιδα κι οἱ ξαρμάτωτοι. Ὀλόγυρα τοὺς κλείνουν οἱ πολεμιστὲς γιὰ νὰ τοὺς φυλάξουν. Μπροστὰ ἀρκετοὶ ἀρματωμένοι γιὰ ν' ἀνοίγουν τὸ δρόμο. Στὸ τέλος ἄλλοι τόσοι γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸν ἐχθρό.

Ἀπ' ἔξω οἱ Ὀσμάνηδες ἀποχαυνωμένοι ἀπ' τὴν καλοκαιριάτικη ζέστη ἔχουν πέσει σὲ βαθὺ ὕπνο. Ἦταν ξένοιαστοὶ πῶς κρατοῦσαν γερὰ μαντρωμένους τοὺς ραγιαδες. Ποῦ νὰ πάει ὁ νοῦς τους σ' αὐτὸ ποὺ ἐτοίμαζαν καὶ ποῦ σὲ λίγο θὰ ξεποῦσε.

Τὰ σημάδια στὸν οὐρανὸ, δείχνουν πιά μεσάνυχτα.

Μὲ μιᾶς ἀνοίγουν τὴν καστρόπορτα. Ξαφνικὰ ξεχύνονται ἀπ' τὸ κάστρο οἱ ἐξοδίτες. Μὲ γοργὸ βήμα καὶ σιωπηλοὶ παίρνουν ἀριστερά, τὸ δρόμο κατὰ τὸ Πρόκημα.

Οἱ Τούρκοι ξεπετιοῦνται ἀπὸ τὸν ὕπνο. Μισοκοιμισμένοι καὶ σατισμένοι ἀντίκρυξαν τοῦτο τὸ πρωτόφαντο. Δὲν πιστεύουν στὰ μάτια τους. Μέσα στὴ νύχτα θαρροῦν πῶς δλέπουν ὄνειρο. Ὄταν θεβαιώνονται, δάζουν τὲς φωνές νὰ ξυπνήσουν κι οἱ ἄλλοι δικοὶ τους.

— Γιουρούς Γκιαουλάρ! Γιουρούς Γκιαουλάρ!

Οἱ Λειβαδίτες στὸ μεταξὺ ἐχμεταλλεύονται τὴν ἀναταραχὴ τῶν Μουσουλμάνων καὶ προχωρᾶνε.

Οι πιό κοντινοί Τούρκοι άρπάζουν τ' άρματα τους και τούς ρίχνονται. Μά τὰ έλληνικά καριοφύλια τούς κρατάνε σ' απόσταση.

Στό μεταξυ ξεσηκώνονται όλα τ' ασκέρια. Τρέχουν νά κλείσουν τὸ δρόμο στους ραγιαδες.

Μά οι Έλληνες πολεμιστές με τὰ γιαταγάνια και τις κουμπούρες τούς έμποδίζουν και τούς παραμερίζουν. Κι όλο ταχύνουν τὸ βήμα τους και κερδίζουν δρόμο τραβώντας κατά τήν περιοχή τής Σούρπης.

Έχουν ξεμακρύνει άπ' τὸ κάστρο σχεδόν μιὰ ώρα. Ό εχθρός ανόρεχτα τούς ακολουθάει κι' είναι λίγοι κείνοι πού επιμένουν. Όχι γιατί κουράστηκαν νά τούς παρακολουθοῦν μά γιατί δειλιάζουν. Έξόν άπ' τούς σκοτωμένους πού έχουν θαρροῦν πώς κάπου κει κοντά θά βρísκεται ὁ Άντροῦτσος με τὰ παλληκάρια του νά βοηθήσει τούς έξοδίτες. Δέ μπορούν ποτέ νά πιστέψουν πώς οι Λειβαδίτες όλονόμαχοι χωρίς καμιὰ βοήθεια άπ' έξω, θά κάνανε τούτο τὸ ασυλλόγιστο τόλμημα, βασισμένοι μονάχα στη δική τους δύναμη.

Φοβισμένοι οι Τούρκοι αφήνουν τούς Έλληνες νά τραθήξουν τὸ δρόμο τους και ξαναγυρίζουν στη Λειβαδιά.

Οι έξοδίτες σώζονται. Άφησαν ὅμως στό δρόμο τους έξήγντα σκοτωμένους πού πέσανε άπ' τὰ βόλια των εχθρών.

Εημερώματα βρήκανε καταφυγή στό μοναστήρι του Όσιου Λουκά και μερικοί κατά τις πλαγιές του Έλικώνα.

Με τήν έξοδό τους αὐτή οι Λειβαδίτες άνοιξαν έναν καινούργιο δρόμο στον άγώνα του Εικοσιένα. Δείξανε σ' ὄλη τήν επαναστατημένη Ελλάδα έναν άλλο τρόπο νά πεθαίνει κανείς ἢ νά ζήσει λεύτερος. Γράψανε στην ιστορία τής Έλληνικής Επανάστασης μιὰ σελίδα με άφταστο ήρωισμό.

Άλλο αν οι διάφοροι ιστορικοί μας ύστερα τὸ χαρακτηρίσαν σαν άπλό επεισόδιο στον Άγώνα και δέν καταπιάστηκαν μ' αὐτὸ νά μᾶς δώσουν λεπτομέρειες, ὅπως άλλωστε του άξιζε. Άλλα πιό μικρά περιστατικά τούς τράβηξαν τήν προσοχή!... Κι ὅμως ἡ παραγκωνισμένη κι άγνοημένη άπ' τούς ιστορικούς έξοδος τής Λειβαδιάς, είναι ἡ πρωταρχική πού έχουμε στό Εικοσιένα. Άδιάφορο αν δέν γνωρίζουμε τ' ὄνομα των έξοδιτών. Με τὸ ὁμαδικὸ γιουρούσι πού κάνανε οι χίλιοι κείνοι άνώνυμοι Λειβαδίτες, ανέβηκαν στό πιό ψηλὸ σκαλοπάτι του Έλληνικού Πανθέου. Άν δέν καταδέχτηκαν οι ιστοριογράφοι τήν έξοδο αὐτή νά τήν προσέξουν ὅσο τής ταίριαζε, ἡ Ιστορία τής ἔδωσε τήν πρεπούμενη θέση της.

Χωρίς άμφιβολία ἡ έξοδος πού κάνανε οι «ελεύθεροι πολιορκημένοι» τής Λειβαδιάς δέν είναι μιὰ συνηθισμένη ήρωϊκή πράξη. Είναι άπό κείνες πού περηφανεύεται τὸ μεγάλο Εικοσιένα.

Οι πασάδες στις εκθέσεις τους δέν κάνουν κανένα λόγο για τὸ γιουρούσι των Λειβαδιτών πού ντρόπιασε τ' ασκέρια τους και κατάφεραν τόσες ψυ-

χές να γλυτώσουν. Μόνο γράψανε μερικές ψευτιές... «Οι πολιορκημένοι άπιστοι βλέποντας αυτόν τον καίγιμν άπελπίστησαν. Μερικοί από τούτους κλέπται έρρίφθησαν κάτω με την άλυσσον την νύχτα και έθανατώθησαν όλοι». Αυτό γράφει ο Βρυώνης κι ο Σπανομεχμέτ: «Ότε δέ είδον οι έν τῷ φρουρίῳ έχθροί ότι ουδεμία δι' αυτούς σωτηρία ύπήρχεν έκρημνίσθησαν έν τῇ άπελπισία των από των προτειχισμάτων. Πολλοί έφονεύθησαν και άλλοι ήκρωτηριάσθησαν δια τού τρομερού τρόπου».

Γιά όσους άπόμειναν στο κάστρο ή κατάστασή τους ήταν πιά τραγική. Άρματωμένους δέν είχαν να τούς υπερασπιστούν. Οι Τουρκαρβανίτες θέ μπορούσαν όποια στιγμή θέλανε να πατήσουν τó κάστρο και να τούς κατασφάξουν. Στην άπόγνωσή τους αυτή καινούργιες προτάσεις άμνηστείας τούς στέλνουν οι πασάδες. Και για να μήν έχουν την παρρημική άμφιβολία ο Βρυώνης έστειλε στο γερο Νάκο αυτό τó γράμμα.

.. «Φίλε μου κυρ Νικολάκη και έπίλοιποι προεστοί σās φανερώνω ότι τó ράγι τούτο όπου δίναμε έμεις τó έχομεν έμεις εύρει πρώτα από τον Θεόν και από τούς Προφήτας μας και από τó Δουβλέτι και ύστερα από έμάς' και έμεις την πίστη μας δέν την έδίναμεν έτσι, όπου θάνετε τέτοιες ύποψίαις. Αυτό ποτέ δέν γίνεται. Και τó ράγι σου τó έχομεν δώσει τόσῳ δια λόγου σου, τών παιδιών σου και όλουνών, όσοι είναι αυτού' και σηκώστε τον αυτόν τον φεσφесέν. Όχι άλλο.

1821 Ιουνίου 27 Λεβαδειά.

(ύπογραφή) ³.

Όστερα άπ' τῇ διαβεβαίωση αυτή του Βρυώνη, οι Λεβαδίτες του κάστρου πήραν την άπόφαση ν' ανοίξουν τις καστρόπορτες και να παραδοθούν. Δέν ύπήρχε άλλη λύση άπ' αυτή. Τó πρωτ' στις 28 Ιουνίου παραδόθηκαν όλοι οι Λεβαδίτες που δέν είχαν πάρει μέρος στην έξοδο.

Οι πασάδες θελήσανε να τούς καλοπιάσουν εφαρμόζοντας ειρηνευτική πολιτική. Δέν πείραξαν κανέναν. Κι ο μεγαλόψυχος Μεχμέτ πασάς άραδιάζει θριαμβευτικά στην άναφορά του ψευτιές. Άξίζει ν' αντιγράψω τις παραδοξολογίες του:

«Είς την μάχην αυτήν επέκεινα τών τρισχιλίων έχθρών έχάθησαν δια τού σιδήρου και τών φλογών. Καθώς λέγει τó Κοράνιον: «Όταν κερδίσης την νίκηην κατά τού έχθρου σου άπόδωξ την συγχώρεσιν ίνα άποδείξεις την εύγνωμοσύνην σου», και επειδή τó λοιπόν μέρος τών άποστατών έστηρίχθη επί τῇ μεγαλοψυχία και τῇ έπιεικεία τῆς ύψηλῆς Πύλης δια τούτο άπένειμα αυτής συγχώρεσιν άμα έθεδαίωσαν την ύποταγήν έαυτών, και ότε έξήτησαν την άδειαν τῆς επανόδου εις τās οικίας αυτών, εις μπουλούκμασης έστάλη μεθ' ένός άποσπάσματος να δεχθῇ τούτους κατά την έξοδον έν τῆς άκροπό-

3. Φιλήμων Γ' σελ. 458.

λεως και ὀδηγήσῃ εἰς τὰς ἐστίας αὐτῶν. Τοῦτο ἐγένετο μετὰ πολλῆς ἐπισι-
μότητος, ἀνευφημισμένων τῶν νικητῶν ἐνόστιον τῶν ὑποίων ἔφερον καὶ παρέδιδον
τὰς σημαίας αὐτῶν οἱ ἀποστάται. Καὶ ὁ Βρυώνης δὲ γράφει λιγότερα τελειώ-
νοντας μὲ τούτα τὰ τόσο τιμητικὰ «Τὸ στράτευμά μας τροπαιοῦχον ἐφορτώθη
ἀπὸ λάφυρα καὶ θησαυρούς, οἱ δὲ ἄπιστοι ἐντροπισμένοι ἐφόφησαν, ἐσπλα-
θώθησαν καὶ ὑπέκλιναν...».

Πόσο γελάστηκαν οἱ πασάδες ἀπ' τὴν καδμεία νίκη τους. Θαρροῦσαν
πῶς μὲ τὴν σφαγή, τὴ φωτιά, τὸν ἀφανισμό καὶ... τὸ ραῖ θὰ ξανακάνανε
δούλους τοὺς Λειβαδίτες. Δὲ μπορούσαν νὰ καταλάβουν ὅτι τίποτε πιά δὲ
μποροῦσε νὰ σταματήσει τοὺς Ἕλληνας στὸν ἀγῶνα ποῦ εἶχαν ξεκινήσει γιὰ
τὴ λευτεριά τους.

Λειβαδιά 1838

Haubenschmid

Ο Λ Ο Κ Α Υ Τ Ω Μ Α

ΓΙΑ ν' αποδείξουν οι πασάδες στους Λειβαδίτες τις αγαθές τους προθέσεις πού είχαν γι' αυτούς, πρώτη τους δουλειά ήταν νά διορίσουν κοτζαμπάσηδες. Βάλανε και πάλι τὸ Νάκο καὶ τὸ Λογοθέτη. Ἄντὶ τοῦ Φίλωνα ὅμως διόρισαν τὸ Δημήτρη Σαράτσογλου. Ἦταν ὁ μπερζιγιάνμπασης (ἀρχιέμπορας) τοῦ Κισσέ Μεχμέτ καὶ τὸν εἶχε κοντά του ἀπ' τὰ Γιάννενα. Μ' ὄλο πὺ δὲν ἦταν Λειβαδίτης ὁ Σαράτσογλου, τὸν βάλανε κοτζαμπάση οἱ πασάδες γιὰ νά μπορεῖ νά ἐλέγχει τίς ἐνέργειες τῶν ἄλλων καὶ νά τοὺς παρακολουθεῖ. Ὅρισανε γιὰ βοεβόδα τὸ Χατζῆ Μαχμουτ ἀγᾶ, Τουρκοκρητικὸ καὶ κατῆ τὸ Χατζῆ Σερήφ ἐφέντη.

Γιὰ νά υποτάξουν ὅλη τὴ «Χώρα τῆς Λειβαδιάς» οἱ πασάδες σκόρπισαν στὰ διάφορα χωριά ραῖ μπουγιουρντι (προσκυνοχάρτια). Θαρρούσαν πὺς μὲ τὴν ὑπογραφή πὺ θά βάζανε οἱ Ἕλληνες στὰ προσκυνοχάρτια αὐτὰ θά ξαναγίνονταν ραγιάδες...

Γιὰ νά τοὺς ἀναγκάσουν, ὑποχρεώσανε τοὺς κοτζαμπάσηδες νά συνοδεύουν τὰ προσκυνοχάρτια μὲ δικὰ τους προσωπικὰ γράμματα. Τὰ στέλνανε στοὺς προεστοὺς καὶ στοὺς χωριάτες, παρακινώντας τοὺς τάχα νά προσκυνήσουν.

Οι κοτζαμπάσηδες αναγκαστικά δὲν μπορούσαν νὰ κάνουν διαφορετικά. Ἀπ' τὴν ἄλλη ὅμως μεριά, κρυφὰ ἀπ' τὸν Σαράτσογλου, παραγγέλνανε μὲ ἀνθρώπους τῆς ἐμπιστοσύνης τους νὰ μὴ δίνουν καμιὰ θάση στὰ γράμματά τους αὐτά. Νὰ κάνουν τὸ ἀντίθετο ἀπ' ὅτι τοὺς γράφουν. Κανείς νὰ μὴν ὑπεγράψει.

Ὁ Νάκος μὲ τὸ Λογοθέτη δὲ δίνανε καμιὰ σημασία στὶς ὑπογραφές αὐτές. Μὰ γιὰ ψυχολογικούς λόγους δὲ θέλανε οὔτε γιὰ μιὰ στιγμή νὰ δειλιάσουν οἱ πατριῶτες τους καὶ νὰ πιστέψουν πῶς ὁ Ξεσηκαμὸς τους ἀπότυχε καὶ ξαναγίνανε σκλάβοι. Ἡ Λειβαδιὰ ἀκόμα κάπνιζε μπροστὰ στὰ μάτια τους καὶ τὰ μοιρολόγια καὶ τὰ θρηνηλογήματα ἀντηχοῦσαν γιὰ τοὺς ἀδικοσκοτωμένους χριστιανούς. Πῶς μπορούσαν νὰ λησμονήσουν!

Εἶναι ἀλήθεια πῶς ὅλοι γύρω στὴν περιοχὴ ἀσπάστημαν τὴν προφορικὴ παραγγελία τοῦ Νάκου καὶ τοῦ Λογοθέτη. Κανείς δὲν ὑπόγραψε τὰ προσκυνοχάρτια. Ὅσο γιὰ μερικούς κακοὺς Ἕλληνες πού θέλησαν νὰ δουλέψουν γιὰ τοὺς πασάδες καὶ μετάφεραν τὰ ραὶ μπουγιουρντι στὰ χωριά ἐκδιάζοντας τοὺς Ἕλληνας νὰ υπογράφουν, θὰ δοῦμε πόσο τὸ ἀκριβοπλήρωσαν. Γιὰ τὴν ὥρα ἀναφέρω τὰ ὀνόματά τους: Ὁ Ἡλίας Πασπάλης, ὁ Παπαναστάσης ἀρχιμαντρίτης ἀπ' τὸ Κακόσι, ὁ Δημήτρης Μπεγιατζῆς καὶ ὁ Ἀγγελῆς Θηβαίου.

Ὁ Ἄντροῦτσος σὰν ἔμαθε γιὰ τὰ προσκυνοχάρτια πῆρε μὲ μιὰς τὰ μέτρα του καὶ ἀγρυπνῶς παρακολούθησε τὴν κατάσταση. Ὅχι γιατί πίστευε πῶς θάζοντας τοὺς Ἕλληνας νὰ υπογράφουν θὰ ἐμπόδιζε σὰν ἦταν ἡ ὥρα νὰ ξαναπιάσουν τὸ καριόφυλι. Δὲν ἤθελε ὅμως ἔστω καὶ πρόσκαιρα ν' ἀπογοητευτοῦν οἱ Ἕλληνες, οὔτε νὰ χάσουν τὸ θάρρος τους μὲ τὰ τεχνάσματα καὶ τὰ φερσίματα τῶν πασάδων. Κοντὰ σ' ἄλλα ἔπρεπε ὁ ἴδιος ὁ πασὰς νὰ νοιώσει πῶς οὔτε ἡ ἀμνηστία οὔτε τὰ προσκυνοχάρτια θὰ μπορούσαν νὰ σβήσουν τὴν Ἐπανάσταση. Καὶ γιὰ νὰ ἐμποδίσει ἀκόμα ὁ Ὀδυσσεὺς τὸ προσκύνημα, σκόρπισε ἀνθρώπους του σ' ὅλα τὰ χωριά ἀκόμα καὶ μὲ φοβέρες ν' ἀποτρέψουν τοὺς Ἕλληνας καὶ νὰ πιάσουν τοὺς ἀποσταλμένους τῶν πασάδων.

Ὅσοι πέσανε στὰ χέρια του^{*} τιμωρήθηκαν σκληρὰ ἀπ' τὸν ἴδιο. Τὸν Παπαναστάση ὁ ἴδιος τὸν ἀνάλαβε. Ἄφου τοῦ ξερρίζωσε τὰ γένηια, τοῦ ξέσκισε τὰ ράσα καὶ ὕστερα μὲ γροθιὲς στὸ κεφάλι τὸν σκότωσε. Τὸ Δημήτρη Μπεγιατζῆ πρόσταξε νὰ τὸν τουφεκίσουν στὸ στρατόπεδο. Τοῦ Ἀγγελῆ Θηβαίου τοῦ χάρισε τὴ ζωὴ ἀφου δεδαιώθηκε πῶς οἱ πασάδες τὸν εἶχαν ἐκδιάσει. Ὁ Θηβαῖος ἦταν καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀδολοὺς μαχητὲς κατὰ τὴν Ἐπανάσταση. Μὰ μὲ τοὺς προσκυνημένους δὲν εἶχε τελειώσει.

Ἀφύθυμος χαρακτήρας ὁ Ἄντροῦτσος, ὁ θυμὸς του ἔφτανε πολλὲς φορές ὡς τὰ ἄκρα. Δὲν περιόρισε τίς τιμωρίες του μονάχα στοὺς φταίχτες, μὰ καὶ σὲ κείνους πού οἱ πασάδες φέρθηκαν μὲ κάποια καλωσύνη.

Εἶδαμε πιὸ πάνω τὸ περιστατικὸ μὲ τὸν Μπακόπουλο. Ἄφου ὁ Λειβα-

δίτης γλύτωσε, καρδιοχτυπώντας ακόμα ξεμάκρυνε απ' την πόλη. Αναπάντεχα όμως τον συνάντησαν τὰ παλληκάρια του Ὀδυσσεά. Αὐτὸν ὅπως τὸν εἶδαν ἔτσι καλοντυμένο καὶ καθάλλα στὸ ἔμορφο ἄτι, ἔλα χαρίσματα τοῦ Κισσέ πασά, τὸν πήρανε γιὰ προσκυνημένο. Τὸν φέρανε μὲ μιᾶς στὸν ἀρχηγό τους.

Μάταια προσπαθοῦσε ὁ Μπακόπουλος νὰ δικαιολογηθεῖ στὸν Ἀντροῦτσο, ἀναφέροντας πάλι τὸ ἐπεισόδιο. Ὁ Ἀντροῦτσος δὲν τὸν πίστεψε. Κατὰ τὸν Φόρτη: «τὸν ἐτιμώρησε παράδειγματικῶς καὶ ἀδίκως, συνάμα δὲ καὶ τὸν ἀπήλλαξε τοῦ θάρους τοῦ ὠραίου καπνοῦ, τῆς θαρυτίμου ἐνδυμασίας καὶ τοῦ θυμοειδοῦς ἵππου»¹. Τὸν ἄφησε λεύτερο νὰ φύγει. Σὲ κακὴ κατάσταση, κκοπαθημένος καὶ νηστικός, κατάφερε ὕστερα ἀπὸ μέρες νὰ φτάσει ὁ Μπακόπουλος στὴν Κούλουρη.

Ὅταν σὲ λίγες μέρες ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀντροῦτσος μπήκε στὴ Λειβαδιά ἦρθε ἡ ἀράδα καὶ τοῦ Ἡλία Πασπάλη. Μ' αὐτὸν ξώφλησε μὲ τὶς τιμωρίες τῶν προσκυνημένων.

Γιὰ τὸν Πασπάλη ὅμως φύλαξε μιὰ ἀπ' τὶς πιὸ σκληρὲς τιμωρίες κι' ἐξευτελιστικὲς.

— Ἐγὼ νὰ πολεμῶ μὲ τοὺς Τούρκους καὶ σεῖς νὰ προσκυνᾶτε σ' αὐτονοὺς; Πατρίδα δὲ λευτερώνεται. Τῆ λευτεριά σας ἀπ' τ' ἄρματα σας πρέπει νὰ ἐλπίζετε,² εἶπε στὸν Πασπάλη μόλις τὸν ἀντίκρυσε.

Ὑστερα γιὰ παράδειγμα θέλησε πρὶν τὸν σκοτώσει νὰ τὸν ἐξευτελίσει. Καθάλλησε ὁ ἴδιος στοὺς ὄμους του καὶ τὸν πρόσταξε ν' ἀνέθει τὴν ἀνηφόρα τῆς Ἀγιουρσαλής. Ὁ Πασπάλης μὲ τὸ βαρὺ φορτίο τοῦ Ὀδυσσεά πήρε τὸν ἀνηφόρο. Ἐπίσω πήγαιναν δυὸ τρία παλληκάρια καὶ μὲ τὸ καμουτσὶ τὸν ἀναγκάζανε νὰ μὴν σταματάει πουθενά. Δυὸ ὥρες βάστηξε αὐτὸ τὸ ταπεινωτικὸ μαρτύριο τοῦ Πασπάλη. Ἀποκαμωμένος ἀπ' τὴν κούραση καὶ τὸ μαστίγωμα σωριάστηκε. Τότε ὁ Ὀδυσσεὺς πρόσταξε νὰ τὸν σκοτώσουν κατὰ περιέργο τρόπο. Μισοπεθαμένος ὅπως ἦταν ὁ Πασπάλης, τὸν δέσανε ἀπ' τὰ γεννητικά του ὄργανα καὶ τὸν κρέμασαν ἀπ' ἓνα ψηλὸ δέντρο. Ψυχοπαράδωσε μὲτα σὲ μαρτυρικοὺς πόνους. Τί περιέργο!... Ὑστερα ἀπὸ λίγα χρόνια παρόμοιο θάνατο θάβρει κι ὁ Ἀντροῦτσος.

Φρικτὴ ἡ τιμωρία τοῦ Πασπάλη ἀλλὰ ἀναγκαία γιὰ κείνο τὸν καιρὸ κι' ἀποτελεσματικὴ. Ποιὸς νὰ τολμήσει νὰ ξαναμιλήσει γιὰ προσκύνημα...

Ἐνῶ ακόμα οἱ πασάδες ἦταν στὴ Λειβαδιά, μερικοὶ Λειβαδίτες κάνανε μιὰ ἀχαρακτήριστη πράξη. Ἡ παλιὰ ἔχθρα δὲν εἶχε σῆσει μέσα τους κατὰ τοῦ Ὀδυσσεά, ἀπὸ τότε ποὺ ακόμα ἦταν ἀρματολὸς στὴ χώρα τῆς Λειβαδιάς.

1. Φόρτης Σ. Ἐφημ. Καιρὸ! 26 Μαρτίου 1899.

2. Παπαδοπούλου Κάρπου: Πρόδρομος ἀπανθίσματος. Μεσολόγγι: 1859 σελ. 19.

Παραξήγησαν τὴν ἀναγκαστικὴ ἀπραξία τοῦ ἀρχηγοῦ τὸν καιρὸ πού ἔμεινε στὸ μοναστήρι τοῦ Ὁσίου Λουκά κι ὕστερα τὴ φυγὴ του ἀπ' τὴ Σούρπη. Ἀρπάχτηκαν ἀπ' αὐτὰ γιὰ νὰ τὸν συκοφαντήσουν.

Οἱ Λειβαδίτες Μητρος Τριανταφύλλου ἢ Τριανταφυλλίνας κι ὁ Μανωλάκης Σπυρίδων ἢ Μανώλαγα ὅπως τὸν φώναζαν οἱ Λειβαδίτες, παρασέρνοντας σαρανταδυὸ συμπατριῶτες τους καὶ Θηβαίους σκηνοθετήσανε τὴν κατηγορία τους. Ἦταν τόση ἢ ἔχθρα τοῦ Τριανταφύλλου κατὰ τοῦ Ἄντρούτσου πού σὲ λίγα χρόνια θὰ γίνεῖ ἕνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς φονιάδες του στὴν Ἀκρόπολη.³

Κεῖνο τὸν καιρὸ ὁ νιοφεριμένος στὴν ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα Δημήτρης Ὑψηλάντης δρισκόταν στὰ Τρίκορφα. Ἀπ' τοὺς Μοραίτες εἶχε μάθει γιὰ τὴν παλληκαριά, τὸ μυαλὸ καὶ τὴ δράση τοῦ σταυραῖτοῦ τῆς Ρούμελης Ἄντρούτσου. Στὸν πρίγκηπα λοιπὸν πού ἦταν ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀδερφοῦ του Ἀλέξανδρου καὶ τὸν θεωροῦσαν ἀρχηγό τους, σὲ κείνον θέλησαν οἱ ἐχθροὶ του νὰ τὸν κατηγορήσουν. Σκαρώσανε μιὰ ἀναφορά μὲ ἡμερομηνία 30 Ἰουνίου καὶ τὸν κατηγοροῦσαν «... ἀνάξιον τῆς ἀρχηγίας, τουρκολάττην, δωροδοκούμενον ἀπὸ τὸν Ὁμέρ πασὰν καὶ αἴτιον τῶν δυστυχιῶν τῆς Λειβαδιάς καὶ τῶν συνομόρων ἐπαρχιῶν...».⁴

Τὴν ἀναφορά τους αὐτὴ τὴ συνώδευσαν καὶ μερικοὶ ἀπ' ἐκείνους πού τὴν ὑπογράψανε γιὰ νὰ τὴν ὑποστηρίξουν καὶ προφορικὰ στὸν πρίγκηπα. Κι ἐπίμονα ζητήσανε ἀπ' τὸν Ὑψηλάντη νὰ διώξει ἀπ' ἀρχηγὸ τῆς Λειβαδιάς τὸν Ἄντρούτσο.

Ὁ Τριανταφυλλίνας μὲ τὸ Μανώλαγα, κρατήσανε τόσο κρυφὴ τὴν ἐνέργειά τους αὐτὴ πού οἱ Λειβαδίτες ἄρχοντες δὲ μάθανε τίποτα.

Ὁ εὐκολόπιστος Ὑψηλάντης ἔδωσε πίστη στὴ συκοφαντία κατὰ τοῦ Ἄντρούτσου καὶ χωρὶς νὰ χάσει καιρὸ τοῦ στέλνεῖ ἕνα αὐστηρὸ γράμμα.

Ἀστροπελέκι ἦταν γιὰ τὸν Ὀδυσσεά τὸ ἀναπάντεχο γράμμα τοῦ πρίγκηπα. Ἀφοῦ τοῦ ἀνασκεύαζε ὅλες τὶς κατηγορίες στὴν ἀπάντησή του, ζητοῦσε «νὰ τῷ γίνωσι γνωστοὶ οἱ κατήγοροι διὰ νὰ κριθῇ μὲ αὐτοὺς μιὰν ἡμέραν...».

Οἱ Λειβαδίτες σὰν μάθανε τὴν κακόβουλη ἐνέργεια μερικῶν συμπατριῶτων τους μαζί μὲ τὴν ἀπάντηση τοῦ ἀρχηγοῦ τους, στείλανε καὶ μιὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ προεστούς νὰ ἐκθέσει ὅλη τὴν ἀλήθεια. Ὁ Ὑψηλάντης πού εἶχε παρασυρθεῖ δεδαιώθηκε γιὰ τὸν πατριωτισμὸ τοῦ Ἄντρούτσου καὶ τοῦ ἔστειλε ἄλλο γράμμα ἀνασκευάζοντας τὸ προηγούμενο αὐστηρὸ του.⁵

Ὅταν ὁ Ὀδυσσεάς πάτησε τὴ Λειβαδιά, ἀναζήτησε τοὺς κατηγόρους. Μὰ αὐτοὶ εἶχαν φροντίσει νὰ μὴν θρῖσκωνται στὴν πόλη γιὰτι ξέρανε τί τοὺς περίμενε..

3. Λάπκα. Ἄντρούτσος σελ. 294.

4. Φιλήμων Τομ. Δ' σελ. 124.

5. Λάπκα. Ἄντρούτσος σελ. 110.

Ὁ Κισσὲ Μεχμέτ κι ὁ Ὅμερ Βρυώνης ἦταν σίγουροι πὼς τελειώσανε πιά. Θαρρέψανε πὼς τὴν Ἐπανάσταση τὴν εἶχαν πνίξει μέσα στὸ αἷμα. Πουθενὰ δὲν φαίνονταν πολεμικὰ σώματα Ἑλλήνων. Στὴν πόλη ἀφέντευαν οἱ δικοὶ τους. Μποροῦσαν ἄφοβα τώρα νὰ φύγουν γιὰ νὰ ξακολουθήσουν τὸ ἔργο τους, ἀφοῦ ἄφηναν πίσω τους δύναμη ἀπὸ χίλια πεντακόσια ντουφέκια νὰ φυλάνε τὴ πόλη.

Ἦσυχτοι φύγανε οἱ πασάδες. Σοπίσω ἀφήσανε γκρεμίσματα τῆ Γκιαούρ Λειβαδιά. Κατὰ τὴ γνώμη τους τὸ πάθημα τῶν Λειβαδιτῶν ἔφτανε γιὰ νὰ παραδειγματίσει τὶς ἄλλες περιοχές. Ποῦ νὰ φανταστοῦν ὅτι κάτω ἀπ' τὰ ἀσκαῖδια τῆς πολιτείας κρυφοβόσκαγε ἡ φωτιά. Αὐτὴ ποῦ θὰ φούντωνε σὲ λίγο, θὰ λαμπάδιαζε καὶ θὰ γινόταν πιὸ ἐπικίνδυνη ἀπὸ κείνη ποῦ ἀνάψανε λίγο καιρὸ πρὶν γιὰ νὰ φωτίσουν τὰ μανιασμένα κι αἰμόχαρα ἀσκέρια τους...

Ὁ Ἄντροῦτσος δὲν εἶχε ξεμακρύνει ἀπ' τὴ Λειβαδιά μὰ ἀγρυπνος παρακολουθοῦσε τὶς κινήσεις τῶν πασάδων.

Ἦθελε, μὲ κάποιον τρόπο, νὰ βάλει στὴν κατοχὴ του τὴ Λειβαδιά γιὰ τὴ θεωροῦσε σὰν μιὰ ἀπ' τὶς πιὸ καλὲς στρατηγικὲς θέσεις τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδας.

Σὰν ἔμαθε λοιπὸν πὼς οἱ πασάδες σήκωσαν τ' ἀσκέρια τους καὶ φύγαν κατὰ τὴ Θήβα, ἐτοιμάστηκε νὰ ἐπιτεθεῖ στὴν πολιτεία.

Πρωταρχικὴ δουλειὰ του ἦταν νὰ κόψει κάθε ἐπικοινωνία τῶν πασάδων μὲ τὴ φρουρὰ τῆς Λειβαδιάς ποῦ εἶχαν ἀφήσει μὲ τὸ Χατζῆ Μεχμέτ ἀγά. Ἄφησε τὸ Μποῦσγο μὲ τὸν Γράκα νὰ φυλάνε τὸ Ζεμενὸ κι αὐτὸς μὲ διακόσιους πενήντα ἔπιασε τὸ στενὸ τῆς Πέτρας. Ἔτσι ἔβαλε ὁ ἀρχηγὸς τῆς Λειβαδιάς στὴ μέση. Οἱ πασάδες μάθανε τὶς μετακινήσεις αὐτὲς τοῦ Ἄντροῦτσου καὶ γιὰ νὰ δυναμώσουν τὴ φρουρὰ τῆς Λειβαδιάς στείλανε ἀπ' τ' ἀσκέρι τους ἄλλους χίλιους. Στὴν Πέτρα ἔμωε τοὺς καρτεροῦσε ὁ Ἄντροῦτσος. Τοὺς ἔκοψε τὸ δρόμο καὶ τοὺς ἀνάγκασε νὰ γυρίσουν στὴ Θήβα σὲ κακὰ χάλια.

Στὸ μεταξὺ ὁ σταυραῖτὸς τῆς Ρούμελης, ἔμαθε ὅτι ἓνα καινούργιο ἀσκέρι ἀπὸ δυόμισι χιλιάδες μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ντεμῆρ πασᾶ κατέβαινε ἀπ' τὸ Ζητοῦνι νὰ σμίξει μὲ τὸ Βρυώνη καὶ τὸν Κισσὲ Μεχμέτ. Νὰ φύγει ὁ ἴδιος γιὰ νὰ θαρῆσει τὸν πασᾶ δὲν μποροῦσε γιὰτὶ θ' ἄφηνε ἀφύλακτη τὴν Πέτρα. Εἰδοποίησε κείνους ποῦ κρατοῦσαν τὸ στενὸ τοῦ Ζεμενοῦ νὰ πιάσουν τὴ Φοντάνα καὶ νὰ ἐμποδίσουν τὸν ἔρχομὸ τοῦ πασᾶ. Δυστυχῶς δὲν μπόρεσαν νὰ τοῦ κόψουν τὸ δρόμο κι ὁ πασᾶς ξακολούθησε τὸ κατηφόρισμά του πρὸς τὴ Λειβαδιά.

Αὐτὸ ἔμωε δὲν ἔκανε τὸν Ὀδυσσεά νὰ παραιτηθῆ ἀπὸ τὸν ἀρχικὸ σκοπὸ του. Θὰ ζητοῦσε τώρα τὴ συντρομὴ ἀπ' τοὺς Λειβαδιῆτες. Ἦταν σίγουρος πὼς θὰ τὸν βοηθοῦσε κι ὁ Μπαλάσκας ποῦ εἶχε ξεμείνει ἀπ' τοὺς πασάδες

στή Λειβαδιά. Ὁ Λογοθέτης μὲ τὸ Νάκο δὲν θὰ μπορούσαν νὰ κάνουν πολ-
λὰ πράματα γιατί τοὺς παρακολουθοῦσαν ἀπ' τὴ μιὰ ὁ Σαράτσογλου κι ἀπ'
τὴν ἄλλη ὁ βοεβόδας.

Ὁ τσοπάνης Καρφίτσας ἔγινε καὶ πάλι ὁ σύνδεσμος τοῦ ἀρχηγοῦ μὲ τὴ
Λειβαδιά. Τὸν ἔστειλε στὴν πόλη ν' ἀνταμώσει πρῶτα τὸν Μπαλάσκα καὶ νὰ
τοῦ φανερώσει τὸ τί σχεδιάζει κατὰ νοῦ ὁ Ἄντρουτσος. Σὺγχρονα ὁ Καρφί-
τσας θὰ κατασκόπευε καὶ θὰ ἐπισήμαινε τίς ἐχθρικές θέσεις στὴν πόλη. Καὶ
διώχοντας τὸν Καρφίτσα πῆρε ὁ Ὀδυσσεύς τὸ σῶμα του καὶ πῆγε στὴ Γρα-
νίτσα γιὰ νὰ βρισκεται κοντὰ στὴ πολιτεία.

Αὐγὴ ἔφυγε ὁ Καρφίτσας ἀπ' τὴν Πέτρα καὶ τὸ δειλινὸ τῆς ἴδιας μέ-
ρας ξαναγύρισε στὴ Γρανίτσα. Μιὰ χαρὰ εἶχε φέρεи σὲ τέλος τὴν ἀποστολὴ του.
Δὲν κουβέντιασε μονάχα μὲ τὸ Μπαλάσκα, μὰ κατάφερε νὰ ξεμοναχιάσει
τοὺς ἄρχοντες καὶ νὰ τοὺς μιλήσει κρυφά. Ἦταν ὅλοι πρόθυμοι νὰ βοηθή-
σουν τὸν ἀρχηγό. Καὶ γιὰ νὰ καταστρώσει τὸ σχέδιο γιὰ τὴν ἐπίθεση καὶ νὰ
λάβουν γνώση ὁ Μπαλάσκας κι οἱ ἄρχοντες, ἔφτασε στὴ Γρανίτσα ὁ Λιού-
σας ποὺ ἦταν συγγενὴς τοῦ Μπαλάσκα. Στὸ κάστρο, κατὰ τίς πληροφορίες
τοῦ Καρφίτσα, ἦταν μέσα μιὰ φρουρὰ ἀπὸ ἑκατὸ ντουφέκια κι ὅλοι οἱ ἄλλοι
ἦταν συναγμένοι σ' ἓνα μέρος ἀφήνοντας ἔτσι ἀφύλαχτα πολλὰ σημεῖα τῆς
πόλης.

Γιὰ νὰ μὴ χάσει καιρὸ ὁ Ὀδυσσεύς, ξεκινάει τὸ σούρουπο γιὰ νὰ ριχτεῖ
καὶ νὰ πάρει ξαφνικά τὸ κάστρο, χωρὶς τὴ βοήθεια τοῦ Μπαλάσκα καὶ τῶν
Λειβαδιτῶν. Ἐφτασε στὴ συνοικία Λυκοχωρὶ ποὺ ἦταν ἀφύλαχτη ἀπ' τὸν
ἐχθρό. Ἄξαφνα ὅμως πέφτει ἀπάνω σὲ μεγάλο ἀσκέρι. Ἦταν τοῦ Ντεμῆρ
πασᾶ ποὺ ὁ Καρφίτσας δὲν τὸν εἶχε δεῖ. Γιατὶ τὴ στιγμὴ ποὺ ἔφυγε ὁ
Καρφίτσας ἀπ' ἄλλο δρόμο ἔμπαινε στὴ Λειβαδιά ὁ Ντεμῆρ πασᾶς μὲ τὸ
ἀσκέρι του.

Ἄνοιγει ντουφέκι ὁ Ὀδυσσεύς μὲ τ' ἀσκέρι τοῦ Ντεμῆρ, μ' ὅλο ποὺ ἡ
τούρκικη δύναμη ἦταν ἀσύγκριτα πιὸ μεγάλη. Γιὰ νὰ μὴν πάθουν ζημιές οἱ
Ἕλληνες, ἀναγκάζεται ὁ Ἄντρουτσος ν' ἀποτραδηχτοῦν στὸ μοναστήρι τοῦ
Ὁσίου Λουκά. Ἀπ' ἐδῶ θὰ ξακολουθήσει τίς συνεννοήσεις του μὲ τὸ Μπα-
λάσκα καὶ τοὺς Λειβαδίτες.

Ὁ Ντεμῆρ πασᾶς ἀφοῦ ἄφησε κάμποσους γιὰ νὰ δυναμώσουν τὴ φρου-
ρὰ τῆς Λειβαδιάς, πῆρε τ' ἄλλο του τ' ἀσκέρι καὶ τράδηξε ν' ἀνταμώσει τοὺς
πασάδες.

Μὲ μιᾶς ἔφτασε στὸ μοναστήρι ὁ Λιούσας γιὰ ν' ἀναγγεῖλει στὸν Ὀδυσ-
σεῦ τὴ φευγάλα τοῦ πασᾶ. Τὸν κατατόπισε ποιὰ μέρη ἦταν ἀφύλαχτα καὶ
πιὸ εὐκολοδιάβατα. Καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο. Τώρα ὁ ἴδιος ὁ Μπαλάσκας ἦταν
ἔτοιμος νὰ μπει κεφαλὴ στὰ ἑλληνικὰ σώματα καὶ νὰ τὰ ὀδηγήσει μέσα στὴν
πόλη. Ὅλ' αὐτὰ σημάδια γιὰ μιὰ βέβαιη ἐπιτυχία.

Μὲ πρόχειρη στρατολογία δυνάμωσε ὁ Ὀδυσσεύς τὸ σῶμα του σὲ δυὸ

χιλιάδες. Έφυγε απ' τὸ μοναστήρι στις 2 Αὐγούστου, καὶ μιὰ ὥρα ὕστερα απ' τὰ μεσάνυχτα κατηφόρισε τὸ Σουρπέικο γιὰ νὰ πατήσῃ τὴ Λειβαδιά. Μπροστοφυλακὴ εἶχε βάλει τὸ Γιάννη Ρούκη. Αὐτὸς κράτησε τὸ κύριο σῶμα.

Ὅταν ἔφτασε στὸ Πρόκλημα πού ἀγναντεύει τὴν πολιτεία, ἀντάμωσε τὸν Μπαλάσκα πού τὸν καρτεροῦσε μὲ σαράντα παλληκάρια. Ὁ Ρούκης προχώρησε κατὰ τὴ συνοικία τοῦ Ζαγαρά, απ' ὅπου θὰ ἔμπαινε στὴν πόλη. Ὁ ἀρχηγὸς μὲ τὸ σῶμα καὶ τὸ Μπαλάσκα κατηφορίζοντας απ' τὸ ξωκκλήσι τοῦ "Αἰ Γιάννη καὶ τὰ Πάνω Ἀμπέλια θὰ ρίχνονταν απ' τὴ Τάμπαχνα. Τὸ σύνθημα γιὰ συνδιακαμένη ἐπίθεση θὰ τὸ ἔδινε ὁ ἀρχηγός.

Δυὸ ὥρες ἤθελε ἀκόμα νὰ φέξει ὅταν δυὸ μπαταριῆς τάραξαν τὴ γαλήνη τῆς καλοκαιριάτικης νύχτας. Ἦταν τὸ σύνθημα. Οἱ Ἕλληνες ξεχύνονται μέσα στὴ Λειβαδιά μὲ ντουφεκιῆς καὶ ξεφωνητὰ γιὰ νὰ φοβίσουν τοὺς Τούρκους.

Ἀπ' τὴν ἀναπάντεχη ταραχὴ ξεπετιῶνται οἱ Ὀσμηνλῆδες απ' τὸν ὕπνο. Νοιώσανε τὸ τί γίνεται. Τρομαγμένοι τρέχουν νὰ ταμπουρωθοῦνε ὅπως ὅπως κι' ὅπου τοὺς βόλευε.

Ὁ βοεβόδας Τουρκοκρατητικὸς Χατζῆ Μαχμούτ ἀγᾶς, γι' ἀσφάλεια κοιμόταν ἔξω απ' τὸ κάστρο. Ἦθελε νὰ βρίσκεται κοντὰ ὥστε μὲ τὸ παραμικρὸ κίνδυνο νὰ τρέξει νὰ κλειστῆι στὸ κάστρο. Γιὰ κάθε περίσταση εἶχε πάντα κοντὰ του σ' αὐστηρὴ παρακολούθηση τὸ Λογοθέτη καὶ τὸ Νάκο. Κατατρομαγμένος τρέχει νὰ χωθεῖ στὸ κάστρο. Παίρνει ὅμως μαζί του γιὰ ὀμήρους καὶ τοὺς δυὸ ἄρχοντες.

Φτάνοντας στὴν καστρόπορτα, πρὶν ἀκόμα τὴν κλείσουν, ὁ Λογοθέτης βρίσκει καιρὸ μέσα στὴν ἀναταραχὴ καὶ τὸ σκοτάδι καὶ ξεφεύγει. Τὸν ἀποζητᾶνε, στέλνει ὁ ἀγᾶς νὰ τὸν θροῦν μὰ ἔχει γίνει ἄφαντος. Ἡ ὥρα δὲν τοὺς παίρνει νὰ μείνουν ἔξω ἀπὸ τὸ κάστρο. Μπαίνει μέσα ὁ βοεβόδας ἔχοντας γιὰ ὀμηρο τὸ γερο Νάκο «μὴ ἤμπορέσαντα νὰ φύγῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας των διὰ τὸ σωματώδες καὶ γηραιὸν του»⁶ ὅπως ἀναφέρει χειρόγραφη ἐφημερίδα τοῦ καιροῦ. Ἐφτακόσους ἀρματομένους ἔχει μαζί του στὸ κάστρο ὁ Μαχμούτ ἀγᾶς.

Στὴν Ὁρα κλείνεται ὁ Βελῆ ἀγᾶς μὲ τρακόσους. Πολλοὶ Τούρκοι ταμπουρώνονται σὲ ὅσα απ' τὰ σπίτια ἔχουν ἀπομείνει γερά.

Τὸ ντουφεκίδι ἀνοίγει παντοῦ μέσα στὴν πολιτεία. Οἱ Ἕλληνες ἀφοβα ρίχνονται στοὺς κλεισμένους στὰ σπίτια Ὀθωμανοῦς. Τοὺς ἀναγκάζουν ὡς τὸ μεσημέρι νὰ παραδοθοῦν.

Κεῖνοι πού βαστᾶνε εἶναι οἱ κλεισμένοι στὴν Ὁρα. Ἀναγκάζονται οἱ Ἕλληνες νὰ πιᾶσουν μεταρίζα απ' τὰ γύρω γαρεμίσματα τῶν σπιτιῶν καὶ νὰ τοὺς στρώσουν στὸ λιανοντούφεκο. Ἐνὰ μερόνυχτο κρατᾶει ὁ Βελῆ ἀγᾶς. Κοντὰ ἕκατὸ ἔχει δικούς του σκοτωμένους καὶ τὰ μπαρουτόβολά του λιγοστεύουν

6. Νέος Ἑλληνογερμανικὸν Ἔθνη. Α' 1901 σελ. 363.

πιά. Και τὸ πιὸ σπουδαῖο, στὴ βιασύνῃ τους οἱ κλεισμένοι δὲν πῆραν ἀρκετὸ νερό. Μὰ εἶχαν κι' οἱ Ἕλληνες τὰ θύματά τους στὴν Ὠρα. Ἐφτά σκοτωμένους καὶ μερικοὺς λαθωμένους. Ἀπ' τοὺς σκοτωμένους κι' ὁ Τσεκούρας, τὸ ξακουστὸ παλληκάρι ἀπ' τὸ Δίστομο.

Ὁ Βελῆ ἀγᾶς ἀποφασίζει τὴν ἄλλῃ μέρα νὰ παραδοθεῖ μὲ τοὺς διακόσους ποὺ τοῦ ἀπόμειναν. Μεσολαβεῖ ὁ Μπαλάσκας ποὺ ἦταν φίλος του. Ὁ Ἄντρούτσος δέχεται νὰ φύγει ὁ Βελῆ ἀγᾶς γιὰ τὸ Ζητοῦνι ἔχοντας μαζὶ του μονάχα πενήντα ἀρματωμένους.

Ἀπόμειναν τώρα οἱ κλεισμένοι στὸ κάστρο μὲ τὸ βοεβόδα. Αὐτὸς κρατοῦσε δυνατὰ μ' ὄλο ποὺ εἶχε κάμποσους σκοτωμένους. Ὁ Μαχμούτ ἀγᾶς γιὰ κάθε κίνδυνο εἶχε ἐφοδιάσει καλὰ τὸ κάστρο. Ἀνώφελες ἦταν οἱ ἐπιθέσεις τῶν Ρωμιῶν. Γιὰ ν' ἀποφύγει ὁ Ὀδυσσεὺς τὸν ἄσκοπο χαμὸ τῶν δικῶν του, ἄφησε γύρω καμιὰ πεντακοσαριά ἀπ' τοὺς δικούς του νὰ κρατοῦν τοὺς Τούρκους μὲ ψιλὸ ντουφέκι. Τὸ ἀδιάσκοπο αὐτὸ λιανογνούφεκο θὰ ξακολουθοῦσαν οἱ Ἕλληνες ὡς ν' ἀναγκάσουν τὸ βοεβόδα νὰ ἀνοίξει τὴν πόρτα τοῦ κάστρου.

Ἐξὸν ἀπ' τὸ κάστρο, ἡ Λειθαδιὰ βρισκόταν στὶς 3 Αὐγούστου στὴν κατοχὴ τοῦ Ὀδυσσεᾶ Ἄντρούτσου. Πρώτῃ του φροντίδα ἦταν νὰ λευτερώσει τοὺς Λειθαδίτες αἰχμαλώτους ποὺ εἶχαν πιάσει οἱ πασάδες καὶ τοὺς ἀφήσανε νὰ τοὺς φυλάει ὁ βοεβόδας Μαχμούτ. «Ἠλευθέρωσεν ἕως 500 ψυχὰς χριστιανῶν ὅπου ἐκινδύνευε ἡ ζωὴ των. Μεταξὺ τούτων ἠλευθερώθη καὶ ὁ φιλογενῆς Ἰωάννου Στάμου Λογοθέτης, εἷς τῶν καλῶν προεστειουσάντων», ἀναφέρει ἡ πιὸ πάνω χειρόγραφη ἐφημερίδα. Ἐπίασε ὁμοῦ καὶ κάμποσους Τούρκους αἰχμαλώτους ποὺ κράτησε νὰ τοὺς κάνει ὕστερα ἀνταλλαγὴ μὲ Ἕλληνας.

Τὴν αὐγὴ πῆγε ὁ Λογοθέτης καὶ βρῆκε τὸν Ὀδυσσεᾶ. Βρισκόταν σὲ κακὴ κατάσταση. Εὐπόλυτος μὲ σκισμένα ρούχα καὶ κακοπαθημένος ἀπ' τὸ κυνηγητὸ ποὺ τοῦ κάνανε νὰ τὸν πιάσουν οἱ Τούρκοι. Ὁ ἀρχηγὸς τὸν περιποιήθηκε, τὸν κράτησε λίγο κοντά του καὶ τὸν ἔστειλε ὕστερα νὰ σμίξει τὴν οἰκογένειά του ποὺ γι' ἀσφάλεια τὴν εἶχε διώξει ἀπὸ καιρὸ στὸ Γαλαξείδι.

Τὸν Μπαλάσκα τὸν ἔστειλε στὴν Ἀράχωβα, ποὺ βρισκόταν ἡ Ἐπαρχιακὴ Ἀρχὴ καὶ τῆς ἔγραφε: «νὰ τοῦ κάμουν τὰς μεγαλειτέρας περιποιήσεις καὶ νὰ τοῦ προσφέρουν ἀκόμη καὶ ἐν ξίφος τὰ ὁποῖα καὶ ἐξετελέσθησαν».⁷

Τότε τιμώρησε καὶ τὸν Πασπάλῃ ποὺ πιὸ πάνω ἀνάφερα.

Γιὰ νὰ ἐμποδίσαι κάθε βοήθεια ποὺ θὰ στέλνανε οἱ πασάδες στοὺς κλεισμένους τοῦ κάστρου, ὁ Ὀδυσσεὺς κράτησε στὴ Λειθαδιὰ πεντακόσους καὶ τοὺς ἄλλους χίλιους πεντακόσους τοὺς ἔστειλε ν' ἀπακλείσουν τὸ στενὸ τῆς Πέτρας.

7. Γεωργιαντῆς Α. Ἀθηναϊκὸν Ἀρχειον Τομ. Α. σελ. 257.

Στό μεταξύ όμως οι πασάδες μάθανε τό τί γίνηκε στή Λειβαδιά. Ὁ Κιοσέ Μεχμέτ πήρε μαζί του πάνω ἀπό χίλιους ἀσκέρι κι ἔφυγε γιά τή Λειβαδιά. Μά ἔλαβε γνώση πώς οἱ Ἕλληνες εἶχαν πιάσει τήν Πέτρα. Γιὰ ν' ἀποφύγει τή μάχη κατάφερε κρυφά νά περάσει ἀπό τό μονοπάτι τοῦ βάλτου⁸, δηλαδή κάπου ἀπ' τή λίμνη τῆς Κωπαΐδας. Κι' ἔτσι στίς 7 Αὐγούστου ἔφτασε ὁ πασάς στή Λειβαδιά.

Μέ τή μικρή δύναμη πού εἶχε ὁ Ὀδυσσεάς, δέ μπορούσε ν' ἀντισταθεῖ στόν Κιοσέ. Ἀποφάσισε ν' ἀποτραβήχτει κάπου, κοντά στήν πόλη. Ἐπίασε τό λόφο τοῦ Προφήτη Ἡλία. Ἐπειδή όμως φοβόταν πώς μπαίνοντας ὁ Κιοσέ Μεχμέτ θά ἔκανε ἀντεκδικήσεις στούς κατοίκους, συμβούλευσε ὅλους τοὺς Λειβαδίτες ν' ἀδειάσουν τήν πόλη καί νά κρυφτοῦν στόν Ἐλικώνα καί στά βουνίσια χωριά. Τούτη τή φορά οἱ Λειβαδίτες ἀκούσαν τήν ὀρμηγία τοῦ ἀρχηγοῦ τους. Σάν μπήκε στήν πολιτεία ὁ πασάς μέ τό ἀσκέρι του τή βρῆκε ἔρημη ἀπό Ἕλληνες.

Ὁ Κιοσέ Μεχμέτ πασάς, δέν εἶχε κατά νοῦ νά μείνει στή Λειβαδιά. Σκοπός του ἦταν μονάχα νά λευτερώσει τοὺς κλεισιμένους στό κάστρο. Βιαζόταν νά ξαναγυρίσει στή Θήβα πού τόν πρόσμενε ὁ Βρυώνης. Κι' ἀκόμα πιό πολὺ ἤθελε νά φύγει μιὰ ὥρα ἀρχήτερα ἀπ' τό μέρος τοῦτο γιατί ἔμαθε πώς ὁ Ἀντρούτσος παραμένεε λίγο πιό πάνω.

Ἀφοῦ λευτέρωσε τοὺς κλεισιμένους καί πήρε ὅσους Ὀθωμανοὺς εἶχαν ἀπομείνει, ἔφυγε γιά τή Θήβα. Κοντά του ἔσερνε αἰχμάλωτο καί τό γέρο Νάκο, πού ἦταν γραφτό του νά μὴ ξαναδεῖ τόν τόπο πού γεννήθηκε.

Τή Λειβαδιά πιά δέν τήν πατοῦσε τούρκικο ποδάρι. Ἦταν λεύτερη στή χεῖρα τῶν Ἑλλήνων. Κι' ὅταν ἀπ' τή μιὰ μεριά τῆς πόλης φεύγανε τὰ τούρκικα ἀσκέρια, ἀπ' τήν ἄλλη ἔμπαινε ὁ Ἀντρούτσος μέ τὰ παλληκάρια του. Ἀπό κοντά σέ λίγο οἱ σκορπισμένοι Λειβαδίτες.

Τόν Ὀδυσσεά ἀνησυχόσε ἡ βιαστική αὐτή φυγή τοῦ πασά. Ποιός τοῦ ἔλεγε ὅτι δέ θά ξαναγύριζε νά χτυπήσει μέ πιό πολὺ ἀσκέρι. Καί δέν ἦταν μονάχα αὐτό. Σίγουρα σέ λίγο θά γίνονταν κι ἄλλες κατεβασιές ἀπό πολύψυχα ἀσκέρια.

Πῆρε τότε μιὰ ἀπόφαση σκληρή. Τήν ὀλοκληρωτική καταστροφή τῆς πόλης. Ν' ἀφανιστεῖ ὅτι ἔτυχε νά γλυτώσει ἀπ' τή φωτιά τῶν πασάδων. Νά μὴν ἀπομείνει τίποτα ὀλόρθο ἀπ' τήν κάποτε «ὀμορφὴ πόλη» τῆς Λειβαδίας. Σ' ἓνα τέτοιο ἐρημότοπο πώς θά μπορούσαν νά φωλιάσουν ἢ καί νά σταθοῦν ἔστω γιά νά ξεποστάσουν τὰ ἐχθρικά ἀσκέρια!...

Ἐτυχε ἐκεῖνη τήν ἐποχὴ οἱ ἀποθήκες νά ναι γεμάτες ἀπὸ γεννήματα. Ἐδῶσε διαταγὴ ὁ Ἀντρούτσος νά τίς ἀνοίξουν καί νά μοιράσουν χάρισμα ὅλους τοὺς καρπούς στοὺς φτωχοὺς καί κακοπαθημένους κατοίκους τῆς Λειβαδίας. Πέντε μέρες κράτησε ἡ μοιρασιά ὡς ν' ἀδειάσουν οἱ ἀποθήκες.

8. Ἀρχαῖον Ἰδρυκὸς Τομ. Ζ' σελ. 320.

Κι' ύστερα θάλανε φωτιά απ' όλες τις μεριές τής πόλης. Λαμπάδιασε ό τόπος κι ό καπνός έφτασε στ' άκροούρανα. Καμιά εξαίρεση στ' άρχοντικά. στά σεράγια, σέ φτωχόσπιτα και κονάκια, σ' εκκλησιές και τζαμιά. Τό ένα μέ τό άλλο γίνανε τροφή για τις άχόρταγες φλόγες.

Τό δεύτερο αυτό κάψιμο ήταν τό χαριστικό βόλι. Σε λίγο ή πιό όμορφη πόλη τής Ρούμελης κατάντησε γκρεμίσματα κι αποκαήδια. Τόπος γεμάτος χαλάσματα, ξερημος από ανθρώπους που ανάμεσα του άργοκυλούσε τό ποτάμι τής Έρευνας.

Τώρα τό κάστρο μέ τόν πύργο τής "Όρας, ανέγκιχτα απ' τή φωτιά απομεινάρια, φανέρωναν τό μέρος που πριν λίγο όρθωνόταν ή Γκιαούρ Λειβαδιά. Αυτή που έγινε όλοκαύτωμα για τή λευτεριά κατά τό Εικοσιένα.

Οί Λειβαδίτες μ' άφανισμένη τήν πατρίδα, ξεσιτωμένοι και κακοπαθημένοι αναγκαστήκανε νά φύγουν μακριά απ' τή Λειβαδιά. Σκόρπισαν δώ και κει, αποζητώντας καταφυγή σέ διάφορα μέρη. Αρχικά πήγαν στό Δίστομο, στήν Άράχωβα και στό Γαλαξείδι. "Όσο όμως ό άγώνας κρατούσε, για πιό μεγάλη ασφάλεια, πήγαν στήν Κούλουρη και στήν Αίγινα, Πόρο, στό μικρό νησί Άγκίστρι, στήν Πιάδα και τήν Έπίδαυρο. Κειέρα ζούσαν πρόσφυγες φτωχοί, γυμνοί και πεινασμένοι μέσα σέ καλύβια φτιαγμένα πρόχειρα. Για τήν κατάντια τους σώθηκε μιá χαρακτηριστική αναφορά του Λάμπρου Νάκου, γραμμένη τό Μάϊ του 1827, που άπόσπασμα αντιγράφω: «... Σεβαστή Κυβέρνηση τήν δυστυχίαν ήν έδοκίμασαν οι δυστυχείς κάτοικοι τής Λεβαδείας, νομίζω ότι δέν έδοκίμασεν άλλο μέρος διότι εκ τής πρώτης καταστροφής τήν όποιαν έδοκίμασαν παρά τών έχθρών εις τήν όποιαν έμεινον όσοι απέφυγον τόν θάνατον έδοκίμασαν και άλλας δεινότερας από τās κατά καιρόν διαφόρους εισβολάς τών έχθρών εις τήν έπαρχίαν μας και ούσας εις θέσιν έτοιμην διά κάθε στιγμήν εισβολής, πολλούς έξ αυτών είναι όπως ούν, εκ τών ευκαταστάτων και τώρα πάσχουν τήν δευτέραν πενίαν μη ούσαι μαθημένοι νά δουλεύσουν»...

Και μερικοί που εξακολουθούσαν νά ζούν στα χαλάσματα, σέ αναφορά τους στή Διοικητική έπιτροπή που ζητούσαν στρατιωτικό άρχηγό, τήν άρχιζαν μ' αυτά: «Η πατρίς μας Λεβάδια καθώς ήταν μιá από τās σημαντικώτερας έπαρχίας τής Ρούμελης εκτός και πρώτη από όλες τās άλλας εσήκωσεν τά άρματα εναντίον εις τους τυράννους και έδωσεν τό παράδειγμα του ίερου άγώνος και άφου αυτή πρώτη υπέφερε τήν όρμηγν των έχθρών και έστάθη ως ένα προπύργιον των άλλων έπαρχιων πρώτη αυτή έδοκίμασεν και τήν φωτιάν και τά πάθη του έχθρου και προσέφερε τόν έαυτόν της θυσίαν εις τήν πατρίδα και έχάσαμεν πληθος αδελφών και τέκνων μας και όλην μας τήν κατάστασιν. Κατά δυστυχίαν μας μεγαλυτέραν άφου έχάσαμεν και τόν

ἀρχηγόν τῶν ἀρμάτων μας, τὸν μακαρίτην Διάκον, ἐπέσαμεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Ὀδυσσέως, ὅμως μ' ὄλον ὅπου ἦταν τοιοῦτος ὅτι λογιῆς ὄλοι τὸν ἠξεύρομεν μ' ὄλον τοῦτο δὲν ἠμποροῦμεν νὰ μὴν ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ ὑπόληψις καὶ ἡ δύναμις του ἦτον ὡς μία σκέπη εἰς τὴν ἐπαρχίαν μας καὶ ἂν ἔκαμεν αὐτὸς καταχρήσεις δὲν τολμοῦσεν ὅμως ἄλλος νὰ μᾶς ἐνοχλήσει, καὶ ἔτσι, στεκόμενοι εἰς τὰ χαλάσματα τῆς ἐπαρχίας μας ἐγεωργοῦσαμεν τὴν γῆν μας καὶ ἐξούσαμεν, καὶ ἐμεῖς ἐδουλεύαμεν καὶ τὴν πατρίδα τρέχοντας ἀκατάπαυστα εἰς τὸν πόλεμον ὅπου ἡ χρεῖα τῆς πατρίδος τὸ καλοῦσεν...»⁹

Σώθηκαν κι ἄλλες ἀναφορές ἀπὸ Λειβαδίτες, πρόσφυγες σὲ διάφορα μέρη, πού ἱστοροῦνε τὰ παθήματα ὅπως τοῦ Γιωργάκη Λαμπροπούλου, τοῦ Ἀγγελάκη Ταμπάκη, τῆς Τρισεύγενης Εὐσταθίου Γιωργαντᾶ, τοῦ Μήτρου Καρατσώλη, Γιαννάκη Τσάμη, Λουκᾶ Νίκαινα, Γιαννάκη Κουρεμένου, Γιωργάκη Σανιδᾶ, Μήτρου Παπαχρίστου κι' ἄλλων.¹⁰

Μέσα στὰ ὀχτῶ χρόνια τοῦ Ἀγῶνα ἡ Λειβαδιά μ' ὄλο πού ἦταν γκρεμίσματα κι' ἔρημη, δεχόταν κατὰ καιροὺς τίς ἐχθρικές καταδασίες. Καὶ στὴν περιοχὴ τῆς γίνανε οἱ δοξασιμένες μάχες τῆς Ἀράχωδας, τοῦ Διστόμου καὶ τῆς Πέτρας.

Σὰν στρατηγικὸ σημεῖο πού ἦταν, ἀπὸ καὶ περνοδιάβαιναν τὰ τούρκικα ἀσκέρια. Κι' ὄλο αὐτὸν τὸν καιρὸ, ἄλλες φορές θρικόταν στὴν ἐχθρική κατοχὴ κι ἄλλες στὰ ἑλληνικὰ χέρια.

Τοῦτο κράτησε ὡς τίς 15 τοῦ Σεπτέμβρη στὰ 1829. Ὅστερα ἀπ' τὴ νικηφόρο μάχη πού ἔγινε τοῦ Σταυροῦ στὴν Πέτρα, νηρπιασμένοι οἱ Ὀθωμανοὶ ἀδειάζουν γιὰ πάντα τὴν περιοχὴ ἀνηφορίζοντας γιὰ τὴ Λαμία.

«Ὅλον τὸ τούρκικον στρατόπεδον ἐτράδηξεν σήμερον ἀπ' τὸ Κουροῦπι, φέρον πλησίον του καὶ τὴν φρουρὰν τῆς Λεβαδίας διοικουμένην ἀπ' τὸν Τουφετζίμπεη τοῦ Ρούμελη» ἀναφέρεται σὲ σχετικὴ εἰδηση.

Μέσα ἀπ' τὰ χαλάσματα τῆς Λειβαδίας, ὁ νικητὴς τῆς Πέτρας Δημήτρης Ὑψηλάντης, ὑπόγραφε τὴν «ἡμερησίαν διαταγὴν» γιὰ τὴ θριαμβευτικὴ τους νίκη καὶ τὴν ὀλοκληρωτικὴ ἀπολύτρωση πού χάρισαν στοὺς Ἕλληνες ἔγραφε: «...ἐνεργήσατε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ ἠκούσατε τὰς εὐλογίας ἐνὸς λαοῦ, ὅστις δὲν ἔδλεπε πλέον ἄλλην ἀσφάλειαν εἰμὴ τὸν ἀπομεμακρυσμὸν του εἰς τὰ ὄσα τοῦ Παρνασσοῦ καὶ εἰς τὰ νερὰ τῆς Κωπαΐδος».¹¹

9. Γ.Α.Κ. Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ Φακ. 179.

10. Λάμπρα. Λειβαδίτες αἰχμάλωτοι καὶ πρόσφυγες στὴν Ἐπανάστασι. Ρωμειλιώτικο Ἡμερολόγιο 1964 σελ. 25-28.

11. Γενικὴ Ἐφημερὶς τῆς Ἑλλάδος 16 Ὀκτωβρίου 1829.

Οί κατασκορπισμένοι σὲ διάφορες μεριές Λειβαδίτες, ἄρχισαν πιά ξε-
θαρρεύοντας νὰ ἔρχονται καὶ νὰ συνάζονται στὴν πατρίδα τους. Νὰ ζήσουν
πιά λεύτεροι καὶ νὰ τὴν ξαναχτίσουν. Στὴν κακοπαθημένη αὐτὴ πατρίδα ποὺ
ἀπ' τὶς πόλεις τῆς Ρούμελης ἔκανε πρώτη τὴν ἀρχὴ τοῦ Ξεσηκωμοῦ γιὰ νὰ
λευτερωθεῖ τελευταία.

Μ Ε Ρ Ο Σ Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Ο

Ο Ι Λ Ε Ι Β Α Δ Ι Τ Ε Σ

Σ Τ Ο Ε Ι Κ Ο Σ Ι Ε Ν Α

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Λεβαδειας

Λειβαδιά 1861
Ἡ Ἔρκυνα

E. Guillaume

Ο Ι Α Ρ Χ Ο Ν Τ Ε Σ

ΤΟ δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου μου τούτου εἶναι ἀφιερωμένο στοὺς Λειβαδίτες ἄρχοντες καὶ μαχητές, σ' αὐτοὺς πού κάνανε τὸ μεγάλο Εἰκοσιένα. Γιατί ὅταν γράφουμε γιὰ τὴν Ἐπανάσταση, δὲ μπορούμε νὰ περιοριστοῦμε μονάχα στὰ ἱστορικά περιστατικά, τὶς μάχες κλπ., καὶ ν' ἀγνοήσουμε τοὺς δημιουργοὺς, τοὺς παράγοντες. Γι' αὐτὸ θεώρησα ὑποχρέωσή μου τὶς ὑπόλοιπες σελίδες νὰ διαθέσω σ' αὐτούς.

Τὸ κακὸ εἶναι πὼς δὲ ἔρηκα ἀρκετὰ στοιχεῖα, μ' ὅλες τὶς πολύχρονες ἔρευνες πού ἔκανα πάνω σὲ τοῦτο τὸ θέμα. Μ' ὅτι λοιπὸν ξέθαψα μέσα ἀπὸ παλιὰ χαρτιά, θὰ προσπαθῆσω νὰ δώσω μιὰ σκιαγραφία τους.

Θὰ κάνω ἀρχὴ μὲ τοὺς ἄρχοντες, ὅπως λέγαν τότε τοὺς Λειβαδίτες κοτζαμπάσηδες (προεστοὺς).

Ἡ Γκιασοῦρ Λειθαδιά, ὅπως τὴ λέγαν γιὰ τὴν ἑλληνικότητά της στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς, στάθηκε καλότυχη ἀπ' τ' ἄλλα μέρη. Καμιὰ σύγκριση δὲ μπορεῖ νὰ γίνει μὲ τοὺς συναδέλφους τοὺς σ' ἄλλες πολιτείες. «Τουρκοχριστιανούς» καὶ «Ρωμιομπέηδες» λέγαν οἱ Μοραίτες τοὺς δικούς τους. Καὶ τὸ πόσο τοὺς συμπαθοῦσαν οἱ ραγιάδες μᾶς τὸ φανερώνει ἓνα λαϊκὸ δίστιχο!

«Ἄρχοντας καὶ διάβολος
ἀδέρφια διδυμάρια...».

Δίκαιο χαρακτηρισμὸ μᾶς δίνει γιὰ κείνους ὁ Κοραῆς:

«Γελῶ καὶ μὴ θέλω ν' ὀσάκις συλλογισθῶ, ὅτι τοὺς νῦν ὀνομαζομένους καὶ νομιζομένους Ἄρχοντας τῶν Γραικῶν προσφύεστατα ἤθελέ τις νὰ συγκρίνη μὲ τὰ πολλὰ ἐκεῖνα τετράποδα ἀρχοντόπουλα, ὅσα θλέπομεν εἰς τὰς αὐλὰς τῶν μακελλείων τρεφόμενα. Λακτιζονται, δάκνονται, τρώγονται συναλλήλως ἕως νὰ φθάσῃ ἐκάστῳ ἡ φοβερὰ τῆς σφαγῆς ὥρα. Καὶ τότε ὁ Σουλτάν Χασάπης παραδίδει ἄκριτον καὶ ἀνεξέταστον εἰς τοῦ δημίου τὰς χεῖρας τὸν ὑψηλότατον ΑΡΧΟΝΤΑ, διὰ νὰ τὸν πληροφορήσῃ μὲ τὴν ἀκαταμάχητον ἀπόδειξιν τῆς μαχαίρας ὅτι δὲν ἦτο πλήν οὔτιδανὸν καὶ κτηνώδες ἀνδράποδον».¹

Τὸ σοφὸ δάσκαλο συμπληρώνουν χαρακτηριστικοὶ δημοτικοὶ στίχοι. Τὸ κομμένο κεφάλι τοῦ κοτζάμπαση πὺ κρατᾷε στὰ νύχια τοῦ αἰτός καὶ τὸ ἀργοβασανίζει, ἀπολογιέται τὸ πῶς μοίραζε τὰ χρέη (φόρους).

«Ἐγὼ μ' ὁ πρῶτος τοῦ χωριοῦ καὶ μοίραζα τὰ χρέη
στὴ φτώχεια ἔρριχνα ἓκατὸ καὶ στοὺς ἀρχόντους δέκα,
μὴ χήρα μὲ πολλὰ ὄρφανὰ βαρὺ χρέος τῆς ρίχνω».

Κι ὅταν ἡ χήρα μάνα πασχίζει νὰ ἐμποδίσῃ τὸ μοναχογιό της νὰ πιᾷ-
σει τὸ κλαρί, κείνος τῆς ἀποκρίνεται:

«Ἐγὼ ραγιαῖς δὲ γένομαι, Τούρκους δὲν προσκυνᾶω,
δὲν προσκυνᾶω τοὺς ἀρχόντες καὶ τοὺς κοτζάμπασῆδες...».

Οἱ ραγιάδες δὲν εἶχαν μόνον τὸν ἀγᾶ στὸ κεφάλι τους, μὰ καὶ τὸν κο-
τζάμπαση.

Στὴ Λειθαδιά ὅμως οἱ ἀρχόντες μονιασμένοι μεταξὺ τους, ἄλλο σκοπὸ
δὲν εἶχαν παρὰ τὸ πῶς νὰ κάνουν στοὺς Γραικοὺς τὴ σκλαβιά τους πιὸ ὑπο-
φερτῆ.

Γιὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς πατριῶτες τους νοικιάζανε αὐτοὶ τὰ τσιφλίκια
καὶ τὰ σπαηλίκια ἀπ' τοὺς ἀγάδες καὶ τοὺς μπέηδες. Ὅστερα οἱ ἴδιοι
τὰ ξανανοικιάζανε μὲ πιὸ καλοὺς ὄρους στοὺς χριστιανούς, πὺ ἦταν τὰ ἐν-
νιά δέκατα ἀπ' τοὺς Λειθαδίτες.

Ἀκόμα καὶ τὴ σκλαβιά τους θέλανε ὅσο τοὺς ἦταν μπορετό, νὰ τοὺς τὴν
κάνουν πιὸ ἀξιόπρεπη ἀπ' τοὺς ραγιάδες σ' ἄλλα μέρη.

1) Κοραῆ Ἰδαμ. Ἀδελφικὴ διδασκαλία κλπ. Ρώμη 1798, σελ. 6 σημ. 1.

Μιά μαρτυρία μᾶς ἀναφέρει πῶς «οἱ ραγιάδες ὄφειλον νὰ ἀφιππεύσωσι ἄμα συναντοῦντες Τούρκον καθ' ὁδὸν καὶ νὰ περιμένωσι ταπεινῶς παρὰ τὴν ὁδὸν ἰστάμενοι τὴν διάδοσίν του.² Στοματικὴ ντόπια παράδοση μᾶς λέει πῶς οἱ ἄρχοντες φρόντισαν νὰ γλυτώσουν τοὺς Λειβαδίτες ἀπ' αὐτὸ τὸν ἐξευτελισμὸ. Κατάφεραν νὰ πάρουν φερμάνι πού οἱ ραγιάδες νὰ περνᾶνε καβάλλα στ' ἄλογά τους μέσα στὴν πόλη, χωρὶς νὰ ξεπεξεύουν καὶ νὰ παραμερίζουν στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου, ὅταν συναντοῦσαν ἀγὰ ἢ μπέη, καὶ νὰ τοῦ κάνουν τεμενᾶ. Καὶ κατὰ τὴν ἴδια παράδοση, τὸ χαιρετισμὸ στοὺς Τούρκους πού θ' ἀνταμώναν, ἔδινε μαθημένο τὸ ἄλογο μὲ ἐλαφριά κλίση ἐνὸς ἀπ' τὰ μπροστινά του πόδια.³

Ἡ ἐκτίμηση καὶ ὁ σεβασμὸς στοὺς ἄρχοντες δὲν περιοριζόταν μονάχα στοὺς πατριῶτες τους, μὰ ξεπερνοῦσε τὰ ὅρια τῆς «Χώρας τῆς Λειβαδίας» καθὼς λέγαν τότε τὸ πῶς μεγάλο μέρος τῆς Ρούμελης. Τοὺς κόλλησαν τὸ παρατσούκλι «καλπάκια τῆς Λειβαδίας» ἀπ' τὸ σκούφο πού φοροῦσαν.

Γιατὶ οἱ Λειβαδίτες κοτζαμπάσηδες δὲ διαφέρανε μονάχα στὸ χαρακτηριστ. ρα μὲ τοὺς ἄλλους μὰ καὶ στὸ ντύσιμο ἀκόμα.

Φοροῦσαν ψηλὸ μαῦρο γούνινο σκούφο πού ἔμοιαζε σὰν δεσποτικὴ μίτρα καὶ τὸ λέγαν «καλπάκι». Τὸ χειμῶνα γούνινο παλτό, μέχρι τὰ πόδια, τὸ «ζερδαδὲ» καὶ τὸ καλοκαίρι τὸ «καφτάνι» ἴδιο μὲ χλαμύδα, μαῦρο χωρὶς μανίκια καὶ ἀπὸ μέσα τὸ χρωματιστὸ ραβδωτὸ ἀντερί. Μακριὰ σαλδάρια μὲ κίτρινα στιβάλια, τὰ «τερλίκια».

Ὅταν θγαίναν στὸ παζάρι κρατοῦσαν μεγάλο χοντρὸ ραβδί. Σὰν τοὺς ἀντίκρυσε κάποιος Ἑγγλέζος περιηγητῆς ἔγραψε ὕστερα: «...μᾶς ἔφερε στὸ νοῦ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας μὲ τὴ μεγαλόπρεπη ἐμφάνισή τους».

Αὐθόρμητα λοιπὸν γεννοῦσαν τὸ σεβασμὸ στοὺς χριστιανούς καὶ στοὺς ἀλλοθρήσκους ἀκόμα, μόλις τοὺς ἀντίκρυζαν στὸ ἀρχοντικὸ τους, ἢ τοὺς ἀνταμώνανε στὸ κοσμοπλημμυρισμένο παζάρι τῆς πολιτείας τους.

Γιὰ νὰ μὴ νομιστεῖ πῶς ἀπὸ ὑπερβολικὸ τοπικιστικὸ πνεῦμα τὰ ὑπερβάλλω ὥστε νὰ ἐξυψώσω τοὺς ἄρχοντες τῆς πατρίδας μου, ἀντιγράφω σχετικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ μερικοὺς ἱστορικούς.

«Οἱ πρόκριτοι τῆς Λεβαδείας, γράφει ὁ ἱστορικὸς Κούμας, ἀνθρωποκτηματικοί, λόγιοι, συνετοί, ἐσχημάτιζαν εἶδος ἐπαινετῆς ἀριστοκρατίας μὲ σκοπὸν ὄχι νὰ ὠφελῆθωσιν αὐτοί, ἀλλὰ νὰ κυβερνήσωσιν ὠφελίμως τὰ κοινὰ πράγματα. Φατρία καὶ διχόνοια ἦταν πάθη ἀγνώστα εἰς αὐτούς. Εἰς τοὺς ἐξουσιαστὰς ἐπαρουσιάζετο ὁ κατὰ καιρὸν δημογέρων ἐφωδιασμένος μὲ τὴν κοινὴ θέλησιν τῶν λοιπῶν ἀρχόντων καὶ χρείας τυχεύσης παρίσταντο ἕξ ἢ δέκα οἱ προκριτότεροι, μὲ μίαν φωνὴν καὶ μίαν ψυχὴν. Οὐδὲ ὁ τύραννος

2. Βικέλα Δ. Ἡ Ἑλλάς πρὸ τοῦ 1821. Ἀθῆναι 1884, σελ. 6.

3. Λάμπρα Τάκη. Ὁ τεμενᾶς τῶν κοτζαμπάσηδων. Ἐφημ. «Φῶς» Λεβαδείας, 14 Σεπτ. 1938

Ἄλῃ πασᾶς ἠδυνήθη νὰ διασεῖση τὴν συμφωνίαν των καὶ ἐπομένως, ἐὰν καὶ ἤρπαξεν ἀπὸ τὴν χώραν των πολλὰ, δὲν εὗρηκεν ἀφορμὴν νὰ τὴν ἀφανίσῃ».⁴

Τὸν Κούμα ἀκολουθεῖ κι ὁ Παπαρρηγόπουλος συμπληρώνοντας: «Οἱ πρόκριτοι τῆς πόλεως Λεβαδεῖας ἀπετέλουν εἶδος τι ἀγαθῆς ἀριστοκρατίας ἥς πρόστατο εἰς δημογέρων, ὅστις ἐπερευδόμενος ἐπὶ τῆς κοινῆς θελήσεως τῶν συμπολιτῶν του οὐ μόνον τὰ τῆς κοινότητος διήκοι συνετῶς ἀλλὰ καὶ κατὰ πάσης ἐπεμβάσεως τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς ξένης κυριαρχίας ἰσχυρῶς ἐπρόστατευε τὴν ἰδίαν πατρίδα».⁵

Ὁ ἱστορικὸς τοῦ Εἰκοσιένα Φιλίμωνας, γράφει ὅτι ἡ Λειβαδιὰ εἶχε «καὶ διοίκησιν σχετικῶς ἄνετον, καὶ προκρίτους σοβαροῦς, καὶ γαιοκτημοσύνην πολλήν. Ὡσαύτως, ἐὰν ἐτιμᾶτο ἄλλοτε διὰ τὸ ἄντρον τοῦ Τροφωνίου καὶ τὰ μεγαλοπρεπῆ μνημεῖα αὐτῆς, ἤδη διέφερεν ὡς ἔχουσα ἀντὶ τοῦ Τροφωνίου μὲν γουνεχεῖς καὶ ἰσχυροῦς προκρίτους, ἀντὶ τῶν μνημείων δὲ ὄπλα γενναῖα καὶ ἐλευθεριάζοντα».⁶

Ὅταν ὁ ἀγωνιστὴς Μακρυγιάννης κι ἡ οἰκογένειά του κατατρεγμένοι φύγανε ἀπ' τὸν τόπο τους Λιδωρίκι, γιατί «Οἱ Τοῦρκοι τοῦ Ἄλῃπασα θέλαν νὰ μᾶς σκλαδῶσουν. . . Σηκωθήκαμεν ἔλη ἢ φαμελιά καὶ συγγενεῖς καὶ πηγαιμεν εἰς Λειβαδιὰ καὶ μᾶς περασπίστηκαν οἱ φιλόανθρωποι ἄρχοντες ἐκεῖ κάμποσον καιρὸν, ὅσον ὅπου πιαστήκαμεν καὶ κάμαμεν ἐκεῖ σπίτια, ὑποστατικά».⁷

Μὲ τὴν «ἐπαινετὴ ἀριστοκρατία» τοῦ Κούμα, τὰ «καλπᾶκια τῆς Λειβαδεῖας» θὰ καταπιασθῶ πρῶτα γιὰ ν' ἀκολουθήσουν οἱ ἀγωνιστές.

4. Κούμα Κ. Ἱστορία ἀνθρωπίνων πράξεων. Βιέννη 1832, τόμ. IB', σελ. 538.

5. Παπαρρηγοπούλου Κ. Ἱστορία Ἑλλήν. Ἔθνους. Ἀθήναι 1887, τόμ. Ε', σελ. 558.

6. Φιλίμων. Γ', σελ. 75.

7. Μακρυγιάννη. Β', σελ. 13.

ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ ΣΤΑΜΟΥ ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ

Ἄν καί σ' ἄλλο μου βιβλίο δημοσίευσα δλόκληρη βιογραφία γι' αὐτόν,¹ νομίζω πῶς δὲ θά ἦταν σωστό νά τόν ἀφήσω ἔξω ἀπ' τὸ βιβλίο τῆς πατρίδας του.

Ὁ πατέρας του γεννήθηκε στή Λειβαδιά καί τόν λέγαν Στάμο Χοντροδῆμο. Ἐξὸν ἀπ' τὸ Γιαννάκη εἶχε κι ἄλλο γιό πού ὁ σουλτάνος τόν ἀποκεφάλισε στήν Πόλη γιά νά τοῦ ἀρπάξει τή μεγάλη περιουσία πού εἶχε.

Ὁ Γιαννάκης ἦταν ἀρκετὰ μορφωμένος γιά τόν καιρό του καί μιλοῦσε καλὰ ἰταλικά. Ἀπὸ μικρὸς καταπιάστηκε μὲ τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς καί τὸ ἐμπόριο. Οἱ ἐμπορικές του ἐπιχειρήσεις ἀπλώθηκαν ἔξω ἀπ' τὴν Ἑλλάδα κι ἔκανε ἐξαγωγή θαμπακιοῦ καί λαδιοῦ σ' εὐρωπαϊκὲς χῶρες. Ἔτσι ἀπόκτησε τεράστια περιουσία κι ἀπέραντες καλλιεργήσιμες ἐκτάσεις στὰ χωριά Σκριπού καί Μούλκι (Ἀλιάρτο). Καί κάποιος Εὐρωπαῖος γράφει πῶς «ὁ ἀρχοντας Λογοθέτης κάνει μιὰ πιὸ ἀξιόπρεπη χρῆση τοῦ πλοῦτου ἀπ' τὸ Μινύα».

Πρὶν ἀπ' τὸ 1800 τόν βρῖσκουμε κοτζάμπαση. Παλιὸ τούρκικο χαρτί πού ἔχω στήν κατοχή μου τὸν ἀναφέρει: «Γιαννάκης κοτζάμπασης, υἱὸς τοῦ Στάμου Χοντροδῆμου». Στὰ 1800 ἔγινε λογοθέτης κι ἐπίτροπος τοῦ μητροπολίτη τῆς Ἀθήνας, ὅπως ὑπογράφεται: «ὁ λογοθέτης Ἰωάννης Στάμου καί ἐπίτροπος τοῦ ἀγίου Ἀθηνῶν»². Τὸν τίτλο τοῦ λογοθέτη τὸν κράτησε γιά ἐπίδετο κι ἄλλαξε τὸ Χοντροδῆμος μὲ τὸ Λογοθέτης πού ἀπόμεινε γνωστός.

Τὸν πλοῦτο του ὁ Λογοθέτης αὐγάτησε μὲ τὸ γάμο πού ἔκανε. Παντρεύτηκε τὴν ἀδερφή τοῦ Γιαννιώτη πλούσιου Κολοβοῦ, διερμηνέα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τὴν ὠραιότατη Ἀγκαστασία. Στὰ 1813 ἡ γυναίκα του πέθανε καί δὲν ξαναπαντρεύτηκε.

Στὰ 1804 ἔχτισε στή Λειβαδιά ἓνα καινούργιο ἀρχοντικό πού ἦταν ἀπ' τὰ καλύτερα στή σκλαδωμένη Ἑλλάδα. Οἱ ταξιδιώτες Εὐρωπαῖοι πού πέρασαν ἀπ' τὴ Λειβαδιά, γράφουν μὲ θαυμασμό γι' αὐτό. Ὁ Ἑγγλέζος Ντόνλουελ μᾶς φύλαξε περιγραφή πού σὰν ἀρχαιολόγος κάνει παραβολή μὲ τὰ ἀρχαῖα σπίτια. Τὴν ἀντιγράφω καί τίς λέξεις πού ὑπογραμμίζω τίς παραθέτει στὸ βιβλίο του ἑλληνικά.

«Τὸ σπίτι τοῦ Λογοθέτη εἶναι ἓνα δεῖγμα τοῦ καλύτερου εἶδους τῆς νεώτερης οἰκοδομικῆς στήν Ἑλλάδα, καί σὲ ὠρισμένα σημεῖα, μοιάζει μὲ τὰ

1. Λάππα Τ. Ρουμελιῶτες στήν Ἐπανάσταση, σελ. 45-84.

2. Κρέμος, Γ' σελ. 25.

ἀρχαία σπίτια. Μιά δίφυλλη ἐξώπορτα, αἱ πύλαι ἐρχταὶ τῶν ἀρχαίων ἀνοίγει, μέσα σὲ αὐλή, αὐλή, ἀπὸ τὴς δύο πλευρὲς εἶναι διάδρομος, ἢ αἶθουσα τοῦ Ὀμήρου. Τὸ μαγειρεῖο καὶ τὰ δωμάτια τῆς ὑπηρεσίας βρίσκονται στὸ ἰσόγειο. Ἡ σκάλα βρίσκεται ἔξω ἀπ' τὸ σπίτι καὶ ὁδηγεῖ σὲ μεγάλη ἀνοιχτὴ στοὰ πού χρησιμεύει στὴς βροχερὲς μέρες νὰ περπατᾷ καὶ νὰ παίρνει τὸν ἀέρα του κανεῖς, χωρὶς νὰ βρέχεται. Τὰ διαμερίσματα εἶναι συνεχόμενα μ' αὐτὴ τὴ στοὰ καὶ χωρίζονται σὲ δύο. Τὸ ἓνα γιὰ τοὺς ἄντρες καὶ τ' ἄλλο γιὰ τὴς γυναῖκες, τῶν ἀνδρῶν ἢ ἀνδρωνίτης καὶ γυναικῶν ἢ γυναικωνίτης τῶν ἀρχαίων. Ὁ τοῖχος πού χωρίζει τὸ σπίτι ἀπ' τὸ δρόμο ὅπου εἶναι ἡ εἴσοδος, ἦταν ὁ πρόδρομος ἢ προαύλιον». ³ Αὐτὸ ἦταν τὸ περίφημο ἀρχοντικὸ τοῦ Λειβαδίτη ἀρχοντα.

Παράτολμο αὐτὸ πού ἔκανε ὁ Λογοθέτης γιατί μπορούσε νὰ πάθει ὅτι καὶ ὁ ἀδερφός του... Εἶχε ὅμως τὸ νοῦ του. Γιατί στὸν ὄντα πού δεχόταν τοὺς Τούρκους ἦταν ἓνα ἀπλᾶ ἐπιπλωμένο δωμάτιο. Ὅλο τὸ ἄλλο σπίτι ὅμως ἦταν στολισμένο μ' ἀνατολίτικη μεγαλοπρέπεια.

Ἐξὸν ἀπ' τὴν οἰκογένειά του, μένανε στὸ ἀρχοντικὸ του κάπου πενήντα ἀκόμα ἄτομα. Κατὰ τὸ Χομπχάουζ «ὁ ἀρχοντας εἶχε πολλοὺς ὑπηρέτες, δύο ἢ τρεῖς γραμματικούς, μερικοὺς παπάδες πού ἱερουργοῦσαν στὸ σπίτι καὶ ἓνα οἰκογενειακὸ γιατρό. Ὅλοι αὐτοὶ μαζεύονταν περίπου πενήντα πρόσωπα. Ἐν τούτοις ὅπως ὁ ἴδιος μὲ θεθαίωσε, τὰ ἔξοδα τῆς χρονιάς δὲν περνούσανε τὰ 20.000 γρόσια, δηλαδή τῆς 1142 λίρες». ⁴

Τὸ ἀρχοντικὸ του δὲν ἦταν μονάχα ἀνοιχτὸ στοὺς Γραικοὺς, ἀλλὰ καὶ σὲ κάθε Εὐρωπαῖο ταξιδιώτη. Ὅλοι πού πέρασαν τότε ἀπ' τὴ Λειβαδιά, φιλοξενήθηκαν στ' ἀρχοντικὸ του. Ὑστερα γράφανε γι' αὐτὸν κάμποσες ἀράδες στὰ ταξιδιωτικὰ του βιβλία. Δὲν μπορῶ νὰ παραλείψω μερικὲς ἀπ' αὐτές.

Στὰ 1794 φτάνει ὁ Ἰταλὸς Ἐαδιέρο Σκροφάνι καὶ γράφει: «Δὲν μπορεῖ νὰ ἄρει κανεῖς ἄνθρωπο στὴν Εὐρώπη νὰ ὑποδέχεται μὲ τόση ὑποχρεωτικότητά τοὺς ξένους του, σὺν τὸν προεστὸ τῆς περιοχῆς Γιαννάκη Λογοθέτη, οὔτε γυναῖκα πιδ ὁμορφῆ ἀπ' τὴ σύζυγό του Ἀναστασία. Ἡ λύπη γιὰ τὸ χαμὸ τῆς μικρῆς μοναχοκόρης τῆς, ἔδινε στὴ νεαρὴ Ἑλληνίδα μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα ὁμορφιά. Ἐνα τέτοιο στὴν Ἑλλάδα εἶναι πολὺ πιδ ἐπικίνδονο στοὺς νεώτερους ταξιδιώτες, ἀπ' ὅτι στοὺς ἀρχαίους τὸ λιοντάρι τῆς Νεμέας καὶ ὁ ἀγριόκαπρος τῆς Καλλιδόνας... Φεύγω ἀπ' τὴ Λειβαδιά χωρὶς ν' ἀφήσω ἄλλο χρησιμὸ, γιὰ συμβουλή παρὰ τὸ Γιαννάκη Λογοθέτη, καὶ ἄλλη θεότητα γιὰ λατρεία ἀπ' τὴ θελκτικὴ Ἀναστασία». ⁵

Στὰ 1804 καὶ 1805 ἔμεινε γι' ἀρκετὸ καιρὸ στὴ Λειβαδιά καὶ φιλοξενήθηκε στ' ἀρχοντικὸ τοῦ Λογοθέτη ὁ Ἑγγλέζος Ἐντουαρντ Ντόντουελ

3. Dodwell A', σελ. 21.

4. Hobhouse A', σελ. 261.

5. Scrofanì B', σελ. 37.

Στό δίτομο σύγγραμμά του, μᾶς δίνει ἀρκετές πληροφορίες γι' αὐτόν καί τὸ ἀρχοντικό του. Κι ὁ Ἴταλὸς ζωγράφος Σιμόν Πομάρντι πού συνώδευε τὸν Ντόντουελ, ἀναφέρει κι αὐτὸς ὅτι φιλοξενήθηκε στό ἀρχοντικό τοῦ Λογοθέτη.⁶

Ἀκόμα κι ὁ Βελῆ πασᾶς, ὁ γιὸς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅταν πήγαινε γιὰ τὸ Μοριά, Μορᾶ Βαλεσῆς, καί πέρασε ἀπ' τὴ Λειβαδιά στὰ 1806 στοῦ Λογοθέτη ἔμεινε.⁷

Στὶς 18 τοῦ Δεκεμβρίου 1809, φτάνει στὴ Λειβαδιά ὁ λόρδος Μπάυρον συντροφιά μὲ τὸ Χομπχάουζ πού γράφει στό βιβλίο του ὕστερα: «Τὸ σπίτι πού φιλοξενήθηκαμε, ἀνῆκε σ' ἓνα ἀπ' τοὺς πικὲς πλούσιους ραγιάδες τῆς Ρούμελης κι ἦταν εὐρύχωρο καί καλοεπιπλωμένο. Τ' ὄνομα αὐτοῦ τοῦ τζέντλεμαν ἦταν Λογοθέτης, καί κυριολεκτώντας αὐτὸς εἶναι ἓνας τίτλος... Μοῦ εἶπε ὅτι εἶχε φορτώσει γιὰ τὸ Λονδίνο βαμπάκι καί λάδι κι οἱ λογαριασμοὶ πού τοῦ στείλανε τὸν εἶχαν παραξενέψει.

—Εἶναι λογαριασμένα, μοῦ εἶπε, σὲ ἐγγλέζικες λίρες καί μοῦ κάνουν τὰ κέρδη μου νὰ φαίνονται ἀσήμαντα σ' ἀλήθεια!».⁸

Κι αὐτὸς ἀκόμα ὁ αὐστηρὸς Πουκεβίλ, μίλησε μὲ τὸν καλύτερο τρόπο γιὰ τὸ Λογοθέτη ὅπως γιὰ κανέναν ἄλλο Ἕλληνα: «Ἡ φιλοξενία ἢ πιὸ ἐγκάρδια κι ὀλοπρόθυμη ἐκδηλώθηκε ἀπ' τὸ Γιάννη Λογοθέτη, ἓνα ἀπ' τοὺς πικὲς ἀγαπητοὺς κι εὐγενικοὺς ἀνθρώπους τῆς Βοιωτίας. Πλούσιος καί γενναϊόδωρος, τὸ σπίτι του ἦταν ἀνοιχτὸ σ' ὅλους τοὺς ξένους καί τὸ βαλάντιό του σ' ὅλους τοὺς φτωχοὺς. Ἀτυχήσας ἔφυγε καί δὲν ξέρω σὲ ποιά γωνιὰ τῆς γῆς ζῆ τώρα αὐτὸς πού ἡ ἀρετὴ του τιμοῦσε τὴν Ἑλλάδα. Ὅπου κι ἂν βρίσκεται ὁ φίλος κι εὐεργέτης τῆς ἀνθρωπότητος Λογοθέτης, ἄς τὸν σέδωνται κι ἂν σ' αὐτὲς τίς γραμμὲς ρίξει κι μιὰ ματιὰ σύντομη θάδρει τὴν ἔκφραση μᾶς αὐθόρμητης ἀφοσίωσης πού τοῦ ὑποσχέθηκα γιατί... τὰ παραλείπω ὅλα... ἦταν ὁ σκλάβος τοῦ Ἀλῆ Τεπελενλή».⁹ Στὶς τελευταῖες του γραμμὲς ὁ Πουκεβίλ, μεταχειρίζεται αὐτὰ τὰ λόγια γιὰ τὸν ἄρχοντα, γιατί εἶχε ξεσπάσει ἡ Ἐπανάσταση κι ὁ Λογοθέτης καταστραμένος οικονομικά, βρίσκεται μακριὰ ἀπ' τὴ Λειβαδιά.

Στὰ 1813 περνᾶει ἀπ' τὴ Λειβαδιά κι ὁ Ἑγγλέζος γιατρὸς Χόλλαντ: «Ἐπισκεφθήκαμε τὸν ἄρχοντα Λογοθέτη, γράφει στό βιβλίο του, τὸ σπουδαιότερο ἔμπορο. Ἐνας ἀνθρώπος πού ζῆ μὲ τὴν μεγαλοπρέπεια μεγαλουσιάνου, περιτριγυρισμένος ἀπ' τοὺς ὑποτελεῖς του σ' ἓνα σπίτι, τὸ μεγαλύτερο καί πολυτελέστερο ἀπ' ὅσα εἶδα στὴν Ἑλλάδα. Ὁ Λογοθέτης εἶναι ἓνα περιέργο σιζιμιο ἀριστοκρατικῆς φιλοτιμίας κι ἀγωνίζεται κατὰ τῆς δούλο-

6. Pomardi σελ. 240.

7. Γ. Α. Κράτους, Ἐκθεση Β. Τριλᾶ 5-7-1829 Ἀρχ. Καποδιστριακόν.

8. Hobhouse Α', σελ. 261 - 262.

9. Rouqueville Δ' σελ. 173.

πρέπειας πού προκύπτει απ' τήν πολιτική κατάσταση του τόπου».¹⁰

Τόν ίδιο χρόνο περνάει κι ο Κόκερελ με τόν Χούγκες. Ο πρώτος γράφει: «Τό βράδυ δειπνήσαμε στού Λογοθέτη. Ἡ κουβέντα μας στράφηκε γύρω απ' τήν ἐλπίδα γιά τή λευτεριά τῆς Ἑλλάδας, συζήτηση πού κάνει κανένas πάντα όταν βρεθεῖ συντροφιά με Ἕλληνας. Ὁ ἀμφιτρώνας μας κι οἱ ἄλλοι Λειβαδίτες μᾶς φάνηκαν πιό θαρεῖς καί πιό «Βοιωτοί» στήν ἐμφάνιση απ' τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, πού εἴμαστε συνηθισμένοι, ἀλλά καί περισσότερο πολιτισμένοι. Ἦπιαμε πολλές ὀκάδες ἀπό ἓνα ἄσχημο κρασί στή γειά του βασιλιά τῆς Ἀγγλίας Γεωργίου, καί γιά τή λευτεριά τῶν Ἑλλήνων».¹¹ Αὐτά γράφει ὁ Κόκερελ, ἄς δοῦμε καί τὸ σύντροφό του Χούγκες: «Ἡ πρώτη ἐπίσκεψη πού ἔκανα ἦταν στὸν ἄρχοντα Λογοθέτη, σπουδαῖο ἀνθρωπο τοῦ τόπου καί πού στὸ σπῆτι του ἄξιζε τ' ὄνομα παλάτι, τὸ καλύτερο σχέδιο νεοελληνικοῦ μεγάρου πού εἶδα ποτέ μου. Βρήκαμε τὸν ἰδιοκτήτη νὰ ζῆ με φεουδαρχικὴ ἀρχοντιά πολὺ ἐξυπνος ἀνθρώπος καί τὸν ἐκτιμοῦν οἱ πατριῶτες του κι οἱ ξένοι. Γιά πολὺ καταγινόταν με μεγάλες ἐμπορικὲς ἐπιχειρήσεις κι ἔτσι ἀπόκτησε μεγάλη περιουσία ὥστε νὰ γίνει μιὰ μέρα ὁ πιὸ μεγάλος κτηματίας τῆς Λειβαδιάς. Ἡ περιουσία του ἂν κι ἀκόμα εἶναι μεγάλη, λιγότερε κατὰ πολὺ απ' τοὺς ἐκδιασμοὺς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καί νομίζουν ὅτι θὰ πέσει θῦμα απ' τὴ φιλαργυρία τοῦ τυράννου... Μιὰ κι ὁ ἄρχοντας μιλοῦσε ἰταλικά με μεγάλη εὐχέρεια, ἀρχίσαμε νὰ μιλάμε σχετικὰ με τήν πολιτικὴ θέση τῆς Ἑλλάδας καί τῆς Βρεττανικῆς κατοχῆς τῶν Ἴονίων νήσων. Ὅταν τοῦ μίλησα γιά τὸ σχέδιο πού κείνο τὸν καιρὸ εἶχα ἀναλάβει γιά νὰ ἰδρυθεῖ πανεπιστήμιο στή Ζάκυνθο, σηκώθηκε απ' τὸ μεντέρι του μ' ἐνθουσιασμὸ καί μοῦ εἶπε ὅτι, μ' ὄλο ὅτι ἦταν ἡλικιωμένος, ἂν αὐτὸ τὸ σχέδιο πραγματοποιοῦταν, θὰ τακτοποιοῦσε τίς ὑποθέσεις του στή Λειβαδιά, θὰ ἔφευγε γιά τὴ Ζάκυνθο καί θὰ καθόταν ἐκεῖ ἓνα χρόνο σπουδάζοντας γεωμετρία!»¹².

Καί κλείνω με τὸ Γάλλο ζωγράφο Ντυπρέ πού πέρασε στὰ 1818. Τόσο ἐνθουσιάστηκε με τὸν ἄρχοντα πού τοῦ ἔκανε τήν προσωπογραφία καί τῆς κόρης του Ρεγγίνας. «Μίλησα μ' αὐτὸν πού μᾶς φιλοξενοῦσε, γιά τίς μεγάλες δυστυχίες τῆς πόλης πού ἔμενε, καί γιά τὴ μεγάλη κατάπτωση πού ἔχει ξεπέσει ἡ πατρίδα του. Ἡ συζήτηση αὐτὴ τὸν ἔκανε νὰ νοιώσει ζωηρὴ συγκίνηση καί συμπέρανα απ' τὰ λόγια του ὅτι ἂν ἡ Ἑλλάδα μετροῦσε πολλοὺς ἀνθρώπους ὡς ἂν αὐτόν, θὰ εἶχε ἐλπίδες νὰ ξαναγεννηθεῖ μιὰ μέρα ἀνεξάρτητη. Τὴ μέρα πού ἔφευγα, με λύπη χωρίστηκα απ' αὐτόν τὸν ἀξιόσεβαστο ἀνθρώπο. Εἶναι σήμερα ἓνας απ' τοὺς ἀρχηγούς τῆς προσωρινῆς

10. Holland σελ. 396.

11. Cockerell σελ. 78.

12. Hughes A', σελ. 330.

ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Λεβαδειας

Κυβέρνησης τῆς Ἑλλάδας καὶ μέλος τοῦ ἑλληνικοῦ κοινοβουλίου. Εἶναι ὁ Γιάννης Λογοθέτης».¹³

Ἔτσι ἐκφράζονται οἱ Εὐρωπαῖοι ποὺ γνώρισαν τὸν ἄρχοντα Λειβαδιᾶς. Ἄπ' τὰ γραφόμενά τους φανερώνεται ἄνθρωπος μὲ πρωτοποριακὲς ἰδέες γιὰ τότε. Γιατὶ ὁ «τζέντλεμαν» κατὰ τὸ φίλο τοῦ Μπάυρον, παραμερίζει τὴν αὐστηρὴ συνήθεια νὰ κρατᾶνε κλεισμένες στὸ γυναικωνίτη τὶς γυναῖκες τους, σὰν τὶς χανοῦμισες, καὶ τὶς φέρνει νὰ φᾶνε μαζί μὲ τοὺς Εὐρωπαίους. Δὲ διστάζει στὰ γεράματά του νὰ θέλει νὰ σπουδάσει στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ζακύνθου. Καὶ δὲ χάνει τὴν εὐκαιρία νὰ μὴ φανερώσει τὸν κρυφὸ πόθο του: τὴ λευτεριά τῆς χώρας του. Τσουγκρίζει τὴν κούπα του μὲ τοὺς περιγηγητὲς καὶ πίνει «γιὰ τὴ λευτεριά τῆς Ἑλλάδας», ὅταν ἀκόμα καμιά ἐλπίδα δὲν ἔχει φανεῖ...

Ὁ Λογοθέτης εἶχε τρεῖς κόρες καὶ κανένα ἀγόρι. Τὴν Ἄννα, τὴ Ρεγγίνα καὶ τὴν Κατίνα. Ἡ Ἄννα παντρεύτηκε τὸ Γιαννούλη Νάκο κι ὁ γάμος τους ἔγινε στὰ 1813. Ἡ Ρεγγίνα παντρεύτηκε τὸν Παναγιωτάκη Λιδωρίκη κι ἡ Κατίνα τὸν ἀγωνιστὴ Ἄντωνη Γιωργαντζᾶ.

Τὴ δράση του κατὰ τὶς παραμονὲς καὶ τὴν ἐπανάσταση στὴ Λειβαδιά τὴν εἶδαμε στὶς προηγούμενες σελίδες.

Τὸ Νοέμβριο τοῦ 1821 τὸν συναντᾶμε «παραστάτη» πληρεξούσιο τῆς πατρίδας του, γιὰ νὰ τὴν ἀντιπροσωπεύσει στὴ συνέλευση ποὺ θὰ γινόταν στὸ Μοριά. Τὸ Δεκέμβριο τοῦ ἴδιου χρόνου πῆρε μέρος σὰν παραστάτης τῆς Λειβαδιᾶς στὴν Α' Συνέλευση Ἐπιδαύρου. Τὸ Σῶμα τὸν τίμησε στὶς 15 τοῦ Γενάρη 1822 μὲ μιὰ ξεχωριστὴ θέση. Τὸν ἐκλέξανε μέλος τοῦ «πενταμελοῦς νομοτελικοῦ (ἐκτελεστικοῦ)»¹⁴.

Ὅταν ὁ Ἄρειος Πάγος ἄρχισε νὰ τὰ βάζει συστηματικὰ μὲ τὸν Ἄντρουτσο, ὁ Λογοθέτης πῆρε μὲ μιᾶς τὸ μέρος τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ρούμελης. Ὅχι ἀπὸ προσωπικὴ συμπάθεια, μὰ γιατί ἔβλεπε πὼς ὁ Ἄγωνας εἶχε ἀνάγκη ἀπ' τὸν ἥρωα τῆς Γραβιᾶς κι ὅτι οἱ καλαμαράδες τοῦ Ἄρειου Πάγου τὸν κακομεταχειρίζονταν. Στὶς 18 τοῦ Σεπτέμβρη στὰ 1822, ποὺ βρισκόταν στὴν Ἀθήνα μαζί μ' ἄλλους Ρουμελιῶτες ὑπόγραψε τὴν κατάργηση τοῦ Ἄρειου Πάγου καὶ στὶς 24 τοῦ ἴδιου μηνῆ ἀνακηρύξανε τὸν Ὀδυσσεᾶ ἀρχιστράτηγο τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδας. Δὲν περιορίστηκε μονάχα σ' αὐτὲς τὶς δυὸ πράξεις, μὰ ὑπόγραψε κι ἀναφορὰ πρὸς τὴν Κυβέρνηση. «Διὰ τὴν διαγωγὴν του δὲ ταύτην τὸ νομοτελεστικὸν ἠναγκάσθη νὰ τὸν κατηγορήσῃ ἐνώπιον τῆς Βουλῆς ὡς ἔνοχον πολιτικοῦ ἐγκλήματος».¹⁵ Δυστυχῶς που-

13. Dupr e σελ. 31.

14. Φιλῆμων, Δ' σελ. 122.

15. Τρικούπης, Β' σελ. 256.

θενά ἄλλοῦ δὲν μπόρεσα νᾶθρῶ τίποτα σχετικὸ μὲ τὴν κατηγορία αὐτή. Μὰ οἱ πατριώτες του δὲ χάσανε τὴν ἐμπιστοσύνη τους ἀπ' τὸ Λογοθέτη. Αὐτὸς τοὺς ἀντιπροσώπευε στὴν Ἐθνοσυνέλευση τῆ Β' στὸ Ἄστρος (1822) καὶ τὴν Γ' τῆς Ἐπιδαύρου (1826).

Γιὰ ἓνα διάστημα τὸ 1824 ἔγινε ἑπαρχὸς στὴν Αἴγινα. Τότε ἔγραψε στὸ φίλο του φιλέλληνα Ἑγγλέζο Στάνχοπ: «...Εἶδαμε σὲ μιὰ ἑφημερίδα τὴν ὁποίαν ὁ τυπογράφος ἔφερε ἀπὸ τὴν Ὑδρα ὅτι οἱ δύο αὐτοκράτορες θὰ εἶχαν τὴν καλωσύνην νὰ μᾶς προστατεύσουν βάζοντας στὸ λαϊμὸ μας ἀλυσιδεσ. Ἄς νομίζουσι ὅτι τοὺς ἀρέσει. Ἡ Ἑλλάδα θὰ προτιμήσῃ νὰ χαθῆ δλότελα παρὰ νὰ ὑποφέρῃ κάτω ἀπ' τὸ ζυγὸ τους. Ζήτω ἡ ἐλευθερία!...»¹⁶

Ἔτσι ἔνοιωθε αὐτὸς τὴ λευτεριά τῆς χώρας του καὶ τέτοια σημασία εἶχε δώσει στὸν Ἀγῶνα. Δὲν τὸν ἔφτανε μονάχα ν' ἀποτινάξουν ἀπὸ πάνω τους τὸ δυνάστη, μὰ καὶ κάθε ἐπιρροή ἀπ' τὰ μεγάλα κράτη...

Ἡ μεγάλη αὐτὴ ρουμελιώτικη μορφή δὲν ἦταν τυχερὸ νὰ χαρεῖ γιὰ πολὺ τὴ λευτεριά τῆς πατρίδας του καὶ νὰ τὴ δεῖ κράτος λεύτερο. Ἐκλείσε τὰ μάτια γιὰ πάντα στὰ 1826.

Οὔτε ἀπὸ τί πέθανε γνωρίζουμε, οὔτε σὲ ποῖο μέρος. Δυὸ πηγὲς μᾶς δίνουν τὸ χρόνο τοῦ θανάτου, ὄχι ὅμως καὶ τὴν ἡμερομηνία. Ἡ μιὰ εἶναι τὸ συμφωνητικὸ τῆς κόρης του, στὰ 1827, πού θὰ τὸ δοῦμε στὴ βιογραφία τοῦ Γιωργαντᾶ, κι ἀναφέρει: «Μακαρίτην Κύριον Ἰωάννην Λογοθέτην». Ἡ δεύτερη εἶναι προκήρυξη ἀπ' τὸ Δίσημο, μὲ ἡμερομηνία 29 Δεκεμβρίου 1826, πού γράφει: «Ἐπειδὴ ἀπὸ τοὺς προεκλεχθέντας πληρεξουσῶους τῆς ἐπαρχίας μας Λεβαδείας, ὁ μὲν Κύριος Ἰωάννης Λογοθέτης ἀπέθανεν...»¹⁷

Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ Γ' Συνέλευση τῆς Ἐπιδαύρου πού ἔλαβε μέρος ὁ Λογοθέτης τελείωσε στὶς 16 τοῦ Ἀπρίλη, θὰ πρέπει νὰ πέθανε τὸ δεῦτερο ἑξάμηνο τοῦ 1826.

Ὁ Γιαννάκης Στάμου Λογοθέτης στὴν προεπαναστατικὴ ἐποχὴ στάθηκε ἓνας στυλοβάτης τῆς προόδου τῆς Λεβαδείας καὶ στὴν Ἐπανάσταση ἓνας συνειδητὸς κι ἐνθερμὸς ἰδεολόγος.

16 Stanhope. Greece in 1824 and 1825, London 1825, σελ. 310.

17. Γενικὴ Ἐφημερὶς 3-1-1827.

ΟΙ ΝΑΚΑΙΟΙ

ΝΙΚΟΛΑΚΗΣ ΝΑΚΟΣ

Σχετικά με την καταγωγή της οικογενείας Νάκου, έχουμε δυο διαφορετικές πηγές.

Ἡ μιὰ εἶναι ὁ Φιλήμονας πού μᾶς λέει πῶς ἡ ρίζα τους βαστάει ἀπ' τὴ Θήβα. Σὲ πολὺ παλιότερα χρόνια κυνηγημένοι οἱ Νακαῖοι ἀπ' τοὺς Τούρκους, βρῆκαν καταφυγὴ στὴ Λειβαδιὰ πού ἐγκαταστάθηκαν πιά μόνιμα.

Ἡ ἄλλη πάλι γράφει ὅτι «ἤμαζεν ἐν Λεβαδείᾳ τῆς πρωτευούσης τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος μεγάλη οικογένεια, ἡ τῶν Νακαίων ἐξ Ἠπείρου ὁρμωμένη πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων».¹

Μὲ τὸ ἐπίθετο ὅμως Νάκος ἦταν τὸν ἴδιο καιρὸ δυο διαφορετικὲς οικογένειες: Τοῦ Νικολάκη Νάκου καὶ τοῦ Πέτρου Νάκου. Δὲν ἀποκλείεται λοιπὸν κι οἱ δυο πληροφορίες νὰ εἶναι ἀληθινές. Μὰ οἱ πρόγονοι τοῦ Νικολάκη Νάκου θὰ πρέπει νὰ ἦταν ἀπ' τὴν Ἠπειρο. Κατέβηκαν στὴ Λειβαδιὰ, ριζώσαν καὶ μὲ τὸν καιρὸ ἀπλώσαν οικογενειακὰ παρακλάδια.

Ὁ γενάρχης Νικολάκης Νάκος, ὁ «μέγας ἄρχων» ὅπως τὸν λέγανε Ἕλληνας καὶ Τούρκοι, ἦταν γέννημα καὶ θρέμμα τῆς Λειβαδιᾶς. Γεννήθηκε κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνα.

Κληρονόμησε περιουσία μεγάλη πού κατάφερε νὰ τὴν ἀγατίσει τόσο ὥστε νὰ γίνει ἓνας ἀπ' τοὺς πρὸ πλούσιους Ἕλληνας τῆς ἐποχῆς του.

Ἀπὸ βεβαίωση τοῦ 1871 ἀναφέρονται τὰ πρὸ κάτω περιουσιακὰ στοιχεία πού θυσίασε ὁ Νάκος στὴν Ἐπανάστασι:

«... Ἐκάησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων πλέον τῶν 100 οἰκιῶν καὶ ἀποθηκῶν, ἃς εἶχεν εἰς διάφορα μέρη τῆς ἐπαρχίας Λεβαδείας καὶ ἐν αἷς ἐτοποιητοῦντο οἱ δημητριακοὶ καρποὶ καὶ ἐκάθηντο οἱ σέμπροι του, συγκατεστράφησαν ἅπαντα τὰ ἐπιπλά τῶν οἰκιῶν του ὡς καὶ πάντα τὰ πολύτιμα σκευὴ μεγίστης ἀξίας. Μετ' αὐτῶν δὲ καὶ ὅλα τὰ ὁμόλογα ἐξ 180 χιλιάδων γροσίων, τὰ ὁποῖα εἶχε δανείσει εἰς τὴν ἐπαρχίαν Λεβαδείας, ἅπαντες οἱ δημητριακοὶ καρποὶ ὡς καὶ ὁ θάμβραξ καὶ ὀρύζια διηρπάγησαν. Ἐπίσης διηρπάγησαν πλέον τῶν 6 χιλιάδων αἰγοπροβάτων καὶ χίλια βουβαλογέλαδα ἅπανα ἢ ζημία αὕτη ἐκτιμωμένη καὶ ἀκριθῶς ὑπολογιζομένη ὑπερβαίνει τὰς 800 χιλιάδας δραχμῶν».²

Ὁ «μέγας ἄρχων» δὲν ἦταν μονάχα ἀπ' τοὺς πρὸ πλούσιους ραγιάδες. Ὅσο ἦταν μεγάλο τὸ διόσ του, ἄλλο τόσο πλούσιος ἦταν καὶ σὲ μόρφωση.

1. Νέα Ἐφημερίς 15 Μαΐου 1891.

2. Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης.

Στό βαθύ πνευματικό σκοτάδι που σκέπαζε τότε τή δουλωμένη χώρα, αυτός μιλούσε κι έγραφε τέσσερες γλώσσες: αρχαία ελληνικά, λατινικά, ιταλικά και τούρκικα. Φαινόμενο για τήν εποχή του! Με εύκολια μπορούσε νά έρμηνεύσει τόν Άρμενόπουλο και τά Βασιλικά «όταν έλυε τās διαφωράς τών ραγιαδων παρ' οίς απήλαυε μεγίστην ύπόληψιν ύπό Τούρκων και Έβλήγων αγαπώμενος και σεβόμενος».³ Κι' άλλος συμπληρώνει «έχρημάτισεν σπάνιος όσον ούδεις τών εν Έλλάδι δια τήν θαθεϊαν πολιτικην αυτού συνεισιν, ούχ' ήττον ή τήν ευσέθειαν και τήν σχετικην τότε πολυμάθειαν».⁴

Ξεχωριστά τόν εκτιμούσε και τόν θαύμαζε ό Άλλη πασάς. Σάστιζαν οι διαβατικοί απ' τή Λειβαδιά αγάδες και μπέηδες όταν τόν άκουγαν νά μιλάει τήν όθωμανική γλώσσα «μετά περσαρδικής γλαφυρότητος». Και κάποιος περσαστικός πασάς, σάν τόν άκουσε νά μιλάει, δέ μόρεσε νά κρατήσει τό θαυμασμό του. Γυρίζει στά ριτζάλια του (βαθμοφόρους) που στέκονταν πλάι και λέει για τό μεγάλο άρχοντα.

— Κρίμα που ό άνθρωπος αυτός γεννήθηκε χριστιανός!...

Ό Νικολάκης Νάκος πήρε γυναίκα του τήν Έλισάβετ Κατσώνη. Πρωτοξαδέρφη του Λειβαδίτη θαλασσομάχου Λάμπρου Κατσώνη. Απόκτησε τρεις γιούς. Τό Σπύρο, τό Γιαννούλη και τό Λάμπρο. Ό Σπύρος πέθανε πριν απ' τήν Έπανάσταση κι άφησε δυό παιδιά: Τό Δημήτρη και τή Φιορούλα που παντρεύτηκε τό Γιώργη Διοβουνιώτη. Για τούς άλλους δυό θά καταπιαστώ πιό κάτω ξεχωριστά.

Τις αντίρρήσεις του για τήν Έπανάσταση, τις ε΄δαμε σ' άλλες σελίδες. Σάν ξεσπάει όμως ό Άγώνας δίνεται όλόψυχος σ' αυτόν. Γέρος, δέν του είναι μπορετό ν' άρπάξει κι αυτός τό ντουφέκι. Σκορπάει όμως ασυλλόγιστα τό θιός του για τήν έπιτυχία του πολέμου που ξεκίνησαν κι επιβάλλεται με τήν προσωπικότητά του στούς επαναστατημένους "Έλληνες. Ούτε για μιá στιγμή δέ θαρυγομάει για τά τόσα κακοπαθήματά του». Και στό τέλος μένει αιχμάλωτος.

Ό Κιοσέ Μεχμέτ, αφού τόν κράτησε για λίγο, από φόβο μήν του άρπάξουν τό Νάκο οι "Έλληνες πολεμιστές, θέλει νά τόν αποδιώξει άλάργα από κοντά του. Τόν στέλνει άλυσοδεμένο στή Λάρισα. Κειπέρα, ό Ρουσίν πασάς, προστάζει και ρίχνουν στή φυλακή τό μεγάλο άρχοντα τής Γκιαούρ Λειβαδιάς.

Τά παιδιά του με μιás νοιάστηκαν νά λευτερώσουν τό γέρο πατέρα τους. Στις άρχές του Όκτώβρη (1821) γράψανε στό Δημήτρη Ύψηλάντη που βρι-

3. Νέα Έφημερίς 15 Μαΐου 1891.

4. Έλπς 17 Φεβρουαρίου 1859.

σκόταν στήν Τριπολιτσά νά ἐνδιαφερθεῖ γιά τὸ φυλακισμένο πατέρα τους. Θὰ μπορούσαν νά τὸν κάνουν ἀλλαξιά μὲ τοὺς Τούρκους αἰχμαλώτους πού εἶχαν πιάσει στήν Τριπολιτσά. Ὁ πρίγκηπας μὲ γράμμα τοὺς ἀποκρινόταν:

«Φιλογενέστατοι Κύριοι Λάμπρε καὶ Ἰωαννοῦλη Νάκου.

Τὴν ἀπὸ 3 τοῦ παρόντος ἔλαβον ἐπιστολήν σας, εἰς τὴν ὁποίαν ὁμολογεῖτε ὡς φιλογενεῖς, πολλήν χαρὰν διὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπολιτζᾶς. Συγχαίρω καὶ ἐγὼ μὲ σᾶς, ὅτι διὰ τούτου ἔχομεν τὰ μέσα νά ἀπαλλάξωμεν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν θαρσάρων τὸν γηραιὸν πατέρα σας, ὄντες κύριοι τῶν τε χαρμεῖων καὶ τῶν ἄλλων, οἵτινες εἶναι εἰς τοὺς αὐτοῦ πασάδες δεκτὰ λύτρα τῶν αἰχμαλώτων ὁμογενῶν μας. Περὶ τούτου, οὐδὲ ἔπρεπε νά μᾶς παρακαλέσετε, γνωρίζοντες ὅτι ἀγωνιζόμεθα ὑπὲρ τῶν καλῶν πατριωτῶν, ὁποῖος εἶναι ὁ γηραιὸς πατὴρ σας, γενόμενος ὄφελος πολὺ εἰς τὴν πατρίδα καὶ εἰς τὸ γένος καὶ ἐσόμενος καὶ εἰς τὸ μετὰ ταῦτα. Μὴν ἀμφισβᾶλλετε λοιπόν, ὅτι πρῶτον ἀντάλλαγμα θέλει εἶναι ὁ γηραιὸς πατὴρ σας, τὸν ὁποῖον θέλομεν ἀποδώσει, σὺν Θεῷ, εἰς τὴν φιλόστοργον οἰκογένειάν του, ὡς εὐχέσθε καὶ παρακαλεῖτε. Ὑμεῖς δὲ μιμούμενοι τὴν τοῦ πατρὸς ἀρετὴν ἀγωνίζεσθε ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τοῦ γένους, φίλην ἀμοιβὴν τῆς ἀπολύτρωσως τοῦ πατρὸς σας. ἡμῖν καὶ τῇ πατρίδι.

Τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1821 Τριπολιτζᾶ

Ὁ πατριώτης

Δημήτριος Ὑψηλάντης

Πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου». ⁵

Οἱ Νακαῖοι μ' ἄλλο γράμμα τοῦ ξαναθύμισαν τὸν φυλακισμένο πατέρα τους καὶ ὁ πρίγκηπας τοὺς ξανάγραφε:

«Προσφιλέστατοί μοι,

Γράφων καὶ αὐθις πρὸς ὑμᾶς εἰς ἀπάντησιν τοῦ κατὰ τὴν 19 ὑμετέρου γράμματος, ἐπαναλαμβάνω τὰς αὐτὰς παραμυθίας καὶ τὴν αὐτὴν θεαχαιότητα περὶ τῆς προνοίας, τὴν ὁποίαν ἔχω διὰ τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ φιλότατου πατρὸς σας. Συναισθανόμενος τὴν δικαίαν λύπην σας καὶ ἐννοῶν τὴν εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις μεγίστην ὠφέλειαν τῶν πατρικῶν ἀρετῶν, ἐπεθύμουν νά ἦσαν ἐξ ἀρχῆς πρόχειρα ὅλα τὰ δυνατὰ μέσα διὰ νά ἐλευθερωθῇ αὐθημερόν. Ἀλλὰ χάρις τῷ Θεῷ, ὅτι καὶ τώρα ἔχομεν θεαχαιὰς ἐλπίδας τοῦ ποθομένου. Τὸ πρῶτιστον ὑποκείμενον τῶν συνθηκῶν, μὲ τὰς ὁποίας μέλλουν ἐντὸς ὀλίγου νά λάδωσι τὴν ἀπολύτρωσιν των τὰ χαρέμια, θέλει εἶσθαι ὁ

5. Γενικά Ἀρχεῖα Κράτους.

πατήρ σας. Ἐς εὐχόμεθα μόνον νὰ ὑγιαίνῃ ἐν τσοσούτω, διὰ νὰ λάβωμεν τε-
λείαν τὴν ἐκ τῆς ἐλευθερίας του χαράν.

Ἐκ Τριπολιτζᾶς

τὴν 19 Ὀκτωβρίου 1821

Ὁ Πατριώτης

Δημήτριος Ὑψηλάντης». ⁶

Ἐφτά μῆνες ἔμεινε δεσμώτης στὴ Λάρισα ὁ Νικολάκης Νάκος. Τὸ Μάρτη τοῦ 1822, τὸν λευτέρωσαν. Αὐτὸν καὶ τὴν οἰκογένεια τοῦ Μάρκου Μπότσαρη ποὺ τὴν κρατοῦσαν κι αὐτὴ ἀιχμάλωτη, τοὺς ἀνταλλάξαν μετὰ χαρέμια τοῦ Χουραϊτ ποὺ εἶχαν στὰ χέρια τους οἱ Ἕλληνες. ⁷

Τὸ Πάσχα ὁ γέρο Νάκος ἔφτασε στὴν οἰκογένειά του ποὺ θρισκόταν στὴν Κόρινθο. Οἱ Λειβαδίτες εἶχαν ξεμακρύνει ἀπ' τὴν καταστραμμένη πόλη τους κι εἶχαν σκορπίσει στὰ γύρω χωριά. Πιὸ πολλοὶ ἦταν συναγμένοι τότε στὸ Δίστομο.

Χάρηκαν οἱ πατριῶτες του σὰν τὸ μάθανε. Ἀπ' τοὺς παλιούς τους ἄρ-
χοντες κανένας δὲν ἦταν κοντά τους. Ὁ Λογοθέτης εἶχε βρεῖ καταφυγὴ στὸ
Γαλαξίδι κι ὁ Φίλωνας στὴ Ζάκυνθο. Στείλανε τότε στὸ Νάκο ἀπ' τὸ Δί-
στομο στίς 10 τοῦ Ἀπρίλη 1822, τὸ πιὸ κάτω γράμμα. Τὸ ὑπογράφανε εἰ-
κοσιδύο Λειβαδίτες, Διστομίτες καὶ μερικοὶ καλόγεροι τοῦ Ὁσίου Λουκά.

«Χριστὸς Ἀνέστη

Ἡ πατρὶς ὁμοφώνω φωνῇ χαίρει ἀκούσασα τὴν ἐλευθερίαν σας διὰ τῶν
κάτωθεν ταπεινῶν πατριωτῶν, κηρύττει, ὅτι τὸ ὅσον ἔχασε δὲν τὸ λογαριάζει
οὐδέν, καὶ δὲν δύναται νὰ παραβάλλῃ οὐδεμίαν ἄλλην μεγαλυτέραν χαράν
τῇ παρουσίᾳ, ἀφ' ὅσας δύναται νὰ χαροποιήσῃ τὴν ὑφήλιον. Τὴν λύπην ἦν
ἐδοκίμαζε διὰ τὴν στέρησίν σας, δὲν ἀναφέρει πλέον διὰ νὰ μὴν μολύνει
ταύτην τὴν χαροποιᾶν ἡμέραν ἀπὸ ψυχρότητας. Συγχαυρομένη οὖν τὴν εὐ-
γένειάν σας, συγχαίρει ἀσυγκρίτως τὸν ἑαυτὸν της ὅπου τὴν ἤξιωσε τὸ
θεῖον μὲ τσοσαύτας ὑπὲρ πατρίδος δεινοπαθείας νὰ σᾶς ἀπολαύσῃ κατὰ τὴν
πρὸς Θεὸν ζήτησίν της. Αὐτὴ ζητεῖ εἰς τὴν εὐγένειάν σας ἄλλον Φωκίονα,
περιμένουσα ἀνυπομόνως νὰ τὴν περιθάλλῃτε ὅσον τάχιστα καὶ μὲ παρου-
σίαν σας καὶ νὰ τὴν προικίζητε τοῦ λοιποῦ μὲ συμβουλᾶς σας, διὰ τὰς ὁποίας
τὴν ὠφέλησε καὶ θέλει ὠφελῆσει. Μὴν καταδεχθῆτε λοιπὸν νὰ τὴν ἐγκα-
ταλείψητε ἐγκαταλελειμμένην καὶ παραπονομένην διότι σᾶς ζητεῖ ἀνυπερ-
θέτως. Σᾶς προσκυνούμεν μὲ τὸ προσῆκον σέβας καὶ μένομεν». ⁸

6. Γενικά Ἀρχεῖα Κράτους.

7. Κασομούλης, Α' σελ. 226.

8. Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη. Ἀρχεῖον Φιλήμονος ἀριθ. 7135.

Ἐνας μῆνας πέρασε κι ὁ Νάκος ἀκόμα δὲν εἶχε φανεῖ στὴν ἐπαρχία του. Αὐτὸ ἀνάγκασε τοὺς «ἐφόρους» τῆς Λειβαδίας νὰ τοῦ γράφουν ἄλλο γράμμα σταλμένο κι αὐτὸ ἀπ' τὸ Δίστομο στίς 18 Μαΐου 1822. Πρῶτος τὸ ὑπόγραφε ὁ γιὸς του Γιαννοῦλης.

«Ἡ φήμη τῆς τελείας σας ἐλευθερίας διασκέδασε σήμερον τὴν κατακαλύπτουσαν ἡμᾶς λύπην τῆς αἰχμαλωσίας σας, διὸ ἀποδίδοντες πρῶτον ἀνηκούσας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας σας πρὸς τὸν Θεὸν εὐχάς, ἀναφέρομεν τὴν κοινὴν χαρὰν τῆς πατρίδος πρὸς τὴν οἰκογένειάν σας. Χαίρει λοιπὸν ἅπασα ἡ πατρὶς ἀπολαμβάνουσα τὸν Ἄριστον Πατριώτην της, χαίρει καὶ ἅπασα ἡ οἰκογένειά σας ἀπολαμβάνουσα τὸν ἀγαθὸν προστάτην της, συγχαίρομεν δὲ καὶ ἡμᾶς ἀπολαμβάνοντες τὸν νομοθετήσοντα καὶ συμβουλευέσοντα, τὰ κοινωφελῆ τῆς πατρίδος συμφέροντα, ὑποσχόμεθα δὲ καὶ τὴν αἰσίαν ἀνοδὸν σας εἰς τὴν πατρίδα, ὅπου θέλωμεν δώσει καὶ τὰς προσωπικὰς χρεωστουμένας ἡμῶν περιπτώξεις. Ἐρωσθε».⁹

Δὲν ἦταν τυχερὸ ὁ μεγάλος ἄρχοντας νὰ ξαναδεῖ τὸν τόπο του. Τὰ γεράματά του δὲν ἄντεξαν στὰ τόσα κακοπαθήματα τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τῆς φυλακῆς. Λίγο καιρὸ ὕστερα ἀπ' τὸν ἐρχομὸ του πέθανε στὴν Κόρινθο. Ἔτσι δὲν πρόκανε νὰ δεῖ ὀλοκληρωμένο τὸ ἔργο του καὶ νὰ χαρεῖ τὴν ἀνάστασι τῶ ἐθνους του.

Τὴν ἐθνικὴ δρᾶση τοῦ Νικολάκη Νάκου, θὰ συνεχίσουν τὰ παιδιά του στὸν πολιτικὸ τομέα.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ ΝΑΚΟΣ

Ὁ Γιαννοῦλης Νάκος γεννήθηκε στὴ Λειβαδιά στὰ 1788. Στὰ 1813 παντρεύτηκε τὴν πρωτότοκὴ κόρη τοῦ Λογοθέτη, τὴν Ἄννα. Πέθανε ἡ Ἄννα στὴ Λειβαδιά στίς 21 Ἰουνίου 1843.¹⁰ Ἀπόχτησαν τρεῖς γιούς, τὸ Δημήτρη, τὸ Στάμο καὶ τὸ Νίκο.

Τὸ Μάρτη τοῦ 1820, ὁ Γιαννοῦλης ἔγινε Φιλικὸς μὲ βαθμὸ τοῦ «ἱερέα» ὅπως ἀναφέρει τὸ «ἐφοδιαστικὸ» του ποὺ σώθηκε γραμμμένο κρυπτογραφικὰ. Τὸ ἀντιγράψω σὲ μετάφραση.

«Εἰς τὸ ὄνομα τῆς μελλούσης σωτηρίας. Καθιερώνω ἱερέα Φιλικὸν καὶ ἀφιερώνω εἰς τὴν ἀγάπην τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῶν μεγάλων ἱερέων τῶν Ἐλευσινίων τὸν συμπολίτην Ἰωάννην Νάκον ἀπὸ χώραν Λειβαδιά ἐτῶν τριάντα δύο, ἐπάγγελμα κατζίλιέρην, εἰς τὸ κριτήριον ὡς θερμὸν ὑπερασπιστὴν τῆς εὐδαιμονίας τῆς Πατρίδος κατηχηθέντα

9. Ἐθνικὴ Βιβλ. Ἄρχεια Φιλῆμονος ἀριθ. 7157.

10. Ἐφημ. Φήμη, 3 Ἰουλίου 1843.

καί όρκισθέντα παρ' έμοϋ. Ε. Λειβαδιά εις τούς 21 του Φιλικου Μαρτίου 1820».¹¹

Έπειδή ήταν αρκετά μορφωμένοι, προεπαναστατικά ήταν γραμματέας (κατζιλιέρης). Για την πολιτική του δραστηριότητα δεν έχουμε πολλές πληροφορίες γιατί πέθανε στα 1830.

Για το χαρακτήρα του μάς δίνει μερικές πληροφορίες ο φιλέλληνας 'Αμερικανός Χάου. Γράφει αυτά τα περίεργα: «Ο Γιαννούλης Νάκος, Λειβαδίτης, ήταν ένας ακίνδυνος ράθυμος άνθρωπος που όταν ξυπνούσε απ' τη νάρκη του, δεν έτρεμε κανένα άλλο κακό στη γη όσο τη γκρίνια της γυναίκας του... Πιστευόταν ότι ο Κολοκοτρώνης έχασε τη δύναμή του με την έκλογη αυτών των ανθρώπων στην Κυβερνητική Έπιτροπή. Ο Κολοκοτρώνης όμως έπιδροσε στον ένα απ' αυτούς. Γιατί όρμήνευε το Μεταξά και κείνος με τη σειρά του, τη γυναίκα του Νάκου ("Αννα) που κυβερνούσε τον άντρα της...».¹²

Φαίνεται πως ο Γιαννούλης ήταν ήρεμος τύπος με αδύνατο χαρακτήρα. Το αντίθετο με το δυναμικό αδερφό του Λάμπρο.

Κατά την Έπανάσταση έγινε πληρεξούσιος της Λειβαδιάς στην Έθνική Συνέλευση της Τροιζήνας.

Στα 1826 τον βρίσκουμε έναν απ' τα τρία μέλη της «διευθυνούσης τής της 'Ανατολικής Έλλάδος τριμελούς έπιτροπής». Τ' άλλα δυο μέλη ήταν ο Χαρ. Παπαπολίτης κι ο Σ. Σεραφείμ. Σκοπός της έπιτροπής ήταν να συνάξουν τις έθνικές προσόδους για τη συντήρηση του στρατού.

Τον 'Απρίλη του 1827, σχηματίστηκε μια μεταδατική κυβέρνηση ως να φτάσει ο Καποδίστριας στην Έλλάδα. Της δώσανε το όνομα «άντικυβερνητική έπιτροπή». Μέλη ήταν τρία: Ο Γιώργ. Μαυρομιχάλης, ο Γιαν. Μιλαιτής κι ο Γιαννούλης Νάκος. Διαλέξανε αυτούς τούς τρεις γιατί δεν είχαν προσωπικές φιλοδοξίες και βρίσκονταν μακριά απ' τις αντιμαχόμενες πολιτικές μερίδες.

Ο Κασομούλης γράφει πως έπειδή το Γιαννούλη δεν τον είχαν άξιο για τέτοια θέση, θύμωσε ο Καραϊσκάκης κι οι Ρουμελιώτες αγωνιστές που ήταν κοντά του. Τους κακοφάνηκε τόσο, που θέλανε να διαλύσουν το στρατόπεδο στο Φάληρο.¹³

Το Φεβρουάριο του 1829, τον κάνουν «μέλος του Πανελληνίου» και το

11. Το χαρτί βρισκόταν στα χέρια του πολιτικού Λουκά Νάκου. Στα 1902 ζήτησε και πήρε βλα τα χαρτιά που είχαν υποβληθεί στην «Έξεταστική Έπιτροπή 'Αγώνος» τα σχετικά με το Γιαννούλη Νάκο. Στην Έθνική Βιβλιοθήκη 'Ιστορικό 'Αρχειο υπάρχει ή απόδειξη παραλαβής απ' το Α. Νάκο.

12. Howe S. An Historical Sketch N. York 1828 σελ. 405. Σχετικά με τις σχέσεις του Α. Μεταξά και της 'Αννας Νάκου, γράφει ο Κασομούλης. Στρατιωτικά 'Ενθυμήματα, Β' σελ. 474.

13. Κασομούλης, Β' σελ. 474.

Σεπτέμβρη τοῦ ἴδιου χρόνου, διορίζεται ἀπ' τὸν Καποδίστρια γερουσιαστής. Δέκα μῆνες ὁμως χάρηκε τὸ καινούργιο του ἀξίωμα.

Τὴν νύχτα στὶς 5 Ἰουνίου 1830, ὁ Γιαννούλης Νάκος πέθανε στ' Ἀνάπλι, σὲ ἡλικία σαρανταδύο χρόνων, ἀπὸ «φλογιστικὴν ἀσθένειαν» (φλεγμονή). Τὴν ἄλλη μέρα ἔγινε ἡ κηδεία του μὲ τιμὲς ἀπ' τὴ Μητρόπολη τοῦ Ἀναπλίου. Παραδρέθηκε ὁ ἴδιος ὁ Καποδίστριας μὲ τοὺς ὑπουργοὺς του κι ἕλη ἢ Γερουσία. Ὁ Γραμματέας τῆς Γερουσίας, ποιητῆς Π. Σούτσος, ἀποχαιρέτησέ τὸ νεκρὸ λίγο πρὶν τὸν θάψουν. Εἶπε κοντὰ στ' ἄλλα:

«...Ἐξήσας ἡσύχως τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ δικαίου χριστιανοῦ τὸν βίον. Τῆς νίκης αἱ δάφναι δὲν στεφανώνουν τὸ μέτωπόν σου. Ἡ λαμπὰς τῆς σοφίας σ' ἐφώτισεν εἰς τὴν διάκρισιν μόνον τῶν ἱερῶν χρεῶν σου. Ποῦ τοῦ πανηγυριστοῦ ὁ λόγος θέλει ἐπιστηριχθεῖ; Ποῦ! Εἰς τὴν καλοκαγαθίαν σου. Ἀνθρωπος ἄξιος γὰρ ζῆς διὰ τὴν χριστιανικὴν ἀγαθότητά σου, Ἰωαννούλη Νάκε, ἀπέθανες ἔχων καὶ τὴν θεοαιότητα τῆς προσεγγιζούσης εὐτυχίας τῶν συμπολιτῶν σου, ἔκλεισες τοὺς ὀφθαλμούς σου, ἀφοῦ εἶδον τὸ λυκαυγὲς τῆς ἀναγεννήσεως τῆς πατρίδος σου, ὑπὲρ τῆς ὁποίας καὶ σὺ ἐδεινοπάθησας. Καὶ τελειώνει ὁ ποιητῆς: «Θέλει ἀνατεῖλει εὐτυχίας ἡμέρα, καθ' ἣν θέλομεν ἰδεῖ πόλεις ἀντὶ ἐρειπίων, κοιλάδας ἀνθούσας ἀντὶ ἀγρίων βάλτων καὶ πεδιάδας αἰτοῦ ἀντὶ ξηρᾶς ἐρήμου. Εἰς μίαν τούτων, εἰς τὴν καρποφόρον καὶ μακαριάν γῆν Βοιωτίας, θέλει τοῦ τάφου σου ὑψωθῆ ἡ πέτρα ὅπου ἡ φιλία θέλει φέρει τὰ δάκρυά της καὶ ἡ πατρὶς τὴν εὐγνωμοσύνην της».¹⁴

ΛΑΜΠΡΟΣ ΝΑΚΟΣ

Ὁ Λάμπρος, ἦταν ὁ τρίτος γιὸς τοῦ Νάκου μὰ κι ὁ πιὸ δυναμικὸς. Τὸν βάπτισαν μὲ τ' ὄνομα Λάμπρος γι' ἀνάμνηση τοῦ θεοῦ του θαλασσαίτου Λάμπρου Κατσώνη. Ἦταν γραμματισμένος καὶ μιλοῦσε ξένες γλῶσσες.

Ἀπὸ τὰ χρόνια ἀκόμα τῆς τουρκοκρατίας ἔδειξε τὴ δραστηριότητά του. Γιὰ τοῦτο κι ὁ Ἀλῆ πασᾶς, στὶς ἀρχὲς τοῦ 1818, τὸν διόρισε «κεκίλη» ἐκπρόσωπό του στὴ Χώρα τῆς Λειβαδείας, μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ συνάξει στὰ «σκαλώματα» (λιμάνια) τῆς περιοχῆς τοὺς τελωνειακοὺς προσόδους. Ὁ διορισμὸς του αὐτὸς σώθηκε καὶ τὸν ἀντιγράφω:

«Ἐγὼ ὁ Βεζίρ Ἀλήπασας,

ἐδιώρισα κεκίλη μου τὸν ἐδικόν μου Λάμπρον Νάκον εἰς ὅλα τὰ σκαλώματα τοῦ μουκατᾶ (ἐπαρχίας) Λεβαδείας, Ἀσπρα Σπίτια, Χώστια, καὶ Κακόσι, Κάλαμον, Ξηροχώρι καὶ ἕθεν ἄλλοῦ εἶναι σκάλωμα Λεβαδείας ἀπὸ Ἀην

14. Γενική Ἐφημερίς Αἴγινα 14 Ἰουνίου 1830.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΝΑΚΟΣ

Μαρτίου χιλίους δεκακοσίους δεκαοκτώ, διὰ τὰ μὲν μου συνάξη τὸ συνηθισμένον ντάτζιον (τελωνειακὸς φόρος) ἀπὸ τὰ εἶδη ὅπου ἐμβαρκαρόνται εἰς τὴν θάλασσαν καὶ κανένας μῆτε μικρὸς, μῆτε μεγάλος δὲν ἔχει ἴζνι (ἄδεια) νὰ ἐμβαρκαρή τίποτε χωρὶς τεσκερὲν (διαταγή) τοῦ ἐδικοῦ μου Λάμπρου, καὶ ὅποιος παρακούσῃ τὴν προσταγὴν μου καὶ φερθῇ ἀλλοιωτικά νὰ ἠξεύρῃ ὅτι τζεβάπι (ἀπάντησις) δὲν ἔχει νὰ μοῦ δώσῃ. Εἶναι εἰς χρέος ὁ Λάμπρος νὰ ἐάλῃ πιστοὺς ἀνθρώπους του εἰς ὅλα τὰ σκαλώματα καὶ ὅτι σὺναξις γένῃ, μὲ παστρικά δεφτέρια, τὰ ἄσπρα νὰ τὰ ἐμβάσῃ εἰς τὸν χασνέν μου (θησαυρὸν) χωρὶς νὰ μοῦ γίνῃ τὸ παραμικρὸν νοξαλίκι (ἔλλειμμα). *Ὅχι ἄλλο.

1818 Φεβρουαρίου 25 Πρέβεζα

(Τ.Σ. Ἐλῆ πασσᾶς)». ¹⁵

Στὰ 1819 πού θρυσκόταν στὰ Γιάννενα κατηχήθηκε στὴ Φιλικὴ Ἑταιρεία.

Παντρεύθηκε ὁ Λάμπρος τὴ Μαρία, πού τὸ οἰκογενειακό της ὄνομα δὲ μᾶς εἶναι γνωστό. Ἀπόκτησε τὸ μοναχογιό του Ὀδυσσεά καὶ τρεῖς κόρες: Τὴν Κατερίνη, γυναῖκα ὕστερα τοῦ Δημήτρη Καλλιφρονᾶ. Τὴ Βενετσάνα πού μαθήτεψε στὸ σχολεῖο τοῦ «Παρθενῶνος» κατὰ τὸ 1825 στὴν Ἀθήνα ¹⁶ καὶ ἄγνωστο τί ἀπόγινε, καὶ τὴν Ἐλισάβετ γυναῖκα ὕστερα τοῦ ἀγωνιστῆ Γεωργιάκη Βάγια. Ἡ Ἐλισάβετ πέθανε φυματικὴ στὶς 20 τοῦ Γενάρη στὰ 1874 καὶ ἐφημερίδα τοῦ καιροῦ γράφει γι' αὐτή: «Ἀπεβίωσε ἡ ἐν τῷ πλοῦτῳ γεννηθεῖσα καὶ ἀνατραφεῖσα, σχεδὸν πέντης, ἐκ μικρᾶς ἀποζῶσα συντάξεως». ¹⁷

Στὶς παραμονές τοῦ Εσσηκωμοῦ, εἶδαμε τὸ Λάμπρο νὰ ἔρχεται σ' ἀντίθεση μὲ τὸν πατέρα του καὶ νὰ πηγαίνει μὲ τὸ μέρος τῶν ἄλλων. Δὲ δίστασε ν' ἀκολουθήσῃ τὸ Μπούργο σὰν μαχητής. Τὸ ἴδιο καὶ τὸ 1822 κοντὸ στὸν Ὑψηλάντη, ὅταν ἔφτασε στὴ Ρούμελη. Γι' αὐτὸ ὁ πρίγκηπας τοῦ ἔδωσε τὴν πιὸ κάτω βεβαίωσι.

«Ὁ εὐγενέστατος Κύριος Λάμπρος Νάκου ἐκ Λεβαδείας, αἰσθήματα εὐγενῆ τρέφον καὶ ζῆλον ἐνθερμον πνέων ὑπὲρ πατρίδος, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς του ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς ἀνορθώσεως αὐτῆς ἱεροῦ ἀγῶνος ἐδείχθη πρόθυμος καὶ πιστὸς συναγωνιστής.

Ἀπὸ τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀφίξεώς μου ἐγνώσθη μοι πατριώτης ὑπέρμαχος τῶν ἐθνικῶν τῆς πατρίδος δικαιωμάτων, καθὼς ἐν γένει καὶ ὅλη ἡ εὐγενῆς αὐτοῦ οἰκογένεια. Αὐτὴ ζῶσα ἐν εὐδαιμονίᾳ διὰ τὴν ὑπὲρ τὰς πεντακοσίας χιλιάδας γροσίων συγκειμένην περιουσίαν της, εἰς τὴν ἱεράν σάλ-

15. Λάμπας. Χώρα Λεβαδείας, σελ. 107.

16. Σουρμελῆς, σελ. 127.

17. Ἐφημ. Αἰὼν 24 Ἰανουαρίου 1874.

πιγγα τῆς ἐλευθερίας ἐπρόκρινεν ἀθόρμητος τὴν ὀλικὴν θυσίαν αὐτῆς πρὸς ἀπώθησιν τοῦ ἀσιατικοῦ ζυγοῦ καὶ ἀνάστασιν τῆς πατρίδος. "Ὅθεν καὶ ὄπλα ἀνήγειρε καὶ ἐπέμεινε ἀντιπολεμῶσα, ἐνθαρρύνουσα τοὺς λοιποὺς ἐπὶ τῆς πολιορκίας τοῦ περιτειχίσματος τῆς πόλεως Λεβαδείας ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ θυσιάζουσα τὴν περιουσίαν τῆς. "Ἔως οὗ ἡ ἄκρα ἐπιμονὴ καὶ αὐτὴν διεσκόρπισεν εἰς κατάστασιν δυστυχῆ καὶ τὸν εὐγενῆ Νικόλαον Νάκον (πατέρα αὐτοῦ) παρέδωκεν αἰχμάλωτον εἰς τὴν θηριωδίαν τῶν βαρβάρων ὀθωμανῶν, ὡς τοῖς πᾶσι γνωστόν. Ἐσχάτως δὲ καθ' ἑλγὴν τὴν διάρκειαν τῆς εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ρούμελην ἐκστρατείας μου συνηγωνίσθη βοηθῶν εἰς τὰς χρεῖας τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου.

Εἰς ἔνδειξιν λοιπὸν τῶν εὐγενῶν καὶ γενναίων φρονημάτων του, τὰς ὑπὲρ πατρίδος τσαυτάς θυσίας τῆς οἰκογενείας του καὶ τῶν ἄλλων πιστῶν καὶ σταθερῶν ἐκδουλεύσεων αὐτοῦ δίδεται παρ' ἐμοῦ τὸ παρὸν ἐνυπόγραφον καὶ ἐνσφράγιστον ἀποδεικτικὸν εἰς αὐτόν.

Ἐν Διστόμῳ τῇ 24 Μαΐου 1822

Δημήτριος Ὑψηλάντης Πρόεδρος». ¹⁸

Αὐτὴ εἶναι ἡ μαχητικὴ δράσις τοῦ Λάμπρου Νάκου. Ἄς δοῦμε τὴν πολιτικὴν του.

"Ὅταν ἔγινε ὁ Ἄρειος Πάγος, σὺν Κυβέρνησιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος μὲ ἔδρα τὰ Σάλωνα, τὸν διορίσανε παραστάτη πρὸς μὰζι μ' ἄλλους ἀντιπροσώπευε τὴν περιοχὴν τὴν Ἀ' Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τῆς Ἐπιδαύρου.

Στις 15 τοῦ Γενάρη σὰ 1822 διορίστηκαν ὀχτὼ μίνιστροι (ὀπουργοί). Αὐτὸς ἔγινε ὀπουργὸς τῆς ἀστυνομίας. Μὰ σ' ἕξην μῆνες παρατάει τὸ ἀξιωματὸν τοῦτο γὰ ν' ἀκολουθήσει τὸν Ὑψηλάντη σὴν ἐκστρατεία του σὴν Ρούμελην.

Γιὰ ἕνα ἀρκετὸ διάστημα ἔμεινε χωρὶς θέσιν καὶ οἰκονομικὰ φαίνεται ὅτι ὑπόφερε. Αὐτὸ ἔκανε τὸ Γκούρα νὰ στείλει σὴν Κυβέρνησιν τὸ πρὸ κάτω γράμμα του:

«Σεβαστὴ Διοίκησις

Ἡ Ναυτικὴ φαμίλια εἶναι ἡ πλέον εὐγενεστάτη τῆς Ρούμελης, ἡ ὁποία καὶ ἀπεφάσισεν τόσον δόξας, τόσην δόξαν καὶ τόσα καλὰ ὀποῦ εἶχεν διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ σήμερις δλέπομεν ὀποῦ ἡ Σ. Διοίκησις οἰκονομεῖ καὶ κοιτάζει ἄλλους ὀποῦ δὲν ἔχασαν τίποτις, μάλιστα ἐκέρδισαν εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν καὶ ἠμποροῦν νὰ ζήσουν καὶ μὲ ἄλλον τρόπον καὶ τὸν κύριον Λάμπρον Νάκον δὲν εἶναι δίκαιον νὰ τὸν ἀφίγη νὰ δυστυχῆ καὶ νὰ

18. Γενικά Ἀρχεῖα Κράτους.

υπερῆται τὰ ἀναγκαῖα τῆς οἰκονομίας του τὸ ὅποιον αὐτὸ φέρει καὶ εἰς ὄλους ἡμᾶς τοὺς Ρουμελιώτας ἐντροπὴν νὰ καταφρονῆται μία τέτοια φαμίλια ὅπου ἐθυσίασεν καὶ πρᾶγμα καὶ ζωὴν διὰ τὴν ἐλευθερίαν μας. Διὰ τοῦτο λαμβάνω καὶ ἐγὼ τὸ θάρρος καὶ παρακαλῶ τὴν Σ. Διοίκησιν ὅπου νὰ δάλλῃ εἰς κανένα ὑπουργεῖον τὸν κύριον Λάμπρον Νάκον ἀνάλογον τοῦ ὑποκειμένου του, διὰ νὰ οἰκονομήσῃ τὸ σπίτι του καὶ δίδει εὐχαρίστησιν καὶ ἡμᾶς τῶν Ρουμελιωτῶν. Μένω μ' ὄλον τὸ ἀνῆκον σέβας.

Τῆ 29 Ἰουλίου 1825

Ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοπέδου Σαλῶνου.

ἌΟ πατριώτης Ἰω. Γκούρας.¹⁹

Ἄγνωστο ἂν ὁ Γκούρας κατάφερε τίποτα μὲ τὸ πιὸ πάνω γράμμα του. Στὴ Συνέλευση ἄμως τῆς Τροιζήνας ὁ Νάκος παραδρέθηκε ἀντιπρόσωπος τῆς πατρίδας του καὶ ἔγινε ἀντιπρόεδρος. Στὰ 1828 ὁ Καποδίστριας τοῦ ἀνάθεσε, ὅπως καὶ σ' ἄλλους τρεῖς Ρουμελιώτες νὰ πάει στὴ Ρούμελη γιὰ «νὰ προφυλαχθῶσιν αἱ ἐπαρχίαι ἀπὸ τὰς ἀταξίας καὶ καταχρήσεις τῶν στρατιωτικῶν» καὶ νὰ παρακολουθεῖ τὴ σύνθεσιν τῆς τοπικῆς διοικήσεως τῆς περιοχῆς.²⁰ Καὶ τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1831, τὸν συναντᾶμε ἀντιπρόεδρος (πρόεδρος Δ. Τσαμαδῶς) στὴ Συνέλευση Ἄργους.

Ἔστερα ἀπ' τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀποτραβήχτηκε στὴ Λειβαδιά.

ἌΟ βασιλιάς Ὁθωνας ποὺ θέλησε νὰ τὸν τιμῆσει, γιὰ τὰ ὅσα πρόσφερε στὴν Ἐπανάστασιν, στὰ 1838 τὸν ἔκανε «ἱππότη τοῦ Χρυσοῦ Σταυροῦ τοῦ Τάγματος τοῦ Σωτῆρος».²¹ Μὰ τὰ παράσημα εἶναι μονάχα γιὰ τίς τελετές... Γιὰ νὰ ζῆσει τὴν οἰκογένειά του καὶ νὰ ἔχει κάποιο εἰσόδημα ἔγινε Δήμαρχος Λειβαδιᾶς.

Στὸ μεταξὺ ἡ Κυβέρνηση εἶχε δώσει σὲ διαφόρους προσοδοφόρα ἀξιώματα. Γι' αὐτὸ κάποια ἐφημερίδα τότε ἔγραψε: «Ἡ κοινὴ γνώμη ἐξεφράσθη ἤδη καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν σκληρῶς περιφρονηθέντα μέχρι τοῦδε Λάμπρον Νάκον, τὸ μόνον λείψανον τῆς τσαῦτα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους μας θυσιασάσης Νακικῆς οἰκογενείας».²² Αὐτὸς ἄμως ἀξιοπρεπῆς, προτίμησε νὰ μένει στὴν πατρίδα του δήμαρχος, παρὰ νὰ προσπέσει παρακαλώντας γι' ἀνώτερη κρατικὴ θέσιν.

ἌΟ Ὁθωνας στὶς ἀρχές τοῦ 1843 τοῦ ἔδωσε μιὰ σύνταξιν ποὺ κράτησε καὶ τὸν ἄλλο χρόνο. Τοῦτο ἄμως ἔγινε «χωρὶς αὐτὸς νὰ ἔλθῃ ἐνταῦθα καὶ ἐνοχλήσῃ τὴν Κυβέρνησιν κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην ἐποχὴν».²³

19. Γενικὰ Ἄρχεῖα Κράτους.

20. Ἰπ' ἀριθ. 6501 - 2219/1828. Βρίσκεται στὸ ἀρχεῖο μου.

21. Ἐφημ. Κυβερνήσεως, 20 Μαΐου 1838.

22. Ἐφημ. Ταχύπτερος Φήμη, 3 Φεβρουαρίου 1840.

23. Ἐφημ. Ταχύπτερος Φήμη, 27 Μαΐου 1843.

Στό κίνημα τῆς 3ης Σεπτεμβρίου 1843, ἀρχηγός στή Λεϊβαδιά ἦταν ὁ στρατηγός Ἀντώνης Γιωργαντᾶς. Μόλις μαθεύτηκε στήν πόλη πῶς ὁ Ὅθωνας ἀναγκάστηκε νά ὑπογράψει τὸ σύνταγμα, ὁ Γιωργαντᾶς θέλησε νά τὸ ἐγκαινιάσει μὲ μιὰ... ἀντισυνταγματική του ἐνέργεια!... Ἐδίωξε ἀπὸ δήμαρχο Λεϊβαδιᾶς τὸν πολιτικό του ἀντίπαλο Λάμπρο Νάκο.

Ὁ δήμαρχος δὲ μπόρεσε ν' ἀντισταθεῖ στή δύναμη τοῦ στρατηγοῦ. Πρὶν ὅμως παραδώσει τὴν δημαρχία, ζήτησε ἀπ' τὸν Γιωργαντᾶ νά τοῦ δώσει ἓνα χαρτί πῶς τὸν ὑποχρέωσε νά φύγει γιατί στάθηκε ἀδιάφορος στό κίνημα. Ὁ Γιωργαντᾶς ἀσυλλόγιστα τοῦ τὸ ἔδωσε.

Ὁ Νάκος φτάνει στήν Ἀθήνα. Παρουσιάζεται στό βασιλεῖα κι ἀφοῦ διαμαρτυρεῖται γιὰ τὸν Γιωργαντᾶ, τοῦ δείχνει καὶ τὴν γραφτὴ καθαίρεση.

— Μὴν ἀδημονεῖς, αὐτοὶ ἔκαμαν τὸ σύνταγμα, ἀλλ' ἐσεῖς θὰ τὸ χαρῆτε, τοῦ ἀπαντάει ὁ βασιλεῖας πού δὲν εἶχε ἀκόμα ξεθυμᾶνει ὁ θυμὸς του...

Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1844 ὁ ὑπουργός παρουσίασε στό βασιλεῖα τὸν κατάλογο τῶν γεροϋσιαστῶν γιὰ νά ὑπογράψει τὸν διορισμὸ τους. Ὁ Ὅθωνας παραξενεμένος εἶδε πῶς στοὺς τριανταεξὶ γεροϋσιαστὲς δὲν ἀναφερόταν κάποιο ὄνομα.

— Προσθέσατε κύριε ὑπουργέ, τὸν ἐκ Λεϊβαδειᾶς Λάμπρον Νάκον, τοῦ λέει.

— Ἀδύνατον Μεγαλειότατε. Ὁ κατάλογος συνεπληρώθη ἀπὸ τὰ μᾶλλον ἐξέχοντα καὶ δικαιούμενα πρόσωπα.

Δὲν εἶπε τίποτα ὁ βασιλεῖας, μόνο γράφει μὲ τὸ χέρι του στήν ἀρχὴ τοῦ καταλόγου τῶν γεροϋσιαστῶν τ' ὄνομα τοῦ Νάκου κι ἀφοῦ σήνει τὸ τελευταῖο ὑπογράφει.

Ἔτσι ὁ Ὅθωνας ἔκανε γεροϋσιαστὴ τὸν Νάκο καὶ τοῦ ἔδωσε τὸ ἀξίωμα πού τοῦ ταίριαζε. Σὲ λίγες μέρες τὸν τίμησε καὶ μ' ἄλλο παράσημο, τὸ Σπαυρὸ τοῦ Ταξιάρχου.

Ὁ Λάμπρος σ' ὅλην τὴν ζωὴν ἔμεινε ἀπὸ τοὺς «ἀφοσιωμένους» τοῦ παλατιοῦ. Γιὰ τοῦτο ὁ Μακρυγιάννης γράφει: «Ὁ Λάμπρος Νάκος εἶναι πολὺ ἀγαπημένος στό βασιλεῖα καὶ τὸν συμβουλευε πάντοτε καὶ τοῦ λέει καὶ χαμπέρια».²⁴

Στὴ θέση αὐτὴ τοῦ γεροϋσιαστὴ ἔμεινε γιὰ πάντα.

Τὸ 1847 ὁ Νάκος δέχτηκε ἓνα δυνατὸ ψυχικὸ χτύπημα. Στις 14 τοῦ Φλεβάρη πέθανε ὁ γιός του Ὀδυσσεύς, εἴκοσι χρόνων. Ἦταν ἀρκετὰ μορφωμένος κι ὁ ἀθηναϊκὸς τύπος ἔγραφε: «Τῆς Νακικῆς οἰκογενείας, μιᾶς τῶν ἄλλοτε πλουσίων, ἰσχυρῶν καὶ πρωταθλητριῶν οἰκογενειῶν τῆς Ἑλλάδος, εἷς γόνος ὁ Ὀδυσσεύς, υἱὸς τοῦ γηραιοῦ γεροϋσιαστοῦ κ. Λάμπρου Νάκου, ἀφηρπάσθη ἐκ τοῦ μέσου ἡμῶν κατὰ τὴν ἀνηρωτέραν ἡλικίαν... Ὁ ὄρατος Ὀδυσσεύς παρεσκευάζεν ἑαυτὸν διὰ τῶν ἀκαμάτων περὶ τὴν παιδείαν κόπων

24. Μακρυγιάννης, Β' σελ. 406.

του, στοιχειόν αναγκαίον καί χρήσιμον εις τήν ἑλληνικὴν κοινωνίαν...»²⁵
κι ἄλλη: «Ἦτον τοῖς πᾶσι προσφιλὴς καὶ ἤδη προσδείκνυε τὸ λαμπρὸν μέλ-
λον του, τὸ ὁποῖον ἀνηλεῶς κατεθραύσθη ὑπὸ τῆς σκληρᾶς εἰμαρμένης...
Ἦτο πεπρωμένον νὰ θερισθῇ εἰς τὸ ἄθος τῆς νεότητος ὁ στίλπων οὗτος στά-
χυς τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας».²⁶

Τὴν παραμονὴ τῶν Φώτων, 5 τοῦ Γενάρη 1856 πέθανε ὁ Λάμπρος Νάκος.

Ὅπως γράφει κάποια ἔφημερίδα, τὰ τελευταῖα του ἦταν λίγο περίεργα:
«Ὁ Λάμπρος Νάκος εὐεργετικός τὸ κατὰ δύναμιν, φίλος εὐσταθῆς καὶ φιλο-
συγγενῆς εἰς ἄκρον, ἠθέλησε καὶ καθ' ἣν στιγμὴν ἀπέδωσε τὸ πνεῦμα ἐν
Κυρίῳ νὰ προξενήσῃ ὀλιγωτέραν θλίψιν εἰς τοὺς περιτριγυρίζοντας αὐτὸν
συγγενεῖς. Αἰσθανθεῖς τὴν ὥραν καθ' ἣν τὸ δρέπαγον τοῦ θανάτου τὸν ἀπέ-
σπα ἐκ τῆς οἰκογενείας του, ἐκαλύφθη ὀλίγον, ἵνα μὴ ἴδωσι, καὶ ἀπέπνευσεν
ἐν τῇ μεγαλητέρᾳ γαλήνῃ...».²⁷

Ἡ κηδεὶα του ἔγινε ἀνήμερα τὰ Φῶτα «προσελθόντων ὄλων τῶν συνα-
γωνιστῶν τοῦ μακαρίτου καὶ τῶν σημαντικωτέρων κατοίκων τῆς Πρωτευού-
σης» γράφει ἡ ἔφημερίδα Ἑβδομάδα, πού συνεχίζει: «Ὁ μακαρίτης διεκρί-
νετο διὰ τὸν πατριωτισμὸν του, τὴν αὐταπάρησίν του, τὸν πρὸς τὰ καλὰ
ζῆλον του καὶ τὴν ἀγαθότητα τῆς ψυχῆς του. Καταναλώσας τὴν μεγάλην οἰ-
κογενειακὴν περιουσίαν του κατὰ τὸν ἀγῶνα, ὁ μακαρίτης ἀπεβίωσε πένης».²⁸

Ἄλλη πάλι ἔγραψε: «Καὶ ἕτερον λείψανον καὶ ἐκ τῶν ἱερωτέρων μάλιστα
τοῦ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγῶνος παρεπέμφαμεν χθὲς εἰς τὸν τάφον,
τὸν ἀρχαιοπρεπῆ, ἐπιεικῆ καὶ γνήσιον τῆς πατρίδος τέκνον, τὸν γερουσια-
στὴν Λάμ. Νάκον, εὐπατρίδην Λεβαδείας. Τοῦ βίου τὸ πέλταχος διαπλέων δὴ
εἶχεν ὀδηγοὺς ἀστέρας ὁ σεβάσιμος οὗτος ἀνὴρ, τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγά-
πην καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν. Οὐδὲν ἔπραττεν ἀντιβαῖνον εἰς ταῦτα».²⁹

Μὲ τὸ Λάμπρο Νάκο, τελειώνει ἡ οἰκογένεια τῶν Νακαίων. Τὸ οἰκογε-
νειακὸ τους δέντρο μὲ τὸν καιρὸ ἀπλώνεται σ' ἀρκετὲς γενιές. Φτάνει ὡς
τὰ χρόνια μας. Πολιτικοί, στρατιωτικοί, ἀνώτατοι ὑπάλληλοι, ἐπιστήμονες,
ἔμποροι. Αὐτοὶ ὅμως δὲν ἔχουν τὴ θέση τους δωπέρα. Περιορίστηκα μονάχο
σ' ὅσους ἔχουν σχέση μὲ τὴν Ἐπανάσταση.

25. Ἐφημ. Αἰών, 26 Φεβρ. 1847.

26. Ἐφημ. Ἄθηνᾶ, 16 Φεβρ. 1847.

27. Ἐφημ. Ἑβδομάς, 21 Ἰανουαρ. 1856.

28. Ἐφημ. Ἑβδομάς, 8 Ἰανουαρ. 1856.

29. Ἐφημ. τῶν Φιλομαθῶν, 9 Ἰανουαρ. 1856.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΦΙΛΩΝΑΣ

Σε μιὰ ιστορική μελέτη πού δημοσιεύτηκε πρὶν λίγα χρόνια, ὁ Α. Τσελάλης, θγάζει τὸ συμπέρασμα πὼς ἡ οἰκογένεια Φίλωνα ξεκινάει ἀπ' τὸ Βυζάντιο.¹ Γενάρχης ὁ μεγάλος Δομέστιχος Ἀλέξιος Φίλος (1200). Ἄναφέρει τὸ πὼς οἱ Φίληδες φύγαν ἀπ' τὴν Πόλη, θρῆκαν καταφυγὴ στὸ Μοριά πού σκόρπισαν κεῖ μὲ τὸ ἐπίθετο Φίλος καὶ Φίλης. Καὶ τελειώνει μὲ τοῦτα: «Τέλος ἡ οἰκογένεια Φίλωνος τῆς Λειβαδιάς κατάγεται ἀπὸ τῆ Γκαράντζα (Μέλπεια στὴ Μεσσηνία). Ἔνα ἀπ' τὰ παιδιά τοῦ Δημητρίου Ἀλεξίου Φίλου, ὁ Φίλων Φίλωνος, κατώρθωσε μὲ τὴν ἐξυπνάδα του καὶ τὴν ἐργατικότητα του ν' ἀναδειχθῆ στὴ Λειβαδιά. Ὁ γιὸς του Ἰωάννης Φίλων τοῦ Φίλωνος (1775-1843) ἔγινε ἕνας ἀπ' τοὺς ἄρχοντες τῆς Λειβαδιάς...». Δὲ μᾶς λέει ὁ Τσελάλης γιατί ἄλλαξε στὴ Λειβαδιά τὸ ἐπίθετο Φίλης σὲ Φίλων; Κι ἀγγοεῖ ὅτι τὸν πατέρα του Γιάννη τὸν λέγαν Φίλωνα Ἰωάννου... Τὰ γραφόμενα τοῦ Τσελάλη ὑποχρεωτικά πρόταξα σὰν μιὰ ιστορική πληροφορία γιὰ μένα ἀπαράδεχτη...

Ὁ Γιάννης Φίλωνας γεννήθηκε στὴ Λειβαδιά κατὰ τὸ 1770 κι ἦταν γιὸς τοῦ προεστοῦ Φίλωνα Ἰωάννου. Ὅπως συνήθιζαν τότε, γιὰ ἐπίθετο κράτησε τὸ βαπτιστικὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του.

Ὅταν ὁ Φίλωνας Φίλωνα πέθανε στὰ 1811, ὁ Γιάννης πῆρε τὴ θέση τοῦ προεστοῦ πατέρα του κι ἔγινε ἕνας ἀπ' τοὺς τρεῖς ἄρχοντες τῆς Λειβαδιάς.

Ἦταν πλούσιος κτηματίας καὶ μορφωμένος. Ὁ πατέρας του τοῦ εἶχε στὸ σπίτι μόνιμο δάσκαλο τὸν καλόγερο τοῦ Ὁσίου Λουκά, Ἰωσήφ Κουτουμάνη ἀπ' τὸ Δίστομο.² Ὁ Γιάννης ἀπὸ εὐγνωμοσύνη ὕστερα, βοήθησε οἰκονομικά κι ἠθικά τὸν παλιό του δάσκαλο καὶ τὸν ἔστειλε νὰ σπουδάσει στὴν Πόλη καὶ στὶς Κυδωνίες (Ἀἶβαλη) πνευματικὸ κέντρο τότε τῶν καταδιωγμένων ραγιαδῶν. Ὑστερα ἀπ' τὴν Ἐπανάσταση ὁ Ἰωσήφ Κουτουμάνης, ἔκανε τὸ δάσκαλο στὴ Λειβαδιά καὶ τότε ἔγινε δεσπότης στὴν Ἀμφισσα κι ἀπόμεινε γνωστός μὲ τ' ὄνομα Ἰωσήφ Διστομίτης. Πέθανε στὴν Ἀμφισσα στὶς 28 τοῦ Ἀπρίλη στὰ 1855.³

Ἐξὸν ἀπ' τὴν ἐνέργειά του αὐτὴ γιὰ τὸν Ἰωσήφ Κουτουμάνη, ἔχουμε κι ἄλλη ἀπόδειξη γιὰ τὸ Γιάννη Φίλωνα πού φανερώνει τὴν πνευματικότητά

1. Τσελάλη Ἀγ., Πορεία μιᾶς βυζαντινῆς οἰκογενείας τοῦ Μοριά. Πελοποννησιακὴ Πρωτοχρονιά, 1964 σελ. 261 - 268.

2. Κρέμος, Β' σελ. 105.

3. Ἐφημ. Ἀθηνᾶ, 10 Μαΐου 1855.

του ανθρώπου. Γιατί στα 1814 πλήρωσε τούτος τὰ ἔξοδα νὰ τυπωθεῖ στὴν Πόλη μιὰ ἀκολουθία γιὰ τὸν "Όσιο Λουκά ὅπως ἀποδείχεται ἀπ' τὸν τίτλο τοῦ βιβλίου.

«Ἀσματικά ἀκολουθία τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Λουκά τοῦ ἐν τῷ Στηρίῳ τῆς Ἑλλάδος συντεθεῖσαι μὲν παρὰ ἀγωνύμου τινός, προσφωνηθεῖσαι δὲ τῷ εὐγενεστάτῳ ἄρχοντι κυρίῳ Ἰωάννῃ Φίλωνος τῷ ἐκ Λεβαδείας, ὅστις χάριν τῆς ἡς ἔχει πρὸς τὸν ἅγιον μεγάλης εὐλαθείας, καὶ διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, ἰδίοις ἀναλώμασι, τύποις αὐταὶ ἤδη ἐκδίδωσι, ἀδεία καὶ προτροπῇ τοῦ Παναγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου Κυρίλλου, ἐπιστασίᾳ δὲ τοῦ πανοσιωτάτου καὶ ἑλλογιμωτάτου διδασκάλου τε καὶ πρωτοσυγγέλου τοῦ Παναγίου Τάφου κυρίου Ἀνθίμου τοῦ Πελοποννησίου, τοῦ ἐξαρχικῶς τὰ τῆς Ἑλλάδος καταγῶγια περιδεύσαντος. Ἐν τῷ τοῦ πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως Τυπογραφείῳ, ἐν ἔτει 1814».⁴ Ἀσυνήθιστη χειρονομία σὲ κείνη τὴν ἐποχὴ!... Εἶχε γιὰ γραμματέα του, τὸν Ἀθηναῖο Διονύση Τριανταφύλλη. Στὸ μυστικὸ τῆς Φιλικῆς κατηγγήθηκε τὸ 1819 στὰ Γιάννενα ἂν κι εἶχε κατατοπισεῖ γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τῆς Ἐταιρείας λίγο καιρὸ πρὶν, πού θρέθηκε στὴν Πάτρα ἀπ' τὸν Ἀριστείδη Παπᾶ.⁵

Στὸν Ἀγῶνα μπῆκε ἐνεργὰ μ' ὅλες τὶς δυνάμεις του κι ἦταν στὴν «τριανδρία τῶν κονσόλων» Λειβαδιάς. Ψύχραιμος ἀντιμετώπιζε ὅλες τὶς ἀπανωτὲς συμφορὲς κατὰ τὴν διάρκειά του πολέμου. Τὸν εἶδαμε μὲ πόση καρτερικότητα ἔδινε κουράγιο στοὺς κλεισμένους τοῦ κάστρου Λειβαδιάς, λέγοντάς τους.

— Τοῦ ἀγᾶ τὸ καθοῦκι, ἦταν χειρότερο ἀπ' ὅλα τὰ τωρινὰ κακὰ καὶ πάθη μας.

«Ἐνδοξος, πλούσιος καὶ ἰσχυρὸς πρὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἀπεφάσισε πάντων τῶν ἀγαθῶν του τὴν ἀπώλειαν ὑπὲρ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς πατρίδος».⁶ Αὐτὸ ἐπιβεβαιώνεται ἀπ' τὸ πιὸ κάτω πιστοποιητικὸ τοῦ πρίγκηπα:

«Ὁ εὐγενέστατος Κύριος Ἰωάννης Φίλωνος ἐκ Λεβαδείας αἰσθημάτων τρέφων εὐγενῆ καὶ ἐλεύθερα εἰς τὸν παρόντα ἱερὸν ὑπὲρ πατρίδος Ἀγῶνα ἐδείχθη πρόθυμος καὶ πιστὸς συναγωνιστής. Ἡ φιλογένεια καὶ ἡ πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον ἔνθερος κλίσις τοῦ τὸν ἀπέδειξαν εἰς τὸ παρὸν στάδιον πατριώτην ὑπέρημαχον τῶν ἑλληνικῶν δικαιωμάτων. Αἱ θυσίαι τῆς περιουσίας του, τὴν ὁποίαν ἐδοκίμασεν ἐκ τῶν διαφόρων ἐχθρικῶν προσβολῶν, ἀριθμεῖται μέχρι τῶν ἑξακοσίων χιλιάδων γροσίων. Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν τῶν εὐγενῶν καὶ ὀρθῶν αἰσθημάτων του καὶ τῆς ὑπὲρ πατρίδος τσαυτῆς θυσίας, δίδεται:

4. Λάππα. Χώρα Λειβαδιάς, σελ. 13.

5. Φιλήμων, Α' σελ. 415.

6. Ἐφημ. «Ἀθηνα», 29 Μαΐου 1843.

τὸ παρὸν ἡμέτερον ἐνυπόγραφον καὶ ἐνσφραγισμένον ἀποδεικτικὸν εἰς αὐτόν.

Ἐν Διστόμῳ τὴν 15 Ἀπριλίου

1822
(Τ.Σ.)

Δημήτριος Ὑψηλάντης
πρόεδρος»⁷

Χρημάτισε μέλος τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ ὕστερα ἀντιπρόσωπος τῆς πατρίδας τοῦ στὴν Ἐθνοσυνέλευση Ἐπιδαύρου, Ἄστρους καὶ Προνοίας καὶ βουλευτῆς τῆς ἐπαρχίας του κατὰ διαφόρους περιόδους. Πάντα «ἐξεπλήρωσε τὰ καθήκοντά του ἀείποτε μὲ εὐσυνειδησίαν καὶ ἀφσώωσιν εἰς τὴν πατρίδα μέχρι τελείας τοῦ ἑαυτοῦ ἀπαρνήσεως».⁸

Μετὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Ὁθωνα οἱ Λειβαδίτες τὸν ἐκλέξαντε πρόεδρο τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου τους.

Στὸ τέλος τοῦ Ἀγῶνα ἦταν οἰκονομικὰ καταστρεμμένος μὲ καημένο τὸ ἀρχοντικό του. Χτίζει ἓνα καινούργιο μεγάλο σπίτι κοντὰ στὴν Ἐρκυνα, σὲ νεοκλασσικὸ ρυθμὸ πού τὴν ὥρα τὸ καταστήσανε ἀγνώριστο. Δὲν καταδέχτηκε οὔτε γιὰ μιὰ στιγμή νὰ προσπέσει στὴν Κυβέρνηση ζητώντας οἰκονομικὴ βοήθεια ἢ ἔστω καὶ μιὰ ἠθικὴ, γιὰ τίς τόσες του θυσίες στὴν Ἐπανάσταση. Στούς πατριώτες του πού δικαιολογημένα τὸν παρακινούσαν ν' ἀξιῶσει καὶ αὐτὸς κείνα πού δικαιούνταν, τοὺς ἀπαντοῦσε:

— Ζῶ εὐχαρίστως καὶ ἠσύχως εἰς τοὺς κόλπους τῆς οἰκογενείας μου. Ἰδὼν τὸ εὐτυχὲς τέλος τοῦ ἀγῶνος, δὲν ἔχω ἄλλο τί νὰ ἐπιθυμῶ. Στοχαζόμενος, ὅτι ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἰδιοκτησία μου θέλ' εἶσθαι ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν νόμων, ἐπαναπαύομαι καὶ δὲν εὐχομαι εἰμὴ τὴν ἐθνικὴν πρόδον καὶ εὐκλειαν καὶ τέλος τὴν κατάστασιν τῶν θεσμῶν μας, διὰ τῶν ὁποίων μόνον θέλουν ἀσφαλισθῆ τὰ καλά, τὰ ὅποια μὲ τόσα αἵματα, θυσίας καὶ ἰδρώτας ἀπεκτήσαμεν».⁹ Λόγια πού λιγιστοὶ τότε ξεστόμιζαν!

Ὅταν ὁ βασιλεὺς Ὁθωνας πέρασε ἀπ' τὴ Λειβαδίαν μὲ τὸ ἴδιο του τὸ χέρι κρέμασε στὸ στήθος τοῦ γέρο Φίλωνα τὸ χρυσὸ Σταυρὸ τοῦ Σωτήρα γιὰ τίς ἐθνικὲς του ὑπηρεσίες.

Πέθανε ὁ Φίλωνας ἀπὸ ἀποπληξία στὴ Λειβαδίαν, 11 ἡ ὥρα στίς 11 Μαΐου 1843.

«Εἰς τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο συμβεβηκὸς ὄλοι οἱ Λεβαδιεῖς ἐλυπήθησαν. λυπηνὴν μεγίστην, καθ' ὅσον ἐστερήθησαν ἐνὸς τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ ἀπὸ τῆς διασημοτέρας οἰκογενείας τῆς πατρίδος τῶν προκρίτων τοῦ τόπου των, ἀνδρα διακριθέντα ὄχι μόνον ἐπὶ τῆς Τουρκοκρατίας διὰ τῶν ὑπὲρ τῶν συμ-

7. Βρίσκεται στὴν κατοχὴ τοῦ πρεσβευτῆ κ. Φιλ. Φίλωνος, ἀπογόνου τῆς οἰκογενείας Φίλωνα.

8. Ἐφημ. Ἀθηνᾶ, 29 Μαΐου 1843.

9. Ἐφημ. Ἀθηνᾶ, 29 Μαΐου 1843.

φερόντων τῆς πατρίδος του Λεβαδείας ἀκαμάτων προσπαθειῶν του καὶ τῆς πρὸς τοὺς συμπατριώτας του προστασίας καὶ συνδρομῆς του, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸ 1811, ὅτε διαδεχθεὶς τὸν ἀποδιώσαντα ἀείμνηστον πατέρα του Φίλωνα Ἰωάννου, καὶ ἀναδειχθεὶς εἰς ἓκ τῶν προεστώτων τῆς ἐπαρχίας ὑπηρέτησεν ὡς τοιοῦτος αὐτὴν μέχρι τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως δέκα δλόκληρα ἔτη, ἀλλὰ καὶ κατὰ ταύτην ὡς λαβόντα ἐνεργητικὸν μέρος εἰς τὸν ἔνδοξον ἀγῶνα τῆς πατρίδος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεώς του. Ὁ Ἰωάννης Φίλωνος παρεκτός ὅτι δὲν ἐφείσθη τῆς λαμπρᾶς καταστάσεώς του, διακινδυνεύσας αὐτὴν ἐκουσίως καὶ θυσιάσας προθύμως μέρος αὐτῆς ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἠθικῆς ἐπιρροῆς του, τὴν ὁποίαν ἐξήσκει ἐπὶ τῶν συμπολιτῶν του, ὠφέλησε πολυειδῶς τὴν πατρίδα...».¹⁰

Ἡ κηδεὶα του ἔγινε στὴ Λεϊβαδιὰ τὴν ἄλλη μέρα, 12 Μαΐου, ἀπ' τὴν ἐκκλησιὰ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς «μὲ τὴν ἀνήκουσαν νεκρώσιμον παράταξιν» εἰς τὸν ναὸν δ' ὠμίλησεν ὁ κ. Λουκᾶς Νάκος λόγον κατάλληλον.¹¹

Καὶ κάποια νεκρολογία τελείωνε μ' αὐτὲς τὶς γραμμίς: «Οἱ συναγωνισταὶ σου, οἱ μετὰ σοῦ κακοπαθήσαντες καὶ κινδυνεύσαντες θὰ σέ μνημονεύσουν, ἢ δὲ ἱστορία μνημονεύσῃ τὰς ἐθνικὰς Συνελεύσεις, καὶ τὸ ἀντιπροσωπευτικὸν σύστημα, συμπεριλαμβάνει, ἔσο βέβαιος τὸ ὄνομά σου εἰς τὰς ὠραιότερας σελίδας τῆς, καὶ παραδίδει εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς τὰ μεγάλα ἔργα σου».¹²

Μὲ τὸ Γιάννη Φίλωνα κλείνω τοὺς ἄρχοντες τῆς Λεϊβαδείας.

ΦΙΛΩΝΑΣ ΦΙΛΩΝΑ

Ὁ Γιάννης Φίλωνας ἄφησε ἓνα γιό, τὸ Φίλωνα καὶ δυὸ κόρες, τὴ Ρωξάνη, καὶ τὴ Μαρία. Ἡ Ρωξάνη, ὅπως εἶδαμε εἶχε ἀρραβωνιαστῆ τὸ Θανάση Διάκο καὶ ὕστερα ἀπ' τὸν ἡρωϊκὸ του θάνατο παντρεύθηκε τὸν Ἀθηναῖο Σπύρο Ζαχαρίτσα. Τὴ Μαρία, τὴ βρίσκουμε μαθήτρια στὸ σχολεῖο «Παρθενῶν» στὴν Ἀθήνα τὸ 1825 καὶ ἀναφέρεται μὲ τὸ μαθητικὸ ἀξίωμα «γενικὸς ἐπιστάτης».¹³ Εἶναι ἄγνωστο τί ἀπόγινε.

Ὁ Φίλωνας Φίλωνας, γεννήθηκε στὴ Λεϊβαδιὰ στὰ 1813 καὶ τὸν ἔστειλε ὁ πατέρας του νὰ σπουδᾷσῃ στὴν Ἴόνιο Ἀκαδημία τοῦ Γκίλφορντ τῆς Κέρκυρας «ἐπιδειξάμενος φιλομάθειαν καὶ νοημοσύνην κατὰ τὸ διάστημα

10. Ἐφημ. Ταχύπτερος Φήμη, 24 Μαΐου 1843.

11. Ἐφημ. Ταχύπτερος Φήμη, 24 Μαΐου 1843.

12. Ἐφημ. Ἀθηνᾶ, 20 Μαΐου 1843.

13. Σουρμελής, σελ. 127.

ΦΙΛΩΝΑΣ ΦΙΛΩΝΑ

των σπουδών του». ¹⁴ Ύστερα ξακολούθησε νομικές σπουδές στην Πίζα και στο Παρίσι.

Στά 1837 παντρεύτηκε την κόρη του γερουσιαστή Παναγιωτάκη Λιδωρίκη και της Ρεγγίνας (Λογοθέτη), τή Χαρίκλεια. Δέν έζησε όμως για πολύ ή Χαρίκλεια. Ο Φίλωνας παντρεύτηκε για δεύτερη φορά την κόρη του Χαλκιδαίου μεγαλοκτηματία Κωστ. Καφετζόγλου, τήν Έλισάβετ. «Ο άληθής τύπος τής έναρέτου γυναικός, ής ό βίος παρίσταται έστία οικογενειακής γαλήνης, υπόδειγμα εξαιρέτου οικοδεσποίνης, συζύγου, μητρός, πηγγή συμπαθείας και εύγνωμοσύνης. Γυνή ώραία και καλλίστη τήν όψιν, άνεφάνη εκ τών έγκαυχημάτων τής κοινωνίας τών Άθηνών... Τό κάλλος τής μορφής ήμιλλάτο προς τό κάλλος τής ψυχής της». ¹⁵

Ύστερα άπ' τίς σπουδές του στην Εύρώπη ό Φίλωνας γύρισε στη Λειβαδιά και καταπαύστηκε μέ τήν παρακολούθηση τής καλλιέργειας τών κτημάτων του. Οι πατριώτες του, πού δέν μπορούσαν να προφέρουν τ' όνομά του, τόν εωνάζανε: «κυρ Φίλο».

Τό 1849 έγινε δήμαρχος στην πατρίδα του και για πολλές περιόδους βουλευτής Λειβαδιάς «έπί σειράν μακρών έτών ύπηρέτησεν ένθέρμως και τήν ιδίαν έπαρχίαν τής Λεβαδείας ής ό λαός πλειστάκις έν θριάμβω άπέστειλεν αυτόν άντιπρόσωπον». ¹⁶ Στά 1861 τόν κάνανε Πρόεδρο Βουλής ¹⁷ και στα 1869 ύπουργό Έκκλησιαστικών και Παιδείας, στην κυβέρνηση Ζαΐμη. Στά 1880 άποτραθήχτηκε πιά άπ' τήν πολιτική.

Τό άρχοντικό του στην όδόν Ξενοφώντος, γίνεται τό κέντρο πού συχνάζουν πολιτικοί, δημοσιογράφοι και λογοτέχνες. Έκει άκούνε κάθε τόσο τόν «ένάρετο γέροντα» να τούς ιστοράει τόσα και τόσα άγνωστα άπ' τήν πολιτική ζωή του τόπου και περιστατικά άπ' τήν Έλληνική Έπανάσταση.

Κείνοι πού τόν γνώρισαν, γράφουν για αυτόν: «Ίδιαιτέρως έπί τής βασιλείας του Όθωνος πολλές παρέσχε υπηρεσίας εις τό στόμμα, διά τής παιδείας και τής πεφωτισμένης γνώμης του, επίκουρος γενόμενος και συναρωγός έπί του βασιλέως τάς σκέψεις και μερίμνας. Τών αυτών τιμών ήξίωσεν άείποτε τόν Φίλωνα, και ό βασιλεύς Γεώργιος διαδλέπων έν τῷ προσώπῳ του πολυμαθοῦς και πεπειραμένου άνδρός σύμβουλον σοφόν και ειλικρινή». ¹⁸ Κι άλλος: «Ήτο εύγενέστατος ό κατά πάντα άξιοσέβαστος άνήρ, δίκαιος και νουεχής εκτιμητής τών περιστάσεων τής πατρίδος, γνωρίσας δέ άριστα έν του σύνεγγυς τά πρόσωπα του μεγάλου μας άγῶνος και παρακολουθήσας τάς

14. Νέα Έφημερίς, 11 Σεπτεμ. 1895.

15. Έμπερ. Ποικίλη Στοά, 1896 σελ. 403.

16. Έμπερ. Ποικίλη Στοά, 1896, σελ. 95.

17. Η Λειβαδιά τιμήθηκε κατά καιρούς μέ τέσσερες Λειβαδίτες Πρόεδρους τής Βουλής τών Έλλήνων. α) Α. Γιωργαντάς 1850 και 1874, β) Φίλωνας 1861, γ) Νικόλ. Μπουφίδης 1899, 1902, 1905, 1906 και δ) Δημήτρ. Παπασπύρου 1965.

18. Έφημερίς, 11 Σεπτεμβ. 1895.

περιπετειάς και τὰς πράξεις αὐτῶν ἦτο ταμείον ἀκένωτον και σοφὸν τῆς νεωτέρας ἱστορίας τῶν Ἑλλήνων. Μετὰ πόσης δὲ θέρμης και ἐνθουσιασμοῦ διηγεῖτο τὰ τῆς ἐπαναστάσεως, μόνον ὅσοι τὸν ἤκουσαν δύνανται νὰ μαρτυρήσωσιν. Ἐν κρισιμωτάταις περιστάσεσι τῆς πολιτείας ἢ γνώμη τοῦ Φίλωνος ἐζητεῖτο κατὰ προτίμησιν, πάντοτε δὲ αἱ συμβουλαὶ του ἦσαν εὐθύταται ἐκφερόμεναι μετὰ σκέψιν ἐμβριθῆ και μετ' αὐταπαρνησίας μοναδικῆς ἴσως ἐν τοῖς συγχρόνοις». ¹⁹

Πέθανε 82 χρόνων, στίς 10 Σεπτέμβριον 1895, ἀπὸ κεραυνόβλοιο ἀποπληξία, ὅπως και ὁ πατέρας του. Ἐφτά μῆνες πρίν, στίς 15 Φεβρουαρίου 1895 ²⁰ εἶχε πεθάνει ἡ γυναῖκα του Ἑλισάβετ.

Τὰ τῆς κηδείας του δανείζομαι ἀπὸ ἀθηναϊκῆ ἐφημερίδα: «Ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία ἐψάλη εἰς τὸν ναὸν τῆς Μητροπόλεως, ἐκεῖθεν δὲ ἡ νεκρικὴ πομπὴ ἐν πυκνῇ συρροῇ κόσμου, ἐνῶ διακρίναντο τὰ ἐκλεκτότερα μέλη τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας, ἐκ τῶν ὁποίων τὰς ταινίας τοῦ φερέτρου ἀνεῖχον οἱ κ.κ. Σουλτάνης, Πετμεζᾶς, Τ. Φιλήμων και Ἄλ. Βαρούχας, διηρθύθη εἰς τὴν τελευταίαν τοῦ νεκροῦ κατοικίαν. Ἐκεῖ ὁ ἱεροκέρυξ κ. Καθθαθᾶς ἀπεχαιρέτησε τὸν νεκρὸν δι' ὀλίγων». ²¹ Κι ἀπ' τῆς νεκρολογίας του ἀντιγράφω δύο μικρὰ ἀποσπάσματα χαρακτηριστικὰ γιὰ τὸν ἄνθρωπον: «Υπῆρξεν εἰς ἔγκριτος τύπος πολιτικῆς ἀρετῆς, ἄρχοντας τελείου, φιλελευθέρου, σώφρονος και εὐλικρινοῦς τῆς πατρίδος στρατιώτου, εἰς τῶν ἀγνωστέρων ἀντιπροσώπων θεμελιουργοῦ τάξεως ἀνδρῶν». ²² «Ὁ πλήρης δράσεως βίος τοῦ μεταστάντος ἀφ' ἡμῶν ἐναρέτου γέροντος πρόκειται ἀξιόζηλον παράδειγμα τοῖς νεωτέροις». ²³

Ὁ Φίλωνας ἄφησε ἕξι παιδιὰ πού διακρίθηκαν σ' ἀνώτερες θέσεις και μάλιστα στὸ διπλωματικὸ σῶμα, ὅπως και οἱ ἀπόγονοί τους. Κόρη του, ἀπ' τὸν πρῶτον του γάμον, ἦταν και ἡ Ρεγγίνα. Ἐμοιαζε στὴν ὁμορφίαν τῆς γιγαιᾶς τῆς Λογοθέτη πού εἶχε και τ' ὄνομά της. Κατὰ τὴν ἐξορίαν τῆς βασίλισσας Ἀμαλίας ἐγίνε κυρία τῶν τιμῶν και τὸ 1870 παντρεύτηκε τὸ βαρῶνον Βύρτζμπουργκ (Wurzburg). Ἡ Ρεγγίνα πέθανε τὸ 1916. ²⁴

Αὐτοὶ εἶναι οἱ τρεῖς ἄρχοντες.

Ἐπάρχουν ὅμως και μερικοὶ πού στὸν Ἀγῶνα δὲν εἶναι μονάχα μα-

19. Νέα Ἐφημερίς, 11 Σεπτεμβ. 1895.

20. Ἡμερ. Ποικίλη Στοά, 1896 σελ. 403.

21. Ἐφημερίς, 11 Σεπτεμβ. 1895.

22. Ἡμερ. Ποικίλη Στοά, 1896 σελ. 96.

23. Ἐφημερίς, 11 Σεπτεμβ. 1895.

24. Ὁ Θαν. Τομαρᾶς ἔκανε γι' αὐτὴν ὁμιλίαν (4 Δεκεμ. 1969) πού μέρος δημοσιεύτηκε στὴν ἐφημ. Νέα Πολιτεία. 10 Ἰανουαρ. 1970.

χητές, μὰ παραμένουν σὲ διοικητικὲς θέσεις ἢ ἐκπρόσωποι τοῦ λαοῦ, πρόσ-
στοί. Ἐὰ ὄνείματά τους θρίσκω σποραδικὰ νὰ ὑπογράψουν διάφορα χαρτιὰ τῆς
ἐποχῆς, χωρὶς ὅμως νὰ μπορῶ νὰ δώσω γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση τους πιδ
πολλά, γιὰτὶ δὲ σῶθηκαν στοιχεῖα.

Ἐναφέρω μερικοὺς: Ἐὸ Μανωλάκη Σπυρίδωνος ἢ Τζελεπῆ Μανωλά-
κη, ὅπως τὸν φώναζαν οἱ πατριῶτες του καὶ πιδ κάτω συναντᾶμε χιλίαρχο,
τὸ Γιώργο Λιανοσταφίδα, Κωνσταντῆ Κόκκίνο, Λεονάρδο Πασπάλη, Γιάν-
νη Σαλωνίτογλου, Α. Πασχάλη, Νικολάκη Μανούσκο, Ἐντρέα Ἐάνθη, τοὺς
Ἐραχωδίτες Γιωργάκη Σιδερεᾶ, Ἐναγνώστη Λαζαρηῖ κ.ᾶ.

Λειβαδιά 1861
Ἡ ἀγορά

D. Maillart

Ο Ι Α Γ Ω Ν Ι Σ Τ Ε Σ

ΠΕΣ μου ἔναν πόλεμο καὶ νὰ μὴν ἦταν Ρουμελιώτης μαγιά καὶ νὰ θάσπησες μιὰ θέση σ' ἓνα μέρος καὶ νὰ μὴν ἦταν Ρουμελιώτης, κ' ἐπὶ νὰ κέρδεσες νίκη; Κι ἂν δὲν ἦταν Ρουμελιώτης, ἔσκουζες κι ἐπαιρνες τὰ καταρράχια τὰ βουνά». ¹ Δὲν ξέρω γιατί, σὰν εἶναι νὰ γράψω γιὰ Ρουμελιώτες μαχητὲς στὸ Εἰκοσιένα, ἄθελα μοῦρχονται πάντα στὸ νοῦ τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ Μακρυγιάννη πού λέει στὸ Μοραίτη Φρατζῆ... Ἔτσι τώρα καὶ μὲ τοὺς Βοιωτοὺς ἀγωνιστὲς.

Ἡ Λειβαδιά στὴν ἀρχὴ τοῦ Εσσηκιωμοῦ καὶ στὰ χρόνια τῆς τουρκίας δὲν εἶχε ντόπιους πολεμικοὺς ἄντρες, ἰσάξιους μὲ τοὺς ἄρχοντες. Γι' αὐτὸ θασιζόταν σὲ ξένους, Διάκο κι Ἄγτροῦτσο.

Σὰν ξέσπασε ὁμοῦς ἡ Ἐπανάσταση, ὅλοι οἱ Λειβαδίτες ἄρπαξαν ὀλοπρό-

1. Μακρυγιάννης, Β' σελ. 342.

θυμοί τ' ἄρματα καὶ γίνανε παράτολμοι μαχητές. Μερικοί, ἀπ' τὶς πρώτες μέρες κιόλας πῆραν ὑπεύθυνες στρατιωτικὲς θέσεις, ὅπως «πεντακοσίαρχοι» οἱ Λάμπας, Τριανταφύλλου, Σιμαρέσης καὶ «πεντηκόνταρχοι» οἱ Τζήρος, Μανουσῆς, Μπουγιουγκλῆς κ.ἄ. Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Ἀγῶνα, ἀρκετοὶ γενναῖοι, φιλότιμοι καὶ τίμιοι μαχητές, κάνανε δικά τους πολεμικὰ σώματα, μὲ εἴκοσι καὶ τριάντα ντουφέκια καὶ γίνανε «μπουλουξήδες» ὑπαξιωματικοί. Ἄλλοι μὲ τὸν καιρὸ ἀνέδθηκαν σὲ πιὸ ψηλὰ στρατιωτικὰ ἀξιώματα.

Δυστυχῶς ὅμως οἱ πιὸ πολλοὶ μᾶς ἀπόμειναν ἄγνωστοι καὶ τοὺς λίγους μπόρεσα νὰ βρῶ. Ὅσο γιὰ κείνους ποὺ πέσανε, ἀκόμα πιὸ λίγα. Ποιὸς νοιάστηκε ἀπ' τοὺς παλιούς ἱστορικούς νὰ μᾶς δώσει μερικὰ βιογραφικὰ γιὰ τοὺς ἄτροιμους Λειβαδίτες συντρόφους τοῦ Διάκου, γιὰ τὸ Μῆτσο καὶ Κώστα Καλύθα καὶ γιὰ τὸ Μπακογιάννη Μοσχαντώνη ποὺ σκοτώθηκαν στὸ χάνι τῆς Ἀλαμάνας; Ἡ γιὰ τ' ἀδέρφια Κατσίκα ποὺ καὶ τὰ τέσσερα χάθηκαν στὴν Ἐπανάσταση; Καὶ πόσοι ἀκόμα θὰ εἶναι κείνοι ποὺ δὲν ξέρουμε... Ἀμπετές, καινούργιες ἔρευνες ἀπὸ νέους μελετητές νὰ φέρουν στὴ δημοσιότητα κι ἄλλους ἀγνοημένους ἀγωνιστές.

Ἀπὸ χρόνια καταπιάστηκα μ' ἔρευνες ἀρχειακές, νὰ μπορέσω νὰ μαζέψω γιὰ τὴ δράση τους καὶ νὰ τραβήξω ἀπ' τὴν ἀφάνεια κοντὰ ἐννιακόσους μαχητές. Καὶ δὲν περιορίστηκα μονάχα στὴ Λειβαδιά, ἀλλὰ καὶ στὴν κοντινὴ γύρω περιοχὴ τῆς, Ἀράχωβα, Δίστομο, Δαύλεια κλπ. ἀκόμα καὶ στοὺς καλογέρους τοῦ μοναστηριοῦ Ὁσίου Λουκᾶ, ποὺ νομίζω ὅτι ὅλοι αὐτοὶ ἔχουν τὴ θέση τους δωπέρα.

Γιὰ μερικοὺς βρῆκα κάποια στοιχεῖα, γι' ἄλλους λιγοστά, ἢ μονάχα τὰ ὀνόματά τους καὶ γιὰ τοὺς πιὸ πολλοὺς τίποτα. Ἀνάλογα μὲ τὰ στοιχεῖα ποὺ ἔχω θὰ προσπαθῆσω νὰ τοὺς παρουσιάσω. Καὶ θεωρῶ τιμὴ μου ποὺ φέρνω στὴ δημοσιότητα πρώτη φορὰ συμπατριῶτες μου μαχητές μὲ ἄγνωστα καὶ παράξενα βιογραφικὰ τους. Ὅσο γιὰ τὰ ὀνόματα χωρὶς κανένα ἄλλο στοιχεῖο ποὺ ἀναφέρονται στὰ Μητρῶα Ἀγωνιστῶν (ἀξιωματικῶν, ὑπαξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν) καὶ στὰ Γενικά Ἀρχεῖα Κράτους (Ἰπουργ. Πολέμου κι' Ἐκτελεστικὸ) τὰ καταχωρίζω κατὰ τόπους. Ἐστω κι ἡ ἀναγραφή τους αὐτὴ εἶναι κάποια δικαίωση γιὰ τὴν προσφορά τους στὸ μεγάλο ἔθνικὸ Ἀγῶνα.

“Όπως οί Νακαίοι, τὸ ἴδιο κι οί Γιωργαντάδες, γράφει ὁ ἱστορικός, κα-
τάγονταν ἀπ’ τὴ Θήβα καὶ κυνηγημένοι ἀπ’ τοὺς Τούρκους στὰ πολὺ παλιὰ
χρόνια, ἦρθαν καὶ ὄρθκαν καταφυγὴ στὴ Λειβαδιά πού μείνανε πιά γιὰ
πάντα.¹

Στὴν Ἐπανάσταση συναντᾶμε τέσσερα ἀδέρφια: Τὸν Π (Παναγιώτη;) τὸ
Λεονάρδο, τὸ Λάμπρο καὶ τὸν Ἀντώνη, Ἀντωνάκη ὅπως τὸν φώναζαν οἱ
πατριῶτες του καὶ συναγωνιστές.

Γιὰ τὸν Π, πὺ εἶναι ἴσως κι ὁ πιὸ μεγάλος ἀναφέρεται μονάχα σὲ δη-
μοσίευμα τοῦ 1853: «Ἀπεδίωσεν ὁ ἐκ Λεβαδείας Π. Γεωργαντᾶς εἰς ἡλικίαν
65 ἐτῶν».² Ὁ Λεονάρδος, πολεμῶντας μαζί μὲ τοὺς κλεισμένους στὸ κάστρο
τῆς Ἀθήνας σκοτώθηκε στὰ 1826.³ Τὸ Λάμπρο τὸν βρίσκουμε τὸ 1836 εἰ-
ρηγοδίκη Λειβαδιάς καὶ σ’ ἓνα χρόνο πρόεδρο τοῦ ἴδιου εἰρηγοδικείου.⁴

Αὐτὸς ὅμως πὺ ξεχώρισε ἀπ’ τ’ ἄλλα ἀδέρφια στὴν Ἐπανάσταση κι
ὕστερα σὰν πολιτικός, εἶναι ὁ Ἀντώνης.

Ὁ Ἀντώνης Γιωργαντᾶς γεννήθηκε στὴ Λειβαδιά τὸ Μάρτη τοῦ 1799.

Ἔμαθε κάμποσο γράμματα καὶ γι’ αὐτὸ οἱ Λειβαδίτες πρὶν ἀκόμα πα-
τήσει τὰ εἴκοσι τὸν κάνανε γραμματέα τῆς «κοινότητος». Ὑπεύθυνη θέση σὲ
κεῖνα τὰ χρόνια γιὰ τὸ «ἐμπιστεύοντο τὴν εἰσπραξίν καὶ πληρωμὴν εἰς
τὸ ταμεῖον τῆς ἐξουσίας πᾶν ὅτι ὄφειλον νὰ δίδωσι οἱ χριστιανοὶ εἰς τοὺς
τυράννους». Καὶ ἡ θέση αὐτὴ, ἦταν τὸ τελευταῖο σκαλοπάτι γιὰ νὰ γίνεῖ
κάποια μέρα κοτζάμπασης. Δὲν πρόκανε ὅμως γιὰ τὴν μεσολάβησε ἄλλο πε-
ριστατικό.

Μὲ τὸ ξέσπασμα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης, ὁ Γιωργαντᾶς πηγαί-
νει κοντὰ στὸν Ἀντροῦτσο γραμματέας του. Ἐμπιστευτικὴ θέση γιὰ τὸ γραμ-
ματικός ἦταν τὸ δεξιὸ χέρι τοῦ καπετάνιου καὶ τὸν ἀκολουθοῦσε παντοῦ σὰν
ἴσκιος του. Ἔτσι συνώδευε τὸν Ὀδυσσεά σ’ ὅλες τὶς ἐκστρατεῖες κι ἔλαβε μέ-
ρος σὲ διάφορες μάχες.

“Όταν ὁ Κιοσὲ Μεχμέτ πασᾶς κατηφόριζε μὲ δέκα χιλιάδες ἀσκέρι ἀπ’
τὸ Ζητοῦνι γιὰ νὰ βοηθήσει τὸ Δράμαλη στὸ Μοριᾶ, ὁ Ὀδυσσεάς πὺ δὲν εἶ-
χε τὴ δύναμη νὰ τὸν χτυπήσει, ἀναγκάστηκε νὰ κάνει «καπάκια» ψεύτικη
συμφωνία. Νὰ ξεγελάσει τὸν πασᾶ γιὰ λίγο καιρὸ τᾶχα μὲ προσκύνημα

1. Φιλήμων, Γ’ σελ. 86.

2. Ἐφημ. Φήμη, 9 Ἀπριλίου 1853.

3. Σουρμελής, σελ. 310.

4. Ἐφημερίς Κυβερνήσεως 21 Ὀκτωβρ. 1836 καὶ 21 Ὀκτωβρ. 1837.

τῆς περιοχῆς κι ἔτσι νὰ κερδίσει χρόνο.⁵ Τῆς κουθέντες καὶ τῆ συμφωνία μὲ τοὺς Τούρκους ἀνάθεσε ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ρούμελης στὸ γραμματικό του. Καὶ «εἰς τὸ ἐπαγωγὸν τῆς ὀμιλίας αὐτοῦ, ἧς τὸ θέλημα ἐτήρησε μέχρι τελευταίας πνοῆς, εἰς τὸ πρακτικὸν τοῦ νοῦς τοῦ Γεωργαντᾶ, ὀφείλεται ἡ ἐπιτυχία τοῦ πρὸς τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ πασᾶ στρατηγῆματος τοῦ Ὀδυσσεῶς».⁶

Ὁ Κιοσὲ ζήτησε ὀμήρους. Ὁ Ἄντρούτσος ἔντυσε τέσσερες μεροκαματάρηδες γερόντους μὲ ἀκριθὰ ρούχα νὰ μοιάζουν τάχα σὰν προεστοὶ καὶ τοὺς ἔδωσε στὸν πασᾶ. Μαζὶ μ' αὐτοὺς καὶ τὸ γραμματικό του Γεωργαντᾶ. Σὰν ἔπαθε τὸ χαλασμὸ ὁ Δράμαλης στὸ Μοριᾶ κι ὁ Κιοσὲ Μεχμέτ κατάλαβε τὸ ξεγέλασμα ποῦ τοῦ ἔκανε ὁ Ὀδυσσεῶς, πρὶν ξεσπάσει τὸ θυμὸ του στοὺς ὀμήρους ποῦ κρατοῦσε, ὁ Γεωργαντᾶς μ' αὐτοὺς κατάφερε νὰ τὸ σκάσει.

Σὰν κηρύχτηκε ἀπ' τῆ Διοίκηση ὁ Ὀδυσσεῶς ἀποστάτης κι ἄρχισε ὁ καταδιωγμὸς του, ὁ Γεωργαντᾶς ἦταν ἡ μόνη φορὰ ποῦ δὲν τὸν ἀκολούθησε κι ἀποτραβήχτηκε ἀπ' αὐτόν.

Ἄφου παραδόθηκε ὁ Ἄντρούτσος στὰ κυβερνητικὰ στρατεύματα καὶ βρισκόταν πιά στὰ χέρια τοῦ Γιάννη Γκούρα, ὁ παλιὸς του γραμματικὸς ἀνησύχησε γιὰ τῆ ζωὴ τοῦ ἥρωα τῆς Γραδιᾶς. Πῆρε μερικὸς δικούς του ἀνθρώπους κι ἔτρεξε στὸ μοναστήρι τοῦ Δομποῦ, στὸν Ἐλικώνα ποῦ προσωρινὰ κρατοῦσαν φυλακισμένον τὸν Ὀδυσσεᾶ. Τοῦ πρότειναν νὰ τὸν λευτερώσουν. Κεῖνος ἀρνῆθηκε.⁷ Μὰ ἐπειδὴ ἔβλεπε ὁ Γεωργαντᾶς πὼς ἡ ζωὴ τοῦ Ὀδυσσεῶς κινδυνεύει ὅσο βρισκόταν δεσμώτης τοῦ Γκούρα, ξεσήκωσε τὸν Καραϊσκάκη ποῦ ἀντάμωσε στὸν Ἰσθμὸ. Κι ὁ γιὸς τῆς καλογριᾶς θέλησε νὰ βοηθήσει τὸ φυλακισμένον, μὰ μεσολάδησαν ἄλλα περιστατικὰ καὶ δὲν πρόκανε.⁸

Ἰστερα ἀπ' τὸ φόνον τοῦ Ἄντρούτσου πηγαίνει κοντὰ στὸν Καραϊσκάκη. Ὅχι ὅμως πιά «καλαμαράς» μὰ πολεμιστῆς, καπετάνιος. Πλάι στὸ στρατάρχη τῆς Ρούμελης, παίρνει μέρος σὰν μαχητῆς στὴν ἱστορικὴ μάχη τοῦ Διστόμου μὲ ἐξήντα ἀρματωμένους. Ὁ Γεωργαντᾶς, σὰ ντόπιος ποῦ ἦταν καὶ γνώριζε καλὰ τὰ μέρη, εἶναι κείνος ποῦ ὀδήγησε τοὺς Ἕλληνες πολεμιστῆς νὰ περάσουν νύχτα μέσα ἀπ' τὸ ἐχθρικό στρατόπεδο.

Ἀκολουθεῖ τὸν Καραϊσκάκη στὸ Κερατσίνι καὶ στὸ Φάληρο καὶ πολεμᾷ πλάι του. «Αἱ σωζόμενα ἐπιστολαὶ τοῦ Καραϊσκάκη τὸν ὑποδεικνύουσιν ὡς οὐ μικρὸν συντελέσαντα κατὰ τῷ 1827 εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπιτυχίαν».⁹ Κι ὁ χαμὸς τοῦ μεγάλου τῆς Ρούμελης, ἀναστατώνει τὸ Γεωργαντᾶ. Νοιώθει τί ἀντίκτυπο θὰ εἶχε τὸ ἄκουσμα αὐτὸ στὴν πατρίδα του καὶ πόσο θὰ λιποψυχοῦσε τοὺς Ρωμιούς. Παίρνει τοὺς συντρόφους του καὶ πηγαίνει στὴν

5. Λάππα, Ἄντρούτσος, σελ. 182.

6. Ἐφημ. Αἰών, 17 Ἰανουαρίου 1884.

7. Λάππα, Ἄντρούτσος, σελ. 279.

8. Λάππα, Ἄντρούτσος, σελ. 283.

9. Νέκ Ἐφημερίς, 16 Ἰανουαρίου 1884.

περιοχή της Λεβαδειᾶς νὰ συγκρατήσῃ καὶ νὰ ψυχώσῃ τοὺς Γραικοὺς. Γύρισε ὕστερα καὶ γιὰ λίγο καιρὸ ἔμεινε κοντὰ στὸ στρατηγὸ Τσοῦρτζι, στὸ ἐπιτελεῖο του.

Φτάνοντας ὁ Καποδίστριας πηγαίνει στὴν Αἴγινα νὰ παρουσιαστῇ στὸν Κυβερνήτη τῆς χώρας. Στὸ νησί, συναντᾷ τὴν Κατίνα Λογοθέτη, τὴν πιδ μικρὴ κόρη, τοῦ ἄρχοντα ποῦ ἦταν δεκαοχτὼ χρόνων. Μ' ἔλα ποῦ ὁ πατέρας της, ὅταν αὐτὴ βρισκόταν μακριὰ καὶ χωρὶς τὴ θέλησὴ της τὴν εἶχε ἀρραβωνιάσει μὲ τὸ Θεόδωρο Βαλλιάνο, ἡ Κατίνα χαλάει τὸν ἀρραβώνα της καὶ δίνει λόγο μὲ τὸ Γεωργαντᾶ. Τοῦτο ἀποδείχεται κι ἅπ' τὸ συμφωνητικὸ τῶν ἀρραβώνων τους.

«Ἐπειδὴ ἡ ὑποφαινομένη Αἰκατερίνη θυγάτηρ τοῦ Μακαρίτου Κυρίου Ἰωάννου Λογοθέτη ἐκ Λεβαδειᾶς ἐπανελθοῦσα πρὸ δύο ἡδὴ περίπου μηνῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον καὶ ἀπὸ τὸ Τριέστιον καὶ μὴ εὐαρεστομένη εἰς τὴν προγενομένην παρὰ τοῦ πατρὸς της εἰς Ναύπλιον εἰς ἀπουσίαν καὶ χωρὶς τῆς εἰδήσεως καὶ συναίνεσεώς της μνηστείαν αὐτῆς μετὰ τοῦ Κυρίου Θεοδώρου Βαλλιάνου, διέλυσε τὸν ἀκούσιον αὐτὸν δεσμὸν μετ' ὀλίγας ἡμέρας τῆς ἐδῶ ἀφίξεώς της, ἀποδοκιμάσασα τὴν πράξιν αὐτῆν τοῦ πατρὸς της, καὶ ὁ μνηστήρ αὐτῆς Κύριος Θεόδωρος Βαλλιάνος ὡσαύτως δεχθεὶς τὴν διάλυσιν αὐτῆς τῆς μνηστείας, ἐπέστρεψεν εἰς αὐτὴν τὴν ἀνά χεῖρας του διαθήκην τοῦ πατρὸς της, καὶ ἐπειδὴ ἡ εἰρημένη, οὐσα εἰς νόμιμον ἡλικίαν γάμου καὶ ἐλευθέρᾳ κατὰ τοὺς νόμους εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ὑποκειμένου, μετὰ τοῦ ὁποίου μέλλει νὰ συζευχθῇ, θέλει νυμφευθῇ μὲ ἄνδρα ἄξιον τῆς ἐμπιστοσύνης της, διὰ τοῦτο μὲ ἐλευθέρᾳ καὶ ἀπαραδίαστον θέλησίν της ἐκλεξε διὰ μνηστήρα καὶ σύζυγόν της τὸν κύριον Ἀντώνιον Γεωργαντᾶ συμπατριώτην της, ὅστις σύμφωνα εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτῆν τῆς κυρίας Αἰκατερίνης, δέχεται αὐτὴν εὐχαρίστως διὰ συμβίαν του. Ὅθεν καὶ ἐσυμφώνησαν ἀμοιβαίως τὴν μνηστείαν καὶ τὴν νόμιμον ἔνωσίν των μὲ τοὺς ἀδιασπάστους δεσμοὺς τοῦ συνοικεσίου κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικὸς καὶ πολιτικὸς νόμους καὶ ὑπόσχονται ἀμοιβαίως νὰ φυλάξουν τὴν συμφωνίαν αὐτὴν σταθερῶς καὶ ἀμετατρέπτως μέχρι τέλους. Καὶ ἡ μὲν κυρία Αἰκατερίνη ἔχει ὡς προῖκα της τὰ ἀκίνητα μόνον κτήματα, ὅσο ὁ μακαρίτης πατήρ της ζῶν τὴν ἄφησεν ἐκ τῆς περιουσίας του διὰ τῆς διαθήκης του, ὡς φαίνεται ἐν αὐτῇ. Ὁ δὲ κύριος Ἀντώνιος Γεωργαντᾶς τῆς ὑπόσχεται διὰ προγαμμαίαν δωρεάν φλωρία Βενέτικα ἑκατὸν πενήντα, ἀριθ. 150, καὶ διὰ φορέματα νυφικὰ ὅτι λογιῆς τὰ θελήσῃ, τάλληρα διστύλα διακόσια, ἀριθ. 200, τῇ χαρίζει δὲ προσέτι καὶ ἐν γκερδάνι ἀδαμάντινον ταλλήρων διστύλων ἑννενηκοντα, ἀριθ. 90, ἔν ζευγάρι σκουλαρίκια μὲ μαργαριτάρια καὶ διαφόρους πέτρας πολυτίμους, ταλλήρων διστύλων τριάκοντα, ἀριθ. 30, καὶ δύο ζῶνας τὴν μίαν μαλαγματένειαν καὶ τὴν ἄλλην μαργαριταρένειαν, τὰς δύο ἡμοῦ ταλλήρων τριάκοντα, ἀριθ. 30, καὶ ἔλα αὐτά, τόσον τῆς προγαμμαίας δωρεᾶς, ὡσάν καὶ τὰ τῶν

φορεμάτων χρήματα και τὰ λοιπὰ χαρίσματα θέλουν εἶσθαι και ἐννοεῖσθαι πάντοτε εἰς τὴν κυριότητα τῆς κυρίας Αἰκατερίνης. Ὁ γάμος δὲ οὗτος θέλει ἐκτελεσθῆ, ὅταν και οἱ δύο ἐκ συμφώνου κρίνουν ἀρμόδιον τὸν καιρὸν ἐντὸς τοῦ ἐλευσομένου ἔτους.

Ταῦτα ἐσυμφώνησαν μεταξὺ των με ἀμοιβαίαν εὐχαρίστησιν και ἐκούσιον θέλησιν. Δι' ὃ και ἐγιναν δύο ἀπαράλλακτα συμφωνητικὰ γράμματα, ἰσχὺν ἔχοντα δημοσίου και ἐπισήμου πράξεως τὰ ὅποια ὑπογραφέντα ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν θέλει διατηρεῖσθαι ἕκαστον παρ' αὐτῶν δι' ἀμοιβαίαν ἀσφάλειαν και εἰς ἔνδειξιν ὑποφαίνονται ἰδιοχείρως.

Τὴν 1 Δεκεμβρίου 1827 ἐν Αἰγίνῃ

Ἀντώνιος Γεωργαντᾶς βεβαιῶ

Αἰκατερίνη Ἰωάννου Λογοθέτη βεβαιῶ.»¹⁰

Με τὴν Κατίνα, ποὺ στάθηκε σ' ὄλο τὸ βίον τους μὰ ἀκούραστη και πολύτιμη σύντροφος, ἀπόχτησε ὁ Ἀντώνης τρεῖς κόρες και ἓνα γιό. Τὴν Κλεοπάτρα (ὕστερα Ἀλ. Ἀλεξανδρόγιαννου) τὴν Εὐφροσύνη (ὕστερα Δημ. Σουλτάνη) τὴν Ἑλπινίκη και τὸ Γιάννη.¹¹

Ἡ Κατίνα Γεωργαντᾶ πέθανε στὴν Ἀθήνα στίς 27 τοῦ Γενάρη 1892, και τὴ νεκρολόγησαν μ' αὐτά: «Γεννηθεῖσα ἐν ἔτει 1829 διεκρίθη δὲ κατὰ τὸν δῖον ἐπὶ μορφῶσει, σπανίαις ἀρεταῖς και πολιτικῇ νοημοσύνῃ συγκεντρώσασα κατὰ παρωχημένην ἤδη ἐποχὴν ἐν τῷ ἀρχοντικῷ οἴκῳ αὐτῆς πᾶν ὅτι εἶχεν ἔξοχον ἐν τῇ πολιτικῇ ἢ ἡμετέρα πατρίς και πάντα τὰ ἥρωϊκά και δεδοξασιμένα λείψανα τοῦ ἀγῶνος. Ἐκ τῆς σφαγῆς τῶν Τούρκων διεσώθη κατὰ τὴν μικρὰν ἡλικίαν ἀποδημήσασα εἰς Τεργέστην. Ἡ σφαγὴ εἶχε διαταχθῆ ὑπὸ τοῦ Σουλτάν Μαχμούτη κατὰ τοῦ πατρὸς της...»¹²

Ὅταν ὁ Δημήτρης Ὑψηλάντης ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀνατολ. Ρούμελη, γὰ σφραγίσαι νικηφόρα τὸ τέλος τοῦ Ἐσσηκωμοῦ, αὐτὸν ποὺ εἶχε ξεκινήσει ὁ ἀδερφός του Ἀλέξανδρος, ὁ Γεωργαντᾶς πηγαίνει κοντά του. Ὁ Καποδίστριας τότε τοῦ δίνει τὸ βαθμὸ τοῦ χιλιάρχου.

Γιὰ πρώτη φορά δίνεται ὁ βαθμὸς αὐτός. Ἐσσηκῶνονται ὅλοι οἱ καπεταναῖοι και ζητᾶν και αὐτοὶ τὸν ἴδιο βαθμὸ. Ὁ Γεωργαντᾶς τότε κάνει κάτι ἀσυνήθιστο γιὰ τότε: «παρατεῖται τῆς χιλιαρχίας προσφερόμενος γὰ ὑπηρετήσῃ τὴν Πατρίδα ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης».

Ὁ πρίγκηπας ἀναφέρει με μιᾶς τὴ χειρονομία αὐτὴ τοῦ Γεωργαντᾶ στὸν Κυβερνήτη. Κι ὁ Καποδίστριας τότε στίς 13 τοῦ Ἀπρίλη 1828 ἀπ' τ' Ἀνάπλι

10. Λάππα, Ρουμελιῶτες στὴν Ἐπανάσταση, σελ. 62.

11. Ἐφημ. Ἐφημερίς, 16 Ἰαν. 1884.

12. Ἐφημ. Καιροί, 28 Ἰαν. 1892.

στέλνει στο Γιωργαντά το πιο κάτω γράμμα που του γράφει κοντά στ' άλλα:
«Ο στρατηγός Ύψηλάντης μηνύει εις την Κυβέρνησιν τό τε γενναίον τῶν φρονημάτων σας ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ τῆς πατρίδος καὶ τὴν πράξιν σας, ἣτις σας ἀποδεικνύει τοιοῦτον, ἐμδάντα ὡς ἀπλοῦν ἐθελοντὴν εἰς τὰς στρατιωτικὰς τάξεις. Λάβετε, λοιπὸν Κύριε, ἀντὶ τούτου τὴν πάνδημον εὐφημίαν τῆς Κυβερνήσεως, εὐχαριστούσης καὶ λογιζομένης τὸ ὑμῖν προσφερόμενον τοῦτο ἀνάγραμμα διπλώματος χιλιάρχου πολὺ τιμαλφέστερον».¹³

Ὁ Κυβερνήτης τὸ γράμμα αὐτὸ τὸ στέλνει στὸν Ύψηλάντη νὰ τὸ δώσει: στὸ Γιωργαντά καὶ τοῦ γράφει: «ἐγχειρίση αὐτῷ, ἐν παρουσίᾳ τῶν ταξιαρχῶν καὶ παντὸς τοῦ στρατηγείου».¹⁴

Ὁ Ύψηλάντης, σύμφωνα μὲ τὴν παραγγελιὰ τοῦ Καποδίστρια, σύναξε ὄλο τὸ στρατόπεδο καὶ μπροστὰ ἔδωσε τὸ γράμμα στὸ Γιωργαντά.¹⁵ Κι ἄξιζε μιὰ τέτοια τιμὴ, γιατί ὅταν τὸ Λειβαδίτη ἀγωνιστὴ, μονάχα ὁ Μάρκο Μπότσαρης παρατήθηκε κάποτε ἀπ' τὸ βαθμὸ που τὸν εἶχε τιμῆσει ἡ Διοίκησι!...

Πλάι στὸν Ύψηλάντη ὁ Γιωργαντᾶς πολέμησε σ' ὅλες τὶς μάχες τῆς Βοιωτίας ὡς τὴν τελευταία τῆς Πέτρας. Ἀπ' τὴν ἀρχὴ τοῦ Ἀγῶνα ὡς τὴν τελευταία μέρα, τὰ περισσότερα ἔξοδα γιὰ νὰ συντηρεῖ τὸ πολεμικὸ του σῶμα ὁ Γιωργαντᾶς, τὰ ἔδινε ἀπὸ δικά του. Γι' αὐτὸ κι ἡ Κυβέρνησι τοῦ ἀναγνώρισε πὼς τὸ κράτος τοῦ χρωστοῦσε 20874 γρόσια... μὰ ζήτημα θ' ἄν ποτὲ τὰ πῆρε...

Μὲ τὸ τέλος τοῦ πολέμου τὸν κάνανε συνταγματάρχη τῆς «Ἐνεργοῦς Φάλαγγος». Μὲ τὸν καιρὸ ἔφτασε στὸ βαθμὸ τοῦ ὑποστρατήγου. Τὸν κατὰ τάξανε στὴ Β' Τάξι.

Ἐδῶ κλείνει ἡ στρατιωτικὴ ζωὴ τοῦ Ἀντώνη Γιωργαντά κι ἀρχίζει ἡ πολιτικὴ του δράσι. Ἀξίζει νὰ τὸν παρακολουθήσουμε καὶ σ' αὐτὴ γιατί ἔχει σχέσι μὲ τὴ Λειβαδιά.

Ἀφοῦ τελείωσε ἡ Ἐπανάστασι κι ὁ Γιωργαντᾶς ἔκανε κι αὐτὸς ὅτι μπορούσε γιὰ τὴ λευτεριά τῆς χώρας του, ὕστερα θεώρησε χρέος του νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα του καὶ σ' ἄλλο τομέα: Στὸν πολιτικὸ, που τόσο εἶχε ἀνάγκη ἡ Λειβαδιά.

Στὴ Β' Ἐθνικὴ Συνέλευσι τοῦ Ἄργους (1831) οἱ Λειβαδίτες τὸν στείλανε γιὰ πληρεξούσιό τους. Μὰ στὴν ἐθνικὴ ἀναταραχὴ μὲ τὴ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια, αὐτὸς στάθηκε οὐδέτερος καὶ δὲν πῆρε καμιὰ θέση.

Ἐρχεται ὁ βασιλεὺς Ὁθωνας. Ὁ Γιωργαντᾶς δὲν πῆγε νὰ προσπέσει. «Οὐδόλως ἤξιωσε νὰ μεταθῆ καὶ προσλιπαρήσῃ τὴν ἐξουσίαν, ἀξιῶν ἀμοιβὰς

13. Ἐφημ. Αἰών, 17 Ἰαν. 1881.

14. Ἐφημ. Αἰών, 17 Ἰαν. 1881.

15. Κι ὁ Κασομούλης ἀναφέρει σχετικὰ, Γ' σελ. 58.

και αποζημιώσεις, ηρκέσθη δ' εις μόνας τας ψήφους των συμπολιτών του χορηγηθείσας αυτῷ διακρίσεις». ¹⁶ Προτίμησε ν' αποτραβηχτεί στην πατρίδα του. Το 1836, τον κάνανε οί πατριώτες του δήμαρχο, ¹⁷ και σέ λίγο καιρό διορίστηκε απ' την Κυβέρνηση πρόεδρος του Ἐπαρχιακού Συμβουλίου «θέση σημασίας, διότι αντιπροσώπευε τας γνώμας και τας αξιώσεις του λαού, δι' αυτό την θέσιν ταύτην δίδανε εις τους παλαιούς αγωνιστάς». ¹⁸

Στό κίνημα τῆς 3ης Σεπτεμβρίου 1843, για ν' αναγκάσουν οί Ἕλληνες τὸ βασιλιᾶ νά υπογράψει τὸ σύνταγμα τῆς χώρας, ὁ Γιωργαντᾶς ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς: «Ἐπῆρξεν εις τῶν κυριωτάτων ἐργατῶν, εις τὴν ἐργασίαν δ' αὐτοῦ ὀφείλεται ἡ προσηλύτις ἰσχυρῶν πρὸς τὴν κατόρθωσιν τῆς μεταβολῆς». ¹⁹ Καί γιὰ ἕλες τίς ἐνέργειές του και τὴν προεργασία νά πετύχει τὸ κίνημα, ὁ ἴδιος στ' ἀπομνημονεύματά του ἀναφέρει ἀρκετά. ²⁰ Εἶχε συνεννοηθεῖ μὲ τὸ Μακρυγιάννη και τὸν Καλλέργη, ἀφοῦ ξεσποῦσε τὸ κίνημα στὴν πρωτεύουσα, νά ἀκολουθήσουν ἡ Βοιωτία μὲ ἀρχηγὸ τὸ Γιωργαντᾶ και ἡ Εὐβοία μὲ τὸ Νικ. Κριεζώτη. Ὁ Ὅθωνας ὅμως δέχτηκε και ὑπόγραψε τὸ σύνταγμα και ἔτσι δὲ βρέθηκαν στὴν ἀνάγκη νά ξεσηκωθοῦν ἡ Βοιωτία και ἡ Χαλκίδα.

Ὁ βασιλιᾶς, ἡ βασίλισσα και οί παλατιανοί θ' ἀργήσουν νά τοῦ συχωρέσουν τίς ἐνέργειές του στό κίνημα. Αὐτὸς ὅμως δὲν πολυσκοτιζόταν. Τὴ ἀρχοντικό του στὴν Ἀθήνα, στὸν ὁδὸν Σταδίου, γίνεται τὸ κέντρο πού μαζεύονται ὅλοι οί «ἀντιδραστικοί», οί Τριτοσεπτεμβριανοί και οί δημοκράτες. Γιὰ ἕλα αὐτὰ λαβαίνει γνώση τὸ παλάτι...

Ἀφοῦ υπογράφηκε τὸ σύνταγμα, ὁ Ὅθωνας μὲ τὴ συνεργασία τοῦ Μαυροκορδάτου, ἐτοίμασε τὸν κατάλογο ἀπ' τοὺς κυβερνητικούς ὑποψηφίους βουλευτές, πού τοὺς λέγανε «ὑπουργικούς ὑποψηφίους». Ὁ Γιωργαντᾶς σὰν ἀντιδραστικός φυσικὸ ἦταν νά βρεθεῖ ἔξω ἀπ' τὸν κατάλογο. Ἔτσι θὰ εἶχε νά παλαίψει σκληρὰ στὴ Λειβαδιά γιὰ νά πάρει τὴν ἐκλογή.

Ἀδίστακτος ὅπως ἦταν, παρουσιάζεται στό βασιλιᾶ. Ὁ Ὅθωνας δέχτηκε κρύα τὸν «ἀντιδραστικὸ» ὑποψήφιο. Νά μιὰ περίσταση νά βγάλει τὸ ἄχτι του...

— Ἴδου τὸ θέλημά σας ἐγένετο (δηλαδὴ ὑπογραφή συντάγματος) και νά φροντίσετε εις τὴν ἐπαρχίαν σας νά μὴ συμβοῦν ἀταξίαι κατὰ τὴν ἐκλογήν.

— Ἡ τάξις δὲν θὰ σαλευθεῖ εις τὴν ἐπαρχίαν μου Μεγαλειότατε, ἀν τὸ ὑπουργεῖον θελήσει ν' ἀφήσει ἐλευθέρας τὰς βουλευτικὰς ἐκλογὰς.

16. Ἐφημ. Αἰών, 18 Ἰαν. 1884.

17. Ἐφημ. Κυβερνήσεως, 30 Ἰουν. 1836.

18. Ἐφημ. Αἰών, 18 Ἰαν. 1884.

19. Ἐφημ. Αἰών, 17 Ἰαν. 1884.

20. Παρ. Πατριάρχης, 1881 σελ. 833 - 844.

Σάστισε ὁ βασιλιάς ἀπ' τὴν ἀναπάντεχη ἀπόκριση τοῦ Γιωργαντᾶ.

— Πρέπει νὰ παύσουν τὰ τοιαῦτα, ἄλλως θέλω ὑποστηρίξει τὰ δικαιώματα καὶ προνόμια τὰ ὁποῖα μοῦ ἔδωσε τὸ σύνταγμα καὶ οἱ νόμοι τῆς 3ῆς Σεπτεμβρίου, τοῦ ἀποκρίνεται θυμωμένος.

Ὁ Βοιωτὸς ὅμως πολιτικὸς καὶ παλιὸς ἀγωνιστῆς, δὲν τᾶχασε ἀπ' τὰ λόγια τοῦ βασιλιᾶ. Τοῦ ἔδωσε τὴν πρεπούμενη ἀπόκριση:

— Τὸ ὀρθὸν καὶ δίκαιον εἶναι τὸ ὑπουργεῖον νὰ μὴ φέρει κατὰ κρημῶν τὴν Ἑλλάδα, διότι ἐν τοιαύτῃ περιστάσει οἱ κάτοικοι ἀπελπισθέντες θὰ θέσωσι πρῶτον πῦρ εἰς τὰς οἰκίας των καὶ ἀκολούθως ὁ Θεὸς οἶδε τί θὰ ἀπογίνει...

Ἄσυγκράτητος πιά ἀπ' τὴν ἀναπάντεχη ἀπόκριση ὁ Ὅθωνας, τοῦ πέταξε μὴ καταφρονετική ματιὰ χωρὶς νὰ πεῖ τίποτα. Ἀπότομα τοῦ γύρισε τὶς πλάτες κι ἔφυγε ἀπ' τὴν αἴθουσα ἀκροάσεων. Ἀπ' τὴν ἄλλη πόρτα ἔφυγε κι ὁ Γιωργαντᾶς στενοχωρημένος. "Ὅχι γι' αὐτὰ ποῦ εἶπε στὸ βασιλιᾶ, μὰ γιὰ κείνα ποῦ λογάριζε νὰ πεῖ ἀκόμα καὶ δὲν πρόκανε.

Φεύγοντας, στὸν προθάλαμο συναντήθηκε μὲ μερικοὺς παλατιανοὺς ποὺ θάλανε στοίχημα μαζί του πὼς αὐτὸς θὰ ἔχανε τὶς ἐκλογὰς καὶ θὰ ἔδβαινε ὁ κυβερνητικὸς ὑποψήφιος.

Ἡ ἐκλογὴ ἔγινε τὸν Αὐγούστο τοῦ 1844. Οἱ ἀποσταλμένοι τοῦ παλατιοῦ σκύλιασαν ποῦ δλέπαν νὰ χάνουν τὴν ἐκλογὴ. Οἱ φίλοι τοῦ Γιωργαντᾶ τὸ εἶχαν ρίξει στὸ γλεντοκόπι. Θύμωσαν οἱ στρατιωτικοὶ καὶ πρόσταξαν τοὺς στρατιῶτες τοὺς νὰ ντουφεκίσουν. Σκότωσαν δυὸ Λειβαδίτες καὶ τραυμάτισαν ἕναν. Μ' ἔλη τὴν τρομοκρατία οἱ Λειβαδίτες σὲ πείσμα τοῦ βασιλιᾶ στείλανε τὸ Γιωργαντᾶ ἀντιπρόσωπό τους στὴ Βουλὴ. Ἔτσι χάσανε καὶ τὸ στοίχημα οἱ παλατιανοί...

Κατὰ τὸ ἔθιμο, σὰν βουλευτῆς ὁ Γιωργαντᾶς, ἔπρεπε νὰ παρουσιαστεῖ στὸ βασιλιᾶ. Ἀγχαρεία ποῦ δὲν μπορούσε νὰ τὴν ἀποφύγει.

Ὁ βασιλιάς τούτῃ τῇ φορᾷ τὸν καλοδέχτηκε. "Ἄς ἀφήσω ὅμως τὸ Γιωργαντᾶ νὰ ξακολουθήσει: «Εἰς μίαν περίστασιν ὁ Ὅθων μὲ ἠρώτησεν, ἐὰν ἦτο ἀληθὲς ὅτι οἱ διευθύνοντες τὴν μεταβολὴν τῆς 3' Σεπτεμβρίου, εἶχον ἀποφασίσει νὰ ἀνακηρύξωσιν ὡς βασιλέα τὸν Μιχαὴλ Σούτσον (Μιχαὴλ Βόδαν). Ἐγὼ τοῦ ἀπήντησα ὅτι τοῦτο ἦτο ἄγνωστον πρὸς ἐμὲ καὶ ὅτι δὲν τὸ πιστεύω, μολαταῦτα θέλει ἐξετάσει τὸν Ἄν. Μεταξὺν περὶ τούτου. Ἐξετάσας δὲ ἔλαδον ἀπάντησιν ὅτι οὐδὲν τοιοῦτον ὑπῆρξε καὶ τοῦτο ἀνέφερα πρὸς τὸν Ὅθωνα. Ὁ βασιλεὺς Ὅθων ἐφέρετο τοῦ λοιποῦ πρὸς ἐμὲ εὐνοϊκῶς».²¹

Οἱ παλατιανοὶ ὅμως πάντα τὸν εἶχαν στὸ μάτι.

Στὴ Συνέλευση τοῦ 1844, ὁ Γιωργαντᾶς «ἐτάχθη πρὸς τὴν δημοτικωτέραν μερίδα, ὑπῆρξεν δὲ ἐκ τῶν ὑπὲρ τῆς δεκαετοῦς Γερουσίας ψηφισάντων.

21. Περ. Πατριάρχης, 1881 σελ. 1009.

Ἡ ψήφος αὐτοῦ ἐκείνη ἐξηγγρίωσε τὴν ἀντίθετον μερίδα ἣτις διευθύνασα τὰς πρῶτας ἐκλογὰς τῆς πρώτης συγκροτηθείσης Βουλῆς τοῦ 1845, πάντα μετῆλθε τρόπον, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ τὸν ἀποκλείσῃ τοῦ ἐθνικοῦ συνεδρίου...»²²

Μπορεῖ ὁ βασιλεὺς νὰ φερνόνταν «εὐνοϊκῶς» στὸ Γιωργαντᾶ, μὰ ἡ Ἀμαλία ἔξακολουθοῦσε νὰ θυμᾶται τὸ Σεπτεμβριανὸ κίνημα καὶ νὰ μὴν τὸν συμπαθεῖ.

Σὲ κάτι δημοτικὲς ἐκλογὲς στὴ Λειβαδιὰ τοῦ 1850, δὲ δρέθησαν μονάχα νὰ ἔχουν ψηφίσει κεῖνοι ποὺ λείπαν, μὰ κι ὅλοι οἱ πεθαμένοι ἀκόμα... Ὁ παλατιανὸς Γαρδικιώτης νοιαζόταν νὰ πετύχει ὁ κυβερνητικὸς ὑποψήφιος. Ἔστειλε δικό του κυβερνητικὸ ἀντιπρόσωπο μ' αὐτὸ τὸ σκοπὸ. Ἔτσι ὁ ὑποψήφιος τοῦ Γιωργαντᾶ ἔχασε γιὰ πέντε ψήφους.

Μὲ μᾶς ὁ Γιωργαντᾶς ὑπόβαλε ἔνσταση στὸ νομάρχῃ Ἀθήνας ὑποστράτηγο Δ. Μελετόπουλο, ποὺ πῆγαν τὰ πρακτικὰ τῆς ἐκλογῆς. Ὁ Μελετόπουλος ὑποσχέθηκε στὸ Γιωργαντᾶ νὰ ἀκυρώσει τὴν ἐκλογή. Μὰ σὲ λίγες μέρες, ἐπειδὴ ἔλειπε ὁ Ὁθωνας στὴ Βαυαρία, ἡ βασίλισσα ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλογή.

Δὲ χάνει καιρὸ ὁ Γιωργαντᾶς καὶ τραβάει γιὰ τὸ παλάτι νὰ διαμαρτυρηθεῖ στὴ βασίλισσα.

Ἀδιάφορη τὸν ἄκουσε αὐτὴ καὶ στὰ παράπονά του ἀπάντησε αὐστηρά.

— Δὲν ἔχω οὐδεμίαν εἴδησιν καὶ τὰ λεχθέντα εἶναι ἀνυπόστατα.

Ἐαφιάστηκε ὁ βουλευτὴς Λειβαδιᾶς ἀπ' τὴν προσδλητικὴ ἀπόκρισή της. Σήκωσε τώρα τὴ φωνή του.

— Πείθομαι εἰς τὰ λεγόμενά σας Μεγαλειοτάτη, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ νομάρχης παρανόμησε, θὰ τὸν καταγγείλω καὶ θὰ εὐαρεστηθῆτε νὰ ἐπιτρέψῃτε τὴν εἰσαγωγὴν του εἰς δίκην!...

Δὲν περίμενε ἡ Ἀμαλία μιὰ τέτοια ἀπάντηση. Πειραγμένη τοῦ ἔρριξε ἄγρια ματιὰ κι ἔμεινε ἀμίλητη γιὰ λίγα λεπτά. Ὑστερα σηκώθηκε ἀπ' τὸ γραφεῖο της καὶ χωρὶς νὰ τὸν χαιρετήσῃ ἔφυγε ἀπ' τὸ δωμάτιό της.

Ὅπως καὶ μὲ τὸν Ὁθωνα κάποτε ὁ Γιωργαντᾶς, ἔτσι καὶ τώρα μὲ τὴν Ἀμαλία ἀπόμεινε ὀλομόναχος στὴν αἴθουσα ἀκροάσεων. Ἀναγκάστηκε νὰ φύγει.

Κατεβαίνοντας τὸ παλάτι, ἄκουσε κάποιον ποὺ ἔτρεχε ξωπίσω του νὰ τὸν προκάνει. Ἦταν ὁ διαγγελέας τοῦ παλατιοῦ Κ. Πάλλης. Τὸν σταμάτησε καὶ τοῦ ἔκανε τὴν παρατήρηση πὼς ὁ τρόπος του δὲν ἦταν σωστός σὲ μιὰ γυναῖκα ποὺ ἦταν καὶ βασίλισσα. Ὁ Γιωργαντᾶς ἀνασῆκωσε τοὺς ὤμους του ὀδιόμορφος κι ἔφυγε χωρὶς νὰ δώσει ἀπόκριση στὸ διαγγελέα.

Ἡ Ἀμαλία πειράχτηκε τόσο ποὺ σὲ γράμμα της τὸ ἀνάφερε στὸ βασιλεῖα καὶ χαρακτηρίζε τὸ Βοιωτὸ βουλευτὴ «ἀπότομο». Τὸ γράμμα αὐτὸ τὸ διάβασε ὁ Ὁθωνας στὸν ὑπασπιστή του Δ. Μαυρομιχάλη. Κι ὁ ὑπασπιστὴς μὲ

22. Ἐφημ. Αἰών, 17 Ἰανουαρ. 1884.

ΓΙΩΡΓΑΝΤΑΣ ΑΝΤΩΝΗΣ

καιρό, τὸ εἶπε στὸ Γιωργαντᾶ. Μὰ αὐτὸς καὶ πάλι δὲ νοιάστηκε καὶ γράφει: «Σκέπτομαι τὰ κατὰ τὴν ἑμιλίαν μου καὶ δὲν εὗρηκα τίποτε τὸ ἄτοπον ὅπερ ἐδύνατο νὰ δυσαρεστήσῃ τὴν βασιλίссαν».²³

Τὸ 1850 ξαναγίνεται βουλευτὴς καὶ τὸ Σῶμα τὸν ἐκλέγει πρόεδρο τῆς Βουλῆς.

Τὸ 1860 διορίστηκε Γερουσιαστὴς καὶ τὸ 1861 τὸν στέλνουνε νομάρχῃ Ἀναπλιῶ νὰ συγκρατήσῃ τὴ γύρω περιοχή.

Κεῖνο τὸ χρόνο βρέθηκε γιὰ λίγες μέρες στὴν Ἀθήνα. Ὁ ὑπουργὸς Ἐσωτερικῶν Χ. Χρηστόπουλος, τοῦ πρότεινε νὰ τοῦ δώσουν παράσημο. Δανείζομαι καὶ πάλι ἀπ' τὸν ἴδιο τὴ συνέχεια. «Καὶ παρεκάλεσα τὸν ὑπουργὸ νὰ εἰπῇ εἰς τὸν βασιλέα, εἰς ἐμὲ τουλάχιστον νὰ μὴ δώσῃ, διότι μὴ ἐπιθυμῶν νὰ φέρω παραμικρὰν δυσარέσκειαν διὰ τοῦτο».²⁴

Προσπαθοῦσε μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ὁ βασιλιάς νὰ συγκρατήσῃ τὴν κατάσταση. Μὰ ξέσπασε ἡ ἐπανάσταση στὶς 10 Ὀκτωβρίου ἀποπεμφθέντος τοῦ βασιλέως Ὁθωνος καὶ τῆς συζύγου του Ἀμαλίας» κατὰ τὸ Γιωργαντᾶ.

Μ' ὄλο πού ὁ Γιωργαντᾶς δὲν ἦταν ποτὲ φίλος τοῦ Ὁθωνα καὶ δὲν ἔχανε εὐκαιρία νὰ μὴν καταφερθεῖ κατὰ τῶν βασιλιάδων, στὴν ἐξωσὴ τους δὲν πῆρε μέρος δυναμικὸ. «Ὁ Γιωργαντᾶς, τοῦ χρόνου προϊόντος καὶ τῶν ἐτῶν τῆς ἡλικίας σωρευομένων, ἀνέπτυξε φρονήματα συντηρητικώτερα καὶ ἐδείχθη εὐμενέστερος πρὸς τὴν δυναστείαν ἢν ἐπελέκησεν...».²⁵

Συντηρητικὸς πιά, στὴν ἐποχὴ τοῦ βασιλιᾶ Γεωργίου Α' ξαναγίνεται βουλευτὴς Β', Δ' καὶ Ε' περίοδο. Στὰ 1874, μέσα στὴ Βουλὴ ἦταν ὁ γερνότερος βουλευτὴς. Γι' αὐτὸ στὴν πρώτη συνεδρίαση γίνεται καὶ πάλι πρόεδρος τῆς Βουλῆς, προσωρινός. Ἀπὸ τότε πιά παρατήθηκε γιὰ πάντα ἀπ' τὴν πολιτικὴ ζωὴ. Σ' ὄλη ὅμως τὴ βουλευτικὴ του πολιτεία στάθηκε «ὁ ἐκ τῶν δημιουργῶν τῆς ζωῆς τοῦ τόπου αὐτοῦ καὶ πάντοτε συνεβούλευε τὰ ὀρθά».²⁶

Κατὰ τὴ διάρκεια κάποιας βουλευτικῆς του θητείας, ἔκανε τὸ δρόμο Λειβαδιᾶς - Ὀρχομενοῦ. Ἀπὸ εὐγνωμοσύνη οἱ πατριῶτες του, στὴν ἄλλη ἐκλογὴ τὸν... καταψήφισαν καὶ δὲν τὸν θγάλανε βουλευτὴ... .

Ἀποτραβηγμένος ἀπ' τὴν πολιτικὴ, ζοῦσε στ' ἀρχοντικὸ του μὲ τίς ἀναμνήσεις του. Καὶ καμιά φορὰ δὲν περιορίζεται μονάχα νὰ θυμᾶται τὰ παλιά, μὰ καὶ νὰ γράφει, πού τὰ δημοσιεύει κατὰ καιροῦς.²⁷ Εἶναι τόσο ἐνδιαφέροντα

23. Περ. Παρνασσός, 1881 σελ. 1009 - 1010.

24. Περ. Παρνασσός, 1881 σελ. 1015.

25. Ἐφημ. Αἰῶν, 17 Ἰανουαρ. 1881.

26. Νέα Ἐφημερίς, 16 Ἰανουαρ. 1884.

27. Δημοσιεύματα τοῦ Γιωργαντᾶ εἶναι: α) Συμβουλαὶ εἰς τὰ κατὰ τὸν Λέοντα τῆς Χαίρωνείας. Ἐφημ. Νέα Ἑλλάς, 23 Σεπτεμ. 1880. β) Τὰ κατὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ὁδυσσεύος Ἀνδρούτσου, Ἐφημ. Νέα Ἑλλάς, 7 Νοεμβ. καὶ 2 Δεκεμβ. 1880. Τὸ ἀναδημοσίευσε ὁ Βλαχουγιάννης ἀπὸ χειρόγραφο, τᾶχα σὰν ἀνέκδοτο μὲ τὸν τίτλο «Ἀνάμνησις Α. Γεωργαντᾶ», στὸ Ἀθηναϊκὸ Ἀρχειο. 1901 Τόμ. Α' σελ. 246 - 270.

κι ἀληθινὰ τὰ δημοσιεύματά του, γιατί τὰ πιό πολλὰ τὰ ἐξήρσε, πού εἶναι τώρα πιὰ ἱστορικές πηγές.

«Μέχρι τῆς τελευταίας πνοῆς αὐτοῦ ἐτήρησε τὴν ζωηρότητα τῆς νεότητος, τὴν γλυκύτητα τοῦ ἤθους, τὸ ἐπαγωγὸν τῆς ὁμιλίας καὶ τὴν ἀφέλειαν, τὴν διακρίνουσαν τὴν ἀληθῆ εὐγένειαν».²⁸ Κι ἄλλος πάλι γράφει γι' αὐτόν: «Ἦτο εἰς τῶν ὠραιστέρων τὴν ὄψιν ἀνδρῶν τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ πολυτροπωτάτη διάνοια τῆς Ρούμελης καὶ μεγάλη καρδιά».²⁹

Ἡ μεγάλη αὐτὴ καρδιά ἔπαψε νὰ χτυπάει στίς 15 τοῦ Γενάρη στὰ 1884.

Ὁ ἀθηναϊκὸς τύπος ἀνάγγειλε μὲ μιᾶς τὸ θάνατό του: «Χθὲς ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ὁ σεβαστὸς ὑποστράτηγος Α. Γεωργαντᾶς, ἐν ἡλικίᾳ 84 ἐτῶν. Λεῖψανο τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, γενναῖος στρατιώτης, χρηστὸς πολίτης καὶ φίλος πολυτίμος».³⁰

Ἡ κηδεῖα του ἔγινε μὲ στρατιωτικὲς τιμὲς καὶ μὲ κάθε ἐπισημότητα ἀπ' τὸ ἀρχοντικό του στίς 16 τοῦ Γενάρη παραμονὴ τῆς γιορτῆς του, στίς 2 τὸ ἀπόγευμα.

Οἱ Λεϊβαδίτες ἀναθέσανε στὸ Νικ. Μπουφίδη καὶ Νικ. Καλογερόπουλο νὰ καταθέσουν στέφανο ἀπὸ μέρους τῆς πατρίδας του «ἐπὶ τοῦ φερέτρου τοῦ ἐπιφανοῦς τούτου νεκροῦ εἰς ἐνδειξιν τῆς θαυμάτης τοῦ τόπου λύπης, τοῦ πολλὰς ὑπηρεσίας προσηνεγόντος ὑπὲρ τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ πατρίδος πολιτικῆς τε καὶ στρατιωτικῆς».³¹

Στὴν ἐκκλησία μίλησε τὸν ἐπικήδειο ὁ βουλευτὴς Δ. Δημητρακάκης³² κι ἀπήγγειλε πολύστιχο ἀποχαιρετισμὸ πού αὐτοσχεδίασε ὁ ποιητὴς Παν. Συνοδινός. Ἄπ' τὰ εἰκοσιπέντε ἐξάστιχα τοῦ Συνοδινοῦ, μικρὸ δεῖγμα παραθέτω:

«...Τέτοιοι γίγαντες... ὦ ξύπνα Γεωργαντᾶ καὶ διηγῆσου
πόσα ἔκαμ' ἡ καρδιά σου πόσα ἔκλειε ἡ ψυχὴ σου.
ὅπως μοῦ τὰ διηγείσο. Ἀρχοντόπουλο μὲ πλοῦτη...
Μέσα εἰς τὴν εὐτυχίαν, ἐνὸς Τούρκου ἢ θωριά

γ) Τὸ σπῆλαιον τοῦ Ὄδου. Ἀνδρότσου περ. Παρνασσός, Τόμ. Ε' 1881 σελ. 420 - 425. δ) Ἱστορικά Ἀπομνημονεύματα τῆς βασιλείας Ὀθωνος περ. Παρνασσός, Τόμ. Ε' σελ. 833 - 851 καὶ 1001 - 1015. ε) Βίος τοῦ Γκούρα περ. Παρνασσός, Τόμ. ΣΤ' σελ. 570 - 581.

28. Ἐφημ. Αἰών, 17 Ἰανουαρ. 1884.

29. Νέα Ἐφημερίς, 16 Ἰανουαρ. 1884.

30. Ἐφημερίς, 16 Ἰανουαρ. 1884.

31. Ἐφημερίς, 16 Ἰανουαρ. 1884. Τὸ ψήφισμα ὑπογράφουν Δήμαρχος Λεβαδείας Α. Γ. Κουτσιπέταλος, Πρόεδρος Δ. Μαγιάκος. Σύμβουλοι Ἄλ. Γιωάννου, Α. Χατζόπουλος, Π. Μπουρνόζος, Γ. Πανουργιάς, Γ. Κακσαζιός, Μ. Θεοδώρου, Ἠλ. Τ. Βιτζατζής. πρωτοκαλλητῆς Κ. Ν. Εὐριπείος.

32. Ὁ λόγος τοῦ Δημητρακάκη δημοσιεύεται ἐλόκληρος. Ἐφημ. Αἰών, 18 Ἰανουαρίου 1884.

σ' έκανε νά παραδέρνης σάν σπρωγμένος στά χωριά.
Κι όταν έδλεπες γυρμένους στά χωράφια ζευγολάταις
«Γιά δές μέση για πιστόλια και για καριοφύλια πλάταις!
Πότε και ή Λιβαδειά μας θά θροντήση σάν τó Σούλι;»
Έλεγεσ και σ' έπηράζαν σάν προφήτη τους οί δούλοι.
Κι όταν έπαιζες πολέμους κάθε Κυριακή, παιδιά
οί συντρόφοι σου σ' έκάναν στρατηγó στή Λειβαδιά...».

Κι άφού ó ποιητής ιστορούσε σέ στίχους τήν πολεμική δράση του νεκρού, τελειώνει:

«Δίπλα στον Καραϊσκάκη και στο Νοταρά κοντά
πικραμένο παλληκάρι θάψτε και τó Γεωργαντά».33

Στό νεκροταφείο τόν άποχαιρέτησε ó πολιτικός και δημοσιογράφος Τιμολέων Φιλήμονας, γιδός του ιστορικού. Τελειώνει τόν έξαίρετο έπιτάφιό του μέ τουτα: «... Έπό τήν γήν ταύτην, ήτις τόσην καλύπτει δόξαν, τόσην λάμψιν, τόσην ζωήν, θά κοιμηθής και σύ, ως οί πρό σου ταφέντες συναγωνισταί σου, δικαιούμενος νά καυχηθής ότι ήγόρασες τά όλίγα μέτρα του χώματος αυτού, όπερ θά καλύψη τó λείψανόν σου, διά του αίματός σου, διά των ιδρώτων σου, διά τήν πρός τήν πατρίδα ύπηρεσιών σου».34

Νομίζω πώς άξιζε ν' άφιερώσω τόσες σελίδες στο Λειβαδίτη Άντώνη Γεωργαντά. Όπως έΐδατε ύπήρξε μία στρατιωτική και πολιτική μορφή, άγνοημένη άπ' τούς μεταγενέστερους που τίμησε τήν πατρίδα του Λειβαδιά.

ΟΙ ΛΑΠΠΑΙΟΙ

ΛΑΠΠΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

Η οικογένεια αυτή κατάγεται άπ' τή Βόρειο Θεσσαλία κι έχει τίς ρίζες της άπ' τόν πρωτοκλέφτη Λάππα.

Τό 1760 μέ 1780, βρίσκουμε τó Λάππα καπετάνιο σέ κλέφτικο νταϊφά (σώμα) άπό έκατόν πενήντα ντουφέκια. Πρώτα ήταν ψυχογιδός του κλέφτη Πάνου Ζήδρου άρματολου στά Γρεβενά, και για κείνο τόν καιρό έχουμε ένα άπ' τά πιό όμορφα δημοτικά μας τραγούδια:

33. Συνοδινού Η. Παιώνες, στόνοι, γέλωτες. Άθήναις 1892 σελ. 480 - 487.

34. Έφημ. Αιών, 17 Ιανουαρ. 1884 όπου δημοσιεύεται όλος ó έπιτάφιος του Τ. Φιλήμονα.

«Ὁ Ζήδρος κάνει τὴ χαρὰ, χαρὰ γιὰ τὸν υἱὸ τοῦ
ἐκάλεσε τὴν κλεφτουριά, τὰ δώδεκα πρωτᾶτα,
τὸ Λάππα δὲν ἐκάλεσε, τὸ μαῦρο ψυχοπαίδι.
Κι ὅλοι πηγαίνουν κέρασμα κριάρια μὲ κουδούνια
κι ὁ Λάππας πάγ' ἀκάλεστος μὲ ζωντανὸ ἀλάφι
στ' ἀσῆμι καὶ στὸ μάλαμα καὶ στὸ μαργαριτάρι.
Κανέννας δὲν τὸν λόγιασε ἀπὸ τοὺς καλεστάδες.
Ἡ Ζήδραιναι τὸν λόγιασε ἀπὸ τὸ παραθύρι.
Πάλε ἢ μαύρη Ζήδραιναι, ἢ μαύρη παραμιάνα.
— Καλῶς τὸ Λάππα πῶρχεται μ' ἀλάφι στολισμένο.
Στρῶσε τοῦ Λάππα στὸν ὄντα, τοῦ Τρίτσα στὴν κρεββάτα,
στρῶσε καὶ τῶν παλληκαριῶν ἀπ' ὅλα τὰ πρωτᾶτα».¹

Ὅταν προσκύνησαν οἱ κλέφτες τοῦ Ἀσπροπόταμου, ὁ μόνος ποῦ ἀρνή-
θηκε ἦταν ὁ Λάππας. Πεισματωμένοι οἱ Τούρκοι προσπάθησαν νὰ τὸν πιά-
σουν. Τὸ χειμῶνα ἔμεινε στὸ Μαργαρίτι τῆς Ἠπείρου, στὸ φίλο τοῦ Ἀρβ-
ανίτη Τσαπάρη. Ζήτησε τότε ἀπ' τὸν Τσαπάρη ὁ Κόλλιο πασᾶς ἀπ' τὰ Γιάν-
νενα, νὰ τοῦ φέροι τὸ Λάππα. Στὸ δρόμο ποῦ τὸν πήγαιναν γιὰ τὰ Γιάννε-
να, ὁ δεσμώτης κατάφερε νὰ εἰδοποιήσει τοὺς Σουλιῶτες. Αὐτοὶ στήσαν
καρτέρι στὸ γεφύρι Μπουρλίτσα (Παραμυθιά - Γιάννενα) καὶ λευτέρωσαν τὸ
Λάππα.²

Τὴν ἀνοιξή τοῦ 1780, ὁ Λάππας μ' ἑκατὸν πενήντα ἔφτασε στὸν Ἀσπρο-
πόταμο, στὰ βράχια τοῦ Κόζακα, λίγο πιὸ πάνω ἀπ' τὸ Δραμίζι. Προδομέ-
νος στοὺς Τούρκους πολέμησε κειπᾶνω δεκατρεῖς ὥρες καὶ σκοτώθηκε μ'
ἄλλα δεκαπέντε παλληκάρια του.³

Κυνηγημένοι οἱ Λαππαῖοι σκόρπισαν σὲ διάφορες περιοχὲς τῆς Ἑλλά-
δας. Οἱ πιὸ πολλοὶ Ἠπειρο, Θεσσαλία. Στὸ Μοριά ὑπάρχει καὶ χωριὸ Λάπ-
πα. Ἀκόμα καὶ στὴν Αἴγυπτο φτάσανε.

Στὴ Λειβαδιά ἦταν δυὸ ἀδέρφια: Ὁ Γιάννης κι ὁ Μητρος.

Σὲ προηγούμενες σελίδες εἶδαμε τὸ Γιάννη Λάππα, νὰ παίρνει μέρος
στὶς μάχες μέσα στὴ Λειβαδιά. Φαίνεται πὼς ἦταν ἄξιος πολεμιστῆς καὶ
γι' αὐτὸ ὁ Διάκος τὸν στέλνει κεφαλὴ στοὺς ἀρματωμένους ποῦ πήγαν νὰ
λευτερώσουν τὴ Θήβα. Καὶ σὲ λίγο οἱ Λειβαδίτες «κόνσολοι» τοῦ δώσανε τὸ
βαθμὸ τοῦ πεντακοσιάρχου.

Ἀρχηγὸς πάντα σὲ λειβαδίτικο σῶμα, ἔλαθε μέρος σὲ διάφορες μάχες,
ὅπως καὶ στὰ Βασιλικά, στὴν Πέτρα κι ἦταν προσωπικὸς ἐχθρὸς τοῦ Ἀν-

1. Φωριέλ Κ. Τὰ Ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια. Ἀθήναι 1956. Τόμ. Α' σελ. 106.

2. Κασομούλης, Α' σελ. 23 - 24.

3. Χατζηγάκης Α., Τ' Ἀσπροπόταμο Πίνδου, Ἀθήναι 1961 σελ. 204 - 205.

τρούτσου. Σποραδικά τὸν βρίσκουμε κατὰ τὴν Ἐπανάσταση γὰ πολεμᾶει καὶ μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ «χιλιάρχου» μὰ δυστυχῶς δὲν μπόρεσα νὰ ἄρω πολλές πληροφορίες γιὰ τὴ δράση του.

Πρὸς τὸ τέλος τοῦ Ἀγῶνα μερικοὶ καλοθελητὲς συκοφαντήσανε τὸ Γιάννη Λάππα στὸ Δημ. Χρηστίδῃ ὅτι ἦταν τᾶχα καταχραστὴς σὲ θάρος τοῦ στρατοῦ. Ὁ Χρηστίδης ἦταν τότε πρόεδρος τῆς «Ἐφορίας Στερ. Ἑλλάδος». Μ' ὄλο πὺ δὲν πίστεψε στὴ συκοφαντία αὐτή, γιατί ἤξερε τὸν τίμιο χαρακτήρα τοῦ Λάππα, τοῦ τὰ ἔγραψε ὄλα. Κι ὁ Λάππας μὲ μιᾶς τοῦ ἔκανε μιὰ χαριτωμένη ἀπάντηση γεμάτη ρουμेलιώτικη ἀπλότητα κι εἰρωνεία ἀσυνήθιστη γιὰ κείνα τὰ χρόνια. Τὴν ἀντιγράφω:

«Ἀδελφὲ Χρηστίδη,

Ἐξεύρεις διατὶ δὲν σοῦ ἀποκρίθηκα ὡς τώρα; Ἐἶχα πληθώρα αἵματος, οἱ ἀναθεματισμένοι οἱ Τούρκοι δὲν ἠμπόρεσαν γὰ μὲ φλεβοτομήσουν καὶ ἡ φύσις μ' ἐπιφόρτησεν μ' ἕναν τιμημένον πλευρίτην τὸν ὁποῖον ἐξεφορτώθηκα μὲ χάσιμον κατὰ δύο ὀκάδων αἵματος. Ἀκόμα μὲ πονᾷ τὸ χέρι ἀπὸ τὴν φλεβοτομίαν καὶ αὐτὴ σου ἢ εὐχὴ σὲ γλυτώνει ἀπὸ τὴν λογοδιάρροϊάν μου.

Τὰ δικὰ μας τὰ μαθαίνεις λεπτομερῶς ἀπὸ τὸν φίλον Ἀντωνάκην (Γιωργαντᾶ). Τὰ δικὰ σου τὰ ἔμαθα μὲ μεγάλην μου λύπην ἀπὸ τὰ ὑστερινὰ σου πρὸς τὸν Στρατάρχην (Υψηλάντη) γράμματα. Φθάνει νὰ χουμε κοιλιαὶς γεμάταις καὶ τοὺς εἰσβάλλοντας ψωροτούρκους τοὺς διορθώνομεν. Σὰν προσμένεις ἀπὸ τὰ δικὰ μου λάφυρα τὸ πρόκοψες. Ἄν ἀγαπᾷς γὰ γίνης συνένοχος τῶν κλεψιῶν μου, τὰ μοιραζόμεθα ἀδελφικὰ! Τί διάβολο τὸν ἐπῆρε τὸν κόσμος; Δὲν τοὺς λὲς γὰ πάη ν' ἀλέσουν κάκκαδα. Δούλεψε σὰν σκυλί, μὴν ἠσυχάζης ἡμέρα καὶ νύχτα, καταγίνου γὰ μὴν ξεσπάση διάλυσις τοῦ στρατοῦ ἐξ αἰτίας τῆς πείνας, καθησύχασε τοὺς διαβολοέλληνας ἐπτὰ ἡμέρας εἰς τὴν ἀράδα ἀπὸ εἴκοσι δράμια ἀλευρι τὴν ἡμέρα καὶ μὲ ἑκατὸ πενήντα σφαχτὰ μόνον, βάλε τὸ στήθος σου ἀσπίδα γὰ ἐμποδίσης τὴν διαρπαγὴν δεκαπέντε χιλιάδων σφαχτῶν καὶ ἔπειτα ἄκουσε διὰ εὐχαριστία ὅτι κλέπτεις.

Αὐτὰ εἶναι τ' ἀποτελέσματα τοῦ φθόνου καὶ τῆς κακίας. Μὲ ἀρκεῖ ὅμως ἢ ὑπόληψι τριῶν τεσσάρων καλῶν φίλων γὰ ζυγίση τὴν γλωσσομανίαν τῶν ἀχρείων. Πρόσφερε τοὺς ἀδελφικοὺς ἀσπασμούς μου εἰς τὸν Γρηγοράσκον καὶ εἰς τὸν Σπυράκην καὶ ὑγίαινε.

ὁ φίλος σου

Ἀράχωδα τὴν 9 Ἰανουαρίου I. Λάππας

1829

»⁴

4. Ἱστορικὴ Ἐταιρεία, ἀριθ. 8912.

ΛΑΠΠΑΣ ΓΙΩΡΓΗΣ

Γιός του Γιάννη, ήταν ο Γιώργης Λάππας.

Γεννήθηκε στη Λειβαδιά στα 1806.⁵ «Ὡς στρατιώτης ἐκγυμνασθεὶς ὑπὸ τοῦ πατέρα καὶ θείου του» πήρε μέρος στὸν Ἄγωνα καὶ κοντὰ στὸν πατέρα του πολέμησε στὴν Πέτρα μὲ τὸ στρατάρχη Ὑψηλάντη πού «εἶχε ἀκράτητον ἀφοσίωσιν καὶ ἀληθῆ λατρείαν πρὸς τὸν ἀρχηγόν του». ⁶ Γιὰ τίς ὑπηρεσίες του αὐτὲς παρασημοφορήθηκε μὲ τὸ Χρυσὸ Ἄριστεῖο κι ὕστερα μὲ τὸν Ἄνωτερο Ταξιάρχη.

Ἄφου τελείωσε ἡ Ἐπανάσταση ἀκολούθησε τὸ στρατιωτικὸ κλάδο. Κατατάχθηκε στὸν τακτικὸ στρατὸ σὰν ἀπλὸς στρατιώτης καὶ μὲ τὸν καιρὸ ἔφτασε ὡς τὸ βαθμὸ τοῦ ὑποστρατήγου πού τὸ 1885 παρατήθηκε γιατί ἔπαυσε ἀπὸ τὰ μάτια του.

Παντρεύτηκε τὴν Ἀγγελικὴ Μαμούρη, κόρη τοῦ ἀγωνιστῆ Γιάννη Μαμούρη, πού γεννήθηκε στα 1831.

Ἄπ' τὸ 1862 τὸν τράβηξε κι αὐτὸν ἡ πολιτικὴ κι ἦταν στὸ κόμμα τοῦ Ἄλεξ. Κουμουνδούρου. «Ἀντεπροσώπευσε τὴν ἐπαρχίαν τῆς Λεβαδείας ὡς βουλευτῆς ἐπὶ 25ετίαν ὀλόκληρον καὶ διεκρίθη διὰ τὸν τελευταῖον βίον ἐπὶ σταθερότητι πολιτικῶν φρονημάτων, οὐδέποτε μεταλλάξας φρόνημα ἐν τῇ πολιτικῷ σταδίῳ». ⁷

Γιὰ μιὰ φορὰ καὶ μόνη ἔχασε. Ἦταν στίς ἐκλογές τοῦ 1874 πού ἀνακατεῦτηκε ἡ Κυβέρνηση μὲ διάφορα σκάνδαλα. Ἦτσι ὁ Λάππας δὲν ἀντιπροσώπευσε στὴ Βουλὴ τότε τὴν πατρίδα του, πού τὸν εἶχε «ὡς κόσμημα αὐτῆς».

Σ' ὄλο τὸν πολιτικὸ του βίον «διεκρίθη διὰ τὸ εὐθαρσές, τὸ εἰλικρινές καὶ τὴν πρὸς τὴν πατρίδα του καὶ ὑπὲρ τῆς ἰδιαίτερας πατρίδος του ἐπαρχίας Λεβαδείας. Παρ' αὐτῷ εὕρισκον πᾶσαν δικαίαν καὶ ἔννομον ὑποστήριξιν οἱ Λεβαδεῖς, διὰ τοῦτο δὲ μεγάλη πρὸς αὐτὸν ὑπῆρχεν ἡ ἀφοσίωσις. Ἐτύγχανε δὲ τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ἀγάπης ὄλων καὶ ἐξετιμᾶτο ὑπ' αὐτῶν. Διεκρίνετο διὰ τὰ λαμπρὰ αὐτοῦ αἰσθήματα, διετήρει δὲ πάντοτε τὸν ρουμेलιώτικο καὶ ἀρρενωπὸν χαρακτήρα ὅστις τὸν καθίστα ἀγαπητὸν καὶ σεβαστὸν παρ' ἅπανι». ⁸

Στὸ Γιώργη Λάππα χρωστάει ἡ Λειβαδιά τὴ βιομηχανία τοῦ βαμβακιοῦ. Τοῦτος πρῶτος ἔφερε νηματουργεῖο γιὰ νὰ τὸν ἀκολουθήσουν κι ἄλλοι.

Τυφλὸς ἀποτραβήχτηκε πιά ἀπ' τὴν πολιτικὴ κι ἔμεινε στὸ ἀρχοντικὸ του στὴν Ἀθήνα, ὁδὸς Κέκροπος 7. Πέθανε σὲ βαθεῖα γερᾶματα στίς 26 τοῦ

5. Ἐσφαλμένα ἀναγράφεται στὸν τάφο του 1812.

6. Νέα Ἐφημερίς, 2 καὶ 3 Μαρτίου 1891.

7. Ἐφημ. Καιροὶ 27 Φεβρ. 1891.

8. Νέα Ἐφημερίς 27 Φεβρ. 1891.

Φλεβάρη στὰ 1891, στὶς 3 τὸ ἀπόγευμα. Ἡ κηδεῖα του ἔγινε στὴ Μητρόπολη τὴν ἄλλη μέρα μὲ κάθε μεγαλοπρέπεια. Τοῦ ἀποδώσανε ὅλες τὶς στρατιωτικὲς τιμὲς τοῦ βαθμοῦ του κι ἀκολούθησε ὁ τότε Πρωθυπουργὸς πού τὴν προηγούμενη μίλησε γι' αὐτὸν στὴ Βουλὴ, τὸ Ὑπουργικὸ Συμβούλιο, ὁ δήμαρχος Ἀθηναίων καὶ πολλοὶ στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοί. Στὴν ἐκκλησία μίλησε ὁ γιατρὸς Α. Παπαδάκης, πού τέλειωσε τὸν ἐπικήδειο: «...βίος πλήρης μεγάλων πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσιῶν, βίος γνησίου στρατιώτου τῆς πατρίδος».⁹

Ἀπ' τὴν περιφέρειά του στέφανα καταθέσανε ὁ δῆμος Λεβαδέων, Χαιρωνείας, Ἀράχωβας, οἱ φίλοι του Λειβαδίτες, οἱ φίλοι του Διστομίτες καὶ τὸ προσωπικὸ τῶν βιομηχανικῶν καταστημάτων Λειβαδιάς. Ὁ Σπύρος Φόρτης, καταθέτοντας στέφανο ἀπὸ μέρους τῶν Λειβαδιτῶν πού μένανε στὴν Ἀθήνα εἶπε: «...Ὁ στέφανος οὗτος εὐγνωμοσύνης φόρος ἐλάχιστος πρὸς τὸν γενναῖον τῆς Πέτρας μαχητὴν, ὅστις μετὰ τῶν ἀρίστων συναγωνιστῶν του γενναίως ἐκείσε μαχόμενος ἔθετε ἀδιάσειστον τὴν κρηπίδα τῆς ἐλευθερίας τῆς φίλης πατρίδος. Εἶναι δεῖγμα σεβασμοῦ πρὸς τὸν ἐνάρετον πολίτην, τίμιον καὶ σταθερὸν πολιτευτὴν, πρὸς τὸν φιλόστοργον οἰκογενειάρχην».¹⁰

Στὸ νεκροταφεῖο τὸν ἀποχαιρέτησε μ' ἐπιτάφιο ὁ βουλευτὴς Α. Ζυγομαλάς: «Ὡς ἐν τῇ στρατῷ ἐδείχθεις ἄδολος καὶ εὐτολμος, οὕτω καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ, εἰς ἣν εἰσήγαγέ σε ἡ θέλησις τῆς ἐπαρχίας Λεβαδείας, ἐπέδειξας τὰ προτερήματα ἐκεῖνα, ἅτινα συνδυασμένα μὲ τὴν εὐγένειαν τῶν τρόπων προσεκλαύωσι τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν συναδέλφων ἐν γένει, ἄνευ διακρίσεως κόμματος».¹¹

Ὁ Λάμπας ἀπόκτησε τρεῖς γιούς. Τὸ Γιάννη 1861, τὸ Δημήτρη 1862 πού πέθανε παιδάκι στὰ 1871, καὶ τὸ Σπύρο 1866 πού κι αὐτὸ πέθανε βρέφος.

Ὁ Γιάννης Λάμπας διαδέχτηκε στὴν πολιτικὴ τὸν πατέρα του καὶ γίνθηκε πολλὲς φορὲς βουλευτὴς Λεβαδιάς. Πέθανε στὴ Γενεύη τὸ 1910, ἀπ' τὴν καρδιά του. Τὸν θάψανε στὴν Ἀθήνα στὶς 14 Σεπτεμβρίου 1910, κηδεύοντάς τον ἀπ' τὸ σπίτι του, ὁδὸς Νίκης 33.¹²

Ἡ Ἀγγελικὴ Λάππα ὕστερ' ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ γιοῦ της, χάρισε τὸ Νοέμβρη τοῦ 1910, στὸ ἱστορικὸ Μουσεῖο, ὅπου θρῖσκονται τ' ἄρματα τοῦ ἄντρα της στρατηγοῦ καὶ τοῦ πεθεροῦ της χιλιάρχου. Τὰ πιὸ πολλὰ τοῦ πεθεροῦ της. Τὸ κариоφύλι του, τὶς πάλες, τὸ χρυσοκέντητο σελάχι, χαρμιπιά καὶ δυὸ ἀσημένια κουμπούρια πού πήρε λάφυρα στὴ μάχη τῶν Βασιλικῶν.¹³ Πέθανε ἡ Ἀγγελικὴ στὰ 1914, ὀγδοντατριῶν χρόνων, ἀφήνοντάς στὴ Λεβαδίαν τὸ κληροδότημα «Γηροκομεῖο Λάππα».

9. Νέα Ἐφημερίς 2 Μαρτίου 1891.

10. Νέα Ἐφημερίς 28 Φεβρ. 1891.

11. Νέα Ἐφημερίς 3 Μαρτίου 1891.

12. Ἐφημ. Ἀστὺ, Ἑστία, Σκρίπ 14 Σεπτεμβρίου 1910.

13. Δελτ. Ἱστορ. Ἑταιρ. Τόμ. Ζ' Παράρτημα 1911, σελ. 15.

ΜΗΤΡΟΣ ΛΑΠΠΑΣ

ΛΑΠΠΑΣ ΜΗΤΡΟΣ

Ὁ Μητρος Λάππας γεννήθηκε στὴ Λειβαδιά στὰ 1793. Στὴν ἀρχὴ τοῦ Ξεσηκωμοῦ πολέμησε κοντὰ στὸ μεγάλο ἀδερφό του Γιάννη. Ὑστερα ἔκανε δικό του σῶμα ἀπὸ Λειβαδίτες καὶ ξακολούθησε νὰ μάχεται σὲ διάφορα μέρη ὡς τὸ τέλος.

Ἦταν γενναῖος μαχητὴς καὶ γι' αὐτὸ «ὁ ἀρχηγὸς Βάσος Μαυροβουινιώτης ἐπαινεῖ τὴν ἀνδρείαν καὶ φρόνησιν τῶν ἑκατονταρχῶν Μ. Λάππα... κλπ.»¹⁴

Στὰ 1830, μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ ἑκατόνταρχου ὑπογράφει μαζί μ' ἄλλους κάποια ἀναφορὰ στὸν Κυβερνήτη.¹⁵ Καὶ στὰ 1833 τὸν συναντάμε «ὑποχιλιάρχο» στ' Ἀνάπλι. Στὰ 1836 ὑπηρετοῦσε στὴν 7ῃ Ταξιαρχία¹⁶ λοχαγὸς καὶ πῆρε μέρος στὴν καταδίωξη τῶν ληστῶν.

Γιὰ τὴν πολεμικὴ του δράση στὴν Ἐπανάσταση, τιμήθηκε μὲ τὸ παράσημο τοῦ «Ἀριστείου τοῦ ἀγῶνος» καὶ στὰ 1850 διορίζεται ἑνορκος.¹⁷

Τὸ 1853 πέθανε στὴ Λειβαδιά. Ἄλλες πληροφορίες δὲν μπόρεσα νὰ βρῶ, ἐξὸν ἀπ' τὴ νεκρολογία: «Τὴν 11 Ἰουλίου (1853) ἐτελεύτησεν ἐν Λεβαδεῖα εἰς τῶν ἀρχαίων ἀγωνιστῶν, ὁ λοχαγὸς τῆς Φάλαγγος Μητρος Λάππας ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν 60. Ὁ μακαρίτης διὰ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεις του εἶχε τιμηθεῖ παρὰ τῆς κατὰ τὸν Ἀγῶνα Κυβερνήσεως μὲ τὸν βαθμὸν χιλιάρχου, παρὰ δὲ τοῦ ἀσιδίου Κυβερνήτου μὲ τὸν τοῦ λοχαγοῦ, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς Ἀντιβασιλείας. Ἄν καὶ ἐθεώρει ἑαυτὸν ἠδικημένον καὶ παραγκωνισμένον, ὡς ἦτο, καὶ ὅμως οὐδένα οὐδέποτε διὰ τοῦτο ἠνώχλησε, περιορισθεὶς εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἐν Λεβαδεῖα κτημάτων του, εὐχόμενος τὰ κρείττω τῇ πατρίδι. Ἀφελὴς καὶ ἀπλοῦς τὰ ἦθη, τίμιος καὶ εὐλικρινής, βοηθητικὸς καὶ παρήγορος εἰς τοὺς πάσχοντας, ἐφείλκυσε τὴν ἀγάπην καὶ τὸ σέβας τῶν συμπολιτῶν του ζῶν, καὶ ἤδη ἀποθανῶν ἅπαντας κατελύπησεν. Ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν προτερημάτων τούτων τοῦ μακαρίτου δικαίως τὰ καταλυπημένα τέκνα του σεμνύονται, ἐνθ' ὧν κατὰταξοὶ Κύριος τὴν ψυχὴν του ἐν σκηναῖς δικαίων.»¹⁸

14. Γενικὴ Ἐφημερὶς 16 Φεβρουαρ. 1829.

15. Γενικὴ Ἐφημερὶς 2 Φεβρουαρ. 1830

16. Ἐφημερὶς Κυβερνήσεως 10 Ἰουνίου 1836.

17. Ἐφημερὶς Κυβερνήσεως 13 Νοεμβ. 1850.

18. Ἐφημερὶς Αἰῶν 5 Αὐγούστου. 1853.

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΔΗΜΟΣ

Γεννήθηκε στη Λειβαδιά κατά το 1785.

Κατηχήθηκε ένωρίς στο μεγάλο μυστικό της Φιλικής Έταιρείας και μαζί με το Θανάση Ζαρέιφη κατέθηκε στην πατρίδα του να κατηχήσει πολλούς πατριώτες του.

Οι επαναστάτες της Άττικής, πριν ξεκινήσουν να χτυπήσουν την Αθήνα, ζήτησαν απ' τους άρχοντες της Λειβαδιάς να τους στείλουν κάποιον για άρχηγό. Οι Λειβαδίτες διάλεξαν τον Άντωνίου «εύρωπαϊκά ένδεδυμένον, τῷ έδαλαν έπωμίδας και περικεφαλαίαν και τόν έστειλαν εις Μενίδι, όπου τόν υπεδέχθησαν οι Άττικοί ως άνδρα υπερέχοντα εξ αίτίας της άσυνήθους στολής του και έτέθησαν υπ' αυτόν μεθ' όσης άλλοτε άφοσιώσεως έτέθησαν οι Σπαρτιάται υπό τόν χωλόν συμπατριώτην τους Μελέτη Τυρταίον». ¹ Αυτά γράφει ο Τρικούπης κι ο Φιλίμωνας τούτα: «Έν άλλη μέν έποχή τοιαύτη ήθελεν είσθαι και γελοία και προσβλητική όλως. Κατά την παρούσαν όμως, πᾶς στενοφόρος, και μάάλιστα περικεφαλαιοφόρος, και πρό πάντων έπωμιδοφόρος έξελαμβάνετο ως μυστηριώδες τι, παρεδέχετο ως άποστολή της υπεράτης άρχής, άνεπτέρου δέ τᾶς άγαθωτέρας έλπίδας και έν τῷ καθήκοντι αυτού έκαστον περιώριζε». ²

Οι συναγμένοι στο Μενίδι επαναστάτες, θέλησαν να τόν μιμηθούν για να γίνουν κι αυτοί πιό πολεμικοί... Μά πού να θρεθούν τόσες περικεφαλαίες; Τότε φόρεσαν ψάθινα καπέλλα πού είχαν κάμποσα...

Μπορεί ο Άντωνίου να μὴν τού δόθηκε ή ευκαιρία να δείξει τὰ πρόσόντα του σαν άρχηγός, απέδειξε όμως πώς ήταν ένα άτρομο παλληκάρι.

Στήν άρχή τού ξεσηκωμού στην Αθήνα, οι Έλληνες βαστούσαν μπλοκαρισμένους τους Τούρκους στο Κάστρο (Ακρόπολη). Σε μιὰ άπόπειρα πού κάνανε στις 8 Ιουνίου 1821 οι κλεισμένοι Τούρκοι γ' άρπάξουν γεννήματα απ' τους Αθηναίους, καταφέρανε να φτάσουν ως την Αρβανίτικη Πόρτα τού τείχους πού έκλεινε την πολιτεία. Έδώ τους ρίχτηκαν οι Έλληνες και τους ανάγκασαν να ξαναγυρίσουν στο Κάστρο. Αφησαν πολλούς σκοτωμένους οι Τούρκοι, μά κι οι Έλληνες είχαν δυο και τρεις λαθωμένους. Ανάμεσα στους πληγωμένους ήταν κι ο άρχηγός Δῆμος Άντωνίου

«Όυτος μετακομισθείς εις Αίγιναν πρός θεραπείαν, άλλ' άποτυχών ιατροῦ, γαγγραινούσης της πληγῆς απέθανεν εις ήλικίαν έτών 35. Ήν δέ άκρως ζηλωτής της έλευθερίας και άξιος άρχηγός θρηνηθείς παρά πάντων» κατά τόν άθηναιογράφο ιστορικό. ³

1. Τρικούπης Α' σελ. 141.

2. Φιλίμων Γ' σελ. 130.

3. Σουρμελής σελ. 6.

ΛΕΟΝΑΡΔΙΔΗΣ ΒΑΣΙΛΗΣ

Ὁ Βασίλης κι ὁ ἀδερφός του Γιάννης Λεοναρδίδης, γεννήθηκαν στὴ Λειβαδιά.

Γιὰ τὸ Γιάννη, ποὺ κι αὐτὸς ἦταν ἀγωνιστής, θρήνα πολὺ λίγα. Φαίνεται πὼς ἦταν γραμματισμένος γιατί κατὰ τὸ 1825 ἀναφέρεται γραμματικὸς τοῦ Μακρυγιάννη.¹ Ἔλαβε μέρος μπουλουξῆς (ἀξιωματικὸς) στὸ Νιόκαστρο (Πύλο) καὶ στὸ 1836 ὑπογράφει ἀναφορὰ πρὸς τὸν Καποδίστρια μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ ἐκατόνταρχου.² Στὰ 1836 ὑπασπιστὴς τάγματος στὴν καταδίωξη τῶν ληστῶν. Στὰ 1850 δρίσκουμε τ' ὄνομά του στοὺς διορισμένους τότε ἐνόρκους. Αὐτὰ μονάχα γιὰ τὸ Γιάννη.

Ὁ Βασίλης Λεοναρδίδης ἀπ' τὴν ἀρχὴ πῆρε μέρος στὴν Ἐπανάσταση σὰν ἀπλὸς μαχητής, μὰ γιὰ τὴν παλληκαριά του ὕστερα ἔγινε ἀξιωματικὸς. Αὐτὸ ἀποδείχεται ἀπὸ πιστοποιητικὸ τοῦ Ἄντ. Γιωργαντᾶ.

«Πιστοποιῶ ὁ ὑποφαινόμενος ὅτι ὁ Βασίλης Λεοναρδίδης ἀπὸ τὰ 1822 ἠκολούθησε τὸν ἀείμνηστον στρατηγὸν Ὀδυσσεά καὶ διετέλεσε ὑπὸ τὰς διαταγὰς του μέχρι τέλους τοῦ 1823. Εἰς τὸ διάστημα τοῦτο ἐφέρθη πολλὰ τιμῶς καὶ παρευρέθη εἰς τινὰς μάχας, ὅπου κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα συνέδησαν τότε, καθὼς καὶ εἰς ἐκάστην τῆς Βελίτσας καὶ Δαδίου — διὰ τὴν ἔνδειξιν τῆς ἀληθείας αὐτῆς καὶ τῶν ἐκδουλεύσεων του δίδω πρὸς αὐτὸν τὸ παρόν μου διὰ νὰ τὸ χρησιμεύσῃ ὅπου ἀνήκει.

Ναῦπλιο τῆ 13 Ἀπριλίου 1833

Ἄν. Γεωργαντᾶς».³

Κατὰ τὸ 1825 ἀκολούθησε μπουλουξῆς τὸ πολεμικὸ σῶμα τοῦ Μακρυγιάννη καὶ κλείστηκε μαζὺ του στὸ Νιόκαστρο κι ὕστερα στὴν Ἰῶρα.⁴

Ὅταν γίνανε οἱ χιλιαρχίες κατατάχτηκε στὴν 4η χιλιαρχία μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ πεντηκόνταρχου, ὡς τὸ τέλος τοῦ Ἀγῶνα καὶ προδιθάστηκε στὸ βαθμὸ τοῦ ἐκατόνταρχου. Λαβώθηκε τρεῖς φορές. Τὴν τελευταία στὴ μάχη τοῦ Ἀνηφορίτη.⁵ Στὸ 1838 ἡ Κυβέρνηση τοῦ δίνει τὸν παράξενο βαθμὸ «λοχαγὸς ἐπιλοχίας».⁶

Τὴν πολεμικὴ δράση τοῦ Λεοναρδίδη, τὴν ἀνδρεία καὶ τὴν τιμότητα,

1. Μακρυγιάννη Α' σελ. 148 - 151.

2. Γενικὴ Ἐφημερὶς 12 Φεβρ. 1830.

3. Ρουμελιώτικα Χρονικὰ Τομ. Α' Βάσσου Λαμπρινοῦ (Βασ. Λεοναρδίδης ἑγγονος τοῦ ἀγωνιστῆ) Βασίλειος Λεοναρδίδης σελ. 3.

4. Μακρυγιάννη Α. σελ. 148 - 151.

5. Τρικυόπης Δ' σελ. 276.

6. Ἐφημερὶς Κυβερνήσεως 20 Μαΐου 1838.

τή θεβαιώνουν με πιστοποιητικά ὁ Μακρυγιάννης, ὁ Διοβουνιώτης κι ὁ πρίγκιπας στρατάρχης. Ἀντιγράφω τὰ δύο.

«Πιστοποιεῖται ὅτι ὁ ἑκατόνταρχος Κ. Βασίλειος Λεοναρδίδης, ἀπ' ἀρχῆς τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ σώματος τῆς Δ' Χιλιαρχίας διετέλει εἰς αὐτὴν μὲ τὴν δεκάτην ἑκατονταρχίαν μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ πεντηκοντάρχου.

Διάφοροι πολεμικαὶ ἐποχαὶ ἐτίμησαν τὰ γενναῖα καὶ ἀνδρεῖα τούτου αἰσθήματα μὲ τραύματα δευνὰ εἰς τὸ σῶμα του.

Εἶμαι προπάντων εἰς μεγάλην εὐχαρίστησιν νὰ ὁμολογήσω καὶ νὰ συστήσω τοῦτον ὅπου ἀνήκει εἰλικρινῶς ὅτι διετήρησεν ὅλα τὰ καθήκοντά του μὲ μεγάλην προσοχὴν καὶ ἐντελῆ ἀκρίβειαν. Ἀπείχε πάσης καταχρήσεως, ἐπιμελῶς καὶ προθύμως νὰ ἐκτελῆ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀνωτέρου του. Γενναῖος καὶ ὀρμητικὸς εἰς τὰς ἐπικινδυνωδεστέρας πολεμικὰς θέσεις.

Διὰ τὴν εἵδησιν τούτων ὅλων δίδομεν πρὸς αὐτὸν τὸ παρὸν μας διὰ νὰ τὸ χρησιμεύσῃ ὅθεν ἀνήκει.

1830, 4 Μαρτίου Ἄργος.

Ὁ χιλίαρχος
Γ. Δ. Διοβουνιώτης»⁷

«Ὁ ἑκατόνταρχος Κορ Βασίλειος Λεοναρδίδης κινούμενος ἀπὸ εὐγενῆ αἰσθήματα ἠγωνίσθη προθύμως ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ σχηματισμοῦ τῶν χιλιαρχιῶν. Αἱ πηλαγὰς τὰς ὁποίας κατὰ συνέχειαν ἔλαβεν εἰς διαφόρους μάχας μαρτύρονται τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν ἀνδρείαν του διὰ τὴν ὁποίαν ἐπροβιβάσθη εἰς τὸν ἀνωτέρω βαθμὸν.

Εἰς τὴν πίστῳσιν τούτου δίδεται ἐπὶ χεῖρας του τὸ παρὸν ἔγγραφον συντροφευμένον μὲ τὰς ἐντελεῖς εὐχαριστήσεις μου εἰς τὴν διαγωγὴν του, τὴν ὁποίαν ἐπολιτεύθη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τελευταίας ἐκστρατείας μου, κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καταταχθεὶς εἰς τὸ σῶμα τῆς Δ' χιλιαρχίας ὑπὸ τὸν βαθμὸν τοῦ Πεντηκοντάρχου.

Ὁ Στρατάρχης
Δ. Ὑψηλάντης»⁸

ΑΔΕΛΦΟΙ ΚΑΤΣΙΚΑ

Γιὰ νὰ φτάσει ὡς τὸ τέλος ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση καὶ νὰ λευτερωθεῖ ἡ σκλαβωμένη χώρα μας, εἶναι γνωστὸ πῶς οἱ θυσίαι στάθηκαν μεγάλες. Δὲν πρόκειται τόσο γιὰ τὸ ἑλληνικὸ εἶδος ποῦ σκορπίστηκε ἀπλόχερα καὶ γιὰ τίς πολιτεῖες καὶ τὰ χωριά ποῦ ἀφανίστηκαν. Μὲ τὸν καιρὸ ξανάγειναν. Εἶ-

7. Ρουμελιώτικα Χρονικά 1936 Τεῦχ. Α' σελ. 34.

8. Ρουμελιώτικα Χρονικά 1936 Τεῦχ. Α' σελ. 4.

να για τὸ αἷμα ποὺ χύθηκε καὶ πότισε τούτα τὰ χώματα, γιὰ τὰ κορμιά ποὺ χάθηκαν. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀπροσμέτρητη θυσία. Πόσοι καὶ πόσοι ἀπ' τὸ λαό, ἀπλοὶ μαχητὲς δὲ δώσανε τὴ ζωὴ τους σὲ κεῖνο τὸν τρισμέγιστο ἀγῶνα τῆς λευτεριάς κι ὕστερα ἀφανίστηκαν μέσα στὴν ἀνωνυμία τοῦ ἡρωϊκοῦ πλήθους... Ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἀγνοημένους ἥρωες εἶναι καὶ τὰ τέσσερα ἀδέρφια Κατσίκια. Λειβαδίτες. Ὁ Ἀργύρης, ὁ Γιώργης, ὁ Ἰσίδωρος κι ὁ παπᾶ Δημήτρης.

Ἀπ' τὴν ἀρχὴ τοῦ Ἑσσηκιωμοῦ παράτησαν τὸ φτωχόσπιτό τους στὴ Λειβαδιά κι ἄρπαξαν τὸ καριοφύλι. Ἀκόμα κι ὁ παπᾶ Δημήτρης πάνω ἀπ' τὰ ράσα του ζώστηκε τ' ἄρματα κι ἀκολούθησε σὰν μαχητής.

Κι ἀρχίζει ἡ ἀλυσίδα τῆς μεγάλης θυσίας. Ὁ Γιώργης Κατσίκας στὸ ξεκίνημα τοῦ πολέμου σκοτώνεται στὰ 1821 σὲ κάποια συμπλοκὴ ἔξω ἀπ' τὴ Λειβαδιά. Ὁ Ἀργύρης κι ὁ Ἰσίδωρος Κατσίκας, κλεισμένοι στὸ Κάστρο τῆς Ἀθήνας σκοτώνονται ὁ ἕνας ὕστερα ἀπ' τὸν ἄλλο στὰ 1826.¹ Καὶ κλείνει ἡ θυσία μὲ τὸν παπᾶ Δημήτρη Κατσίκια. Βρίσκεται στὸ στρατόπεδο τοῦ Καραϊσκάκη στὸν Πειραιᾶ καὶ μάχεται κοντά του. Μὰ στὰ 1827, πέφτει κι ὁ παπᾶ Δημήτρης.²

Τέσσερα ἀδέρφια ὀλοκαύτωμα στὸν Ἀγῶνα.

Ὁ μοναδικὸς ποὺ ἀπόμεινε εἶναι ὁ πέμπτος ἀδερφός, ὁ Γιάννης Κατσίκας ποὺ τὸν βρίσκουμε μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ «σημαιοφόρου» στὸν τακτικὸ στρατὸ στὰ 1839.³

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΜΗΤΡΟΣ

Γιὰ τὸ δυναμικὸ Λειβαδίτη, Μῆτρο Τριανταφύλλου ἢ καὶ Τριανταφυλίνα ὅπως τὸν λέγαν, δὲ σώθηκε κανένα ἐπίσημο χαρτὶ νὰ ἱστοράει τὴ δράση του στὴν Ἐπανάσταση.

Στὴ μάχη ποὺ ἔγινε μέσα στὴ Λειβαδιά, τὸ Μάρτη τοῦ 1821, ὁ Τριανταφύλλου ἦταν κεφαλὴ σὲ ντόπιο σῶμα. Γι' αὐτὸ ὕστερα οἱ ἄρχοντες τοῦ δώσανε τὸ βαθμὸ τοῦ πεντακοσάρχου.

Ἀκολούθησε τὸ Διάκο στὴν Ἀλαμάνια κι ἦταν ἀπ' τοὺς λίγους ποὺ ἀπόμειναν κοντά του. Τὸν ἄφησε ἀφοῦ εἶδε πὼς δὲν ὑπῆρχε ἐλπίδα νὰ γλυτώσουν.¹

1. Σουρμελής σελ. 310.

2. Ἀβραάμ σελ. 170.

3. Ἐφημ., Κυθερνής. 27 Φεβρουαρίου. 1839.

1. Λάππα. Διάκος, σελ. 100, 109.

Στάθηκε πάντα προσωπικός ἔχθρος καὶ πολέμιος τοῦ Ἀντρούτσου καὶ ἦταν ἕνας ἀπ' τοὺς τέσσερες φονιάδες ποὺ δολοφόνησαν τὸν Ὀδυσσεά πάνω στὴν Ἀκρόπολη.²

Ἦταν ὁμως ἄτρομος μαχητής. Γιὰ λίγο καιρὸ ἔμεινε κοντὰ στὸ Γκούρα γιατί ἦταν καὶ φίλος του, καὶ εἶχε τὸ 1825 τὸ βαθμὸ τοῦ στρατηγοῦ.³ Ἀκολούθησε τὸν Καραϊσκάκη στὴ νικηφόρο ἐκστρατεία τῆς Ἀνατ. Ρούμελης μὲ ἑβδομήντα παλληκάρια. Στὸ ἔγγραφο ποὺ ἀναγγέλουσιν οἱ Ἕλληνες καπεταναῖοι τίς νίκες τῆς Ἀράχωβας, ὁ Τριανταφύλλου ὑπογράφει σὲ τιμητικὴ θέση.⁴ Μὰ καὶ στὸ Δίστομο πολέμησε γενναῖα. Τὸν κατατάξανε στὴ Δ' Τάξη. Τὸ 1830 εἶναι πεντακοσιάρχος καὶ τὸ 1834 ταγματάρχης τῆς Ἐθνοφυλακῆς. Τὸν κάνουν «μέλος τῆς Ἐξεταστικῆς Ἐπιτροπῆς», μὰ τὸν ἴδιο χρόνο πεθαίνει.

Τὸ μοναδικὸ χαρτὶ ποὺ κάτω μᾶς λέει γι' αὐτὸν εἶναι ἡ αἴτηση τῶν κληρονόμων ποὺ σώθηκε καὶ τὴν ἀντιγράφω:

«Λεβάδεια 6 Ἰουνίου 1865

Πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀγῶνος καὶ Θυσιῶν ἐξεταστικὴν ἐπιτροπὴν.

Οἱ ὑποφαινόμενοι εἴμεθα μόνοι κληρονόμοι τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1834 ἀποθιώσαντος Μήτρου Τριανταφύλλου Ταγματάρχου οὗτος ἐμπνεόμενος ἀπὸ αἰσθήματα πατριωτικὰ ἄμα ἤχησεν ἢ σάλπιγγ' τοῦ πολέμου κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος μὴ φεισθεὶς ζωῆς, περιουσίας καὶ μόχθου μέχρις τέλους τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐλθόντος τοῦ Βασιλέως Ὁθωνος διὰ τὰς μεγάλας ἐκδουλεύσεις του ταύτας ἀντεμήφθη μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου, δυσαναλόγου ὄντος διὰ τὰς θυσίας καὶ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεις ὁ ἀποθανὼν Μήτρος Τριανταφύλλου τοῦ ὁποίου ὡς εἵπομεν μόνοι κληρονόμοι εἴμεθα ἡμεῖς, μετὰ τὴν ἀπονομὴν τοῦ ρηθέντος βαθμοῦ ἀπεβίωσεν εἰς Ναύπλιον ὅπου μετέβη κατὰ τὸ ἔτος 1834 ὡς μέλος τῶν ἐπὶ τῶν ἀγῶνων ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου 1834 καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ ἀμέσως ἐπελθὼν θάνατός του ἀφήρесе πᾶν δικαίωμα τοῦ νὰ προικοδοτηθῇ ἔστω καὶ κατὰ τοὺς βαθμοὺς οὗς ἀπήλαυσε.

Ἐπειδὴ δὲν εἶναι δίκαιον οἱ κληρονόμοι τοῦ ρηθέντος ἀρχηγοῦ καὶ ἀγωνιστοῦ νὰ στεροῦνται τοὺς καρπούς τοὺς ὁποίους κατέβαλεν, ὑπηρεσιῶν καὶ θυσιῶν εἰς πατρίδα. Ἐπειδὴ ὡς εἵπομεν ὁ ἄμεσος ἐπελθὼν θάνατός του ὕστερησεν τοῦ νὰ δικαιωθῇ προσηκόντως ἀναλόγως κατὰ τὸν βαθμὸν του καὶ τῶν θυσιῶν του. Διὰ ταῦτα καθυποβάλλοντες τὰ ὅποια ἔχομεν ἔγγραφα εἰς χεῖρας μας παρακαλοῦμεν τὴν Σεβαστὴν ταύτην ἐπιτροπὴν ὅπως ἐκτὸς τοῦ δικαίου καὶ νομίμου εὐαρεστηθῇ καὶ δικαιώσῃ τοὺς ἀγῶνας τοῦ εἰρημένου Μή-

2. Λάππα. Ἀντρούτσος, σελ. 291.

3. Μητρῶο ἀξιωματικῶν.

4. Λάππα. Ἀράχωβα, σελ. 74.

τρον Τριανταφύλλου ἀπονέμοντες εἰς τοὺς ὑποφαινομένους αὐτοῦ κατὰ τοῦ βαθμοῦ τῶν προικοδότησιν, συνάμα δὲ δικαιώση τούτους καὶ διὰ τὰ ὁποῖα ὑπὲρ τῆς πατρίδος κατέβαλε 64.318 καὶ 14 γρόσια ἐμφαινόμενα διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5 ἀπὸ 24 Ἀπριλίου 1833 ἐγγράφου τῆς οἰκονομίας.

Ὑποσημειούμεθα
οἱ εὐπειθέστατοι
Ἡλίας Μπουγιουκλῆς
Α. Π. Τριανταφύλλου».⁵

ΟΙ ΚΑΛΑΤΖΗΔΕΣ

ΚΑΛΑΤΖΗΣ ΜΗΤΡΟΣ

Ἀπ' τῆς Λειβαδίτικῆς οἰκογένειας τῶν Καλατζήδων εἶναι ὁ Μητρος Καλατζῆς, ποὺ γεννήθηκε στὰ 1798.

Πῆρε μέρος στὴν Ἐπανάσταση μὲ ἀρχηγούς τὸ Διάκο στὴν Ἀλαμάνα, μὲ τὸ Γιάννη Γκούρα στὰ Βασιλικά καὶ μὲ τὸν Ἀντροῦτσο στὴ Στυλίδα, στὸ Μαραθῶνα καὶ στὴν Εὐβοία. Ὑστερα βρέθηκε κλεισμένος μέσα στὸ Κάστρο τῆς Ἀθήνας.¹ Στὰ 1822, σὲ κάποια μάχη στὴ Λειβαδιά λαβώθηκε στὸ μηρὸ καὶ στὴν Ἀθήνα βαρεῖά στὸ πρόσωπο.

Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐκδουλεύσεων τὸν κατέταξε στοὺς ἀξιωματικούς ΣΤ' τάξεως, ὑπολοχαγὸ καὶ ἔλαθε μέρος ἐνεργὸ στὴν καταδίωξη τῆς ληστείας.²

Τὰ πιὸ πάνω ἐπιβεβαιώνει ἡ ἔκθεση τοῦ Γιάννη Μαμουρή.

«Πιστοποιῶ ὁ ὑποφαινόμενος εἰς ὄνομα τῆς συνειδήσεώς μας καὶ ἐπὶ τῆ ἀπὸ τὸν ποινικὸν Νόμον ὀριζομένην ποινὴν ὅτι ὁ ἐπιφέρων τὸ παρὸν κ. Δημήτριος Καλατζῆς κατοικοδημότης Λεβαδείας ὑπηρέτησεν ἀπὸ ἀρχῆς τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος κατὰ τὸ ἔτος 1821 μέχρι τοῦ 1829 ὡς ἀξιωματικὸς (μπουλουχτζῆς) μὲ στρατιώτας ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ εἰς Ἀλαμάνα πεσόντος ὀπλαρχηγοῦ Διακού, καὶ ἀκολούθως ὑπὸ τοῦ ὠσαύτως πεσόντος Στρατηγοῦ Ἰωάν. (τοῦ) Γκούρα καὶ διαφόρων ἄλλων παρευρεθείς κατὰ τὰς μάχας τῆς Ἀλαμάνας, τῶν Βασιλικῶν καὶ τὴν κατὰ τὴν Στυλίδα ἐκστρατεῖαν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ὀδυσσεῶς εἰς Μαραθῶνα καὶ εἰς κατὰ τὴν Εὐβοίαν διαφόρους μάχας καὶ ἐντὸς τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν καὶ ἰδίως κατὰ τὴν τελευταίαν πολιορκίαν ὅπου ἔλαθε καὶ πληγᾶς εἰς τὸ πρόσωπον καθὼς καὶ ἐτέραν εἰς τὸν

5. Ἐθν. Βιβλιοθ. Ἱστορ. Ἀρχ. Χειρόγραφ. Ἀριθμ. 17991 - 17993.

1. Ὑπουργ. Πολέμου Φ 20)24.

2. Ἀεραάμ, σελ. 168.

μηρόν πρότερον κατά τὸ ἔτος 1822 εἰς μίαν μάχην κατά τὴν Λεβαδειαν. Ὅτι καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας ἀνεδείχθη πάντοτε μὲ καρτεροψυχίαν διακεκριμένην εἰς ἀπάσας τὰς μάχας καὶ συμπλοκάς καὶ ἐφέρθη ἐπίσης μὲ ἄμειπτον διαγωγὴν καὶ στρατ. εὐπίθειαν πρὸς τοὺς ἀνωτέρους του. Διατελέσας καὶ ὡς φροντιστὴς τῆς φρουρᾶς τῆς ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν κατά τὴν τελευταίαν πολιορκίαν τῆς περὶ τὸ 1826-1827. Πρὸς ἔνδειξιν ὅθεν τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας του ἐπιχορηγοῦμεν πρὸς τὸν ἀναφερόμενον μπουλουχτζῆν Δημ. Καλατζῆν τὴν παροῦσαν πιστοποιήσιν διὰ τὴν χρησιμεύσιν ἐν καιρῷ. Ἐν Ἀθήναις τὴν 10 Μαΐου 1865.

Ἰωάννου τοῦ Γκούρα.³

ΚΑΛΑΤΖΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΥ 759

Ἀδερφὸς τοῦ Μήτρου, πολέμησε γενναῖα σὲ διάφορες μάχες τῆς Ἀνατολικῆς Ρούμελης, στὴ Στυλίδα καὶ στὴν Ἁγία Μαρίνα, ἀξιωματικὸς τοῦ Ἀντρούτσου. Στὴν Ἀθήνα πολέμησε κοντὰ στὸ Γκούρα καὶ ὕστερα στὸ Γιάννη Νοταρᾶ, τὸ Ἀρχοντόπουλο τοῦ Μοριά, στὸ Χαϊδάρι, Σέγγιω (Φιλόπαππο), Πειραιᾶ, πού λαβώθηκε γιὰ καλὰ μὲ δυὸ πληγὰς στὸ δεξιὸ πόδι.

Στὰ χρόνια τοῦ Καποδίστρια, τὸν κατατάξανε στὴν ΣΤ' χιλιαρχία μὲ ἀρχηγὸ τὸ Νικ. Κριεζιώτη καὶ μ' ἑκατόνταρχο τὸ Μουσουλιάνο Μουσταφᾶ Γκέκα. Ὁ φιλέλληνας αὐτὸς Ἀρβανίτης ἦταν παλιὰ σωματοφύλακας τοῦ Ὀδυσσέα.⁴ Ἐμεινε ὁ Μουσταφᾶς Γκέκας στὴ Λειβαδιά πού πέθανε λοχαγὸς τῆς Φάλαγγας στὰ 1870.⁵

Ἀφοῦ διαλύθηκαν οἱ χιλιαρχίες, βάλανε τὸ Γιάννη στὸ Η' Τάγμα, μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ὑπαξιωματικῆς (Β' Τάξη) καὶ ἀρχηγὸ τὸ Γιάννη Μαιμούρη. Ἀργότερα ὑπηρετοῦσε ἀξιωματικὸς στὴν Ὀροφυλακί.

Τὰ πῖθ πάνω, ἀναφέρονται ἀπ' τὴ θεβαίωση αὐτῆ τοῦ Γιάννη Μαιμούρη: «Πιστοποιῶ ὁ ὑποφαινόμενος ἐπὶ τῇ ἐπιβαλλομένῃ παρὰ τοῦ Νόμου ποινῇ ὅτι ὁ ἐκ τῆς ἐπαρχίας Λειβαδίας Γιάννης Εὐσταθίου Καλατζῆς ὑπηρετήσε ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος καθ' ὅλον τὸ διάστημα αὐτοῦ καὶ κατὰ πρῶτον διατελῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀειμνήστου Ὀδυσσέως Ἀντρούτσου καὶ παρευρέθη μετ' αὐτοῦ εἰς τὰς μάχας Στυλίδος καὶ Ἁγίας Μαρίας ὑπηρετήσας ὑπ' αὐτὸν μέχρι τοῦ 1824. Ἀκολούθως ἦτοι ἀπὸ τὸ 1824 ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἀειμνήστου Ἰωάννου Γκούρα καὶ παρευρέθη

3. Ἐθν. Βιβλιοθ. Ἱστορ. Ἀρχ. Χειρογρ. Ἀριθμ. 30357 - 30359.

4. Λάππα. Ἀντρούτσος, σελ. 70.

5. Γούδα. Α' Βίος Παράλληλοι, Η' σελ. 434, Ἀθῆναι 1876.

μετ' αὐτοῦ εἰς διαφόρους μάχας εἰς Ἅγιον Ἡλίαν Σάλωνα καὶ πολλὰ ἄλλα μέρη ὑπηρετήσας ὑπ' αὐτὸν μέχρι τοῦ 1826. Μετὰ ταῦτα δὲ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀειμνήστου Ἰω. Νοταρᾶ, παρευρεθεις εἰς τὰς μάχας Χαϊδάρι, Πειραιεὶ καὶ Σέγγιω ἐπληρώθη δὲ εἰς τὴν ἐν Πειραιεὶ μάχην κατὰ τὸν δεξιὸν πόδα θαρῶς λαβὼν δυὸ πληγὰς μέχρι τοῦ 1827. Κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν χιλιαρχιῶν ἐπὶ Καποδιστρίου κατετάχθη εἰς τὴν ἕκτην χιλιαρχίαν διοικουμένην παρὰ τοῦ χιλιάρχου Νικολάου Κριεζιώτη καὶ εἰς τὴν ἑκατονταρχίαν τοῦ ὀθωμανοῦ Μουσταφᾶ Γκέκα, καὶ παρευρέθη εἰς ὅλας τὰς μάχας τοῦτέστιν εἰς Ἄνηφορίτην, Μισοβοῦνι καὶ Πέτραν τῆς Λεβαθείας καὶ εἰς τὸν θαθμὸν τοῦ ὑπαξιωματικοῦ εἰς τὴν εἰρημένην ἑκατονταρχίαν. Μετὰ τὴν διάλυσιν τῶν χιλιαρχιῶν εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν ταγμάτων κατετάχθη εἰς τὸ ὄγδοον τάγμα μὲ τὸν αὐτὸν θαθμὸν τοῦ ὑπαξιωματικοῦ ὡς ἀκολούθως τὸ διοικούμενον παρ' ἐμοῦ μέχρι τῆς διαλύσεως αὐτοῦ. Δι' ὅλας δὲ τὰς ἀνωτέρω ἐκδουλεύσεις τῷ δίδομεν τὸ παρὸν ἵνα τὸ χρησιμεύσῃ ὅπου δεῖ.

Ἐν Ἀθήναις τὴν ὀγδόην Φεβρουαρίου τοῦ 1865 ἐξηκοστοῦ πέμπτου ἔτους.

Ἰων. τοῦ Γκούρα (Μαμιούρης) ».6

ΚΑΛΑΤΖΗΣ ΚΩΣΤΑΣ ΜΑ 822

Ἐάδερφος τοῦ Μήτρου καὶ τοῦ Γιάννη, ὁ Κώστας. Γεννήθηκε στὴ Λειβαδιά στίς 11 τοῦ Ὀκτώβρη 1804. Εἶναι δυστυχῶς, ἀπ' τοὺς λίγους ἀγωνιστὲς ποὺ χρονολογικὰ μᾶς δίνει τὴ δράση του στὸ Εἰκοσιένα καὶ τὴν ἐπιβεβαιώνει κι ὁ Ἄν. Γιωργαντᾶς στίς 25 τοῦ Μάρτη στὰ 1865.

Ἄπ' τὸ 1821 ὡς τὸ 1822 ὑπηρετοῦσε στρατιώτης ἄμισθος στὸν Ἄντροῦσο. Τὸ 1822 μὲ 1826 μὲ τὸ Γιάννη Γκούρα. Ἄπ' τὸ 1826 - 1832 ποὺ γίνανε οἱ χιλιαρχίες, ὀρέθηκε πλάι στὸ Μαμιούρη.

Ὁ Κώστας Καλατζῆς, πῆρε μέρος σ' αὐτὲς τίς μάχες. Στὸ 1821, στὴν πολιορκία τοῦ κάστρου τῆς Λειβαδιάς κι ὕστερα κατὰ καιροὺς στὰ Βασιλικά, στὴ Λειβαδιά, στὴν Ἁγιά Μαρίνα Στυλίδας. Στὰ 1824, στὴν Ἄμπλιανη, στὸν Ἄϊτὸ τῆς Ὑπάτης, στὸ Ροσάλιο Εὐρύπολης καὶ στὸ Μαραθῶνα. Ἐδῶ διακρίθηκε στὴ μάχη γιατί ἔκοψε τὸ κεφάλι κάποιου θαθμοφόρου Τούρκου. Στὰ 1825 στίς Λιδανάτες, πάλι στὴ Λειβαδιά, στὰ Πέντε Ὅρια, στὸν Προφήτη Ἡλία, στὴ Δομβραίνα, στὴν Κάρυστο. Καὶ ξακολουθεῖ ὁ Καλατζῆς νὰ πολεμᾷ. Στὴν πολιορκία τῆς Ἀθήνας, στὸ 1826, λαβώνεται στὸ δεξιὸ του πόδι. Ὑστερα στὰ 1827, στὰ Τριζόνια, στὸ Κούτσουρο, στὴ Βιτρινίτσα,

6. Ἐθν. Βιβλιοθ. Ἱστορ. Ἀρχ. Χειρογρ. Ἀριθμ. 30369 - 30370.

στήν Ἀκρόατα. Στὸ 1828 ξανάρχεται στὴ Ροῦμेलη καὶ παίρνει μέρος στὴ μάχη τοῦ Στεβενίκου, Σάλωνα, Τοπόλια, Κορασιδόβρυση. Ἐδῶ πιάνει μὲ τὰ χέρια του αἰχμάλωτο κάποιον θαθμοφόρο Ἀρβανίτη. Καὶ στὰ 1829, στὸν Ἀνιφορίτη, Πέτρα. Στὴν τελευταία αὐτὴ μάχη τῆς Ἐπανάστασης ὁ Κώστας λαβώνεται καὶ στὸ ἀριστερὸ πόδι. Μ' ἄλλα λόγια, δὲν πέρασε χρόνος, δὲν ἄφησε μάχη ποὺ νὰ μὴ βρεθεῖ!

Ἄπ' τὸ 1821 μὲ 1828 ὑπηρετοῦσε στρατιώτης κι ὕστερα ἀξιωματικός. Γιὰ ἓνα διάστημα ἔγινε κι ἀποθηκάριος στὸ Κάστρο τῆς Ἀθήνας. Τὸ 1828 τὸν κάνουν εἰκοσιπένταρχο στὴν Δ' χιλιαρχία καὶ στὸ 1829 λοχία στὸ Η' ἐλαφρὸ τάγμα, ὡς τότε ποὺ τὸ διαλύσανε. Ὑστερα, τὸ 1833 ἀνθυπασπιστής, τὸ 1836 ἀνθυπολοχαγός, τὸ 1844 ὑπολοχαγός καὶ λοχαγός τὸ 1848.⁷ Ἐ' Τάξη.

Ἐ, δικαιολογημένα λοιπὸν νὰ πάρει τὸ Ἀργυρὸ Ἀριστεῖο Ἀνδρείας.

Μὰ ὁ Καλατζῆς πρόσφερε καὶ στὴν Ἱστορία μιὰ μεγάλη μαρτυρία. Ἐτυχε τὴ νύχτα στὶς 5 Ἰουνίου 1825, νὰ φυλάει σκοπὸς στὸ Κάστρο τῆς Ἀθήνας. Ὁ μοναδικὸς ποὺ παρακολούθησε τὴ δολοφονία τοῦ Ὀδυσσεά καὶ γνώρισε τοὺς φονιάδες. Ὑστερα ἀπὸ χρόνια τὰ ἐστόρησε ὅλα στὸ Λειβαδίτη δικηγόρο Σπύρο Φόρτη ποὺ ἔφερε στὴ δημοσιότητα τὴν πολύτιμη πηγὴ - μαρτυρία τοῦ Κώστα Καλατζῆ.⁸

Α Δ Ε Λ Φ Ο Ι Κ Α Λ Υ Β Α

ΚΑΛΥΒΑΣ ΜΗΤΣΟΣ

Ὁ Λειβαδίτης Μιχάλης Καλύβας εἶχε τρία ἀγόρια. Τὸ Μῆτσο, τὸν Κώστα καὶ τὸ Γιάννη.

Προεπαναστατικὰ ὁ Μῆτσος ἦταν παλληκάρι στὸ νταϊφᾶ τοῦ καπετᾶν Διάκου, ὅταν ἀκόμα κρατοῦσε τὸ ἀρματολίκι Λειβαδιάς. Δεξιὸ χέρι τοῦ καπετάνιου του, τὸν χρησιμοποίησε στὸ ξέσπασμα τῆς Ἐπανάστασης στὶς πιὸ ἐπικίνδυνες ἀποστολές. Φεύγοντας γιὰ τὴν Ἀλαμάνη, τὸν πῆρε κοντὰ του.

Στὴν Ἀλαμάνη, τὸν Καλύβα καὶ τὸν Μπακογιάννη μὲ λίγους ἀκόμα, ἔστειλε ὁ Διάκος νὰ πιάσουν στὸ γεφύρι τὸ χάνι, καὶ νὰ ἐμποδίσουν τ' ἀσκέρια τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη. Μὰ οἱ κλεισμένοι στὸ χάνι, σὰν εἶδαν τὰ πολύψυχα ἀσκέρια, φοβήθηκαν κι ἄρχισαν νὰ λιποταχτοῦν. Ἀπόμειναν ὁ Μῆτσος Καλύβας μὲ τὸν ἀδερφό του, ὁ Μπακογιάννης κι ἄλλος ἓνας. «Ἐκλείσαν τὴν θύραν καὶ ἐτουφέκιζαν τοὺς ἐχθροὺς ἐπὶ τῇ ματαίᾳ ἐλπίδι, νὰ μὴν ἀφήσωσι τόσῃν δύνα-

7. Ἐθν. Βιβλιοθ. Ἱστορ. Ἀρχ. Χειρογρ. Ἀριθ. 30374 - 30375.

8. Ἐφημ. Καιροί, 25 Δεκεμβρ. 1898.

μιν νὰ περάσῃ τὴν γέφυραν καὶ νὰ πέσῃ καὶ αὐτὴ ἐπὶ τὸν Διάκον». ¹ Οἱ τέσσερες αὐτοὶ Ἕλληνες, ἦταν οἱ μόνοι πολεμιστὲς ποὺ εἶχαν ἀπομείνει στὴν Ἀλαμάννα γιὰ νὰ ἐμποδίσουν κάπως τὸν ἐχθρὸ νὰ περάσῃ τὸ γεφύρι, καὶ νὰ ὑπερασπίσουν τὸν ἀρχηγὸ τους. Μὰ τί θὰ μπορούσαν νὰ κάνουν. . . ²

Κι ἔταν οἱ λιγιστοὶ συντρόφοι ποὺ ἀπόμειναν στὸν ἡρωϊκὸ μαχητὴ τῆς Ἀλαμάννας, εἶδαν τὸ ἄσκοπο τοῦ ἀγῶνα τους καὶ τοῦ πρότειναν νὰ φύγουν τοὺς ἀποκρίθηκε:

— Ὅχι, ἀδέλφια μου, ὄχι. Ποῦ νὰ ἀφήσουμε τὸ Μπακογιάννη καὶ τὸν Καλύδα. Αὐτοὶ χάνονται τὴ στιγμὴ αὐτὴ. Ἐδῶ θ' ἀποθάνωμεν κι' ἡμεῖς μαζί μ' αὐτοὺς γιὰ τὴν Πατρίδα. ³

Οἱ τέσσερες κλεισμένοι στὸ χάνι τῆς Ἀλαμάννας ξακολουθοῦσαν νὰ πολεμᾶνε.

«Σὰν ἀκοῦνε τὶς φωνὲς καὶ τὴν ὀχλοσὴ, καταλαβαίνουν ὅτι ὁ ἐχθρὸς νίκησε. Κι ἔταν ἀπ' τὰ μασγάλια (=πολεμιστρες) βλέπουν τὸν ἀρχηγὸ τους στὰ χέρια τῶν Ἀρβανιτᾶδων, ἔξω νοῦ, κάνουν γιουροῦσι ἀνάμεσα στοὺς πολιορκητὲς τους, μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια γιὰ νὰ τὸν λευτερώσουν. Καὶ τότε πύπτουσι οἱ ἀνδρεῖοι νεκροὶ παρὰ τῆ θέσει, ὅπου ὁ πεφλημένος ἀρχηγὸς αὐτῶν αἰχμαλωτίσθη». ⁴

Αὐτὸς ἦταν ὁ Μῆτσος Καλύδας.

ΚΑΛΥΒΑΣ ΚΩΣΤΑΣ ΜΑ 822

Στὴ μάχη τῆς Λειβαδιᾶς κατὰ τὸ ξέσπασμα τῆς Ἐπανάστασης πολέμησε κι αὐτὸς κι ὕστερα ἀκολούθησε μὲ τὸν ἀδερφὸ του τὸ Διάκο στὴν Ἀλαμάννα. Ὅπως εἶδαμε πιὸ πάνω κλείστηκε μὲ τὸν ἀδερφὸ του Μῆτσο στὸ χάνι. Ὅταν στὴ Λαμία στήσανε τὸ σουβλισμένο Διάκο καὶ γύρω θάλανε διάφορα κομμένα κεφάλια μαχητῶν τῆς Ἀλαμάννας, ἦταν καὶ τὰ κεφάλια τῶν ἀδερφῶν Καλύδα καὶ τοῦ Μπακογιάννη. ⁵

Τὸν κατατάξανε στὴν Ε' Τάξη.

1. Τρικοῦπης, Α' σελ. 179.

2. Λάππα, Διάκος, σελ. 107.

3. Κεντουσόπουλος, Ἐφημ. Ἀθῆναι, 21 Ἀπριλ. 1903.

4. Λάππα, Διάκος, σελ. 116 - 117.

5. Λάππα, Διάκος, σελ. 129.

ΚΑΛΥΒΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΥ 1487

Ήταν ο πιό μικρός γιός του Μιχάλη Καλύβα, αδερφός του Μήτσου και του Κώστα. Στην αρχή πήρε μέρος σαν απλός μαχητής κι ύστερα έγινε μπουλουξής με πενήντα ντουφέκια. Τον κάνανε τὸ 1825 πεντακοσιάρχο.

Πολέμησε πλάι στὸ Γκούρα στὸ Μαραθῶνα, στὸν Προφήτη Ἡλία Σαλώνων, καὶ μετὰ τὸ Μαυροβουνιώτη στὴν Ἐλευσίνα καὶ στὸ Χαϊδάρι. Ἔλαβε μέρος στὴν Κάρυστο μετὰ τὸ Φαβιέρο κι' ὕστερα μετὰ τὸ Στέφο Βούλγαρη, τὸ Βάγια κι' ἄλλους ἀρχηγούς, στὴ Δομπραίνα, Ἀράχωβα, Φοντάνα, Ναύπακτο, Δίστομο, Κερασίσι, καὶ στὸ Μετόχι Πειραιῶς.

Ἀργότερα τὸν κάνανε ἀξιωματικὸ τῆς «Βασιλικῆς Φάλαγγος». Β' Τάξη. Στὰ 1860 διορισμένος ἐνορκος.⁶

Τὴν ὅλη πολεμικὴ δράση τοῦ Γιάννη Καλύβα, θεσπίζοντες ἀρκετοὶ πολέμαρχοι τοῦ Εἰκοσιένα καὶ παραθέτω τὴ σχετικὴ θεσπίσιον.

«Πιστοποιοῦμεν οἱ ὑποφαινόμενοι ὅτι, ὁ Ἰωάννης Μιχαὴλ Καλύβας ἐκ Λεβαδείας ὑπηρέτησεν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος στρατιωτικῶς, φέρων πάντοτε ὑπὸ τὴν ὄδηγιάν του πενήντα καὶ ἐπέκεινα στρατιώτας καὶ χειρόμενος τοῦ πεντηκοσιάρχου τὸν βαθμὸν ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν τοῦ 1825 παρευρέθη εἰς τὰς μάχας Μαραθῶνος ὑπὸ τὸν ἀειμνήστον Γκούρα, εἰς Προφήτην Ἡλίαν Σαλώνων ὑπὸ τὸν ἴδιον εἰς Ἐλευσίνα καὶ Χαϊδάρι ὑπὸ τὸν ὑπογράφοντα Βάσσου, εἰς Κάρυστον ὑπὸ τὸν Φαβιέρον καὶ Στέφον Βούλγαρη, εἰς Δομπρέναν, Ράχωδαν, Φοντάναν, Ναύπακτον, Δίστομον, Κερασίσι καὶ Μετόχι Πειραιῶς καθὼς καὶ εἰς ὅλας τὰς λοιπὰς μάχας τῆς ἐπικρατείας τῶν Ἀθηνῶν μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ ἀειμνήστου Καραϊσκού ὑπὸ διαφόροις ἄλλοις ὀπλαρχηγούς καὶ τὸν νῦν Συν)ρχην Γ. Βάγια δειξας πανταχόθεν παραδειγματικὴν γενναϊότητα καὶ ζῆλον. Ἐπὶ δὲ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν χιλιαρχιῶν ἀτυχήσας νὰ ἀσθενῇ ἀπὸ ρευματικά δὲν ἠδυνήθη νὰ συγκαταριθμηθῇ ὡς ἀξιωματικὸς ἀναλόγως τῶν ἐκδουλεύσεών του εἰς τὸν τότε διοργανισμὸν τῶν στρατιωτικῶν ἐν Μεγάροις σωματίων.

Ταῦτα μετ' ἀκριβείας γνωρίζοντες τῇ δίδομεν τὴν παρούσαν ἐνυπόγραφον παρ' ἡμῶν πιστοποίησιν ἵνα τοῦ χρησιμεύσῃ ὅπου δεῖ.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 17 Μαΐου 1844

Ι. Κλίμακας, Γ. Διοδουνιώτης, Τόλιας Νικολάου,

Δ. Κ. Δούκας, Α. Βαλτινός κλπ.»⁷

6. Ἐφημ. Κυβερ. 13 Νοεμβρίου 1850. Ἐνόρκους διόριζαν τότε τοὺς φορολογούμενους πολῖτες, εἰσῶδημα τὸ χρόνο 1000 - 2000 δραχ. Τὸ Κακουργοδικεῖο ἦταν στὴν Ἀθήνα καὶ μεγάλη ἢ ταλαιπωρία τῶν ἐνόρκων νὰ πηγαίνουν ἀπ' τὰ χωριά τους στὴν πρωτεύουσα.

7. Ἐθν. Βιβλ. Ἱστορ. Ἀρχ. Χειρ. Ἀριθ. 20138.

ΜΟΣΧΑΝΤΩΝΗΣ ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑ 2474

Τὸ μικρὸ ὄνομα τοῦ ἡρωϊκοῦ μαχητῆ ποῦ γεννήθηκε στὴ Λειβαδιά, ἦταν Μπακογιάννης καὶ τὸ ἐπίθετό του Μοσχαντώνης.¹

Ὅπως κι ὁ Μῆτσος Καλύδης, ἔτσι κι ὁ Μπακογιάννης ἦταν παλληκάρι στὸ νταϊφᾶ τοῦ Διάκου ὅταν ἦταν ἀρματολὸς Λειβαδιάς.

Τοὺς εἶχε κοντὰ του ὁ Διάκος καὶ τὸν ἀγαποῦσαν. Ὁ Μπακογιάννης μὲ τὸν Καλύδα μπῆκαν στὴ μέση καὶ χώρισαν τὸ Διάκο μὲ τὸν Ἄντροῦτσο. στὶς παραμονές τοῦ Εἰκοσιένα, ποῦ πάρα λίγο γὰ σκοτωθοῦν στὸν Ὁρχομενό.² Καὶ στὴν Ἐπανάσταση, αὐτοὺς τοὺς δυὸ ἔστειλε ὁ Διάκος νὰ καταφέρουν τὸν ἀρματολὸ τῆς Ὑπάτης Κομπογιάννη, νὰ πάρει μέρος στὸν Ἐσσηκωμό.³

Στὴ μάχη τῆς Ἀλαμάνας, εἶδαμε πιὸ πάνω τὸ Μπακογιάννη νὰ κλείνεται μαζὶ μὲ τ' ἀδέρφια Καλύδα στὸ χάνι τῆς Ἀλαμάνας καὶ τὸ ἡρωϊκὸ του τέλος. Τὸν κατατάξανε στὴ Ζ' Τάξη.

ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗΣ ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΜΑ 2053

Ἀδερφὸς τοῦ Μπακογιάννη ὁ Ζαχαρίας, εἶχε τὸ βαθμὸ τοῦ ὀδηγοῦ στὴν Ἐπανάσταση, πολέμησε κοντὰ στὸν ἀδερφό του, καὶ τὸν κατατάξανε στὴ Ζ' Τάξη, ἀξιωματικῶν.

Ὅστερα ἀπὸ δέκα χρόνια, γιὰ κληρονομικοὺς λόγους ζήτησε ἀπὸ ἀγωνιστὲς καὶ τοῦ δώσανε τὸ πιὸ κάτω πιστοποιητικὸ.

«Διὰ τοῦ παρόντος ἐγγράφου πιστοποιοῦμεν ὑμῖν οἱ κάτωθι ὑπογεγραμμένοι ὀπλαρχηγοὶ ὅτι, ὁ μακαρίτης Μπακογιάννης υἱὸς τοῦ Μοσχαντώνη, ἐχρημάτισεν εἰς τῶν ἀξιωματικῶν τῶν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ ἀεμινήστου ἀρχηγοῦ Διάκου, ὅστις ἀφ' ἧς ὥρας ἠγγέρθη ἡ σημαία τοῦ τιμίου σταυροῦ ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν Ἐπαρχιῶν ἔπιασε τὰ ὄπλα καὶ ἐκινήθη δρομαίως εἰς διαφόρους μάχας καὶ πολέμους κατὰ τὰς τῶν τότε ἐν Ἀνατ. Ἑλλάδι ὀπλαρχηγῶν διαταγὰς ὑπὲρ σωτηρίας καὶ ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους του καὶ ὅστις ἐπομένως ἐνδόξως ἐφρονεῦθη εἰς τὸν κατὰ τὴν Ἀλαμάναν συγκροτηθέντα πόλεμον ὅτε ἐπαπειλοῦσεν ὁ Μερβρυώνης νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Ὁ ἀνὴρ οὗτος εἰς πᾶσαν παρεμπίπτουσαν περίστασιν ἔδειξεν ὅλον

1. Λαμβασμένα τὸν ἀναφέρει Γιώργος Μπακογιάννη ὁ Ἀδραάμι, σελ. 174.

2. Λάππα. Διάκος, σελ. 47.

3. Λάππα. Διάκος, σελ. 90.

τόν ζήλον, πατριωτισμόν και προθυμίαν τοῦ καλοῦ πατριώτου και πολίτου. Ὅθεν πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἀληθείας και θεαίωσιν τῶν λόγων μας, ἐδώσαμεν τὸ παρὸν πιστοποιητικὸν ἔγγραφόν μας τοῦ αὐταδέλφου τοῦ μακαρίτου Μπακογιάννη, Ζαχαρία, ὑπογραφόμενον ἐξ ἰδίας χειρὸς μας ἵνα τῷ χρησιμεύσῃ ὅπου ἀνήκει.

Ἐν Λεβαδείᾳ τῇ 16 Σεπτεμβρίου 1831

Νικόλας Κριεζιώτης, Βάσσος Μαυροβουνιώτης, Ἰωάννης τοῦ Γκούρα, Χριστόδουλος Χ' Πέτρου, Γεώρ. Διοβουνιώτης, Δ. Εὐμορφόπουλος, Ν. Πανουριάς, Ἰωάννης Ρούκης, Κομνᾶς Τράκας, Μῆτρος Τριανταφύλλου, Ἀντώνιος Γ. Στεφάνου».⁴

ΤΣΑΟΥΣΗΣ - ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΙ

Ὁ Ἀντώνης Τσαούσης ἦταν Λεϊβαδίτης ἀγωνιστής. Στὴν ἀρχὴ τοῦ Ξεσηκωμοῦ, μαζί με τὰ δυὸ του παιδιὰ, τὸ Θανάση και τὸ Βασίλη, πῆγε κοντὰ στὸ Διάκο. Δὲν πολέμησε μονάχα νὰ λευτερώσῃ τὴν πατρίδα του, μὰ ἀκολούθησε τὸν ἀρχηγό του στὴ Μπουδονίτσα, Πατρατζίκι (Υπάτη) ἀκόμα και στὴν Ἀλαμάννα.

Ὁ Τσαούσης, πάντα με τὰ δυὸ παιδιὰ του κοντὰ, μπῆκε στὸ πολεμικὸ σῶμα τοῦ Γιωργάκη Βαλτινοῦ και πῆρε μέρος στὴν πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγιοῦ. Ὑστερα ξαναπῆγε στὸ Μεσολόγγι και πολέμησε ὅλο τὸν καιρὸ τῆ μεγάλης πολιορκίας. Στὴν Ἐξοδο σκοτώσανε τὸν Ἀντώνη Τσαούση και τὸ γιό του Θανάση.

Ὁ γιός του Βασίλης Ἀντωνίου, γιατί κατὰ τὴ συνήθεια τότε κράτησε ἐπίθετο τὸ μικρὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του, γεννήθηκε στὴ Λεϊβαδιά στὰ 1800. Ὑστερα ἀπ' τὸν ἡρωϊκὸ θάνατο τῶν δικῶν του, ἀκολούθησε τὸ Γιώργη Τζαβέλα και πολέμησε στὴν Ἀράχωβα, στὸ Δίστομο, στὸ Τουρκοχωρι και στὴ Βαρένα. Λαβώθηκε στὶς μάχες δυὸ φορές. Τὸ 1827, τὸν βρῖσκουμε πολιτάρχη (ἀστυνόμο) στὸ στρατόπεδο τῆς Πιάνας. Σὰν ἔφτασε στὴν Ἀνατολ. Ἑλλάδα ὁ στρατάρχης Ὑψηλάντης, ὁ Βασίλης ἔτρεξε κοντὰ του και πολέμησε ὅλο τὸν καιρό, ὡς τὴ μάχη τῆς Πέτρας.

Ὑστερα ἀπ' τὴν ἀπελευθέρωση, ἐγκαταστάθηκε στὴ Χαλκίδα πού τὸ 1845 κάηκε τὸ σπίτι του.¹

4. Ἐθν. Βιβλ. Ἱστορ. Ἀρχ. Χειρ. Ἀριθ. 2220.

1. Ἐθν. Βιβλ. Ἱστ. Ἀρχ. Χειρ. Ἀριθ. 14062 - 14067.

ΘΕΟΧΑΡΟΠΟΥΛΑΙΟΙ

ΘΕΟΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΥ 4320

Λειβαδίτης καπετάνιος πού πήρε μέρος σέ πολλές μάχες, μέ τò βαθμò του εκατόνταρχου στò σòμα του Κυριακούλη Μαυρομιχάλη. Σκοτώθηκε στὰ Δερβενάκια κατά τò χαλασμò του Δράμαλη. Α' Τάξη.

Ἡ γυναῖκα του Βασιλική Θεοχαροπούλου θρῆκε καταφυγή στή Σκόπελο, πού φτωγή και κακοπαθημένη ἔμεινε γιά πάντα και τή συναντᾶμε κατά τò 1865. Σ' αὐτή δώσανε και τò πιστοποιητικò τουτο.:

«Πιστοποιοῦμεν οἱ ὑποφαινόμενοι ὅτι ὁ παλαιὸς ἀγωνιστῆς και σύζυγος τῆς χήρας Βασιλικῆς, Ἰωάννης Θεοχαρόπουλος ἀφοῦ ὡς εκατόνταρχος παρευρέθη εἰς ὄλας σχεδὸν τὰς μάχας ὅσας εἶχε συγκροτήσει ὁ ἀείμνηστος Κυριακούλης (Μαυρομιχάλης) κατά τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος, ἔπεσε τελευταῖος ἐνδόξως μαχόμενος εἰς τὰς κατά του Δράμαλη συμπλοκάς τῶν Ἑλλήνων. Ὁ δὲ πρωτότοκος αὐτῆς υἱὸς Ἀθανάσιος Ι. Θεοχαρόπουλος ἀφοῦ παρευρέθη ὡς Σημαιοφόρος εἰς πολλὰς κινδυνώδεις μάχας ἄλλοτε μὲν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν του Στρατηγοῦ Νικήτα και ἄλλοτε πάλιν ὑπὸ ἄλλους διασήμους ὀπλαρχηγούς, ἔπεσε τέλος πάντων νεκρὸς εἰς τὴν ἐν Ναυαρίνῳ μάχην. Ἐκτοτε ὡς εἰρημένη χήρα ἐγκαταλειφθεῖσα ἔρημος και ἀπροστάτευτος πανταχόθεν, εὐρίσκειται ὡς γνωρίζομεν εἰς τὴν πλέον ὀδυνηρὰν ἐνδειαν, στερουμένη πολλάκις και αὐτοῦ του ἐπιουσίου ἄρτου. Ὅθεν κατ' αἰτησίαν της δίδομεν τὸ παρὸν πιστοποιητικὸν διὰ νὰ τὴν χρησιμεύσῃ ὅπου ἀνήκει.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 5 Σεπτεμβρίου 1840

II. Μαυρομιχάλης, Χριστ. Καπετανάκης, Ἰωάννης Στράτος,
Θ. Γρίβας, Γιαννικώστας, Νικήτας Σταματελόπουλος».

ΘΕΟΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ ΘΑΝΑΣΗΣ ΜΥ 4329

Πρῶτος γιὸς του Γιάννη Θεοχαρόπουλου, ὁ Θανάσης. Πολέμησε στò σòμα του Νικηταρᾶ κι' ἦταν και σημαιοφόρος του. Σκοτώθηκε στò Ναυαρίνο, ὅπως ἀναφέρει τò πιὸ πάνω πιστοποιητικò. Β' Τάξη.

ΘΕΟΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ ΘΕΟΧΑΡΗΣ

Γιὸς δευτερότοκος ὁ Θεοχάρης τοῦ Γιάννη Θεοχαρόπουλου, πολέμησε κοντὰ στὸν πατέρα του στὰ Δερβενάκια, πού τὸν εἶδε νὰ πέφτει νεκρὸς ἀπὸ ἐχθρικό βόλι. Ἐακολούθησε ὕστερα κι ἔλαβε μέρος στὶς μάχες τοῦ Ἄναπλιού, τῆς Κορίνθου, στὰ Σάλωνα κι Ἄμπλιανη.

Ἔμεινε πιά μὲ τὴ μητέρα του στὴ Σκόπελο. Νά και τὸ σχετικὸ πιστοποιητικὸ γιὰ τὸ Θεοχάρη:

Ἔγγραφον Πιστοποιητικόν.

Πιστοποιοῦμεν ὅτι, γνωρίζομεν τὸν Κύριον Θεοχάρην Ἰωάννου Θεοχαρόπουλον ἐκ Λεβαδείας ὅτι ὑπηρετήσεν τὴν πατρίδα παρευρισκόμενος εἰς ἀρκετάς κατὰ τῶν ἐχθρῶν μάχας. Εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπαρευρέθη, εἰς τὰς μάχας τῶν Δερβενακίων εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἀργολίδος, Ναυπλίας, Κορίνθου καὶ λοιπῶν καθὼς καὶ εἰς τὰς κατὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, Σαλώνων, Ἄμπλιανης καὶ λοιπῶν.

Εἰς τὸν ἱερὸν αὐτὸν ἀγῶνα μαχόμενος γενναίως ἐφονεύθη. Ὁ μὲν πατήρ του Ἰωάννης Θεοχαρόπουλος εἰς τὴν μάχην τῶν Δερβενακίων ἐπὶ Δράμαλη. Εἰς δὲ τὴν μάχην τῶν Ναυαρίνων ἐφονεύθη ὁ ἕτερος ἀδελφός του Ἀθανάσιος Ἰωάννου Θεοχαρόπουλος Σημαιοφόρος καὶ ὁ πρῶτος ἐκατόνταρχος. Ὅθεν ἐπειδὴ γιγνώσκωμεν τὸν ἐπιφέροντα τὸ παρὸν μας κ. Θεοχαρόπουλον τοιοῦτον ἀγωνιστὴν καὶ μὲ ἀρκετάς θυσίας τῇ ἐπιδίδωμεν κατ' αἴτησίν του τὸ παρὸν ἐνυπόγραφον πιστοποιητικόν, διὰ νὰ τῇ χρησιμεύσῃ ὅπου καὶ ὅπως ἀνήκει.

Ἐν Ἀθήναις 22 Ἰανουαρίου 1841

Χατζηχρήστος, Κακλαμάνος Γ., Βούλγαρης, Γιαννικιώστας»¹

ΣΟΥΡΜΠΕΟΣ ΗΛΙΑΣ ΜΥ 1437

Γεννήθηκε στὰ 1802 στὴ Λειβαδιά.

Στὴν ἀρχὴ ἦταν κοντὰ στὸ Διάκο καὶ πολέμησε μαζί του στὴν Ἄλμανα. Ὁ χαμὸς τοῦ πολέμαρχου, τὸν ἀνάγκασε νὰ πάει γιὰ λίγο μὲ τὸν Ἄντρούτσο κι ὕστερα μὲ τὸ Νάκο Παγουριά καὶ τὸ Γκούρα. Μαζί τους ἔλαβε μέρος στὶς μάχες, στὰ Σάλωνα, πού λαβώθηκε στὸ ἀριστερὸ πῶδι, στὰ Πέντε Ὅρια καὶ στὸ μοναστήρι τοῦ προφήτη Ἡλία. Στὴν Ἀράχωδα καὶ στὸ Δίστομο πολέμησε μὲ τὸν Καραϊσκάκη κι ὕστερα ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ στρατάρχη

1. Ἔθν. Βιβλ. Ἀρχ. Χειρ. Ἀριθ. 30301 - 30305.

τῆς Ρούμελης, πῆγε μὲ τὸ Διοβουνιώτη στὸ Μοριᾶ καὶ στὰ Τριζόνια

Ὅταν γίνανε οἱ χιλιαρχίες, ἀξιωματικὸς τοῦ Γιαννάκη Στράτου καὶ τοῦ Τζαβέλα, ξακολούθησε γὰ πολεμᾶει στὰ Κράδαρα, Τέρνοβα, Λομποτινὰ πού ἐπίασε αἰχμάλωτο τὸν Ἀχμέτ Πρεβίζα. Τελευταία θρέθηκε κοντὰ στὸ Μαμιούρη, στὰ Σάλωνα. Τὸν κατατάξανε στὴ Β' Τάξη.

Τὰ πῶ πάνω δεβαιώνονται κι ἀπ' τὸ πιστοποιητικὸ αὐτὸ τοῦ Χατζηπέτρου καὶ τοῦ Διοβουνιώτη.

«Πιστοποιοῦμεν οἱ ὑποφαινόμενοι ἐπὶ τῇ ὀριζομένη ὑπὸ τοῦ Νόμου ποι- νῆ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποχρεώσει τῆς ἀνηκούσης πολιτικῆς ἀποζημιώσεως κλπ. ὅτι, ὁ ἐκ πατρίδος Λεβαδειᾶς Ἡλίας Σουρμπέος ἐτῶν 63 ὑπηρέτησε κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα στρατιωτικῶς ἀπὸ τοῦ 1821 - 1828 κατ' ἀρχάς μὲ ἀρχηγὸν Διάκον παρευρεθεὶς εἰς Ἀλαμάναν ὅτε ὁ ἀρχηγὸς του ἔπεσε εἰς τὸ πεδίου τῆς μάχης. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ προσεκολλήθη ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Ὀδυσσεᾶ ἐπὶ μικρῷ τιμὴ διάστημα. Ἐπομένως μὲ τὸν Νάκον Πανουριᾶν καὶ Ἰωάννην Γκούραν παρευρέθη εἰς Ἀμφισσαν κατὰ τὴν Ἀμπλιανὴν πληγθεὶς ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς του, καὶ Πέντε Ὅρια καὶ Προφήτου Ἡλία. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐποχῆς Καραϊσκάκη παρευρέθη εἰς Ἀράχωδα, Δίστομον καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καραϊσκάκη μὲ τὸν Γ. Διοβουνιώτην εἰς Πελοπόννησον παρευρεθεὶς εἰς τὰ Τριζόνια κλπ. Ἐπὶ δὲ τοῦ διοργανισμοῦ τῶν χιλιαρχιῶν μὲ τὸν Γιαννάκη Στράτον καὶ Τζαβέλαν ὡς μπουλουχτζῆς παρευρέθη εἰς τὴν θέσιν Κράδαρα, Τέρνοβα καὶ Λομποτινὰ ὅτε συνέλαβε τὸν Ἀχμέτ Πρεβίζαν καὶ ἐπομένως μὲ Ἰωάννην Γκούραν (Μαμιούρη) εἰς τὰ Σάλωνα καταδιώξαντες τὸν ἐχθρὸν τῆς πατρίδος Ντεβόλη. Κατ' αἴτησίν του χορηγοῦμεν τὴν παρούσαν πιστοποίησιν ἵνα τῷ χρησιμεύσῃ ὅπου ἀνήκει καὶ ἀνταμοιβθῇ.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 17 Ἰουνίου 1865

Γ. Διοβουνιώτης

Χρ. Χ' Πέτρος».¹

ΜΠΟΥΓΙΟΥΚΛΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ

Λειβαδίτης ὁ Μπουγιουκλῆς, θρέθηκε μὲ μιᾶς κοντὰ στὸ Διάκο. Ἄτρομος ὅπως ἦταν τοῦ ἀνάθεσε ὅπως εἶδαμε, σὰ γτόπιος γὰ πατήσει τὸ κάστρο τῆς Λειβαδιᾶς, ἀπ' τὴν πλευρὰ τοῦ γκρεμοῦ. Δυὸ φορές προσπάθησε ὁ Μπουγιουκλῆς κι ἀπότυχε, ἀφοῦ λαβώθηκε κιόλας. Γιὰ τὴν ὑστερινή του δράση δὲ γνωρίζουμε τίποτ' ἄλλο, παρὰ μονάχα τὸν συναντᾶμε κι' αὐτὸν ἐνορκὸ στὰ 1850.

1. Ἐθν. Βιβλ. Ἱστορ. Ἀρχ. Χειρ. Ἀριθ. 4325.

Είχε κακό τέλος. Τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1855, τὸν σκότωσαν οἱ ληστές μέσα στὸ σπίτι του. Δανείζομαι τὴ σχετικὴ ἀνταπόκριση ἀπ' τὴ Λειβαδιά, ποὺ δημοσιεύεται στὸν ἀθηναϊκὸ τύπο.

«Γράφουν ἐκ Λεβαδείας: Ἡ χεὶρ μου ἀσθενεῖ γὰρ σὲ γράφει τὴν συγγερὰν πρᾶξιν τῶν κακούργων Μπελούλη καὶ λοιπῶν. Οὔτινες κατὰ τὴν ὥραν 9 μ.μ. εἰσέβαλον πλέον τῶν τεσσαράκοντα εἰς τὴν πόλιν μας ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ δυστυχοῦς φίλου μας Μπουγιουκλῆ Τριανταφύλλου, οὔτινες εἰσβαλόντες ἐν αὐτῇ, δὲν ἐζήτησαν οὔτε λύτρα οὔτε ἄλλο τί, εἰμὴ τὴν κεφαλὴν τοῦ δυστυχοῦς αὐτοῦ, ὅστις πρεπόντως ἀντέστη ἀλλ' εἰς μάτην, ἀπεκεφαλίσθη. Δὲν εἶμαι εἰς κατάστασιν γὰρ σὰς ἐκθέσω ἐν ἐκτάσει καὶ ἐν ἀκριβεῖα ὅλα τὰ περιστατικὰ διότι καταγίνομαι διὰ τὸν ἐνταφιασμένον τοῦ δυστυχοῦς Τρ. Μπουγιουκλῆ διὰ γὰρ δοθῶσιν εἰς αὐτὸν αἱ ἀπαιτούμεναι ἐπικηδεῖσι τιμαὶ ἀνήκουσαι εἰς τὴν τάξιν τοῦ βαθμοῦ του, καὶ ὡς πολίτου καὶ ὡς στρατιώτου καλοῦ».¹

ΚΟΥΤΣΟΠΕΤΑΛΟΣ ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ ΜΑ 3415

Ἀγωνιστὴς Λειβαδίτης ποὺ ἀναφέρεται στοὺς καπεταναίους, καὶ στὰ 1838 τοῦ δῶσανε τὸ βαθμὸ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ φαλαγγίτη, στὴν Ε' Τάξῃ. Δυστυχῶς δὲ μπόρεσα νὰ βρῶ ἄλλα γι' αὐτόν, παρὰ μονάχα ἔνορκον στὰ 1850 καὶ τὴ νεκρολογία του αὐτῆ:

«Λεβάδεια 7 Ἀπριλίου 1859. Χθὲς ἀπεβίωσεν ἐνταῦθα ὁ καλὸς καὶ φιλήσυχος συμπολίτης μας, πρόεδρος τοῦ δημοτικοῦ Συμβουλίου μας, ὁ Ἰω. Κουτσοπέταλος. Γενναῖος εἰς τὸν θῖον του, τοιοῦτος ἐφάνη καὶ εἰς τὸν θάνατόν του. Ἐπ' ἐκκλησίαις ἀπήγγειλε κατάλληλον λόγον ὁ Γ. Πασπάλης ἀποδείξας τὰς στρατιωτικὰς ἐκδουλεύσεις τοῦ ἀποθανόντος».²

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ

Λειβαδίτης μαχητὴς ποὺ ἦταν στὸ σῶμα τοῦ Βασ. Μπούσγου ἀπ' τὸ 1823. Πολέμησε στὴν Εὐβοία, στὴν Ἀμπλιανή, στὴν Ἀράχωβα καὶ στὸ Δίστομο. Ὑστερα ἀπ' τὴν Ἐπανάσταση μῆκε στὴν «ἔφιππη χωροφυλακῆ». Στὴ χήρα του Ζωή, τὸ γένος Π. Δούκα, ὁ Μπούσγος ἔδωσε τὸ πιὸ κάτω πιστοποιητικόν.

1. Ἐφημ. Ἀθηνᾶ 28 Ὀκτωβρ. 1855. Ταχύπτερος Φήμη 2 Νοεμβρ. 1855.

1. Ἐφημ. Κυβερνήσεως 20 Μαΐου 1838.

2. Ἐφημ. Ἀγγή 16 Ἀπριλίου 1859.

«Πιστοποιῶ ὁ ὑποφαινόμενος ἀντισυνταγματάρχης τῆς Β. Φάλαγγος ὅτι ὁ ποτὲ Χριστόδουλος Ἀντωνίου χωροφύλαξ, ὑπηρέτησεν μετ' ἐμοῦ ὡς στρατιώτης ἐν καιρῷ τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἀπὸ τοῦ 1823, παρευρεθείς εἰς πολλὰς μάχας καθὼς εἰς τὴν ἐν Τριπλῇ θέσιν τῆς Εὐβοίας ὅτε ἐπολεμήσαμεν τὸν πασᾶν Ἰουσοῦφ καὶ εἰς τὴν θέσιν Ἄμπλιανη κατὰ τοῦ Ζέρβι πασᾶ τῷ 1824 καὶ δεῖξας πίστιν, ζῆλον καὶ ἀνδρείαν ἀπαραδειγμάτιστον. Ἐπίσης παρευρέθη εἰς τὰς ἐν Ραχῶδῃ κατὰ τοῦ Μουσταμπεη καὶ ἐν Διστόμφ τῆς Λεβαδείας κατὰ τοῦ Ἰμέρ πασᾶ μάχας 1827. Δι' ὃ κατ' αἰτήσιν τῆς συζύγου του δίδω τὸ παρόν μου ἴνα τῇ χρησιμεύσει.

Α' Ἰουλίου 1855 Λεβαδεῖα

Ὁ πιστοποιῶν

Β. Μπούσγος».¹

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΑΡΓΥΡΗΣ ΜΑ 1087

Λειβαδίτης μαχητῆς. Πολέμησε συνέχεια ἀπ' τὸ 1821 ὡς τὸ 1826, ποὺ λαβῶθηκε θανάτῳ ἐν τῇ μάχῃ τῆς Ἀράχωβας καὶ ἔμεινε πιά σακάτης. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐκδουλεύσεων τὸν κατάταξε ἐν τῇ ΣΤ' Τάξῃ ἀξιωματικῶν (ὑπολοχαγός).¹ Ὑστερα τὸν μετακαλέσανε ἐν τῇ ἐνεργῷ φάλαγγα ἀνθυπολοχαγός.

Πέθανε ἐν τῇ πατρίδῃ του στὶς 15 τοῦ Σεπτεμβρίου στὰ 1854 καὶ ὁ θάνατός του ἀναφέρεται μὲ τὶς λίγες αὐτὲς ἀράδες: «Τὴν 15 Σεπτεμβρίου ἀπεβίωσεν ὁ ὑπολοχαγός τῆς Φάλαγγος Ἀργύρης ἐκ Λεβαδείας, ἀφήσας οἰκογένειαν μεγάλην καὶ ἄπορον. Ἡ κηδεὶα τοῦ μακαρίτου Ἀργύρη ἐγένετο ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ του.»²

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ

Καπετάνιος Λειβαδίτης ποὺ στὸ 1824 τὸν βρίσκουμε μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ χιλιάρχου. Τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1825 ἡ Διοίκησις τὸν προστάζει γὰ ἐκστρατεύσει ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι.¹ Ὑστερα ἀκολούθησε μὲ ἐξήντα παλληκάρια τὸν Καραϊσκάκη.² Σὲ κάποια μάχῃ λαβῶθηκε καὶ τὸν θάζουν ἐν τῇ Δ' Τάξῃ. Στὰ 1830 τὸν κάνουν ἐκατόνταρχο. Πέθανε ἐν τῇ Λειβαδίᾃ τὸ Φλεβάρη τοῦ 1842 καὶ δημοσιεύεται αὐτὴ ἡ σχετικὴ ἀνταπόκριση.

1. Ἔθν. Βιβλ. Ἰστ. Ἀρχ. Ἀριθ. 13778 - 13782.

1. Ἀβραάμ, σελ. 161.

2. Ἐφημ. Ταχύπτερος Φήμη 18 Σεπτ. 1854.

1. Γ.Α.Κ. Φάκ. 80 Ἐκτελεστικόν.

2. Κασομούλης, Β', σελ. 660.

Ἄωρος καὶ τρομακτικὸς θάνατος ἀφήρσεν ἐκ τοῦ μέσου ἡμῶν τὸν ἥρωα Ἀντώνιον Γ. Στέφανον λοχαγὸν τῆς Β. Ἑλλην. Φάλαγγος. Εἰς ἡλικίαν, καθ' ἣν τὰ πάντα παρίστανται εἰς τὸν ἄνθρωπον μηδαμινά, ἔλαβεν εἰς χεῖρας τὰ ὄπλα ὁ μακαρίτης, καταγραφεὶς ἐθελοντῆς ἀκόλουθος τοῦ μετέπειτα πενθεροῦ του τοῦ ἀοιδίμου ὀπλαρχηγοῦ Στεφάνου. Ἐκτοτε κατέστη ἄριστος μαχητῆς, ἐρρίφθη εἰς τὸ εὐρὺ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος στάδιον καὶ συνετέλεσεν μεγάλως εἰς τὴν εὐτυχεῖ ἔκθασιν τῶν διαφόρων πολέμων ἐν οἷς παρευρίσκειτο, ὡς τοῦτο ὁμολογεῖται καὶ ἀπὸ ἄλλους καὶ ἀπὸ τὰς πληγὰς τοῦ σώματός του, αἵτινες ἤδη παρακαίρως τοῦ ὑστέρησαν τὴν ζωὴν. Ἡ ἐκφορὰ του ἐγένετο μ' ὄλην τὴν ἐπισιμότητα παρευρεθέντων καὶ τῶν συμπολιτῶν του. Ὁ μακαρίτης Στέφανος διεκινδύνευσε τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ ἐν τοσοῦτῳ εἶχε παραμεληθῆ καὶ ἀδικηθῆ κατὰ τὴν βαθμολογίαν καὶ κατὰ τὰ λοιπά. Ἐν Λεβαδείᾳ Δ.³

ΚΟΣΜΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ καὶ ΖΑΦΕΙΡΗΣ

Ὁ Γιάννης Κοσμάς ἦταν Λειβαδίτης καπετάνιος μὲ ἐβδομηνταπέντε στρατιῶτες. Σκοτώθηκε στὸ Νιόκαστρο, 1825 καὶ τὴ θέση του ἀπὸ ὑπόδειξη τοῦ Καραϊσκάκη, πῆρε ὁ ἐξάδερφός του Ζαφείρης Κοσμάς, ὅπως ἀναφέρεται στὰ πρὸ κάτω χαρτιά:

«Πρὸς τὸ ἔξοχον Ὑπουργεῖον Πολέμου

«...Ἐπὶ τούτοις ἀναφέρομεν ὅτι ἐπειδὴ ὁ ἐν τῷ φρουρίῳ Νεοκάστρου καπετάν Γιάννης Κοσμάς Λειβαδίτης ἀπέθανεν ὑπὲρ πατρίδος, κρίνομεν χρέος μας ἀναγκαῖον νὰ προβάλωμεν εἰς τὴν Σεβαστὴν Διοίκησιν διὰ τοῦ Ὑπουργείου τούτου νὰ παραλάβῃ τὸ Σῶμα τοῦ μακαρίτου συνιστάμενον ἀπὸ 75 στρατιώτας ὁ ἐξάδελφός του Ζαφείρης Κοσμάς, Λειβαδίτης, προδιδασθεὶς καὶ εἰς τὸν βαθμὸν τῆς χιλιαρχίας καὶ νὰ ἀκολουθῇ τὸν ἄγιον ἀγῶνα τῆς πατρίδος.

Οἱ εὐπειθεῖς πατριῶται

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ

22 Ἀπριλίου 1825

Καραϊσκάκης

Κίτσος Τζαβέλας».

Καὶ τὸ Ὑπουργεῖο Πολέμου πρὸς τὸ Ἐκτελεστικόν.

«Οἱ στρατηγοὶ Γ. Καραϊσκάκης καὶ Κίτσος Τζαβέλας, προτείνουν τὸν Ζαφείρη Κοσμά, Λειβαδίτην εἰς προδιδασμὸν καὶ ἀρχηγίαν τῶν ὑπὸ τὴν

3. Ἐφημ. Ταχύπτερος Φήμη, 26 Φεβρουαρίου. 1842.

όδηγίαν τοῦ ἀποθανόντος ἐξαδέλφου του καπ. Γιάννη Κοσμᾶ, Λειβαδίτη, 75 στρατιωτῶν. Προβάλλουσι δικαιώματα τοῦ ἀνδρός, τὴν περὶ πολεμικὰ ἐμπειρίαν του καὶ τὸν ἐνδοξόν θάνατον τοῦ ἐξαδέλφου του... Ὁ ὑπουργὸς τοῦ Πολέμου Ἀδάμ Δούκας».

Τὸ Ἐκτελεστικὸ ἀποδέχεται τὸ διορισμὸ τοῦ Ζαφείρη Κοσμᾶ.¹

ΔΟΥΚΑΣ ΑΡΓΥΡΗΣ

Μπουλουξῆς ἀπ' τὴ Λειβαδιά πὺ μπηκε μὲ μιᾶς στὸν Ἐσσηκωμὸ μὲ καπετάνιο τὸν Ἀντώνη Κοντουσόπουλο Γεράντωνο, κι ἀρχηγὸ τὸ Θανάση Διάκο. Ὑστερα μὲ τὸν Ἀντροῦτσο, μὲ τὸν Ἀγγελῆ Γογγιό, τὸ Γιάννη Ρούκη καὶ τὸν Ἀδάμ Δούκα. Ἐλαθε μέρος στὶς μάχες τῆς Λειβαδιάς, Γραβιάς, Ἀργοστήλια, Εὐβοία, Βασιλικά, Νευρόπολη, Τοπόλια, Πέτρα, Νιόκαστρο κι Ἀγάπλι.

Μὲ τὴν ἀπελευθέρωση ἔμεινε μόνιμα στὴν Ἀταλάντη καὶ τὸ 1865 παραπονοῖταν μ' ἀναφορά του στὴν ἐπιτροπὴ ἐκδουλεύσεων «δὲν ἀνταμοίφθη δι' οὐδενὸς ἄλλου ὅπως εἶναι ἐπαναπαυμένη ἢ φιλοτιμία μου, εἰμὴ μόνον μὲ τὸν Χαλκοῦν Σταυρὸν ὃν φυλάττω ὡς κειμήλιον... εἶναι μέγα ἄδικον ὕστερον ἀπὸ τόσας θυσίας νὰ εἴμεθα παραγκωνισμένοι τοιοῦτοι ἄνδρες, μάλιστα δὲ λείψανα τοῦ Ἱεροῦ ἀγῶνος καὶ νὰ στερούμεθα καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἔρτου ἐν καιρῷ ἤδη τῶν γερατείων μας».¹

ΑΛΕΞΑΝΤΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ ἢ ΑΛΕΞΑΝΤΡΟΓΙΑΝΝΟΣ

Ἀραχωῖτης προεστὸς πὺ σ' αὐτὸν τὶς παραμονές τῆς Ἐπανάστασης εἶδαμε σ' ἄλλη σελίδα τὸ Διάκο νὰ τοῦ γράφει καὶ νὰ ζητᾶει νάρθει μὲ ἀρματομένους Ἀραχωῖτες.

Κατὰ τὴν Ἐπανάσταση ὁ Ἀλεξαντρόγιαννος πρόσφερε 7.500 γρόσια καὶ συντηροῦσε τρία χρόνια πολεμικὸ σῶμα ἀπὸ Ρουμελιῶτες.¹ Στὰ 1850 τὸν ὀρίζουν ἐπαρχιακὸ σύμβουλο.² Πέθανε σὲ βαθεῖα γεράματα στὶς 6 Μαΐου τὸ 1866 καὶ σχετικὴ νεκρολογία γράφει αὐτά:

«Τὸ ἀρχαῖον λείψανον τοῦ Ἀγῶνος, ὁ πρῶτος ἀναπετάσας τὴν ἔθν. τῆς

1. Ἀρχεῖον Βλαχογιάννη. Ἱπουργεῖον Πολέμου. Ἀρ. φακ. 27 Ἀπρίλιος 1825.

1. Ἐθν. Βιβλ. Ἱστορ. Ἀρχ. Χειρ. Ἀριθ. 26365 - 26368.

1. Ἀβραάμ, σελ. 160.

2. Ἐφημ. Κυβερν. 5 Αὐγούστου 1850.

επαναστάσεως σημαίαν κατά τὸ ἔτος 1821 ἐν Ἀραχώβει τῆς Λεβαδείας I. Ἀλεξανδρόγιαννος ὁ συνεγκῶν πλείστας ὄσας παντοειδεῖς θυσίας εἰς τὸν θωμὸν τῆς ἱερᾶς ἐλευθερίας ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀπαιτήσεως, ἀπέθανε πλήρης ἡμερῶν τὴν 6 Ἰσταμένου ἀφείς πένθος ἀπαρηγόρητον. Ἡ πατρίς του Ράχωβα ἀναλογιζομένη τὰς ἐκδουλεύσεις του ἐπένησε τὴν στέγησίν του».³

ΣΙΜΑΡΕΣΗΣ ΝΙΚΟΛΑΣ ΜΑ 112 καὶ ΛΟΥΚΑΣ

Τὸν Ἀραχωβίτη καπετάνιο τὸν εἶδαμε σ' ἄλλη σελίδα νὰ τρέχει στὸ κάλεσμα τοῦ ἀρχηγοῦ Διάκου, κεφαλὴ σὲ καμιά διακοσαριά πατριῶτες του. Κι' ἀφοῦ στάθηκε πλάι του, ὕστερα ἀπ' τὴ λευτεριά τῆς Λειβαδιάς, οἱ «κόνσολοι» τοῦ δώσανε τὸ θαμνὸ τοῦ πεντακοσίουρχου.¹ Ἀκολούθησε ὁ Σιμαρέσης τὸν ἀρχηγό του στὴν Ἀλαμίνα κι ἀπὸ κοντὰ πολέμησε στὴ Γραβιά μὲ τὸν Ὀδυσσεά, στὴν Ἀμπλιανη καὶ τὴ Μεγδενίτσα. Μὰ στὸ Ρουμελιώτη αὐτὸ ἀντρεωμένο ἢ μοῖρα φύλαγε κακὸ τέλος. Στὰ 1823 τὸν δηλητηρίασανε στὸ Δαδί ὅπου καὶ πέθανε. Ποιοὶ οἱ φονιάδες του; Γιατὶ τὸ κάνανε αὐτό; Ἀγνωστο... Τὴν ἴδια τύχη ποὺ εἶχε κι ἄλλος Ρουμελιώτης πολέμαρχος, ὁ Παντρεᾶς Μόρης ἀπ' τὴν Κουκουβίστα. Ἔτσι χάθηκε πρῶτα ὁ Ἀραχωβίτης κείνος γενναῖος μαχητής. Τὸν κατατάξανε στὴν ΣΤ' Τάξῃ.

Ἄφησε πίσω ὁ Σιμαρέσης νὰ ξακολουθήσει τὸ ἀτέλειωτο ἔργο του στὸν Ἀγῶνα, τὸ γιό του Λουκά. Ἐπειδὴ ἤξερε γράμματα καλά, τὸν εἶχε πάρει γιὰ γραμματικό του ὁ Στάθης Κατσικογιάννης. Ὑστερα τὸν πῆρε ὁ Γιάννης Γκούρας, ποὺ ἦταν κλεισμένος στὴν Ἀκρόπολη τῆς Ἀθήνας. Μετὰ ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ Γκούρα, ξακολούθησε νὰ μένει πολεμιστὴς κοντὰ στὴν Ἀσήμω Γκούραινα. Κοιμότανε στὸ Ἐρεχθεῖο ποὺ εἶχε γιὰ κατοικία τῆς ἡ Γκούραινα, μ' ἄλλους καμιά δεκαριά νομάτους. Ἀπὸ ἐχθρική βόμπα ποὺ ἔπεσε ἀποδραδῖς, τὰ μεσάνυχτα στῆς 12 τοῦ Γενάρη στὰ 1827, σωριάστηκε ἡ σκεπὴ καὶ τοὺς σκοτώσε ὅλους καὶ τὴν Ἀσήμω, ἐξὸν ἀπὸ δύο. Μὲ τοὺς σκοτωμένους ἦταν κι ὁ Λουκάς Σιμαρέσης. Αὐτὸ τὸ παράξενο τέλος εἶχαν πατέρας καὶ γιός.

ἌΟλα αὐτὰ ποὺ ὡς τώρα ἦταν ἄγνωστα, ἔρχονται νὰ μᾶς φανερώσουν δυὸ χαρτιά. Ἡ σχετικὴ πιστοποίηση κι ἀναφορὰ ἀπ' τίς τρεῖς κόρες του. Τὰ ἀντιγράφω:

«Πιστοποιοῦμεν οἱ ὑποφαινόμενοι ἐπὶ τῇ ὀριζομένη ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ Νόμου ποινῇ καὶ ἐπὶ ὑποχρεώσει τῆς ἀνηκούσης πολιτικῆς ἀποζημιώσεως, ὅτι ὁ Νικόλαος Σιμαρέσης ἄμα ἐξερράγη τῆς Ἑλλάδος Ἱερὸς ἀγῶν, ἔλαθεν

3. Ἐφημ. Ἀλήθεια 12 Μαΐου 1866.

1. Λάππα. Διάκος, σελ. 82.

ἐπιστολὴν καὶ τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς διακοσίων περίπου ἐνόπλων συμπατριωτῶν του, παρευρέθη μετ' αὐτῶν καὶ εἰς μὲν τὰς μάχας Λεβαδείας, Ἀλαμάννας ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀειμνήστου Διάκου καὶ εἰς τὴν τῆς Μεγδενίτσας, Ἀμπλιανῆς καὶ Γραβιάς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ὀδυσσέως Ἀντρούτσου ἔπου ἐπαινέθη διὰ τὴν ἰκανότητα καὶ γενναιότητα καὶ ἀπαραδειγμάτιστον ζῆλον πρὸς τὴν Πατρίδα, ἐφαρμακίσθη κατὰ τὸ ἔτος 1823 εἰς Δαδί, ἀπεβίωσεν. Ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Λουκάς ὑπηρετήσας κατ' ἀρχὰς γραμματεὺς τοῦ ἀρχηγοῦ Κατζίκοστάθη καὶ τελευταίως τοῦ Στρατηγοῦ Γκούρα, ἐφονεύθη οὗτος δὲ μετὰ τῆς συζύγου τοῦ Στρατηγοῦ Γκούρα ἐντὸς τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν διὰ σφαίρας πυροβόλου, καὶ ὅτι ἂν ὁ εἰρημένος Νικόλαος Σιμαρέσης δὲν ἐφαρμακίζετο, ἀναμφιβόλως ἤθελεν λάβει τουλάχιστον τὸν βαθμὸν τοῦ πεντακοσάρχου εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν χιλιαρχῶν.

Ἐκπληροῦντες ὅθεν καθῆκον μας ἀπαραίτητον καὶ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν μας τὸν ἀπαραδειγμάτιστον ζῆλον καὶ γενναιότητα τοῦ ἀποδιδώσαντος Νικ. Σιμαρέση, χορηγοῦμεν τὸ παρὸν μας εἰς τοὺς νομίμους κληρονόμους του, διὰ νὰ τοῦ χρησιμεύσει ἔπου δεῖ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 12 Ἰουνίου 1865

Γ. Διοβουνιώτης

Γ. Ι. Λάμπας, ταγματάρχης».

Ἐν Ἀραχώβῃ τῇ

10 Ἰουνίου 1865

Αἴτησις τῶν νομίμων κληρονόμων Νικολάου Σιμαρέση, Ἀσήμωσ, καὶ Τατιάνας καὶ Ἀλτάνης θυγατρῶν αὐτοῦ.

Πρὸς

Τὴν ἐπὶ ἀγῶνος Σ. Ἐξεταστικὴν Ἐπιτροπὴν

Οἱ ὑποφαινόμενοι κληρονόμοι τοῦ Νικολάου Σιμαρέση ὑποβάλλομεν εἰς τὴν Σεβαστὴν ἐξεταστικὴν ἐπιτροπὴν τοῦ Ἀγῶνος καὶ τῶν θυσῶν τὴν ἔγκλειστον πιστοποίησιν δι' ἧς καταφαίνονται αἱ μεγάλαι καὶ μετὰ θυσίας οὐ τῆς τυχούσης ἐκδουλεύσεως τοῦ πατρὸς ἡμῶν Νικολάου Σιμαρέση, ὑπηρετήσαντος μετὰ ζήλου καὶ προθύμως εἰς τὰς σπουδαιότερας μάχας ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῆς ἡμετέρας πατρίδος. Ἐνεκα δὲ τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα αὐτοῦ ζήλου καὶ τῆς μεγάλης ἀφοσιώσεως κακῇ μοῖρα ἐφαρμακεύθη κατὰ τὸ ἔτος 1823 καὶ ἀπεβίωσεν εἰς χωρίον Δαδί. Ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Λουκάς ὑπηρετήσας κατ' ἀρχὰς ὡς γραμματεὺς τοῦ ἀρχηγοῦ Κατζίκοστάθη ἐφονεύθη ἐντὸς τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν μετὰ τῆς συζύγου τοῦ στρατηγοῦ Γκούρα.

Ἐπέναντι λοιπὸν ὄλων αὐτῶν τῶν ἐκδουλεύσεων τοῦ τε πατρὸς ἡμῶν καὶ τοῦ ἀδελφοῦ, πιστεύομεν ὅτι ἡ Σ. Ἐξεταστικὴ ἐπὶ τῶν ἀγώνων ἐπιτροπὴ λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὰς ἐκδουλεύσεις τούτας θέλει ἐγκρίνει καὶ ἡμῖν ἀνάλογον ἀμοιβὴν πρὸς ἀνακούφισιν τῶν δυστυχῶν μας ἡμερῶν.

Εὐπειθέστατοι

αἱ

Κάτοικοι Ἀραχωῆθης τῆς Λεβαδείας καὶ κληρονόμοι τοῦ Ν. Σιμαρέση.

Ἀσῆμω, Τατιανῇ καὶ Ἀλτάνα, θυγατέρες Ν. Σιμαρέση, ἀγράμματας».²

ΚΑΛΠΟΥΖΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΜΑ 1861 καὶ ΛΟΥΚΑΣ

Ὁ Ἀραχωῖτης Ἀναγνώστης Καλπούζος ἦταν καπετάνιος κοντὰ στὸ Διάκο. Σκοτώθηκε μαζί του στὴν Ἀλαμάννα καὶ βρίσκεται στὸ Μ.Α. 1861 καὶ στὴν Ζ' Τάξη.

Γιὰ τὸ Λουκά Καλπούζο, ἴσως ἀδερφὸ τοῦ Ἀναγνώστη, σώθηκε ἡ πιὸ κάτω θεδαίωση τοῦ Καραϊσκάκη.

«Πρὸς τὸν καπετάν Λουκᾶν Καλπούζον.

Ἐπειδὴ ἀπαιτεῖται ἡ ἐκλογή ἐνὸς ὀπλαρχηγοῦ τοῦ χωρίου σου Ράχοβας, διὰ νὰ ὀδηγήσῃ τὰ ἄρματα αὐτῶν, καὶ κατὰ κοινὴν γνώμην τῶν ἀρμάτων τοῦ χωρίου σου ἐκλέχθης σὺ ὀπλαρχηγός των, καὶ τὴν ἐκλογὴν αὐτὴν ἔθεσαν εἰς τὴν ἐπίκρισίν μου διὰ τοῦτο ἐγκριθείσης καὶ παρ' ἐμοῦ τῆς ἐκλογῆς ταύτης δυνάμει τῆς ὑπ. ἀριθ. . . διαταγῆς τῆς Σ. Διοικήσεως, διορίζεσαι ὀπλαρχηγός τοῦ χωρίου Ράχοβας.

Διατάσσει λοιπὸν νὰ συναθροίσῃς ἑκατὸν ἐπιλέκτους ἐγγχωρίους στρατιώτας, καὶ νὰ παρευρίσκεσαι εἰς τὸ δεῦτερον στρατόπεδον διὰ νὰ συναγωνίζεσαι μετὰ τῶν λοιπῶν στρατευμάτων, ἐκτελῶν τὰ χρέη σου ἐντελῶς, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ὀπλαρχηγοὶ τῆς ἐπαρχίας Λεβαδείας. . . Σοὶ δίδεται προσέτι καὶ τὸ δικαίωμα νὰ στρατολογήσῃς ἀπὸ τὰ ἄρματα τοῦ χωρίου σου, ὄλους τοὺς ἐγγχωρίους στρατιώτας, καὶ νὰ τοὺς ὀδηγῆς εἰς τὰς χρεῖας τῆς πατρίδος ὅταν ἤθελε τὸ καλέσῃ ἡ χρεῖα. Φιλοτιμήθητι λοιπὸν νὰ φανῆς ἄξιος τῆς πρὸς σὲ ὑπολήψεως τῶν ἐγγχωρίων σου καὶ ἐμοῦ, φυλάττων τὴν ἀπαιτουμένην εὐταξίαν τῶν στρατιωτῶν σου.

Τῆ 1 Δεκεμβρίου 1826

Ράχοβα

Ὁ Γενικός Ἀρχηγός

Καραϊσκάκης».¹

2. Ἐθν. Βιβλ. Ἱστορ. Ἀρχ. Χειρόγρ. Ἀριθ. 4330.

1. Ἀρχεῖον Βλαχογιάννη, Ἰπουργ. Πολέμου Ἀρ. φακ. 35

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΕΓΑΣ

ΜΕΓΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

Γεννήθηκε στην Άράχωβα κατά το 1808. Παιδί έλαβε μέρος για πρώτη φορά στη μεγάλη μάχη της Άράχωδας. Ύστερα ακολούθησε το σώμα του Γρίθα ως μπαϊρακτάρης (σημαιοφόρος). Στο 1837 του δίνουν ξπαινο, όταν ακόμα ήταν στο σώμα του Γρίθα και σε λίγο τον διορίζουν σημαιοφόρο στο σώμα όροφυλακής υπό τον Μαμούρη.¹ Σε δυό χρόνια βρίσκεται στο 4ο έλαφρό τάγμα όροφυλακής και το Δεκέμβρη του 1839 προδιβάζεται σε άνθυπολοχαγό.² Τόν Ίούλιο του 1856 στην τοποθεσία του Ζεμενού, στη θέση Κούλια, εξόντωσε τή ληστοσυμμορία Νταβέλη και Κακαράπη. Στη συμπλοκή όμως θόλι σώριασε και το Μέγα νεκρό. Κεί πού ο ήρωϊκός Άραχωδίτης έβρηκε το θάνατο, ένας μαρμαρένιος σταυρός θυμίζει τώρα τή θυσία του.³

ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ ή ΤΣΙΓΓΕΛΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ

Άπ' τούς Άραχωδίτες καπεταναίους, γνωστός για τήν τιμότητα, τήν παλληκαριά και τήν άπλοχεριά του. Άπ' τούς πρώτους Φιλικούς ο Τσίγγελης στόν τόπο του, σκόρπισε αρκετά χρήματα για το σκοπό. Και μόλις ξέσπασε ή Έπανάσταση, δέ σταμάτησε να ξεδεύει για αυτή.

Πολέμησε στα Σάλωνα κοντά στόν Πανουριά στην Ύπάτη, στη Δερβέν Φούρκα και στη Γραδιά. Πήγε για λίγο κοντά στο Διάκο κι ύστερα στόν Άντρούτσο. Πολέμησε κι άλλο μέσα στην Άνατολ. Ρούμελη. Μά κεί πού ξεχώρισε και τόν θαύμασαν για τή γενναιότητά του ήταν στα Βασιλικά. Έδω πληγώθηκε βαρεία και σε τρία χρόνια πέθανε άπ' τήν άθεραπευτη λαθωματιά του. Για τήν τιμότητά του, έναν καιρό τόν είχαν και φροντιστή (έπιμελητή) στα διάφορα στρατόπεδα.¹

ΤΟΜΑΡΑΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ ΣΤΑΘΗΣ ΜΥ 1732

Γεννήθηκε στην Άράχωβα στα 1803. Τόν βρίσκουμε ύπαξιωματικό στο Μητρώο με αξ. άριθ. 1732 και τόν κατατάξανε στην Α' Τάξη. Το πιο κάτω άποδεικτικό έκδουλεύσεων μ'ς λέει πού πολέμησε.

«Ο λοχίας Ευστάθιος Άναγνώστου Τομαράς εκ Ράχωδας Στρατιωτι-

1. Έφημ. Κυβερν. 20 και 30 Μαΐου 1837.
2. Έφημ. Κυβερν. 27 Φεβρουαρ. και 5 Δεκεμβρ. 1839.
3. Αζίππα, Άράχωδα, σελ. 100.
1. Άβραάμ, σελ. 166.

τικός ὢν ἐξαρχῆς τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος καὶ συναγωνισθεὶς εἰς ὄλας τὰς μάχας, ἀπέρασε κατὰ τὸ 1828 εἰς τὸ Σῶμα τῆς Δ'ης χιλιαρχίας, καὶ διετέλεσεν εἰς αὐτὴν μέχρι τῆς διαλύσεώς της μὲ τὸν βαθμὸν αὐτόν, παρευρεθείς εἰς ὄλους τοὺς πολέμους ὅπου τὰ περιστατικὰ ἐδοθήθησαν τὸ Σῶμα αὐτὸ νὰ κάμῃ κατ' ἐχθρῶν. Παρευρέθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Στεβενίκου, εἰς τὴν τῶν Σαλῶνων κατὰ τοῦ Μεχμέτ Δεβάλη, εἰς τὴν τῆς Ἀλαμάνας, εἰς τὴν τῆς Πέτρας ὅπου ἐπεσφραγίσθη ὁ ἀγὼν τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὸ 1830 συνεσωματώθη εἰς τὸ Η' τάγμα καὶ διετέλεσεν εἰς αὐτὸ μέχρι τῆς διαλύσεως τῶν πρώτων Στρατιωτικῶν Σωμάτων. Εἰς ὄλας αὐτάς τὰς περιστάσεις ἐδειξε γενναιότητα, εὐπίθειαν εἰς τοὺς ἀνωτέρους του καὶ προθυμίαν εἰς τὰ χρέη του. Ἄρεται αἱ ὅποιαι στολιζοῦσι τὸν καλὸν στρατιωτικὸν καὶ τὸν ἀγαθὸν πολίτην. Διὰ τὴν ἐνδειξὴν ὄλων αὐτῶν, δίδομεν κατ' αἴτησίν του τὸ παρὸν μας διὰ νὰ τῷ χρησιμεύσῃ ὅπου ἀνήκει.

Εἰς Ράχωδαν τῆς Λεβαδείας τῆ 8 76ρίου 1834

Ὁ ἀντισυνταγματάρχης

Γ. Διοβουνιώτης.¹

Τὰ ἴδια ἀναφέρει σ' ἄλλο ἀποδεικτικὸ ὁ Δ. Σκυλοδῆμος.

Τὸ 1837 ὁ Τομαρᾶς γίνεται δημοτικὸς ἀστυνόμος Δήμου Ἀραχωιτιῶν καὶ τὸ Ἰούλιο τοῦ 1843 παίρνει τὸ χαλκοῦν παράσημο καὶ τὸν Ὀκτώβρη τὸ ἀργυρὸ νομισματόσημο. Τὸ 1855 μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ ὀδηγοῦ Ἐθνοφυλακῆς πολέμησε τοὺς ληστὲς στὸ Ζεμενὸ, ἐπικεφαλῆς σ' ἀπόσπασμα ἀπὸ Ἀραχωιτίτες. Στὴ συμπλοκὴ λαβώθηκε στὸ δεξι χέρι ἀπ' τὸν ἀρχιληστή Κακαράπη. Στὸ 1847 ἔγινε Α' Δημαρχιακὸς Πάρεδρος τοῦ Δήμου Ἀραχώδης. Στὸ 1868 τὸν συναντᾶμε ἀποσπασματάρχη Ἀραχώδης καὶ ἐξόντωσε τὸ ληστὴ Πατσαντάρρα ἀπ' τὴν Ἀγόριανη στὴ θέση Σταυρός, στὸ Λειβάδι τῆς Ἀράχωδας. Ἐγίνε ὑπολοχαγὸς Φάλαγγος καὶ πέθανε τὸ 1885.

ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ ΘΩΜΑΣ ΜΑ 1193

Γεννήθηκε στὸ Δίστομο 1801 καὶ εἰκοσιδύο χρόνων μπήκε στὴν Ἐπανάσταση. Στὰ 1822 πολέμησε στὸ Σοῦλι καὶ στὰ Πέντε Πηγάδια καὶ ἔγινε μπουλουξῆς. Ἀκολούθησε τὸ Νότιο Μπότσαρη καὶ πῆγε μαζί του στὸ Μεσολόγγι, ποὺ λαβώθηκε δυὸ φορές. Σὴν γλύτωσε στὴν Ἐξοδὸ δρέθηκε κοντὰ στὸν Καραϊσκάκη πεντηκόνταρχος σὲ χιλιαρχία.

Τοῦ δῶσανε τὸν Ἀργυρὸ Σταυρὸ τῆς Ἀνδρείας καὶ τὸ 1838 τὸν κά-

1. Ἐθν. Βιβλ. Ἱστορ. Ἀρχ. Χειρογ. Ἀρ. 7685.

νανε άνθυπολογαγό τής Φάλαγγας στήν ΣΤ' ταξιαρχία.¹ Τόν κατατάξανε στήν ΣΤ' Τάξη.

Ύστερ' από τήν Έπανάσταση έμεινε μόνιμα στο στρατό και πήρε μέρος στή δίωξη των ληστών. Πέθανε με το βαθμό του λοχαγού Όροφυλακής στα 1859.²

ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΥ 1615

Διστομίτης κι αυτός και συγγενής του Θωμά. Πολέμησε στις Θερμοπύλες και στο χάνι τής Γραβιάς, στήν Άττική κι ύστερα θρέθηκε κλεισμένος στο πολιορκημένο Μεσολόγγι.¹

«Έδρασε ύποδειγματικά κατά τήν Έπανάσταση ως ιατροχειρουργός, έμβολιάζοντας με δαμαλίδα, φλεβοτομώντας και χειρουργώντας σε όλο το διάστημα των επιχειρήσεων τους άρρωστους και τραυματίες πολεμιστές και σύγχρονα πολεμώντας ως μαχητής τής πρώτης γραμμής».² Β' Τάξη.

Α·Ι·ΓΙΩΡΓΙΤΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

Τ' όνομά του φανερώνει τήν καταγωγή του. Γεννήθηκε το 1795 στον Αϊ Γιώργη τής Λειβαδιάς. Όταν ακόμα ο Άντρούτσος ήταν άρματολός στή Λειβαδιά ο Αϊγιωργίτης ήταν παλληκάρι του. Πηγαίνοντας ο Δήμος Άντωνίου άρχηγός στήν Άττική, τον άκολούθησε κι αυτός. Ύστερα έμεινε κοντά στο Γκούρα. Μαζί του κατέβηκε στο Μοριά κατά τον άδερφοκτόνο πόλεμο κι ο Αϊγιωργίτης φέρθηκε σκληρά. Ξαναγύρισε στήν Άθήνα και κλείστηκε στήν Άκρόπολη. Λαδώθηκε άπανωτές φορές και το κορμί του ήταν κατατρυπημένο. Προσπαθούσε μονάχος του να γιατρευτεί, γαγγραινίασε και πέθανε στα 1827.¹

ΜΠΟΥΣΓΟΣ ΒΑΣΙΛΗΣ

Άν άφησα τελευταίο άπ' τους άγωνιστές το Βασίλη Μπούσγο, είναι γιατί δέν ήταν γέννημα τής Λειβαδιάς. Μά άν και γεννήθηκε στο Άπόκούρο

1. Έφημ. Κυβερνήσεως 20 Ματου 1838.

2. Μητρώνο Άξιωματικών.

1. Έθν, Βιβλιοθ. Ίστορ. Άρχ. Χειρόγ. 25583 - 25609.

2. Άβραάμ, σελ. 165.

1. Σουρμελής, σελ. 313. Άβραάμ, σελ. 159.

Ναυπακτίας, 1796, τού ταιριάζει μιὰ μεγάλη θέση στό βιβλίο τούτο. Γιατί αγάπησε τή Λειβαδιά σάν δεύτερη πατρίδα του, ἔζησε σ' αὐτή τὰ πιό πολλά χρόνια τῆς ζωῆς του καί τὸ χῶμα της τὸν ἀγκάλιασε γιὰ πάντα.

Σέ προηγούμενες σελίδες εἶδαμε πόσο μεγάλη ἦταν ἡ προσφορά του στή Λειβαδιά κατὰ τὸ Εἰκοσιένα, καί τ' ὄνομά του συναντήσαμε πολλές φορές. Ἐδῶ δὲν πρόκειται νὰ τὸν παρακολουθήσουμε σ' ὅλη τὴν πολεμική του δράση κατὰ τὴν Ἐπανάσταση πού ἦταν πολὺ μεγάλη, καί πού σ' ἄλλο μου βιβλίο καταπιάστηκα μ' αὐτή.¹ Θὰ περιορισθῶ μονάχα στὰ χρόνια ὕστερα ἀπ' τὸ 1830, πού ὁ Μπούσγος ἔμεινε πιά γιὰ πάντα στή Λειβαδιά.

Με σακατεμένο ἀπ' τὶς λαθωματιῆς κορμί, ἔρχεται καί μένει κοντὰ στὴν οἰκογένειά του. Βρίσκεται σ' ἄθλια οἰκονομική κατάσταση. Σ' ὅλο τὸ διάστημα τοῦ πολέμου εἶχε ξοδέψει τίς οἰκονομίες του γιὰ τοὺς λουφέδες τῶν στρατιωτῶν του καί ποτὲ δὲν καταδέχτηκε νὰ λάβει μέρος σὲ μοιρασιά ἀπὸ δικαιωματικά λάφυρα. Ὁ Μπούσγος ἦταν γιὰ τὴ Ρούμελη ὅτι γιὰ τὸ Μοριά ὁ Νικηταρᾶς. Ὁ ἀνώτερος ἄνθρωπος, ὁ ἀγωνιστὴς πού μάχεται μόνο καί μόνο γιὰ τὴ λευτεριά τοῦ ἔθνους του. Καί σάν τέλειωσε ὁ πόλεμος δὲν εἶχε οὔτε καλύβη νὰ σκεπάσει τὴ φτώχῃ καί πολύτεκνη φαμελιά του. Εἶναι τόση ἡ ἀνέχεια πού δὲν τοῦ ἐπιτρέπει μήτε ἐνοίκιο νὰ πληρώνει. Σέ μιὰ ἀναφορά του στὰ 1831 πρὸς τὴν Κυβέρνηση γράφει: «Ἄοικος μέχρι τοῦδε καί ἀδύνατον νὰ ὑποφέρω τοῦ ἐξῆς τὴν πληρωμὴν τῶν ἐνοικίων διὰ τὴν κατοίκησιν τῆς οἰκογενείας μου, προστρέχω εἰς τὴν εὐμένειαν τῆς Σ. Κυβερνήσεως, ὅπως εὐαρεστηθεῖσα ἐκδώσει διαταγὴν τῆς πρὸς τὴν ἀνήκουσαν ἀρχὴν διὰ νὰ δοθῇ καί ἐμὲ ὁ σπητότοπος μὲ τὴν περιφέρειάν του εἰς τὴν πόλιν Λεβαδίας καθὼς καί εἰς ἄλλους στρατιωτικούς ἀξιωματικούς ἐδόθησαν καί οὕτως ἐγὼ ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὴν ἀνυπόφορον πληρωμὴν τῶν ἐνοικίων...».

Ἐνῶ ἄλλοι φροντίζουν νὰ πᾶνε στὴν «καθέδρα», τὴν πρωτεύουσα Ἀνάπλι, καί ν' ἀρπάξουν κάποια θεσούλα, αὐτὸς δὲν κάνει θῆμα ἀπ' τὴ Λειβαδιά. Ἀπὸ σκληρὸ ρουμελιώτικο κόκκαλο φιαγμένη ἢ ραχοκοκκαλιά του, δὲ μπορεί νὰ τσακίσει εὐκολα σὲ ὑποκλίσεις στοὺς Βαυαροὺς... Ζεῖ στὴν ἀφάνεια, ἀκόμα κι ὅταν ὁ Ὀθωνας τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1834 φτάνει στὴ Λειβαδιά.

Οὔτε στὴν ὑποδοχῇ, οὔτε στό τραπέζι παραβρέθηκε. Ὁ βασιλιάς πού εἶχε ἀκούσει γιὰ τὴ δράση του ἀναζήτησε ἀνώφελα τὸν ἡρωϊκὸ μαχητὴ. Ἀξίωσε τότε νὰ τὸν πᾶνε στό σπίτι του. Καί κατὰ τὴν στοματικὴ λειβαδικὴ παράδοση, ὁ Ὀθωνας πῆγε.

Με δάκρυα τὸν καλοδέχτηκε ὁ γενναῖος ἀγωνιστὴς. Καί λέγεται πὼς τότε τοῦ χάρισε ὅτι ἀκριδὸ εἶχε ἀπομείνει στό Μπούσγο.

Στὸ ἴδιο φτωχικὸ δωμάτιο πού εἶχε δεχτεῖ τὸ βασιλιά, ψηλά σὲ κά-

1. Λάππα. Ρουμελιώτες στὴν Ἐπανάσταση, Α' σελ. 87 - 135.

ποια γωνιά έκαιγε ένα καντήλι μπροστά σε λίγα εικονίσματα. Μαζί τους κι ένα ζευγάρι μαλαμοκαπνισμένες κουμπούρες. Αυτές ξεκρέμασε και πώς πρόσφερε στο μεγάλο του επισκέπτη, λέγοντάς του.

— Πάρτο Μεγαλειότατε, αυτό το ζευγάρι για θυμητάρι και φύλαξέ τες γιατί είναι ιερές. Μου τις είχε χαρίσει ο Γύφτος στη Ντομπραίνα...

Γύφτος, ήταν ο Καραϊσκάκης, όπως τον λέγανε οι συμπολεμιστές του για τη μαυρίλα του προσώπου του.

Κατά τη διαβάθμιση, στο Μπούσγο δίνουν το βαθμό του ταγματάρχη. Αυτός όμως επιμένει. «...επιθυμώ να λάβω αποζημιώσιν εθνικὴν γῆν ἢ ἄλλο φθαρτὸν ἐθνικὸν κτήμα ἐντὸς τῆς ἐπαρχίας Λεβαδίας». Τότε του δίνουν μερικά κτήματα στη θέση Μαυρονέρια και Τσέρεση. Δυστυχῶς οι λαθωματιές απ' τὴν Ἐπανάσταση είχαν καταστήσει τὸ κορμί του ἄχρηστο για τὸ σκληρὸ ἐπάγγελμα τοῦ ξωμάχου. Κατάφυγε στους κολλήγους. Μὰ τοῦ δίνουν πολὺ λίγα κι αὐτὰ ὄχι πάντα. Ἀποζοῦσε μονάχα απ' τὴ σύνταξή του πού σὲ λίγο αὐξήθηκε γιατί προδιβάστηκε σὲ ἀντισυνταγματάρχη. Σὲ τόσο πολύψυχη οἰκογένεια, τί νὰ τοῦ κάνει κι αὐτή; Για νὰ καλυτερέψει τὰ οἰκονομικά του ἀναγκάστηκε νὰ θάλει ὑποψηφιότητα για δήμαρχος και Ἀ' δημοτικὸς Πάρεδρος τῆς Χαιρώνειας. Ἀπότυχε. Ἀπογοητευμένος, ἀπὸ τότε δὲν ξεπορτίζει απ' τὸ σπιτικό του. Σπάνια τὸν βλέπουν οἱ πατριῶτες του.

Τὰ οἰκονομικά του σ' ἐλλεινὴ κατάσταση. Σχεδὸν πεινοῦσε. Για νὰ τὰ θγάλει πέρα ἀναγκαζόταν νὰ προσεξοφλεῖ τὴ σύνταξή του απ' τὴ Λειβαδίτι-σα Δρακούλα Λεοναρδίδη. Πουλάει ἓνα μέρος απ' τὰ καταχρεωμένα κτήματά του.

Γίνῃκε πιὰ ἓνας μισάνθρωπος. Ἀποτραδηγμένος στὸ παραγκῶνι τοῦ σπιτιοῦ του, καρτεροῦσε τὸ θάνατο, ἴδιο λαθωμένο ἀγρῆμι. Σάμπως δὲν ἦταν... Μπορεῖ ἢ Ἐπανάσταση νὰ τοῦ ἔδωσε τρεῖς λαθωματιές στὸ κορμί, τὸ κράτος μὲ τὴν ἀγνωμοσύνη τὸν πλήγωσε βαρεῖά στὴν ψυχή. "Ὅστε ἢ κατάντια του ἦταν οἱ «λαμπρὲς ἀμοιβὲς μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν» και τὰ «ἀξιώματα και ἄλλας ἀμοιβὰς» πού τοῦ τάξαν σὲ ἔγγραφα; "Ὅλα ξεχάστηκαν, γίνανε ἄγραφα χαρτιὰ και τώρα θρισκόταν παραπεταμένος.

Αὐτὸς πού στίς μάχες τότε, σὰν ἄλλος Διγενῆς ἀψηφώντας προκαλοῦσε τὸ Χάρο, τώρα κατάντησε νὰ τὸν ἀποζητάει σὰν λυτρωτή του. Και δὲν ἄργησε νὰρθεῖ.

"Ὅταν ἔγραφα τὴ βιογραφία του και τύπωσα τὸ βιβλίο μου ἦταν μέσα στὰ χρόνια τῆς κατοχῆς στὰ 1943, κι οἱ βιβλιοθήκες ἦταν κλειστές. Γι' αὐτὸ δὲ μπόρεσα τότε νὰ καθορίσω τὸ θάνατό του. Πέρασαν δεκατρία χρόνια ἀπὸ τότε για νὰ καταφέρω νὰθρω τὸ τέλος του και νὰ τὸ δημοσιεύσω.²

Ψάχνοντας κάποια Λαμιώτικη ἐφημερίδα, βρήκα ἓνα γράμμα πού τῆς

2. Λάππα Τ. Ὁ θάνατος τοῦ Μπούσγου. Παρ. Νέα Ἐστία 15 Ἰουλ. 1957 σελ. 1860.

έστειλε «εις συνδρομητής σας».³ Αυτό έφερε στὴ δημοσιότητα τὸ θάνατο τοῦ ἥρωα, μ' ὅλες τὶς πληροφορίες. Ἀπ' τὶς Ἀθηναϊκὲς, μονάχα ἡ «Ἀύγη» καταδέχτηκε νὰ γράφει αὐτὰ τὰ λίγα, στὰ «ψιλὰ».

«Λεβιάδεια, 22 Μαρτίου 1860. Ὁ ἀντισυνταγματάρχης Βασίλειος Μπούζγος, ὁ ἥρωας τῆς ἐνταῦθα καὶ κατὰ τὴν στερεὰν Ἑλλάδα ἐπαναστάσεως, ὁ πρῶτος τοῦρκον φονεύσας ἀπέθανε χθές. Ἐκλείσαν τὰ ἐργαστήρια, καὶ ἐτάφη διὰ πλείστης πομπῆς καὶ διὰ δαπάνης τοῦ δημοτικοῦ ταμείου εὐγνωμοσύνης ἔνεκα... κλπ.»⁴

Ἡ καρδιά τοῦ Βασίλη Μπούζγου σταμάτησε γιὰ πάντα στὰ ἐξηντατέσσερα χρόνια του, τὴ νύχτα στὶς 20 πρὸς τὶς 21 τοῦ Μάρτη τοῦ 1860 στὴ Λειβαδιά. Τί σύμπτωση! Πρὶν τριανταεὐνιά χρόνια αὐτὲς τὶς μέρες, ἔκανε τὸ φοινικὸ στὸ Ζεμενὸ...

Ἡ κηδεία του ἔγινε τὴν ἄλλη μέρα, 22 τοῦ Μάρτη. Οἱ Λειβαδίτες ποὺ τὸν εἶχαν γιὰ δικό τους ἥρωα, δικαιολογημένα. τὸν κήδεψαν μὲ κάθε ἐπισημότητα ποὺ τοῦ ταίριαζε. Τὰ ἔξοδα «εὐγνωμοσύνης ἔνεκα» ἔκανε ὁ Δῆμος Λεβαδέων.

ἽΟχι μονάχα τὴν ὥρα τῆς κηδείας, μὰ ὅλη τὴ μέρα, τὰ «ἐργαστήρια», μαγαζιά τῆς ἀγορᾶς, μείνανε κλειστὰ «ἵνα δηλώσωσι τὴν εὐγνωμοσύνην των εἰς τὸν ἔνδοξον ἀποθανόντα». Τὸ ἔξοδο τοῦ ἀνοιγε κι ἔκλεινε λόγος «ἀκροβολιστῶν» γιὰ νὰ τοῦ ἀποδώσει τὶς πρεπούμενες τιμὲς στὸ βαθμὸ τοῦ ἀντισυνταγματάρχου. Τὶς ταινίες ἀπ' τὸ φέρετρό του κρατοῦσαν ἀπ' τὸ σπιτί του ὡς τὴν ἐκκλησιὰ ἀξιωματικοί. Ἄλλος ἀξιωματικὸς βαστοῦσε σὲ προσκέφαλο τὰ παράσημά του, τοῦ Ἀγῶνα καὶ τὸ Σταυρὸ τῶν Ἴπποτων τοῦ Σωτήρος.

Τὸν ψάλανε στὴν ἐκκλησιὰ τῆς Παναγίας Ἐλεούσας στὴ Κρύα καὶ τὸν ἐπικήδειο εἶπε ὁ «ἐλληνοδιδάσκαλος» Ἀποστολίδης, ἱστορώντας τὴ δράση τοῦ μεγάλου νεκροῦ.

Ἀπ' τὴν ἐκκλησιὰ στὸ κοιμητήρι, τιμητικὰ κρατοῦσαν τὶς ταινίες ὁ ἔπαρχος, ὁ δήμαρχος Λεβαδέων, ὁ πρόεδρος τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου Λεβαδιάς καὶ τοῦ Διστόμου.

Ἐφτάσε ἡ πομπὴ στὴν πλατεία τῆς σημερινῆς Μητρόπολης «Σταροπάζαρο». Ἐδῶ στὸ Εἰκοσιένα ὁ Διάκος ἔχοντας πλαί του τὸ ἀξιο πρωτοπαλλήκαρό του, αὐτὸν ποὺ τώρα κήδευαν, γιόρτασε τὰ ἐπινίκια τῆς λευτεριάς. Σταμάτησαν σ' αὐτὸ τὸ μέρος. Ψάλανε τρισάγιο καὶ μίλησε ὁ Λειβαδίτης δικηγόρος Γιάννης Πασπάλης, θυμίζοντας τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνες τοῦ Μπούζγου, κατὰ τὶς πρῶτες κεῖνες μέρες τοῦ Ἐσσηκιμοῦ.

Ἵστερα, πάντα μὲ τὴν ἴδια ἐπισημότητα, πήραν τὸν ἀνήφορο γιὰ τὸν «Αἶ Νικόλα. Ἐκεῖ ποὺ σήμερα θρῖσκεται ἡ ὁμώνυμη ἐκκλησιὰ στὴ συνοικία τοῦ Ζαγαρά, τὸ χρησιμοποιοῦσαν τότε γιὰ κοιμητήρι. Καὶ πρὶν ἀκόμα

3. Ἐφημ. «Φωνὴ τῶν Μεθωρίων» 25 Μαρτίου 1860.

4. Ἐφημ. Ἀύγη 24 Μαρτίου 1860.

τόν σκεπάσει τὸ λειβαδίτικο χῶμα, ὁ δάσκαλος Φωτιάδης εἶπε τὸν ἐπιτάφιο.

Ἡ μοῖρα γιὰ τὴν οἰκογένεια τοῦ ἄτρομου μαχητῆ, εἶχε φυλάξει ἓνα τραγικὸ τριήμερο. Γιατὶ μέσα σὲ τρεῖς μέρες ξεβγάλανε ἀπ' τὸ ἴδιο τὸ σπίτι, τὸ σπίτι τοῦ Μπούσγου, τρία φέρετρα. Τὴν προηγουμένη πέθανε σὲ νέα ἡλικία ὁ ἄντρας τῆς κόρης του. Τὴν ἄλλη κήδεψαν τὸν ἥρωα. Καὶ τὴ μεθεπομένη τρίτο φέρετρο, πάλι μ' ἓνα Βασίλη Μπούσγο. Ἦταν ὁ μικρὸς ἔγγονος του, ποὺ εἶχε τ' ὄνομά του!...

Πέρασαν ἑκατὸ χρόνια ἀπὸ τότε κι οἱ Λειβαδίτες τὸ 1960, ξώφλησαν τὸ χρέος τους πρὸς τὸ Βασίλη Μπούσγο, τιμώντας τον μὲ τὴ μαρμάρινη προτομὴ του.

Μον. Ὁσίου Λουκά 1861
Τὸ σήμαντρο

O. Mathieu

ΟΣΙΟΛΟΥΚΑΪΤΕΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΙ

Σὲ προηγούμενες σελίδες εἶδαμε ὅτι τὸ μοναστήρι τοῦ Ὁσίου Λουκά ἦταν τὸ κέντρο τῶν ραγιαδῶν ἐπαναστατῶν κι ἀπὸ καὶ ἔγινε τὸ πρωταρχικό ξεκίνημα γιὰ τὸ μεγάλο ἀγῶνα. Οἱ καλόγεροι ὕστερα δὲ μείνανε ἀργοί. Τὸ μοναστήρι ἀνάλαβε τὴ διατροφή γιὰ τοὺς διακόνους Ἀραχωῖτες ποὺ εἶχε μαζί του ὁ Σιμαρέσης. Καὶ στὴν ἀρχὴ ὡς νὰ γίνῃ ἡ ἐπιμελητεία γιὰ ἓνα μῆνα ἔλοι οἱ ἐπαναστάτες τῆς Λειβαδιᾶς ποὺ εἶχε ὁ Διάκος, παίρνανε τρόφιμα ἀπ' τὸν Ὁσιο Λουκά.¹ Κατὰ καιροὺς τὸ μοναστήρι διάθεσε γιὰ τὰ ἐλληνικά στρατεύματα μεγάλες ποσότητες ἀπὸ λάδι, ἀλεύρι, ἐλιές, τυρὶ κ.λ.π.

Δὲν περιορίστηκε μονάχα στὶς ὕλικές αὐτὲς προσφορές, μὰ καὶ σὲ ἔμφυχες. Γιατὶ οἱ καλόγεροι ἄρπαξαν κι αὐτοὶ τ' ἄρματα καὶ γίνανε πολεμιστές.

1. Κρέμος Β. σελ 108, 235.

Συμφώνησαν τότε οί γέροντες πατέρες μέ τούς πολειμικούς άρχηγούς, άπ' τούς 120 μοναχούς πού είχε τό μοναστήρι νά στέλνουν κατά σειρά κάθε τέσσερες μήνες άπό τριάντα καλογέρους στό πολειμικά σώματα κι οί άλλοι νά μένουν φρουρά στόν "Όσιο Λουκά. Είχαν λοιπόν κι αὐτοί τά θύματά τους. "Εξω άπ' τό μοναστήρι, σέ κάποια συμπλοκή μ' Άρβανίτες σκοτώθηκαν οί καλόγεροι Δούσημανης Ίωακείμ (Άράχωδα) και Κίτσος "Ανθιμος (Όρχομενός). Στή μάχη τής Στυλίδας ό Γκίκας "Ανθιμος (Άράχωδα) και στό Δομπό ό Τζούνης Λεόντιος.

"Απ' τόν Κρέμο άναφέρονται μερικοί Βοιωτοί όσιολοκαίτες πατέρες πού λάβανε μέρος στόν "Αγώνα, χωρίς όμως νά μάς δίνει μερικά γιά τή δράση τους. "Εξόν άπ' τούς τρεις πού χωριστά θ' άναφέρω είναι και τούτοι:

Λ Ε Ι Β Α Δ Ι Α

"Ανδρέου Σύλβεστρος (1792 - "Απριλ. 1836)², Κασάρης Στάμου "Αμβρόσιος (1790), Κολοκούθας Γερμανός (1797), Παναγιώτου Γρηγόριος (1797 - 10 Νοεμ. 1861), Παπαθεοδώρου Γερβάσιος (1797), Σπύρου Γαβριήλ (1797).

Α Ρ Α Χ Ω Β Α

"Ανδρέου "Ησαίας (1792 - 17 "Ιουν. 1866), Εύσταθίου Τριφύλλιος (1787), «έκ τών άνδρείων μαχητών τής έπαναστάσεως»,³ Ίωάσαφ (1804), Μελισάρης Μελέτιος «ικανώτατον και στρατηγηματίαν έερομόναχον».⁴ Νικολάου Εύγένιος (1777 - 26 "Οκτ. 1866), Νικολάου Ίερεμίας (1803 - 16 Μαΐου 1861). Γιά τόν Ίερεμία ό Κρέμος άναφέρει αὐτό τό περιστατικό: «πολιορκησάντων τών Τούρκων σπήλαιόν τι, έν ώ τά έπιπλα και σκευή τής μονής και χωριτών ήσαν κεκρυμμένα, κείμενον έπί κρημνού όνομαζομένου «Κοκκινόδραχος» όντος παρά τούς πρόποδας του Έλικώνος προς τήν πάλας πόλιν Μάραθον συνελήφθη μετά κρατεράν άντίστασιν, άλλ' είτα δραπετεύσας διεσώθη».⁵ Παπαγεωργίου Δωρόθεος (1778) άδερφός του Πρωτοπαπά και κατά τόν Κρέμο «άνήρ μεγαλόσωμος, μακροτάτην γενειάδα έχων όμοιος τῷ μεγαλοπρεπεί άδελφῷ αὐτου, αλλά λεπτότερος και ύψηλότερος, νεώτερος δέ».⁶ "Όταν τό 1823 οί Τούρκοι φτάσανε στό μοναστήρι και τήν εκκλησιά τής

2. Σέ παρένθεση άναφέρω τή γέννηση και τό θάνατο.

3. Κρέμος Β' σελ. 224.

4. Κρέμος Β' σελ. 235.

5. Κρέμος Β' σελ. 104.

6. Κρέμος Β' σελ. 105.

Ἁγιά Βαρβάρας, τὴ γέμισαν μπαροῦτι γιὰ ν' ἀνατινάξουν ἀπ' τὰ θεμέλια τὸ καθολικό, μεσολάβησε αὐτὸς καὶ κατάφερε νὰ τὸ γλυτώσει ἀπ' τὴ μεγάλη καταστροφή.

Δ Ι Σ Τ Ο Μ Ο

Ἀγγελῆς Ἰωαννίκιος (1773), Βεροῦχος Δήμου Λεόντιος (1787 - Δεκέμ. 1839), Γαβρίλης Δημήτρ. Ἀγάπιος (1790), Γεωργίου Προκόπιος (1795), Γιαννημάρας Χαραλάμπους Ἀνθίμος (1809), Θεοχάρης Ἰωσήφ (1770), Καραδῆμος Δήμου Δαμιανὸς (1783), Καραστάμου Δήμου Σωφρόνιος (1790 - 8 Ἰαν. 1861), Καστρίτης Γκίκα Ἰωάσαφ (1804 - 5 Μαρ. 1915). Γι' αὐτὸν γράφω καὶ πιδὸ κάτω. Κοζὸς Ἰωαν. Νικηφόρος (1800 - 19 Ἀπριλ. 1862), Κουσσούρης Γεωρ. Παρθένιος (1790), Κουτουμάνης Ἰωσήφ «Ἀνὴρ μειλίχιος, εὐμαθὴς καὶ φιλότιμος διδαχθεὶς τὰ κοινὰ γράμματα ἐν τῇ μονῇ». ⁷ Κατὰ τὴν Ἐπανάσταση χρημάτισε γραμματέας τῆς Ἐφορίας Λειβαδίας. Μετὰ ἔκανε χρόνια δάσκαλος στὴ Λειβαδιά καὶ τὸ 1852 τὸν κάνανε δεσπότη Ἀμφίσσης καὶ ἔμεινε γνωστὸς μὲ τ' ὄνομα Ἰωσήφ Διστομίτης. Πέθανε στὶς 28 Ἀπριλίου 1855. Μαστρογεωργος Δημητρ. Δανιήλ (1805), Μεραναῖος Παναγιωτ. Ἡσαΐας, Μπάρλος Γεώργ. Λαυρέντιος (1794), Μπάρλος Δήμου Προκόπιος (1803), Ντρόκος Παγκράτιος (1780), Παναγιώτου Γεώργιος (1810), Παπαθεοδώρου Νίκανδρος (1795 - 3 Σεπτ. 1871), Σφουντούρης Λουκά Δοσίθεος (1798).

Δ Α Υ Λ Ε Ι Α

Ἀργυρίου Παῖσιος (1773), Εὐσταθίου Διονύσιος (1770 - Αὐγούστ. 1840).

Σ Τ Ε Ι Ρ Ι

Ἀνδρίτζου Μακάριος (1770). Ἦταν συγγενὴς τοῦ καπετὰν Ἀντρούτσου, ποὺ κατὰ τὸν Κρέμο ὁ πατέρας του ἦταν Στεριώτης καὶ ἡ μάνα του ἀπὸ τὴ Λειβαδιά. ⁸

7. Κρέμος Β' σελ. 105.

8. Κρέμος Β' σελ. 218.

ΜΑΡΓΕΛΟΣ ΠΑΪΣΙΟΣ

ἽΟ Παΐσιος ἦταν κατὰ τὸν ἱστορικὸ τοῦ μοναστηριοῦ «ρωμαλεώτατος, γενναῖος μαχητῆς, ἀναστήματος μετρίου, εὐμορφος, χαρῖεις καὶ εὐάρεστος ἐν τῇ ὀμιλίᾳ, λίαν ἀγαπητὸς καὶ εὐπροσῆγορος, ἐφ' ᾧ καὶ εἰς τὸν Καραϊσκάκην ἄσμα ἐνίστε ἐφήρμοζεν εἰς αὐτόν,

«Καλογοριά ἔχει ὀμορφον υἷὸν
τρέμουν τρίζουν τὰ θουνά».⁹

Γεννήθηκε στὸ Δίστομο τὸ 1803. Πολέμησε κοντὰ στὸν Ἄντροῦτσο, Γκούρα καὶ στὸ Νοταρᾶ, τὸ Ἄρχοντόπουλο.

Στὴν ἄτυχη ἐπίθεση τοῦ 1827 ποὺ κάνανε οἱ Ἑλληγες ὕστερα ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ Καραϊσκάκη κατὰ τῆς Ἀθήνας καὶ χάθηκαν τόσοι καὶ τόσοι καπεταναῖοι ὁ Μάργελος πολέμησε παράτολμα. Λίγο ἔλειψε γὰ τὸν σκοτώσουν. Αὐτὸν κι ἄλλον ἓνα συμμαχητῆ του, τοὺς κουλούριασαν οἱ ντελῆδες (καβαλλάρηδες) τοῦ Κιουταχῆ. Ὁ καλόγερος δὲν τὰ ἔχασε. Σκοτώνει δυὸ ἀπ' τοὺς ντελῆδες. Τοὺς πετάει κάτω ἀπ' τ' ἄλογα, μὲ τὸ σύντροφό του τὰ καβαλλᾶνε αὐτοὶ καὶ γλύτωσαν κατὰ τὸ Φάληρο. Ὁ βασιλιάς τοῦ ἔδωσε τὸ παράσημο τοῦ Σωτῆρος. Πέθανε στίς 27 Μαρτίου 1862.¹⁰

ΚΑΜΒΑΣΙΝΟΣ ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ

Στὴν Ἀράχωβα στὸ 1803 γεννήθηκε ὁ Νικόλας Καμβασινός. Οἱ γονεῖς του Στάθης κι Ἀσήμω. Ἔγινε καλόγερος στὸ μοναστήρι τοῦ Ὁσίου Λουκά στὸ 1819 καὶ πῆρε τ' ὄνομα Νεκτᾶριος. Τὸ 1821 ἀκολούθησε μὲ μιᾶς τοὺς ἐπαναστάτες καὶ στὴ μάχη τοῦ Προφήτη Ἡλία κοντὰ στὸ Γκούρα, κόντεψε γὰ τὸν πιάσουν αἰχμάλωτο. Σὲ λίγο καιρὸ ἀκολούθησε τὸν Καραϊσκάκη ποὺ τὸν θαύμαζε. Στὴ νικηφόρο μάχη τοῦ χωριοῦ του ἔλαβε μέρος κι αὐτὸς κι ὕστερα σ' ὄλες τίς ὑπόλοιπες ποὺ ἔδωσε ὁ στρατάρχης τῆς Ρούμελης Ἐμμεῖνε κοντὰ του ὡς τὴ μέρα ποὺ ἔπεσε ἡρωϊκᾶ στὸ Φάληρο. Ὅταν γύρισε στὸ μοναστήρι του ἔγινε «μεγαλόσχημος» μὲ τ' ὄνομα Ἀρσένιος.

Ἀπὸ παρακίνηση τοῦ ἱστορικοῦ Κρέμου, ὁ Καμβασινός ἐτοίμαζε χρονικὸ γιὰ τὸ μοναστήρι του. Τὸ πολῦτιμο αὐτὸ ἱστορικὸ ντοκουμέντο τὸν ἐμπόδισε ὁ θάνατος γὰ τελειώσει. Ἄφησε ὅμως μερικὲς ἱστορικὲς σημειώσεις

9. Κρέμος Β' σελ. 103.

10. Κρέμος Β' σελ. 221.

ἀρκετὰ ἐνδιαφέρουσες γιὰ τὸν Ὅσιο Λουκά.¹¹ Πέθανε στὶς 23 Μαΐου 1877 στὴν Ἀράχωβα καὶ μιὰ νεκρολογία γράφει γι' αὐτὸν σχετικὰ.

«Τὴν 23 Μαΐου (1877) τὸ πένθιμον ἤχημα τοῦ κώδωνος ἐν Ἀραχώβῃ ἀνήγγειλεν τὸν θάνατον τοῦ σεβασμιωτάτου ἱερομονάχου Νεκταρίου Καμβασινοῦ. Ὁ Νικόλαος Καμβασινὸς ἦτο μόλις ἔφηθος ὅτε ἡ πατρὶς κινδυνεύουσα ἤγειρε τὴν ἱεράν ἐκείνην φωνήν, δι' ἧς ἐκάλει τὰ τέκνα τῆς ὑπὸ τὴν τιμίαν ἐκείνην σημαίαν, δοῦς πολλὰ πολλάκις δείγματα τῆς μεγάλης αὐτοῦ καρδίας. Σθένεται ἡ ἐπανάστασις καὶ ἡ πατρὶς πλέον δὲν ἔχει ἀνάγκη τῆς ἀρετῆς τοῦ Ὁ Νικόλαος καταθέτει τὸ ὄπλον καὶ λαμβάνει στὸν Σταυρόν. Ὁ Νεκτᾶριος μονάζει ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ὁσίου Λουκά, χωρισθεὶς τὸν κόσμον ἐντελῶς, οὐδόλως φροντίζει περὶ αὐτοῦ. Ζῆ διὰ τὴν κοινωνίαν. Εἶχε καρδίαν γενναίαν καὶ γόνιμον, εἰς πᾶν ἀγαθόν, νοῦν εὐφυᾶ, παιδεῖαν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς ἀμαθείας οὐχὶ σμικρὰν, εὐγένειαν χαρακτῆρος σπανίαν, δὲν βραδύνει ν' ἀναδειχθῇ μεταξὺ τῶν μοναχῶν. Εἰς ἀντίτιμον δὲ τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας τοῦ λαμβάνει τὸν τίτλον τοῦ Μεγαλοσχήμου, μετονομασθεὶς Ἀρσένιος».¹²

Ἡ νεκρολογία αὐτῆ, ἔχει μιὰ ἱστορικὴ ἀνακρίβεια. Ἀναφέρει πῶς ὁ Καμβασινὸς στὸ Εἰκοσιένα πολέμησε τάχα σάν κοσμικός, μὲ τ' ὄνομα Νικόλας. Κι ἀφοῦ τελείωσε ὁ Ἀγῶνας ἔγινε καλόγερος. Κι ὅμως ἀπ' τὸ 1819, δεκάξη χρονῶ, ἦταν δόκιμος στὸ μοναστήρι τοῦ Ὁσίου Λουκά, κι ἐπίσημα «ἐκάρη μοναχός» τὸ 1824. Σάν καλόγερος λοιπὸν πολέμησε. Γι' αὐτὸ κι ἡ τελευταία του ἐπιθυμία ἦταν νὰ τὸν θάψουν στὸ μοναστήρι του, κοντὰ στοὺς παλιούς συντρόφους τοῦ Ἰωακείμ Μπαλτοῦχο καὶ Παῖσιο Ἀργυρίου. Σεβᾶστηκαν τὴ θέλησή του. Τὸν μετᾶφεραν ἀπ' τὴν Ἀράχωβα καὶ τὸν θάψαν στὸν Ὅσιο Λουκά.¹³

ΔΑΔΙΑΝΗΣ ΗΣΑ·Ι·ΑΣ

Ἦταν γιὸς τοῦ Παναγιώτη καὶ τῆς Παναγιῶς καὶ γεννήθηκε στὸ Στεῖρι τὸ 1796. Ἐννιά χρόνων τὸν φέρανε στὸ μοναστήρι τοῦ Ὁσίου Λουκά καὶ τὸ 1806 τὸν πῆγαν στὸ μοναστήρι τοῦ Δομποῦ πού τὸ 1811 ἔγινε μοναχός. «Ἀνὴρ γενναυότατος καὶ ὑπὲρ τὸ δέον θαρραλέος καὶ ὡς ἠγούμενος τῆς μονῆς διακριθεὶς, πολεμήσας ἐν Στυλίδι, ἐν Δομβραίνῃ, ἐν Διστόμφ καὶ ἐν τῇ ἐνδόξῃ μάχῃ τῆς Ἀραχώβης, καὶ ἐν τῇ μονῇ Δομποῦ, ἐν ἣ παρὰ τὸ πλευρὸν αὐτοῦ ἔπεσεν ἀνδρείως μαχόμενος ὁ διάκονος Καρκαλέτσης, ἔγγο-

11. Κρέμος Β' σελ. 234.

12. Ἐφημερίς Σφίγγε Θήβα ὁ Ἰουνίου 1877.

13. Κρέμος Β' σελ. 220, 104.

ΗΣΑΪΑΣ ΔΑΛΙΑΝΗΣ

νος του περιφήμου άρματωλού Καρκαλέτση»,¹⁴ γράφει ο Κρέμος κι άλλου: «Έν τῇ μονῇ Δομποῦ μαχόμενος μετὰ τοῦ ἱερομονάχου Ἀνθίμου Βαλαούρα, ἐξ Ἀμβρόσιου παρὰ τῆ ἀτρομήτῳ ἱεροδιακόνῳ Λεοντίῳ Τζούνη ἐκ Στειρίου ἐγγόνου τοῦ Καρκαλέτση, φονευθέντι. Νυκτὸς δ' ἐν τῆς μονῆς Δομποῦ διὰ μέσου τῶν πολιορκούντων Τούρκων διελθὼν ἐκόμισε γράμματα μετὰ τοῦ Ἀνθίμου, πρὸς τοὺς ἐν Ἀνεμωρεῖα ἐπαναστάτας νὰ σπεύσωσι πρὸς λύσιν τῶν ἐν Δομποῦ πολιορκουμένων. . . Ἦν ἐξωτερικοῦ μεγαλοπρεποῦς θεωρητικός, μειλίχιος τοὺς τρόπους καὶ ἀγαθός, κατὰ πάντα δ' ἀνὴρ ἀρχαῖκός καὶ γέρων ὅτι διατηρήσας τὸν ἀρειμάνιον ἐκεῖνον χαρακτήρα τοῦ γενναίου μαχητοῦ, ὧ σύμβολον τῆς ἀνδρείας οὐχὶ τὸ παράσημον τοῦ Ἀγῶνος, ἀλλ' αἱ ἀνεξίτηλοι οὐλαὶ θαθειῶν πληγῶν. . .».¹⁵

Τὸ Μάιο τοῦ 1839 ἐπεσκέφθηκε τὸ μοναστήρι ὁ βασιλεὺς Ὁθωνας. Ζήτησε ἀπ' τοὺς γεροαγωνιστὲς πατέρες νὰ τοῦ ἱστορήσουν μερικὰ ἀπ' τὶς μάχες ποὺ πολέμησαν. Τοῦ μολόγησε μερικὰ ὁ Παῖσιος Μαργέλος κι ὕστερα ὁ Ἡσαΐας τελείωσε μ' αὐτά:

— Οὔλοι Μεγαλειότατε, οὔλοι πολεμήσανε παλληκαρίσια γιὰ τὴ λευτεριά. . . καὶ ξεστηθῶνοντας τὸ ράσο του ἔδειξε τὶς λαβωματιές του στὸ βασιλεῖα, ξακολουθῶντας. Τώρα ὅμως πεινάμε Μεγαλειότατε. . . Ἄς ζήσει τὸ ἔθνος μας. . . Ἄς ζήσει ἡ Μεγαλειότης σου. . . καὶ μεῖς ἄς ψοφήσουμε.

Αὐτὸ ἔκανε τὸν Ὁθωνα νὰ δείξει τᾶχα κάποιον ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ μοναστήρι καὶ τοὺς καλογέρους. Τοὺς ὑποσχέθηκε πολλὰ κι οἱ πατέρες τὸν πίστεψαν. . . Μὰ ἄδικα περίμεναν χρόνια καὶ χρόνια νὰ τοὺς καλυτερέψει τὴ ζωή. «Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲ κατ' ὄναρ ἐπίστευον ὅτι καὶ οἱ βασιλεῖς οὐχὶ σπανίως παραβαίνουνσι τὰς αὐτῶν ὑποσχέσεις, ἀνέμενον μετ' ἀκραδάντου ἐλπίδος τὴν πλήρωσιν τῶν λόγων τοῦ βασιλέως μέχρι καὶ αὐτοῦ αὐτῶν τοῦ θανάτου».¹⁶

14. Κρέμος Β' σελ. 103.

15. Κρέμος Β' σελ. 103.

16. Κρέμος Β' σελ. 125.

ΣΗΜ. : Οἱ σφραγίδες ποὺ παρέθεσα στὸ βιβλίο εἶναι: α) σελ. 3 ΠΡΟΣΩΡ(ΙΝΗ) ΔΙΟΙΚ(ΗΣΙΣ) ΤΩΝ ΕΠΑΡ(ΧΙΩΝ) ΛΕΒΑΔ(ΕΙΑΣ) ΤΑΛΑΝΤ(ΙΟΥ) Κ(ΑΙ) ΜΕΝΔ(ΕΝΙΠΤΗΣΗΣ) 1822, β) σελ. 12, 1833, γ) σελ. 22, 1825, δ) σελ. 32, 1849, ε) σελ. 64, 1833.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ

ΛΕΙΒΑΔΙΑ

Ἄξιωματικοὶ Μ.Α.¹

ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΑΡΓΥΡΗΣ. Ταξίαρχος (1802) Φ. 24.

ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ ΒΑΣΙΛΗΣ. Μ.Α. 1993. Τὸ 1826 πεντηκόνταρχος καὶ ὕστερα ἀνθυπολοχαγὸς Ζ' Τάξῃ.

ΒΕΛΙΤΖΙΩΤΗΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. 2932. Ὑπηρέτησε ὀδηγὸς Ζ' Τάξῃ.

ΓΙΑΝΝΑΚΟΥ ΛΑΜΠΡΟΣ. Ταγματάρχης Ἐθνοφυλακῆς.²

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΟΜΝΑΣ. 1662 ΣΤ' Τάξῃ.

ΔΑΦΝΟΚΟΥΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. 2882 Ζ' Τάξῃ.

ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. 1456. Ἐμπορος. Προεπαναστατικὰ ἔγινε ἀξιωματικὸς στὸν Ἄγωνά. Πολέμησε μὲ τὸ Διάκο, Ἀντροῦτσο καὶ στὰ 1824 στὰ Ψαρά. Στὰ 1825 ἦταν στὸ Νιόκαστρο ποὺ τὸν πιάσανε αἰχμάλωτο καὶ κατάφερε νὰ ξεφύγει. Μπήκε στὸν τακτικὸ στρατὸ καὶ πολέμησε στὴν Εὐβοία. Ε' Τάξῃ. Στὰ 1830 ἀνθυπολοχαγὸς.³

ΙΩΑΝΝΟΥ ΛΑΜΠΡΟΣ. Ἀνθυπολοχαγὸς, Φαλαγγίτης.⁴

ΚΑΠΟΥΡΑΛΗΣ ΛΑΜΠΡΟΣ. Βαθμοῦχος Φιλικός, πολέμησε στὴν Ἐπανάσταση καὶ σκοτώθηκε στὰ 1827 στὴν Ἀθήνα.

ΚΑΠΟΥΡΑΛΗΣ ΣΩΤΗΡΗΣ. Γιὸς τοῦ Λάμπρου, ἀγωνιστής. Σκοτώθηκε στὸ Χαϊδάρι 1826.

ΚΟΚΚΙΝΟΣ ΚΩΣΤΑΝΤΗΣ.

ΚΟΛΙΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. 752, ὀδηγὸς στὸν Ἄγωνά. Ἐκατόνταρχος στὰ 1830. Ε' Τάξῃ. Ἐπριοικοδοτήθη λοχαγός.

ΛΕΟΝΑΡΔΟΥ ΣΤΑΜΟΣ. (1795) Χιλίαρχος. Τὸν Αὐγούστο 1825 εἰσέ-

1. Τὸ πῶς μεγάλο μέρος τοῦ καταλόγου εἶναι βασισμένο α) στὰ Μητρώα Ἀγωνιστῶν, Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη Τμήμα Χειρογράφων, Μ.Α. (ἀξιωματικῶν), Μ.Γ. (ὑπαξιωματικῶν) καὶ Μ.Σ. (στρατιωτῶν) ποὺ ἀναφέρω τὸν ἀξίοντα ἀριθμὸ τους καὶ β) στὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα Κράτους στὸ Ὑπουργεῖο Πολέμου καὶ Ἐκτελεστικὸ ποὺ στ' ὄνομά τους ἀκολουθεῖ τὸ Φ (φάκελλος) καὶ ὁ ἀριθμὸς. Σὲ παρένθεση χρονολογία τῆς γεννήσεώς τους γιὰ ὅσους ἔρχηκα.

2. Ἐφημ. Κυβερνήσεως 31 Δεκεμβρ. 1834.

3. Ἀδραάμ. Σελ. 253.

4. Ἐφημ. Κυβερνήσεως. 20 Μαῦ 1838.

ται μ' ἑκαττὸ στρατιῶτες στὴν Κούλα Ἄργους κι ὕστερα γίνεται πολι-
τάρχης Ἄργους. Φ. 123.

ΛΙΑΝΟΣΤΑΦΙΔΑΣ ΜΑΤΘΑΙΟΣ.

ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ. 1940. Ἀνθυπολοχαγὸς Ζ' Τάξη.

ΜΑΝΟΥΣΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΚΗΣ. Στὰ 1850 ἐπαρχιακὸς σύμβουλος.

ΜΠΑΡΔΑΜΠΟΥΛΙΑΣ ἢ ΣΤΥΛΙΑΡΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. 2915. Ὑπηρέτησε στὸν
Ἀγῶνα, Ζ' Τάξη.

ΜΠΑΡΔΑΜΠΟΥΛΙΑΣ ἢ ΣΤΥΛΙΑΡΑΣ ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ. 921. Ἐπικεφαλῆς
στρατιωτῶν πολέμησε σ' ὄλο τὸν Ἀγῶνα. Ε' Τάξη.

ΜΠΑΡΔΑΜΠΟΥΛΙΑΣ ἢ ΣΤΥΛΙΑΡΑΣ ΛΟΥΚΑΣ. 2903. Ἔλαβε μέρος ὡδη-
γὸς Ζ' Τάξη.

ΜΠΑΡΔΑΜΠΟΥΛΙΑΣ ἢ ΣΤΥΛΙΑΡΑΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ. 2914. Ὁδηγὸς Ζ'
Τάξη.

ΜΠΑΡΔΑΜΠΟΥΛΙΑΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ. 3109. Κεφαλὴ σὲ τριάντα στρατιῶ-
τες πολέμησε στὴν Ἐπανάσταση. Ζ' Τάξη.

ΜΠΑΡΔΑΜΠΟΥΛΙΑΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. 2906. Καπετάνιος στὸν Ἀγῶνα, Ζ' Τάξη.

ΜΠΑΡΔΑΜΠΟΥΛΙΑΣ ΔΗΜΟΣ. 2904. Ἐπικεφαλῆς στὴν Ἐπανάσταση Ζ'
Τάξη.

ΜΠΑΡΔΑΜΠΟΥΛΙΑΣ ΝΙΚΟΛΑΣ. 2905. Καπετάνιος στὸ Εἰκοσιένα. Ζ'
Τάξη.

ΜΠΕΡΤΖΟΥΑΝΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. 2840. Ζ' Τάξη. 1836. Πρόεδρος Εἰρη-
νοδικεῖου Λειβαδιάς καὶ τὸ 1850 ἔνορκος. Πέθανε 1853.

ΜΠΟΥΦΙΔΗΣ ΝΕΡΟΥΤΣΟΣ. 1374. Ὁδηγὸς στὴν ἀρχὴ τοῦ Εἰκοσιένα, τὸ
1834 ὑπολοχαγὸς καταλυματίας καὶ τὸ 1838 ὑπολοχαγός.⁵ ΣΤ' Τάξη.
1850 ἔνορκος.

ΜΠΟΥΦΗΣ ΝΙΚΟΣ. 1624. Τὸ 1825 ἑκατόνταρχος, τὸ 1830 ἀπόμαχος.
ΣΤ' Τάξη.

ΝΑΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. 1568. Ὁδηγὸς ΣΤ' Τάξη.

ΝΑΚΟΣ ΝΙΚΟΣ. 1159. ΣΤ' Τάξη.

ΞΑΝΘΗΣ ΑΝΤΡΕΑΣ.

ΟΔΥΣΣΕΩΣ ΛΑΜΠΡΟΣ. Πολέμησε ἀξιωματικὸς κοντὰ στὸν Ἀντροῦτσο καὶ
γι' αὐτὸ κράτησε ἐπώνυμο τὸ ὄνομα τοῦ Ὀδυσσεά. Ὑστερα μὲ τὸ Γκού-
ρα καὶ τὸ Διοβουνιώτη. Στὰ 1829 ἔγινε ἑκατόνταρχος κι ὁ Μαυροβου-
νιώτης «ἐπαινεῖ τὴν ἀνδρεία καὶ τὴν φρόνησίν» του. Στὰ 1836 θρίσκε-
ται στὴ 7η τετραρχία καὶ σὲ δυὸ χρόνια λοχαγός.⁶ Στὰ 1850 διορίζεται
ἔνορκος.

5. Ἐφημ. Κυβερν. 20 Μαΐου 1838.

6. Ἐφημ. Κυβερν. 10 Ἰουνίου 1836 καὶ 20 Μαΐου 1838. Ὁ Ἀβραάμ (σελ. 261)
τὸν θέλει Λοκρό. Ὁ Καζομούλης (Γ' σελ. 137, 283), γράφει γι' αὐτὸν μερικὰ.

- ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΑΓΓΕΛΗΣ. 1841. Ὑπηρετήσε ἀξιωματικὸς καὶ ἰατροχειροῦργος. 1843 ὑπολοχαγὸς ὑπίατρος, Ζ' Τάξη.
- ΠΑΣΠΑΛΗΣ ΣΤ. ΑΛΕΞΑΝΤΡΟΣ. 1129. Τὸ 1828 πεντηκόνταρχος, 1829 καταλυματίας ὑπολοχαγός. Ἐπρικοδοτήθη ὑπολοχαγός, ΣΤ' Τάξη. 1850 ἔνορκος.
- ΠΑΣΠΑΛΗΣ ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ.
- ΠΑΣΧΑΛΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ.
- ΠΑΣΧΑΛΗΣ ἢ ΜΠΟΥΚΟΥΒΑΛΑΣ ΣΤΕΡΓΙΟΣ. Ἄνθυπολοχαγὸς Φαλαγγίτης.⁷ Πέθανε τὸ 1848.
- ΠΑΠΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. 3417, ΣΤ' Τάξη.
- ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΗΣ (παπᾶς) 2669. Ὁδηγὸς Ζ' Τάξη.
- ΠΕΤΤΟΥΣΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ. 2895. Ἐλαθε μέρος σὲ διάφορες μάχες καὶ λαδῶθηκε, Ζ' Τάξη.
- ΣΑΓΙΑΝΝΗΣ ΣΠΥΡΟΣ (κάτοικος Ἀθηνῶν). 967, Ε' Τάξη.
- ΣΑΡΑΤΣΟΓΛΟΥ ΒΑΣΙΛΗΣ. 1139. Στὰ 1824 ταξίαρχος καὶ μετὰ τὸ θαθμὸ αὐτὸ ὑπηρετήσε σ' ὄλο τὸν Ἀγῶνα, ΣΤ' Τάξη.
- ΣΕΡΜΙΝΙΚΙΩΤΗΣ (;) ΓΟΥΛΑΣ. 2011. Παραδρέθηκε σὲ διάφορες μάχες ἀξιωματικὸς, Ζ' Τάξη, καὶ στὰ 1846 Ε' Τάξη.
- ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΜΑΝΩΛΗΣ. 2792. Τὸ 1824 χιλίαρχος ὑπηρετήσε στὸ σῶμα Λόντου καὶ Μελετοπούλου. Ζ' Τάξη. Παράξενος ἄνθρωπος, γνωστὸς στοὺς Λειβαδίτες, Τζελεπῆ Μανωλάκης.
- ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ. Ἄδερφός τοῦ Ἀντώνη. Πολέμησε μετὰ τὸν Καραϊσκάκη λοχαγὸς μετὰ σαράντα παλληκάρια.⁸
- ΤΖΑΜΤΖΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ. Πρόκριτος.
- ΤΖΑΜΤΖΗΣ ΝΙΚΟΣ. 3129. Ὁδηγός, Ζ' Τάξη.
- ΤΖΑΜΤΖΗΣ ΓΙΩΡΓ. ΘΑΝΑΣΗΣ. 949. Ἐλαθε μέρος σ' ὄλο τὸν Ἀγῶνα καὶ στὴν Ἀκρόπολη τῆς Ἀθήνας. Ἄνθυπολοχαγός Ε' Τάξη.
- ΤΡΑΜΠΟΥΚΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. 1459. Ὁδηγὸς πεντηκόνταρχος. 1830 ταξίαρχος, Ἄνθυπολοχαγός,⁹ ΣΤ' Τάξη.
- ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ. 2572. Ὁδηγός. Ζ' Τάξη.
- ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΘΑΝΑΣΗΣ. 2710. Ὁδηγός 1844. Ἄνθυπολοχαγός, Ζ' Τάξη.
- ΤΣΑΜΙΣΙΤΗΣ ΘΟΔΩΡΟΣ. 1249. Τὸ 1824 ὑποχιλίαρχος, 1830 πεντηκόνταρχος, Ἄνθυπολοχαγός, ΣΤ' Τάξη.
- ΧΡΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. 1920. Πεντηκόνταρχος, Ἄνθυπολοχαγός Φαλαγγίτης, ΣΤ' Τάξη.

7. Ἐφημ. Κυβερν. 20 Μαΐου 1838.

8. Ἐφημ. Κυβερν. 20 Μαΐου 1838. Κασσιούλης, Β' σελ. 660.

9. Ἐφημ. Κυβερν. 20 Μαΐου 1838.

ΑΒΔΕΛΛΑΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. Μ.Υ. 850. Σκοτώθηκε στις ἀρχὲς τοῦ 1821.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΓΙΩΡΓΗΣ κι ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ. «Χαρακτηρίζονται ἀνθυπολοχαγοὶ ἄνευ ἀποδοχῶν καὶ ἄνευ δικαιώματος ὕλικῆς ἀνταμοιβῆς μὲ τὴν ἄδειαν νὰ φέρουσι τὴν στολὴν τῆς φάλαγγος, ὡς πρῶην ἰατροχειρουργοὶ τῶν ἀτάκτων στρατευμάτων. Διὰ μελλούσας τυχόν κενὰς θέσεις θέλουν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν...».¹⁰

ΑΔΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. 3359. Κάτοικος Ἀταλάντης. Β' Τάξη.
ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ ΛΟΥΚΑΣ. 2573 κι ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. Σκοτώθηκαν κι οἱ δυὸ στὴν Ἐπανάσταση. Β' Τάξη.

ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ἢ ΚΟΛΟΒΕΛΩΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. 2914, Β' Τάξη.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ. 2574, Β' Τάξη.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΣΤΑΜΟΣ. 1422. Ἐπικεφαλῆς σὲ μικρὸ σῶμα στὸ Εἰκοσιένα.

Ἐπὶ Κυβερνήτου δωδέκαρχος κι ὕστερα ἑκατόνταρχος, Β' Τάξη.

ΒΕΛΙΤΖΩΤΗΣ ἢ ΒΑΓΕΝΑΣ ΒΑΣΙΛΗΣ. 2572. Β' Τάξη.

ΒΕΛΛΕΦΟΝΤΗΣ (;) ΚΩΣΤΑΣ. 5692, Α' Τάξη.

ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. 2607. Α' Τάξη κι ὕστερα ἐλαφρὰ καὶ τακτικὰ σώματα.

ΒΛΑΧΟΥΛΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. 2106, Α' Τάξη.

ΓΙΩΡΓΑΝΤΑΣ ΦΙΛΙΠΠΟΣ. 6292, Α' Τάξη.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ (παπαῆς). 2728. Β' Τάξη.

ΓΙΑΝΝΑΚΟΥ ΓΙΩΡΓΗΣ. 2723, Β' Τάξη.

ΓΙΑΝΝΑΚΟΥ ΛΑΜΠΡΟΣ. 576, Β' Τάξη.

ΓΙΩΡΓΟΥΣΗΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. 2607. Α' Τάξη ὕστερα στὰ ἐλαφρὰ καὶ τακτικὰ σώματα.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΑΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ (παπαῆς).

ΔΡΟΣΟΠΟΥΛΟΣ ΛΟΥΚΑΣ.

ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΝΙΚΟΣ. 5959, Α' Τάξη.

ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΓΙΩΡΓΗΣ. 2899, Β' Τάξη.

ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ ΑΝΤΩΝΗΣ. 2569 Α' Τάξη.

ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ ἢ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΘΥΜΙΟΣ. 5957, Α' Τάξη.

ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. 192. Σκοτώθηκε στὴ μάχη Χαϊδαρίου, Β' Τάξη.

ΚΑΛΤΣΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ.

ΚΑΡΑΤΣΟΛΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ.

ΚΑΤΖΟΥΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. Ὑποχίλιάρχος. Στὰ 1824 στὸ σῶμα τοῦ Γκούρα. Φ. 20.

10. Ἐφημ. Κυβερν. 20 Μαΐου 1838.

- ΚΟΚΚΙΝΟΣ ΓΙΩΡΓΑΚΗΣ. 6014, Β' Τάξη. Στά 1850 ἑνορκος.
- ΚΟΛΙΑΣ ἢ ΠΕΤΡΑΚΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. 2898, Β' Τάξη.
- ΚΟΝΤΑΞΗΣ ΠΑΥΛΟΣ.**
- ΚΟΝΤΑΞΗΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ (πρόκριτος).
- ΚΑΤΣΟΝΑΣ ΔΗΜ. ΓΙΑΝΝΗΣ. 5425, Β' Τάξη.
- ΚΡΙΚΟΣ ΛΟΥΚΑΣ.
- ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ. 6145, Α' Τάξη.
- ΛΑΠΟΥΣΙΑΔΗΣ ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ.
- ΛΕΙΒΑΔΙΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. 286. Α' Τάξη.
- ΛΕΙΒΑΔΙΤΗΣ ΣΤΑΘΗΣ. Κεφαλή σὲ εἴκοσι πολέμησε κοντὰ τὸν Καραϊκάκη.¹¹
- ΜΑΚΡΗΛΙΑΣ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ. Φ. 118. Τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1825 διορίζεται ἄστυνόμος ἐπαρχίας Λειβαδιάς.
- ΜΑΝΤΑΛΟΣ ΠΕΤΡΟΣ. 5527. Α' Τάξη.
- ΜΑΥΡΟΔΙΜΟΣ ΣΤΑΘΗΣ. Γεννήθηκε 1799. Ἐφτασε συνταξιούχος στὸ θαμνὸ τοῦ ταγματάρχη καὶ πέθανε 1855.
- ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΗΣ. 2569, Β' Τάξη.
- ΜΙΧΑΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. 1718. Λαβώθηκε στὸν Ἄγωνά. Β' Τάξη.
- ΜΙΧΟΥ ΘΑΝΑΣΗΣ. 5077, Β' Τάξη.
- ΜΠΑΚΑΜΙΣΟΣ ΓΙΩΡΓΗΣ.
- ΜΠΑΡΔΑΜΠΟΥΛΙΑΣ ἢ ΣΤΥΛΙΑΡΑΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. 326. Σκοτώθηκε στὴν Ἐπανάσταση. Β' Τάξη.
- ΜΠΑΡΟΥΣΗΣ ΑΝΤΡΕΑΣ.
- ΜΠΟΜΠΟΛΑΣ ΝΙΚΟΣ. Στά 1850 ἑνορκος.
- ΜΠΟΥΣΑΛΗΣ ΔΗΜΟΣ. Στά 1850 ἑνορκος.
- ΜΠΟΥΦΙΔΗΣ ΝΙΚ. ΚΩΣΤΑΝΤΗΣ. 5457, Α' Τάξη.
- ΝΕΡΟΥΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ. 883. Σημαιοφόρος καὶ φροντιστής. Πληρώθηκε σὲ μάχη. Α' Τάξη.
- ΝΕΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ ΣΠΥΡΟΣ. 5111, Β' Τάξη.
- ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΤΕΡΓΙΟΣ. 5139, Β' Τάξη.
- ΠΑΝΟΥΡΓΙΑΣ ΛΟΥΚΑΣ. Σὲ νεκρολογία του ἀναφέρονται αὐτά: «Ἐν Λεβαδείᾳ ἀπεβίωσεν ὁ Λουκάς Πανουργιάς, λείψανον τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος. εἰς τῶν ἐν Κλεισόβῃ ἡρώων, ἡλικίας 86 ἐτῶν».¹²
- ΠΑΝΟΥΡΓΙΑΣ ΘΑΝΑΣΗ ΣΤΑΘΗΣ. 2094. Ἐλαβε μέρος καὶ στὸ Μεσολόγγι, Β' Τάξη.
- ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ (παπᾶς). 2725, Β' Τάξη.
- ΠΑΠΑΧΑΤΖΗΣ (παπᾶς). 3692. Ἦταν παπᾶς στὸ Παλαμῆδι καὶ κάτοικος Λαμίας, Β' Τάξη.

11. Ἄδραμι, σελ. 171.

12. Νέα Ἐφημερίς 9 Νοεμβρίου 1888.

ΠΑΡΑΣΧΟΣ ΝΙΚΟΛΑΣ.
 ΠΑΡΔΑΛΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. Φ. 179.
 ΣΕΓΓΑΡΗΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. 1485, Β' Τάξη.
 ΣΕΛΒΕΣΤΡΙΔΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ.
 ΣΚΑΛΙΓΓΟΣ ΘΑΝΑΣΗΣ.
 ΣΚΟΠΑΛΗΣ ΑΡΓΥΡΗΣ.
 ΣΚΟΤΙΔΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ.
 ΣΚΟΥΡΑΣ ΗΛΙΑΣ. 1824, ύπασιστης στη χιλιαρχία Εδμορφοπούλου.¹³
 ΛΟΥΦΛΗΣ ΚΩΣΤ. ΓΙΑΝΝΗΣ. 2726, Β' Τάξη.
 ΣΠΑΘΟΓΙΑΝΝΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. 7. Υπαξιωματικός σε διάφορα σώματα και
 στο τέλος στο πυροβολικό. Β' Τάξη.
 ΣΤΑΜΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ.
 ΣΤΑΜΟΥ ΜΗΤΡΟΣ. Έκατόνταρχος στο Μαυροβουνιώτη.
 ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ. 2724, Α' Τάξη.
 ΤΑΜΠΑΚΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. 106. Υπηρέτησε κοντά στο Διάκο και σκο-
 τώθηκε. Β' Τάξη.
 ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΗΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. 5706. Α' Τάξη.
 ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥΣ ΣΤΕΡΓΙΟΣ. 5755, Β' Τάξη.
 ΦΟΡΤΗΣ ΓΙΩΡΓΗΣ.
 ΧΑΡΙΣΗΣ ΜΗΤΣΟΣ. 378. Β' Τάξη.
 ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ. 1584, Β' Τάξη.
 ΧΑΤΖΗΔΗΜΗΤΡΙΟΥ (;). 2902, Β' Τάξη.
 ΧΑΤΖΗΓΕΩΑΝΝΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ ΝΙΚΟΛΑΣ. 4608, Β' Τάξη.
 ΧΑΤΖΗΣ ΛΟΥΚΑΣ. 4997, (κάτοικος Ἀθηνῶν). Β' Τάξη.
 ΧΡΙΣΑΓΙΤΗΣ ΑΝΤΩΝΗΣ.
 ΧΩΡΑΦΑΣ ΓΙΑΝ. ΠΑΥΛΟΣ. 5744. Α' Τάξη.

Σ τ ρ α τ ι ῶ τ ε ς Μ. Σ

ΑΓΓΕΛΗΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. Μ.Σ. 4076.
 ΑΓΓΕΛΗΣ ΠΑΝ. ΔΗΜΗΤΡΗΣ. 4604.
 ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΤΑΘΗΣ. (1803) Φ. 24/60.
 ΑΔΑΜΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. Φ. 236.
 ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΝΤΡΕΑΣ.
 ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ.¹⁴
 ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. Φ. 36.
 ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΔΗΜΟΣ. 4049.

13. Ἀεράμι, σελ. 177.

14. Βασιλείου Π. Κι' οἱ δύο ἀναφέρονται στο σῶμα τοῦ Κοντογιάννη.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΣ. Φ. 96.
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ.¹⁵
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΣ. 4623.
ΑΛΕΞΑΝΤΡΟΥ ΑΝΤΩΝΗΣ. Φ. 60.
ΑΛΕΞΙΟΥ ἡ ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. 4786.
ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΟΣ. Φ. 60.
ΑΛΙΤΖΑΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. (1800) Φ. 49/64.
ΑΛΙΤΖΑΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ. Φ. 64.
ΑΛΙΤΖΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. (808) Φ. 49.
ΑΛΙΤΖΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ (1803) Φ. 49.
ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΛΟΥΚΑΣ. Φ. 20.
ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. 4053.
ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΒΑΣΙΛΗΣ. Φ. 64.
ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΓΕΡΩΝ. Φ. 64.
ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. (1800). Φ. 24.
ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΠΕΤΡΟΣ. Φ. 64.
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ.
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΓΙΩΡΓΗΣ.¹⁶
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΘΑΝΑΣΗΣ. Φ. 60.
ΑΝΔΡΕΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. 4055.
ΑΝΕΣΤΗΣ ΠΑΝ. ΔΗΜΟΣ. 4750.
ΑΝΕΣΤΗΣ ΛΥΜΠΕΡΗΣ. 4072.
ΑΝΤΑΡΑΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. Σκοτώθηκε τὸ Μάρτη τοῦ 1821 στὴ Λεϊβαδιά.
ΑΝΤΖΕΣ ΣΤΑΘΑΚΗΣ. Φ. 236.
ΑΝΤΙΧΑΓΗΣ ΧΑΡΑΛ. ΘΑΝΑΣΗΣ. 4769.
ΑΝΤΩΝΗ ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ. Φ. 29.
ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. Φ. 154.
ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΝΙΚ. ΓΙΑΝΝΗΣ. 2220.
ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΝΙΚΟΣ. 4783.
ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΑΓ. 458.
ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ ΛΟΥΚΑΣ. Φ. 29.
ΑΡΓΥΡΗΣ ΑΝΤΩΝΗΣ. Φ. 29.
ΑΡΓΥΡΗΣ ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ. Φ. 60.
ΑΡΓΥΡΗΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. 4754.
ΑΡΓΥΡΗΣ ΛΑΜΠΡΟΣ. Φ. 25.
ΑΡΓΥΡΗΣ ΣΠΥΡΟΣ. Φ. 25.
ΑΡΓΥΡΗΣ ΣΩΤΗΡΗΣ. 11934.

15. Βασιλείου Π.

16. Βασιλείου Π., κι' εἰ δύο.

ΑΣΗΜΑΚΗΣ ΘΟΔΩΡΟΣ.¹⁷
 ΑΣΗΜΑΚΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. Φ. 20.
 ΑΣΤΡΙΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. Φ. 20.
 ΑΤΙΕΣ ΒΑΣΙΛΗΣ. (1805). Φ. 49.
 ΒΑΓΙΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. 11514.
 ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. (1798) Φ. 24.
 ΒΕΛΙΓΚΗΚΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ.
 ΒΕΡΒΑΤΗΣ ΝΙΚΟΛ. ΑΝΤΡΕΑΣ. (1803) Φ. 24.
 ΒΙΤΣΑΚΤΣΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. Στὰ 1836 *πάρεδρος πρωτευούσης.*
 ΒΛΑΧΟΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. (1804) Φ. 20/24.
 ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ ΤΑΣΟΣ.
 ΒΛΑΧΟΥΤΣΙΚΟΣ ΗΛΙΑΣ. 4074.
 ΒΟΥΒΟΛΑΣ ΘΩΜΑΣ. (1802).
 ΒΟΥΤΣΕΛΑΣ ΑΡΓΥΡΗΣ.
 ΒΟΥΤΣΕΛΑΣ ΑΡΓΥΡΗ ΓΙΩΡΓΑΚΗΣ. (1801) Φ. 20/24.
 ΒΡΕΤΤΟΣ ΣΤΑΜΑΤΗΣ. 4751.
 ΓΑΤΣΑΣ ΠΑΝΑΓΟΣ. (1801) Φ. 24/60.
 ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. Φ. 60.
 ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ.
 ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ.
 ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ. 8375.
 ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΩΣΤΑΝΤΗΣ. Φ. 36.
 ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΛΕΩΝΙΔΑΣ.
 ΓΕΩΡΓΙΟΥ ἡ ΝΤΕΛΗΣ ΛΟΥΚΑΣ. 4319.
 ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤΑΜΟΣ.
 ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. (1802). Φ. 24.
 ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΝΤΗΣ. (1804). Φ. 24.
 ΓΙΑΝΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΣ. Φ. 36.
 ΓΙΑΛΑΣ ἡ ΛΟΥΚΑΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ. 4755.
 ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ ΘΕΟΦΑΝΗΣ. Φ. 236.
 ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΣ. 4748.
 ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΛΟΥΚΑΣ. Φ. 179.
 ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΦΩΤΗΣ. Φ. 154.
 ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. (1793). Φ. 123.
 ΓΙΩΡΓΑΚΗΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. 4063.
 ΓΙΩΡΓΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. Φ. 60.
 ΓΙΩΡΓΑΝΤΑΣ ΣΤΑΘΗΣ. Φ. 236.

17. Βασιλείου Π.

ΓΙΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ ΒΑΣΙΛΗΣ. Φ. 154.
ΓΚΕΚΑΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. 4064.
ΓΚΟΛΦΗΣ ΑΝΤΩΝΗΣ. Φ. 60.
ΓΚΟΥΡΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. Φ. 29.
ΓΟΥΡΟΥΝΑΣ ΓΙΩΡΓΗΣ.
ΔΕΣΠΟΤΗΣ ΑΝΤΡΕΑΣ. (1797). Φ. 24.
ΔΕΛΗΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΝΤΡΕΑΣ. (1796). Φ. 49.
ΔΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ. (1820). Φ. 20/24.
ΔΗΜΗΤΡΑΚΑΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. (1799). Φ. 49.
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΗΤΡΟΣ. (1794). Φ. 24.
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΝΤΡΕΑΣ. (1799) Φ. 123.
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΒΑΣΙΛΗΣ. Φ. 60.
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ. Φ. 29.
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΓΙΩΡΓΗΣ. Φ. 60/64.
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ἢ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. 1941. Σκοτώθηκε σὲ μάχη
τοῦ 1822.
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΩΣΤΑΣ. 4788.
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΛΑΜΠΡΟΣ. 4317.
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΛΟΥΚΑΣ. Φ. 53.
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΝΑΣΙΟΣ.
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΝΙΚΟΣ.
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΕΤΡΟΣ. Φ. 60.
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΤΑΘΗΣ. Φ. 46.
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΠΥΡΟΣ. 4787.
ΔΗΜΟΥ ΓΙΩΡΓΗΣ. 4757.
ΔΗΜΟΥ ΝΙΚΟΣ. 4746.
ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΝΤΡΕΑΣ. 4620.
ΔΡΟΣΟΠΟΥΛΟΣ ΜΗΤΡΟΣ. 119.
ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΝΙΚΟΣ. 1542.
ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ Π. ΓΙΩΡΓΗΣ. 11646.
ΕΥΤΑΞΟΠΟΥΛΟΣ ΤΑΞΙΑΡΧΗΣ. 4610.
ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΠΕΤΡΟΣ. 436.
ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. 11760.
ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ ΗΛΙΑΣ. 1192.
ΖΕΡΒΑΣ ἢ ΙΕΡΕΜΙΑΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. 4773.
ΗΛΙΟΥ ΓΙΩΡΓΗΣ. 4764.
ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ.
ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ.
ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΩΣΤΑΣ. Φ. 96.
ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΛΟΥΚΑΣ. 4765.

ΘΗΒΑΙΟΣ ΑΓΓΕΛΗΣ. 12034. Θυσίασε ἔλη τὴν περιουσία του σὸν Ἄγῶ-
να καὶ σκοτώθηκε σὸν Πειραιᾶ τὸ 1827.¹⁸
ΙΩΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. (1793). Φ. 123.
ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΓΓΕΛΗΣ.
ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΤΩΝΗΣ. (1806). Φ. 24.
ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΙΩΡΓΗΣ.¹⁹
ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. 4060 καὶ Φ. 29/167.
ΙΩΑΝΝΟΥ ΖΗΣΗΣ. (1810). Φ. 49.
ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΩΣΤΑΣ. Φ. 20.
ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΠΥΡΟΣ. 60/194.
ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ. Σκοτώθηκε στὴ Λειβαδιά τὸ Μάρτη τοῦ 1821.
ΚΑΒΟΓΙΑΝΝΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. Φ. 236.
ΚΑΒΡΑΚΑΚΗΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. 10259.
ΚΑΖΑΖΗΣ ΣΠΥΡΟΣ.
ΚΑΪ-ΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΣ. Φ. 236.
ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΣ ΚΩΣΤΑΝΤΗΣ. Φ. 60.
ΚΑΛΑΜΙΩΤΗΣ ΜΗΤΡΟΣ. Φ. 40.
ΚΑΛΑΤΖΗΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. 2479.
ΚΑΛΑΤΖΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. (1803). Φ. 20/24.
ΚΑΛΑΤΖΗΣ ΣΠΥΡΟΣ. Φ. 29.
ΚΑΛΑΤΖΗΣ ΣΤΑΘΗΣ. 4759.
ΚΑΛΗΣ ΚΩΣΤΑΣ.
ΚΑΛΙΑΚΟΥΔΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. Φ. 20.
ΚΑΛΙΑΚΟΥΔΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. (1795). Φ. 24/60.
ΚΑΛΙΑΚΟΥΔΑΣ ΛΟΥΚΑΣ. (1791). Φ. 24.
ΚΑΛΙΟΥΤΖΗΣ ΣΠΥΡΟΣ. Φ. 36.
ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ ΜΗΤΡΟΣ. Φ. 20.
ΚΑΜΗΝΑΡΗΣ ΜΗΤΡΟΣ. (1794) Φ. 20/24.
ΚΑΜΙΣΑΣ ΚΩΣΤΑΣ. Φ. 20.
ΚΑΝΑΚΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. Φ. 29.
ΚΑΝΑΡΗΣ ΜΗΤΡΟΣ. Φ. 20.
ΚΑΝΕΛΛΟΥ ΚΩΣΤΑΣ. Φ. 60.
ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. Φ. 236.
ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. Φ. 236.
ΚΑΡΑΠΕΛΟΥΣΗΣ ΦΙΛΙΠΠΑΣ. Φ. 236.
ΚΑΡΑΤΣΩΛΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. Φ. 194.

18. Ἐβραϊσμὸς, σελ. 167.

19. Βασιλεῦς II.

ΚΑΡΑΤΣΩΛΗΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. Φ. 236.
ΚΑΡΑΤΣΩΛΗΣ ΜΗΤΡΟΣ. Φ. 236.
ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. Φ. 81.
ΚΑΡΒΟΥΝΑΡΗΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. Φ. 28.
ΚΑΡΒΟΥΝΗΣ ΣΤΑΜ. ΚΩΣΤΑΣ. (1798) Φ. 24.
ΚΑΡΜΑΝΙΟΛΑΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. (1797) Φ. 24/60.
ΚΑΡΤΖΙΒΑΝΗΣ ΚΟΣΜΑΣ. (1802) Φ. 24.
ΚΟΚΑΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. Φ. 46.
ΚΟΚΑΣ ΚΩΣΤΑΣ. Φ. 46.
ΚΟΛΟΚΥΘΑΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. (1798) Φ. 24.
ΚΟΜΠΟΤΗΣ ΓΙΩΡΓΗΣ.
ΚΟΝΤΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. (1794) Φ. 24.
ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΣ ΣΩΤΗΡΗΣ.²⁰
ΚΟΠΑΝΙΤΣΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. Φ. 20.
ΚΟΡΟΖΟΣ ΛΟΥΚΑΣ, (ὕστερα χρυσικός).
ΚΟΤΖΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. Φ. 27.
ΚΟΤΡΩΝΗΣ ΜΗΤΡΟΣ. 10357.
ΚΟΥΖΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. (1793) Φ. 123.
ΚΟΥΡΕΜΕΝΟΣ ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ. Φ. 236.
ΚΟΥΡΤΖΑΛΗΣ ΚΩΣΤΑΝΤΗΣ. Φ. 236.
ΚΟΥΡΤΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ. 8167. Σκοτώθηκε στήν Ἐπανάσταση.
ΚΟΥΣΟΥΛΑΣ ἢ ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. 5863.
ΚΟΥΤΑΣ Α. ΜΗΤΡΟΣ. 4622.
ΚΟΥΤΖΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. 10365.
ΚΟΥΤΣΟΠΕΤΑΛΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. Φ. 154.
ΚΟΥΤΡΟΣ ΚΩΣΤΑΣ. Φ. 236.
ΚΟΥΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ. 10070.
ΚΡΙΚΟΣ ΜΑΤΘΑΙΟΣ. Φ. 154.
ΚΡΙΤΖΜΑΝΗΣ ΚΟΣΜΑΣ. Φ. 20.
ΚΥΠΡΑΙΟΣ ἢ ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΙΩΡΓΗΣ. 4619.
ΚΩΛΙΟΥ ΓΙΩΡΓΑΚΗΣ. (1799) Φ. 49.
ΚΩΣΤΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ (1799) Φ. 24.
ΚΩΣΤΑΣ ΝΙΚΟΣ. 1552.
ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΙΑΣ ΜΗΤΡΟΣ. Φ. 36.
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. (1806) Φ. 49.
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΓΙΑΝΝΙΟΣ. Φ. 29.
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΓΙΩΡΓΗΣ. Φ. 64.
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΝΕΛΛΟΣ. Φ. 40.

20. Βασιλείου Π.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΗΤΡΟΣ. Φ. 29/60.
 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΝΙΚΟΛΑΣ. Φ. 64.
 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΑΞΙΑΡΧΗΣ. Φ. 154.
 ΛΑΖΟΠΟΥΛΟΣ ΛΟΥΚΑΣ. (1796). Φ. 24.
 ΛΑΖΟΠΟΥΛΟΣ ΜΗΤΡΟΣ. (1797). Φ. 20/24.
 ΛΑΖΟΠΟΥΛΟΣ ΣΤΑΘΗΣ. (1800). Φ. 20/24.
 ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΩΡΓΑΚΗΣ. Φ. 236.
 ΛΕΙΒΑΔΙΤΗΣ ΓΙΩΡ. ΓΙΑΝΝΗΣ. 3125.
 ΛΕΙΒΑΔΙΤΗΣ ΛΑΜΠΡΟΣ. Φ. 154.
 ΛΕΙΒΑΔΙΤΗΣ ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ. Φ. 29.
 ΛΕΙΒΑΔΙΤΗΣ ΛΥΜΠΕΡΗΣ. Φ. 29.
 ΛΕΙΒΑΔΙΤΗΣ ΛΟΥΚΑΣ. Φ. 40.
 ΛΕΙΒΑΔΙΤΗΣ ΓΙΑΝ. ΜΗΤΣΟΣ. 872.
 ΛΕΙΒΑΔΙΤΗΣ ΝΤΕΛΗΜΗΤΡΟΣ. Φ. 29.
 ΛΕΙΒΑΔΙΤΗΣ ΣΥΜΕΩΝ. Φ. 96.
 ΛΕΚΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΣ. (1801) Φ. 24.
 ΛΕΟΝΑΡΔΟΥ ΒΑΣΙΛΗΣ. (1802). Φ. 49.
 ΛΕΟΝΑΡΔΟΥ ΝΕΡΟΥΤΣΟΣ. (1795) Φ. 49.
 ΛΕΟΝΑΡΔΟΥ ΠΕΤΡΟΣ. (1805) Φ. 49.
 ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. (1800) Φ. 49.
 ΛΙΑΝΟΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. 454.
 ΛΙΑΝΟΣ ΜΗΤΡΟΣ. (1796) Φ. 123.
 ΛΟΥΚΑΣ ΤΑΣΟΣ. Φ. 154.
 ΜΑΓΚΛΑΡΑΣ ΜΙΧ. ΓΙΩΡΓΗΣ. 2482.
 ΜΑΓΚΟΥΦΗΣ ΝΙΚΟΣ.
 ΜΑΚΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. (1806) Φ. 123.
 ΜΑΚΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. Φ. 81.
 ΜΑΚΡΗΣ ΛΟΥΚΑΣ. (1798) Φ. 49.
 ΜΑΚΡΗΣ ΣΤΑΘΗΣ. Φ. 60.
 ΜΑΡΙΝΗΣ ΘΟΔΩΡΟΣ.
 ΜΑΡΚΟΥ ΓΙΩΡΓΗΣ. 2704.
 ΜΑΡΜΑΡΙΤΖΑΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. (1803) Φ. 49.
 ΜΑΡΜΑΡΙΤΖΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚΟΛΑΣ. Σχοτώθηκε στο Νιόκαστρο 1825.
 Φ. 236.
 ΜΑΥΡΟΚΑΜΠΗΣ ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ. Φ. 31.
 ΜΕΓΑΣ ΚΩΣΤΑΣ. Φ. 29.
 ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛ. ΝΙΚΟΣ. 4056.
 ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛ. ΣΤΑΜΟΣ. 4057.
 ΜΕΛΕΜΕΝΙΟΣ ΚΩΣ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ. 4611.
 ΜΕΛΕΜΕΝΙΟΣ ΑΝΤΡΕΑΣ. 2810.

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΤΗΣ ΓΙΑΝ. ΣΠΥΡΟΣ. (1801). Φ. 24.
 ΜΗΤΡΟΥ ΒΑΣΙΑΗΣ. Φ. 40.
 ΜΗΤΡΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ. Φ. 154.
 ΜΗΤΡΟΥ ΜΑΝΩΛΗΣ. Φ. 29.
 ΜΙΚΡΟΣ ΣΤΑΜΟΣ. Φ. 20.
 ΜΙΧΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ.²¹
 ΜΙΧΟΣ ΓΙΩΡΓΑΚΗΣ. Φ. 236.
 ΜΙΧΟΥ ΓΚΟΛΦΗΣ. Φ. 154.
 ΜΟΣΧΟΜΑΓΚΑΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ. (1799). Φ. 24.
 ΜΟΥΡΙΚΗΣ ΘΟΔΩΡΟΣ. Φ. 29.
 ΜΠΑΖΟΥΤΑΡΗΣ ΑΝΤΩΝΗΣ. (1804) Φ. 24.
 ΜΠΑΚΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. (1805) Φ. 123.
 ΜΠΑΡΔΑΜΠΟΥΛΙΑΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ. Φ. 27.
 ΜΠΑΡΔΑΜΠΟΥΛΙΑΣ ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ. 4613.
 ΜΠΑΡΟΥΧΤΣΗΣ ΣΠΥΡΟΣ. Φ. 154.
 ΜΠΕΝΙΖΕΛΟΣ ΛΟΥΚΑΣ. Φ. 154.
 ΜΠΕΡΤΖΟΑΝΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. Φ. 194.
 ΜΠΟΥΡΝΟΖΟΣ ΛΟΥΚΑΣ. Στά 1850 *έπαρχιακός σύμβουλος*.²²
 ΜΠΟΥΦΗΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. *Έγγραφο* 1850.²³
 ΜΠΟΥΦΗΣ ΝΕΡΟΥΤΣΟΣ. Φ. 194.
 ΜΠΟΥΦΗΣ ΣΤΑΜΕΛΟΣ. (1797) Φ. 20/24.
 ΜΠΙΜΠΛΗΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. Φ. 36.
 ΝΑΚΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ. (1797) Φ. 24.
 ΝΑΚΟΥ ΘΟΔΩΡΟΣ. (1792) Φ. 24.
 ΝΑΚΟΥ ΚΩΣΤΑΣ. (1795) Φ. 24.
 ΝΑΚΟΥ ΛΟΥΚΑΣ. (1800) Φ. 24.
 ΝΕΡΟΥΤΣΟΣ ΘΕΟΧΑΡΗΣ. Φ. 60.
 ΝΙΚΑΙΝΑΣ ΛΟΥΚΑΣ. Φ. 236.
 ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΧΡ. ΓΙΑΝΝΗΣ. 10495/Φ. 36.
 ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ. 4070/Φ. 81.
 ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΓΙΩΡΓΗΣ. 4798/Φ. 64.
 ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΘΑΝΑΣΗΣ. Φ. 96.
 ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΩΣΤΑΣ. Φ. 29.
 ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΛΑΜΠΡΟΣ. 10886.
 ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΠΕΤΡΟΣ. 4068.
 ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ. Φ. 27.
 ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ. Φ. 29.

21. Βασιλείου Π.

22. Έφημ. Κυβερν. Αύγουστος 1850.

23. Έφημ. Κυβερν. 13 Νοεμβρ. 1850.

ΝΤΕΜΕΡΤΖΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. Φ. 36.
 ΝΤΕΡΒΟΣ ΣΠΥΡΟΣ. 10877.
 ΞΕΡΟΒΙΔΟΥΡΑΣ ΚΩΣΤΑΣ. Σκοτώθηκε στο Κάστρο της Ἀθήνας.²⁴
 ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΓΙΩΡ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. 1137.
 ΟΥΤΖΚΑΛΙΑΣ ΦΡΑΝΤΖΗ ΣΤΑΘΗΣ. 3778/Φ. 29.
 ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ. Φ. 96.
 ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. Φ. 96.
 ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΚΩΣΤΑΣ. 1549.
 ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΣΤΑΘΗΣ. 4759.
 ΠΑΝΟΥΡΓΙΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. 4323.
 ΠΑΝΟΥΡΓΙΑΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. 4348.
 ΠΑΝΟΥΡΓΙΑΣ ΘΑΝΑΣΗ ΛΟΥΚΑΣ. 887.
 ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΩΤΗΡΗΣ. 2389.
 ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΛΟΥΚΑ ΝΙΚΟΣ. 4772.
 ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ ΣΠΥΡΟΣ.
 ΠΑΠΑΘΩΜΑ ΓΙΩΡ. ΑΝΤΡΕΑΣ. 4324.
 ΠΑΠΑΣ ΣΠΥΡΟΣ. 2893.
 ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ ΜΗΤΡΟΣ. Φ. 236.
 ΠΑΠΑΠΟΥΛΙΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. (1798) Φ. 24.
 ΠΑΤΖΑΝΟΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. Φ. 29.
 ΠΑΤΡΑΚΑΤΖΗΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. (1798) Φ. 60.
 ΠΑΥΛΟΥ ΘΑΝΑΣΗΣ. Φ. 60.
 ΠΑΦΙΛΑΣ ΤΑΣΟΣ. 4922.
 ΠΕΤΡΟΥ ΒΑΣΙΛΗΣ. Φ. 36.
 ΠΕΤΡΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ. Φ. 36.
 ΠΕΤΡΟΥ ΓΙΩΡΓΗΣ. Φ. 64.
 ΠΕΤΡΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ. Φ. 40.
 ΠΙΚΡΟΣ ΣΤΑΜΟΣ (1795) Φ. 24.
 ΠΙΦΟΡΗΣ ΛΟΥΚΑΣ. 440.
 ΠΛΑΓΙΑΝΝΗΣ ΓΙΩΡ. ΓΙΑΝΝΗΣ. 2232. Σκοτώθηκε στον Ἀγώνα.
 ΠΟΘΗΤΟΣ ΜΗΤΡΟΣ. Φ. 40.
 ΠΟΛΥΓΙΑΝΝΗΣ ΧΡΗΣΤ. ΓΙΑΝΝΗΣ. (1804) Φ. 24.
 ΠΟΛΥΓΟΥΡΗΣ ΛΟΥΚΑΣ. 11539.
 ΠΟΡΤΟΚΑΛΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. (1801) Φ. 24.
 ΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ. (1797) Φ. 123.
 ΡΕΜΠΑΠΗΣ ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ. (1795) Φ. 24.
 ΡΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ ΒΑΣ. ΓΙΑΝΝΗΣ. 4617.
 ΣΑΜΑΡΑΣ ΣΠΥΡΟΣ. (1796) Φ. 24.

24. Σουρμελής, σελ. 314.

ΣΑΜΑΡΤΖΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. 2934.
ΣΑΝΙΔΑΣ ΓΙΩΡΓΑΚΗΣ. Φ. 236.
ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΕΤΡΟΣ. Φ. 36.
ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΓΙΑΝΝΗ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. Φ. 36.
ΣΕΓΓΙΖΗΣ ΝΙΚΟΛΑΣ. 50
ΣΙΜΟΣ ΓΙΩΡΓΑΚΗΣ. Φ. 60.
ΣΙΜΟΣ ΝΙΚΟΛΟΣ. Φ. 29.
ΣΙΑΤΡΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. 782.
ΣΟΥΓΙΑΣ ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ. Φ. 236.
ΣΟΥΛΙΩΤΗΣ ΓΙΩΡΓ. ΣΤΕΦΑΝΟΣ. 4766.
ΣΟΥΛΤΑΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. 4326.
ΣΟΥΜΑΡΑΠΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ. Φ. 20.
ΣΟΥΡΑΣ ΗΛΙΑΣ.
ΣΟΥΡΓΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. Φ. 20.
ΣΠΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. Φ. 27.
ΣΠΑΝΟΣ ΓΙΩΡΓΑΚΗΣ. Φ. 29.
ΣΠΑΝΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. 11363.
ΣΠΑΡΤΑΤΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. Φ. 20.
ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. 4774.
ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. 11348.
ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΠΑΥΛΟΣ. 4775.
ΣΤΑΜΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ. Φ. 25.
ΣΤΑΜΟΥΛΑΣ ΔΗΜΟΣ. 2889/Φ. 60.
ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΣΠΥΡΟΣ. (1798) Φ. 24/60.
ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. Φ. 29.
ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΤΑΞΙΑΡΧΗΣ. Φ. 25.
ΣΤΙΒΑΧΤΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ.
ΣΩΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΣ. Φ. 24.
ΣΩΚΟΥΛΑΣ ΠΕΤΡΟΣ. Φ. 36.
ΤΑΞΙΑΡΧΗΣ ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ. Φ. 61.
ΤΑΜΠΟΥΡΟΣ ΓΕΡΩΝ. Φ. 20.
ΤΑΜΠΟΥΡΟΣ ΜΙΧΑΛΗΣ. (1776) Φ. 24.
ΤΑΡΝΑΝΑΣ ΝΙΚΟΣ.
ΤΖΑΓΚΟΥΛΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. 4050.
ΤΖΗΡΟΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. Φ. 20.
ΤΖΑΝΟΥΣΗΣ ΚΩΣΤΑΚΗΣ. Φ. 29.
ΤΖΟΥΜΕΡΚΙΩΤΗΣ ΓΙΩΡ. ΚΩΣΤΑΣ. 2857.
ΤΟΥΜΠΛΕΚΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. Φ. 20.
ΤΟΥΣΙΑΣ ΜΙΧΑΛΗΣ. Φ. 29.
ΤΟΥΦΕΚΤΣΗΣ ΛΟΥΚ. ΚΩΣΤΑΝΤΗΣ. Φ. 33.

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. 12009.
ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. Φ. 154.
ΤΣΑΜΗΣ ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ. Φ. 236.
ΤΣΑΜΠΡΟΥΝΗΣ ΓΙΩΡΓΗΣ (Βλαχοποιμένας). (1798). 4077/Φ. 24.
ΤΣΙΤΣΑΣ ΤΑΣΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ. 1541.
ΤΣΟΛΑΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ. (1802) Φ.24.
ΤΣΟΡΒΟΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. 441.
ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. Σκοτώθηκε στο Κάστρο τής Ἀθήνας.²⁵
ΦΡΑΤΖΕΣΚΑΝΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. (1798) Φ. 24.
ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ ΓΙΩΡΓΗΣ.
ΧΑΣΙΩΤΗΣ ΓΙΩΡΓΗΣ.²⁶
ΧΑΤΖΗΣ ΛΟΥΚΑΣ. (1795) Φ. 24.
ΧΑΤΖΗΛΗΜΠΕΡΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. 789.
ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΝΤΡΕΑΣ. 4060.
ΧΡΗΣΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗΣ. Φ. 60/64.
ΧΡΥΣΑΪΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. Φ. 20.
ΧΡΥΣΑΪΤΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ. (1797) Φ. 24.
ΧΡΥΣΟΜΑΛΛΗΣ ΒΑΣΙΛΗΣ. 342 (κάτοικος Χαλκίδας).
ΨΑΡΟΜΥΑΛΟΣ ΛΑΜΠΡΟΣ. 1445.
ΨΑΧΟΠΟΥΛΟΣ ΣΤΑΘΗΣ. Φ. 20.
ΨΩΜΑΣ ΖΑΧΑΡ. ΧΡΗΣΤΟΣ. (1800) Φ. 24.

Α Ρ Α Χ Ω Β Α

Ἄ ξ ι ω μ α τ ι κ ο ί .

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΔΗΜΟΣ. Καπετάνιος εικοσιενός χρόνων, πολέμησε κοντά στο Σπυρομήλιο και τὸ Β. Σουλιώτη. Στὴ μάχη τῆς Ἀράχωβας, σὰ ντόπιος, ξεχώρισε γιὰ τὸ θάρρος του και κυνήγησε τὸ Μουσταμίπεη. Πέθανε σὰ 1845.¹

ΖΥΓΟΥΡΗΣ ἢ ΛΟΥΚΑΣ ΔΗΜΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ. 2573. Πολέμησε στὴν Ἄμπλιανη, Σάλωνα, Ἀράχωβα, Δίστομο, Πειραιᾶ. Ζ' Τάξη. Τὸ 1856 ἐπίτιμος ἀνθυπολοχαγός.

ΚΑΤΣΟΥΔΑΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. Ἀνθυπολοχαγός Φαλαγγίτης «οὐχὶ εἰς παντοτει-

25. Σουρμελῆς, σελ. 313.

26. Βασιλείου Π.

1. Ἀβραάμ, σελ. 159.

- νήν μισθοφορίαν, ἀλλ' εἰς παραχώρησιν κτημάτων».²
- ΚΟΚΚΑΛΗΣ ΛΟΥΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ.** 4946. Καπετάνιος σὲ δικό του πολεμικὸ σῶμα ἀπὸ Ἀραχωβίτες, πῆρε μέρος σὲ πολλές μάχες. Β' Τάξη. Ὁ πατέρας του Λουκάς Ἀλεξάνδρου πρόκριτος Ἀράχωθας, ξώδεψε ὅλη τὴν περιουσία του στὴν Ἐπανάσταση καὶ ἀπανωτὲς φορές ἔγινε πληρεξούσιος στίς Ἐθνικὲς Συνελεύσεις.³
- ΛΑΖΑΡΗΣ ΛΟΥΚΑΣ.** 901. Ὁδηγὸς «ὑπηρετήσε στρατιωτικῶς καὶ πολιτικῶς τὴν πατρίδα του». Πολέμησε μὲ τὸ Γκούρα, Ὀδυσσεά, Καραϊσκάκη καὶ μὲ τὸ θαθμὸ ἀξιωματικοῦ. Ε' Τάξη. Στὰ 1850 ἐπαρχιακὸς σύμβουλος.
- ΛΑΖΑΡΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ.**⁴
- ΜΠΑΛΑΟΥΡΑΣ ΝΙΚΟΣ.** 2610. Ἐκατόνταρχος στὴν πεντακοσιαρχία τοῦ Ρούκη ἔλαβε μέρος σὲ διάφορες μάχες. Ζ' Τάξη.
- ΠΑΠΑΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ.** 1208. Κεφαλὴ σὲ πολεμικὸ σῶμα, ἔλαβε μέρος σὲ πολλές μάχες καὶ σκοτώθηκε τὸ 1825 στὰ Τρίκορφα, χτυπώντας τὸν Ἱμπραήμ. «Προσενεγκούσης τῆς οἰκογενείας του ἀρκετὰς θυσίας ἠθικὰς καὶ υἱικὰς» τοῦ δώσανε τὸ θαθμὸ «ἀνθυπολοχαγοῦ τιμῆς». ΣΤ' Τάξη.
- ΠΑΠΑΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ.** Ἀπὸ νεκρολογία εἵρισκω αὐτά: «Τὴν παρελθοῦσαν Δευτέραν (Ὀκτώβριος 1860) ἀπεδήμησε πρὸς Κύριον ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν 50 προσβληθεὶς ὑπὸ δξυτάτης περιπνευμονίας ὃ ἐκ Ραχόδης τῆς Λεβαδείας χρηστὸς πολίτης Δημήτρ. Εὐσταθίου Παπασταθόπουλος. Ἐγένετο ἡ κηδεία τοῦ μακαρίτου ἀξιοπρεπῶς, καθ' ὃ ἀνῆκοντος εἰς μίαν τῶν πρωτίστων οἰκογενειῶν τῆς κωμοπόλεως Ραχόδης τῶν Παπασταθουλαίων τῆς ἀγωνισθείσης ἐν τῷ ἱερῷ ἀγῶνι ἀτομικῶς τε καὶ υἱικῶς.»⁵
- ΣΑΚΕΛΛΑΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ.** Προεστὸς.
- ΣΙΔΕΡΑΣ ΓΙΩΡΓΑΚΗΣ.** Προεστὸς. Ἀπ' τοὺς πρώτους Ἀραχωβίτες ἐπαναστάτες καὶ συμπαραστάτης τοῦ Διάκου.⁶
- ΣΦΥΡΗΣ ΓΙΩΡΓΗΣ.** 894. Ὁδηγός, στὰ 1824 ὑποχιλίαρχος πολέμησε παλληκαρίσια στὴν Ἀττική μὲ τὸν Καραϊσκάκη. Ε' Τάξη.⁷
- ΤΑΜΠΑΚΗΣ ΑΓΓΕΛΗΣ.** 1070. Ὑπηρετήσε ἐπικεφαλῆς στρατιωτῶν. ΣΤ' Τάξη. Ἐπροικοδοτήθη ἀνθυπολοχαγός. Μετεκλήθη εἰς τὴν ἐνεργὸν φάλαγγα ὑπολοχαγός τὸ 1844.

2. Ἐφημ. Κυβερν. 20 Μαρτίου 1838.

3. Ἀβραάμ, σελ. 160.

4. Λάμπας. Διάκος, σελ. 77.

5. Ἐφημ. Ἀγγὴ 5 Νοεμβρ. 1860.

6. Λάππα. Διάκος, σελ. 76.

7. Ἐσφαλισμένα ὃ Ἀβραάμ (σελ. 151) τὸν θέλει ἀπ' τὴν Ἀράχωθα Ναυπακτίας.

ΦΑΡΜΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. Ἐκατόνταρχος σὸν Ἀγῶνα, τὸν κατατάξανε
σὸ βαθμὸ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ.

Ἵ π α ξ ι ω μ α τ ι κ ο ῖ .

ΑΡΑΧΩΒΙΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡ. ΓΙΩΡΓΗΣ. 1557. Β' Τάξη.
ΑΡΑΧΩΒΙΤΗΣ ΝΙΚ. ΣΤΑΘΗΣ. 5753. Β' Τάξη.
ΚΕΦΑΛΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. 377. Β' Τάξη.
ΜΕΛΙΣΣΑΡΗΣ ΛΟΥΚΑΣ. 2722 Β' Τάξη.
ΜΕΛΙΣΣΑΡΗΣ ΝΙΚΟΛΑΣ. 2897. Β' Τάξη.
ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. 1203. Ἐλαβε μέρος στὴν πολιορκία Ἀκρό-
πόλεως. Α' Τάξη.
ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΛΟΥΚΑΣ.

Σ τ ρ α τ ι ῶ τ ε ς .

ΑΡΑΧΩΒΙΤΗΣ ΝΑΚΟΣ. Φ. 105.
ΑΡΑΧΩΒΙΤΗΣ ΣΤΑΘΗΣ. Φ. 154.
ΒΑΓΕΝΑΣ ΑΝΤΡΕΑΣ. 11435.
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΒΑΣΙΛΗΣ. 4778.
ΓΙΑΝΝΑΚΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. 9813.
ΓΙΑΝΝΟΥ ΛΟΥΚΑΣ. Φ. 154.
ΓΙΩΡΓΑΚΗΣ ΚΩΣΤΑΝΤΗΣ. (1805) Φ. 24.
ΓΙΩΡΓΑΚΗΣ ΠΑΥΣΙΟΣ. (1794) Φ. 24.
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΝΑΣΟΣ. 9853.
ΔΗΜΟΥ ΚΟΜΝΑΣ. (1799) Φ. 49.
ΖΑΒΑΛΕΞΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ.
ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΣ. Φ. 25.
ΚΑΛΜΑΝΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. 4777.
ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ ΛΟΥΚΑΣ. (1798) Φ. 24/60.
ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. Φ. 81.
ΚΟΚΟΝΗΣ ΓΡΗΓΟΡΗΣ. (1805) Φ. 49.
ΚΟΛΟΒΟΣ ΝΙΚΟΛΑΣ. Φ. 29.
ΚΟΝΙΤΣΑΣ ΛΟΥΚΑ ΣΤΕΡΓΙΟΣ.
ΚΟΡΙΤΟΣ ΓΙΑΝ. ΣΤΑΘΗΣ. 4760.
ΚΟΤΖΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. Φ. 27.
ΚΟΥΤΣΟΥΜΠΑΣ ΝΙΚ. ΚΩΣΤΑΣ. 10068.
ΜΑΜΑΛΗΣ ἢ ΛΟΥΚΑΣ ΖΑΧΑΡΙΑΣ. 4789.
ΜΑΣΤΡΟΔΗΜΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. (1801) Φ. 24.
ΜΕΛΙΣΣΑΡΗΣ ΣΤΕΡΓΙΟΣ. (1799) Φ. 24.

ΜΕΛΙΣΣΟΥΡΓΟΣ ἡ ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΤΑΘΗΣ. 4768.
ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. Φ. 29.
ΜΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΡΙΑΣ. Φ. 27.
ΝΑΥΠΑΚΤΙΤΗΣ ΛΟΥΚΑΣ. 10885.
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΒΕΛΙΣΑΡΙΟΣ. Φ. 59.
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΤΑΘΗΣ. Φ. 59.
ΕΥΠΟΛΥΤΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ.
ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ ΣΤΑΘΗΣ. 4784.
ΠΑΛΑΙΟΣΤΑΘΗΣ ΔΗΜ. ΛΟΥΚΑΣ. 4790.
ΠΑΛΑΙΟΣΤΑΘΗΣ ΔΗΜ. ΣΤΑΘΗΣ. 10951.
ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΤΑΘΗΣ. 10952.
ΡΑΧΩΒΙΤΗΣ ΚΟΛΙΟΣ. Φ. 36.
ΣΙΔΕΡΑΣ ΣΤΟΦΟΡΟΣ. Φ. 179.
ΣΙΜΑΡΕΣΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ. (1802) Φ. 24.
ΣΠΗΛΙΩΤΗΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. Φ. 27.
ΣΠΗΛΙΩΤΗΣ ΓΙΩΡ. ΝΙΚΟΛΑΣ. 4762.
ΣΤΑΘΗΣ ΝΙΚΟΣ. (1800) Φ. 24.
ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΣΤΟΦΟΡΟΣ. 2763.
ΣΤΥΛΙΑΡΗΣ ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ. (1799) Φ. 49.
ΣΤΥΛΙΑΡΗΣ ΣΤΑΘΗΣ. (1801) Φ. 49.
ΣΤΡΙΜΠΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. 4313.
ΣΤΟΦΟΡΟΣ ΛΟΥΚΑΣ.
ΣΤΟΦΟΡΟΣ ΠΑΝΑΓΟΣ. 4314.
ΤΑΜΠΑΚΗΣ ΑΓΓΕΛΑΚΗΣ. Φ. 236.
ΤΑΜΠΑΚΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΑΟΥΣΗΣ. (1789) Φ. 24.
ΤΑΜΠΑΚΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ. Φ. 27.
ΤΕΜΕΡΤΖΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ. Φ. 40.
ΤΡΙΜΙΣΙΩΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡ. ΓΙΩΡΓΗΣ. (1795) Φ. 24.
ΤΣΑΚΟΝΙΤΗΣ ΣΤΑΘΗΣ. (1800) Φ. 24/60.
ΤΣΑΚΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. Φ. 20.
ΦΕΚΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. 2249.
ΦΡΑΓΚΟΣ ΣΠΥΡΟΣ. Φ. 29.
ΧΑΤΖΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ.
ΧΑΤΖΗΣ ΕΥΣΤΑΘ. ΓΙΑΝΝΗΣ. 4758.
ΧΡΗΣΤΟΠΟΥΛΟΣ ΝΙΚΟΛΟΣ. Φ. 154.
ΨΙΜΑΡΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. 11803.

Δ Ι Σ Τ Ο Μ Ο .

Ἄ ξ ι ω μ α τ ι κ ο ί .

- ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. 3087. Ἐπικεφαλῆς σὲ δικό του σῶμα, λαβώθηκε τρεῖς φορές στὴν Ἀλαμάννα, Δίστομο καὶ Πέτρα, γι' αὐτὸ τοῦ δώσανε τὸ χαλκοῦν «ἀριστεῖο ἀνδρείας». Ζ' Τάξη. Ὡς τὸ 1838 ὑπηρετοῦσε ἐθνοφύλακος στὸ Γ' Τάγμα καὶ ὕστερα κυνηγοῦσε τοὺς ληστές. Σὲ συμπλοκὴ μὲ δεκαπέντε ληστές στὸ Χλωμὸ τῆς Ἀταλάντης, τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1850 σκοτώθηκε.¹
- ΚΑΡΒΟΥΝΗΣ ΝΙΚΟΣ. 1493. Ἐκατόνταρχος στὴν Ἐπανάσταση. 1838 ὑπολοχαγός.² ΣΤ' Τάξη.
- ΛΙΑΚΟΣ ΜΗΤΣΟΣ. Ἀγωνίστηκε καὶ διακρίθηκε στὶς μάχες Βοιωτίας καὶ Ἀττικῆς. Στὴ συγκρότηση ποὺ κάνανε μὲ τίς χιλιαρχίες ἦταν στὸ ἐπιτελεῖο τῆς Η' χιλιαρχίας τοῦ Εὐμορφοπούλου.³ Στὰ 1839 ἀνθυπολοχαγός.
- ΛΙΝΑΡΟΣ ΓΙΑΝ. ΛΟΥΚΑΣ. 407. Ὑπηρετήσε σωματάρχης μὲ τὸ Διάκο καὶ Ἄντροῦτσο. Στὰ 1822 τὸν πιάσανε στὴ Λειβαδιὰ οἱ Τούρκοι καὶ τὸν ἀποκεφάλισαν. ΣΤ' Τάξη.
- ΜΠΑΣΔΕΚΗΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. 1427. Στὰ 1724 ὑποχιλιάρχος, στὰ 1838 ὑπολοχαγός ΣΤ' Τάξη. Ἐπριοικοδοτήθη ἀνθυπολοχαγός.
- ΜΠΟΥΡΑΣ ΝΙΚΟΣ. 2621. Ἐκατόνταρχος τὸ 1825. Ζ' Τάξη.
- ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ἢ ΤΣΕΚΟΥΡΑΣ ΛΟΥΚΑΣ. Ἀνθυπολοχαγός Φαλαγγίτης.⁴ Ἐνορκος τὸ 1851.
- ΤΣΑΜΑΛΗΣ ΓΙΩΡΓ. ΔΗΜΗΤΡΗΣ. 2402. Πολέμησε μὲ τὸ Διάκο στὴν Ἀλαμάννα καὶ ὕστερα μὲ τὸν Ἄντροῦτσο. Ὁδηγός, ταξιάρχης, τὸ 1838 ἀνθυπολοχαγός. Ζ' Τάξη.
- ΤΣΙΤΟΥΡΗΣ ΛΟΥΚΑΣ. 3334. Ὑπηρετήσε ἀξιωματικὸς στὸν Ἀγῶνα. Ζ' Τάξη

Ὑ π α ξ ι ω μ α τ ι κ ο ί .

- ΓΚΡΙΝΙΑΤΣΟΣ ΑΣ. 6234. Α' Τάξη.
- ΔΙΣΤΟΜΙΤΗΣ ΓΙΑΝ. ΧΡΗΣΤΟΣ. 6129 Α' Τάξη.
- ΚΙΤΣΟΥ ΘΑΝ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ. 5571. Α' Τάξη.
- ΚΟΥΜΑΝΟΣ ΒΑΓΓΕΛΗΣ.

1. Ἀβραάμ, σελ. 160.

2. Ἐφημ. Κυβερνήσεως 20 Μαΐου 1838.

3. Ἀβραάμ, σελ. 171.

4. Ἐφημ. Κυβερν. 20 Μαΐου 1838.

ΜΑΚΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. Πολέμησε στὴ Βοιωτία καὶ τὴν Ἀττικὴ καὶ ὅταν γίνανε οἱ χιλιάρχεις τὸ 1828 ὑπηρέτησε φροντιστὴς στὴ Η' χιλιαρχία Εὐμορφοπούλου.⁵

ΜΑΡΙΕΛΛΟΣ ΒΑΣΙΛΗΣ. Γεννήθηκε 1809 καὶ ἔκανε ἀξιωματικὸς ἐπιμελητείας. Πῆρε μέρος τὸ 1836 στὴν καταδίωξη τῆς ληστείας καὶ πέθανε στὰ 1869.⁶

ΠΑΠΑΣ ΝΙΚΟΛΑΣ ἢ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΣ (παπᾶς) 1758. Γενναῖος ὑπαξιωματικὸς. Β' Τάξη.

ΣΦΟΥΝΤΟΥΡΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ. 1357. Ὑπηρέτησε στρατιωτικῶς καὶ πολιτικῶς τὴν Ἐπανάσταση. Α' Τάξη. Στὰ 1850 ἔνορκος.

ΤΖΑΘΑΣ ΘΑΝΑΣΗ ΓΙΑΝΝΗΣ. 2896. Β' Τάξη. Στὰ 1856 ἐπίτιμος ἀνθυπολοχαγός.

Σ τ ρ α τ ι ῶ τ ε ς.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ. 1550. Γεννήθηκε στὰ 1802 καὶ ἔδειξε παλληκαριὰ στὴ μάχη τοῦ Κάλαιου (Ἀττικῆς) καὶ στὴν πολιορκία τῆς Ἀθήνας στὰ 1827. Ἀκολούθησε ὕστερα τὸν Κριεζώτη καὶ τὸ Μαυροβουνιώτη καὶ πῆρε μέρος στὴν ἐκστρατεία τῆς Βηρυττοῦ.⁷

ΑΡΓΥΡΗΣ ΒΑΓΓΕΛΗΣ. 674.

ΑΡΓΥΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. 4609.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΘΑΝΑΣΗΣ. Φ. 36.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΩΣΤΑΣ. 2229.

ΒΕΛΕΤΖΑΣ ΛΟΥΚΑΣ. Φ. 46.

ΒΛΑΧΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. Φ. 154.

ΓΑΒΡΙΗΛ ΑΡΙΣΤ. ΛΟΥΚΑΣ. 11538.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΣ. Φ. 154.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΠΥΡΟΣ. 1215.

ΔΗΜΟΥ ΛΙΝΑΡΔΟΣ. Φ. 154.

ΔΙΣΤΟΜΙΤΗΣ ΘΥΜΙΟΣ. Φ. 154.

ΔΙΣΤΟΜΙΤΗΣ ΛΙΝΑΡΔΟΣ. Φ. 46.

ΔΙΣΤΟΜΙΤΗΣ ΠΑΠΑΝΤΡΕΑΣ. Φ. 154.

ΔΙΣΤΟΜΙΤΗΣ ΤΣΕΚΟΥΡΑΣ. Φ. 154.

ΖΑΚΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΙΩΡΓΑΚΗΣ. Φ. 46.

ΚΑΓΓΙΛΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. 457.

ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ ΝΙΚΟΣ. Φ. 46.

5. Ἀβραάμ, σελ. 174.

6. Κασομούλης. Ἡμερολόγιο, σελ. 72 σημ. 3.

7. Ἀβραάμ, σελ. 160.

ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. 453.
 ΚΑΡΑΤΖΑΛΗΣ ἢ ΣΙΔΕΡΗΣ ΛΟΥΚΑΣ. 4607.
 ΚΑΡΒΟΥΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΣ. Φ. 46/154.
 ΚΑΡΒΟΥΝΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. Φ. 154.
 ΚΑΣΤΡΙΤΗΣ ΓΚΙΚΑΣ.
 ΚΑΣΤΡΙΤΗΣ ΓΚΙΚΑ ΣΤΑΘΗΣ (ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ). 2362. Γεννήθηκε τὸ
 1804. Ὑστερα ἀπ' τὴν Ἐπανάσταση τὸ 1839 ἔγινε καλόγερος στὸ μον-
 αστήρι τοῦ Ὁσίου Λουκά μετ' ὄνομα Ἰωάσαφ. Πέθανε 111 χρόνων
 στὸ μοναστήρι στίς 5 Μαρτίου 1915.
 ΚΟΥΜΗΝΗΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. Φ. 154.
 ΚΟΥΜΗΝΗΣ ΠΕΤΡΟΣ. Φ. 154.
 ΚΟΥΤΡΙΑΡΗΣ ΝΙΚΟΣ. 4612.
 ΚΟΥΤΡΟΓΙΑΝΟΣ ἢ ΚΑΛΟΓΕΡΟΣ ΜΗΤΡΟΣ. 2254.
 ΛΑΜΠΡΟΥ ΓΙΩΡΓΗΣ. 10554.
 ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ ΛΟΥΚΑ ΓΙΑΝΝΗΣ. 1003.
 ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ ΛΟΥΚΑΣ. 1548.
 ΛΟΥΚΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. 2258.
 ΛΟΥΚΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. Φ. 154.
 ΛΟΥΚΑΣ ΓΙΩΡΓΗΣ.
 ΛΟΥΚΑΣ ἢ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ ΛΟΥΚΑΣ. 2256.
 ΛΟΥΚΑΣ ΣΤΑΘΗΣ. 4329.
 ΛΙΑΣΚΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. 455.
 ΛΙΑΣΚΟΣ ΓΙΩΡΓΗΣ.
 ΛΙΑΣΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. 4325.
 ΜΑΚΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. Φ. 36.
 ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. Φ. 154.
 ΜΕΡΑΝΑΙΟΣ ΝΙΚΟΣ. 2278.
 ΜΙΧΑΣ ΣΤΑΘΗΣ. 2277.
 ΜΠΑΛΑΓΟΥΡΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. 4330.
 ΜΠΑΛΑΓΟΥΡΑΣ ΓΙΑΝΝΗ ΘΑΝΑΣΗΣ. 4065.
 ΜΠΑΛΑΓΟΥΡΑΣ ΝΙΚΟΣ. 4334.
 ΜΠΑΡΛΟΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. 4605.
 ΜΠΑΡΛΟΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΘΑΝΑΣΗΣ.
 ΜΠΑΡΛΟΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ. 2163.
 ΝΙΚΟΛΑ ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ. Φ. 154.
 ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ. 2217.
 ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΘΑΝΑΣΗΣ. 2161.
 ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ. 8946.
 ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. Φ. 154^ε
 ΠΑΓΩΝΑΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. Φ. 40.

ΠΑΠΑΘΩΜΑ ΓΙΩΡΓΗΣ. Φ. 40.
 ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ. Φ. 36.
 ΠΑΠΑΝΤΡΙΑΣ ΔΙΣΤΟΜΙΤΗΣ. Φ. 46.
 ΠΑΤΑΚΙΑΣ ΤΖΑΝΗΣ. (1795) Φ. 24.
 ΠΕΡΓΑΝΤΑΣ ΒΑΣΙΛΗΣ. Φ. 179.
 ΠΕΡΓΑΝΤΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗ ΓΙΩΡΓΗΣ. 4780.
 ΠΕΤΑΛΙΔΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ.
 ΠΕΤΑΛΙΔΑΣ ΚΩΣΤΑΣ. 808.
 ΣΙΔΕΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. 2282.
 ΣΙΔΕΡΗΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. 4066.
 ΣΙΔΕΡΗΣ ΛΟΥΚΑΣ. 3794.
 ΣΙΔΕΡΗΣ ΣΤΑΜΟΣ. 4333.
 ΣΤΑΘΑΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. 4781.
 ΣΤΑΜΟΥ ΓΙΑΝΝΟΣ. Φ. 46.
 ΣΦΟΥΝΤΟΥΡΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ. Φ. 179.
 ΣΦΟΥΝΤΟΥΡΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ. 1540.
 ΤΖΑΘΑΣ ΓΙΩΡΓ. ΘΑΝΑΣΗΣ. 675.
 ΤΣΑΜΑΛΗΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. 779.
 ΤΣΑΜΑΛΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. Φ. 46.
 ΤΣΑΜΑΛΗΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. Φ. 46.
 ΤΣΕΚΟΥΡΑΣ ΛΟΥΚΑΣ. Φ. 46.
 ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ. Φ. 154.

Δ Α Υ Λ Ε Ι Α

Ἀξιωματικοί.

ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΙΤΗΣ ΝΙΚΟΣ. Ὁδηγός κι ἀνθυπολοχαγός στό 7ο τάγμα
 τὸ 1830.
 ΚΑΤΣΑΝΔΡΗΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. 1581. Ἀξιωματικός σὲ διάφορες θέσεις. ΣΤ' ¹⁸¹⁵
 Τάξη.
 ΜΠΑΓΓΡΑΚΤΑΡΗΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. 1817. Καπετάνιος μὲ τὸ Διάκο, Ὀδυσσεά,
 Γκούρα κι ἄλλους ὡς τὸ τέλος τοῦ Ἀγῶνα. Ζ' Τάξη. Ἀπόμαχος ἔμεινε
 στὴν Ἀταλάντη μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ Φαλαγγίτη.¹
 ΤΣΙΜΤΣΙΛΗΣ ΝΙΚΟΣ. 3393. Ὑπηρέτησε κεφαλή σὲ στρατιῶτες. ΣΤ' Τάξη.
 Στὰ 1850 ἔνορκος.

1. Ἐφημ. Κυβερν. 20 Μαΐου 1838.

Ὑπαξιωματικοί.

ΔΑΛΑΜΑΓΚΑΣ ΒΑΓΓΕΛΗΣ. Ἔνορκος 1850.

ΔΑΛΑΜΑΓΚΑΣ ΘΑΝΑΣΗΣ.

ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ἢ ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ (παπᾶς) 5958. Α' Τάξη.

ΤΟΠΟΛΙΑΤΗΣ ἢ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. 667. Σὲ διάφορες μάχαις ἀπ' τὴν ἀρχὴν ὡς ὑπαξιωματικός. Ἐπὶ Καποδίστρια εἶχε τὸ βαθμὸν δωδέκαρχου. Β. Τάξη.

Στρατιῶτες.

ΑΓΓΕΛΗΣ ΓΙΩΡΓΗΣ.

ΑΝΑΓΝΟΥ ΝΙΚΟΛΑΣ. 4312.

ΑΡΑΜΠΙΑΤΖΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ.

ΔΕΛΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡ. ΘΟΔΩΡΟΣ. 4075.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. Φ. 49.

ΚΑΒΒΑΘΑΣ ΝΙΚΟΣ. Πολέμησε μὲ τὸ Γκούρα. Λαβώθηκε βαρειά στὴ μάχη τῆς Ἀράχωβας καὶ τὸν ἄλλο μῆνα πέθανε ἀπ' τὴ λαβωματιά του.²

ΚΑΠΑΡΟΣ ΓΙΩΡΓΑΚΗΣ. Φ. 236.

ΚΑΡΛΗΣ ΔΗΜΗΤΡ. ΘΑΝΑΣΗΣ. 3781.

ΚΑΡΛΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. 3779.

ΚΑΤΖΙΚΑΝΙΦΟΡΟΣ ΠΟΛΥΖΩΗΣ. Φ. 27.

ΚΟΡΜΠΙΑΚΟΣ ΝΙΚΟΣ. 4054.

ΚΩΤΟΥΛΑΣ ἢ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΝΙΚ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. 4073.

ΜΕΓΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. 3779.

ΜΠΑΓΡΑΚΤΑΡΗΣ ἢ ΠΑΤΖΟΥΛΑΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. 3782.

ΜΠΑΡΜΠΙΑΤΣΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. 2114.

ΠΑΠΑΣΙΔΕΡΗΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. 4061.

ΣΚΟΥΖΑΚΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ. 11354.

ΣΤΙΒΑΚΤΑΣ ἢ ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΗΤΣΟΣ. 437.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. 4321.

ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. 4322.

ΤΖΑΒΑΡΑΣ ἢ ΚΑΡΟΥΛΑΣ ΖΑΧΑΡΙΑΣ. 8171.

ΤΖΟΡΒΑΣ ΓΙΩΡΓΗΣ.

ΤΡΙΒΟΛΑΣ ΓΙΩΡΓΗΣ.

ΤΣΙΜΤΣΙΛΗΣ ἢ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ. 543. Ἔγινε παπᾶς καὶ γι' αὐτὸ ἀλλάξε τὸ ἀρχικὸ του ὄνομα ποὺ ἦταν Γιάννης Δαυλιώτης.

ΧΑΡΑΤΖΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. 4320.

2. Ἀβραάμ, σελ. 304, τὸν θέλει ὅμως ἀπ' τοὺς Δελφούς.

Ο Ρ Χ Ο Μ Ε Ν Ο Σ

Ἄ ξ ι ω μ α τ ι κ ο ῖ .

ΑΛΗΦΕΡΗΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. 87. Ὀδηγός. Ζ' Τάξη.
ΡΩΜΑΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. Λοχαγός. 3.
ΣΑΓΙΑΝΝΗΣ ΝΙΚ. ΓΙΑΝΝΗΣ. 3300. Ζ' Τάξη.
ΣΑΓΙΑΝΝΗΣ ΣΠΥΡΟΣ. 967. Ε' Τάξη.
ΤΣΑΠΡΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. 1829. Σε διάφορες μάχες κεφαλή σὲ στρατιῶτες. Ζ'
Τάξη.

Σ τ ρ α τ ι ῶ τ ε ς .

ΑΓΡΙΑΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΣ. (1796) Φ. 24.
ΑΓΡΙΑΝΗΣ ΓΙΩΡΓΑΚΗΣ. (1791) Φ. 24.
ΑΛΕΞΑΝΤΡΗΣ ΑΡΓΥΡΗΣ.
ΔΙΑΒΟΛΑΚΟΣ ΗΛΙΑΣ. Φ. 154.
ΔΙΑΒΟΛΑΚΟΣ ΜΗΤΡΟΣ. Φ. 154.
ΔΙΑΒΟΛΑΚΟΣ ΦΛΩΡΟΣ. Φ. 154.
ΖΑΝΙΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. 4782.
ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΚΩΣΤΑΣ. 9951.
ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. Φ. 102.
ΚΟΛΟΒΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ.
ΜΑΤΖΙΒΕΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ.
ΜΕΤΑΣ ΓΙΩΡΓΗΣ.
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΜΗΤΡΟΣ.
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΘΑΝΑΣΗΣ. (1799) Φ. 24.
ΠΑΠΑΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΣΠΥΡΟΣ. 1850 ἐπαρχιακὸς σύμβουλος.¹
ΠΑΠΑΛΑΜΠΡΟΣ ; (1796) Φ. 24.
ΡΑΜΜΟΣ ΛΟΥΚΑΣ.
ΣΑΓΙΑΝΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. Φ. 236.
ΣΓΟΥΡΔΑΚΗΣ ΚΩΣΤΑΣ.
ΤΖΙΡΟΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. (1797) Φ. 24.

Χ Α Ι Ρ Ω Ν Ε Ι Α (ΚΑΠΡΑΙΝΑ)

Σ τ ρ α τ ι ῶ τ ε ς .

ΛΑΜΠΡΟΥ ΚΩΤΣΟΣ.

1. Ἐφημ. Κυβερν. 20 Μαΐου 1838.

ΛΕΙΒΑΔΙΤΗΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. 540.

ΛΟΥΚΑΣ ΓΙΩΡΓΗΣ.

ΜΠΑΡΛΑΦΕΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. 1850. Ἐπαρχιακὸς σύμβουλος.

ΣΦΟΝΙΟΥΡΗΣ ΑΝΤΡΕΑΣ.

ΨΥΧΑΣ ΝΙΚΟΣ.

Α Γ Ι Α Α Ν Ν Α (ΚΟΥΚΟΥΡΑ)

Ἄξιωματικὸς

ΚΟΥΚΟΥΡΕΟΣ ΣΤΑΘΗΣ. 2881. Ἀνθυπολοχαγὸς Φαλαγγίτης. Ζ' Τάξη.

Στρατιώτης.

ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΦΙΛΩΝ.

Α Γ Ι Ο Σ Β Λ Α Σ Η Σ

Ἄξιωματικὸς.

ΑΛΑΝΤΑΛΑΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. 3392. Πολέμησε κοντὰ στὸ Διάκο καὶ τὸν Ἄν-
τροῦτσο. Ὑστερα ἀκολούθησε τὸ Ρούκη.¹

Στρατιῶτες.

ΓΕΡΑΓΓΕΛΟΣ ΘΑΝΑΣΗΣ.

ΜΠΟΥΡΛΟΒΟΤΑΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. 4318.

ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΓΓΕΛΗΣ.

Α Γ Ι Ο Σ Γ Ι Ω Ρ Γ Η Σ

Ἄξιωματικὸς.

ΓΟΥΛΑΣ ΚΩΣΤΑΚΗΣ. Πολέμησε στοὺς Μύλους τοῦ Ἀναπλιῶ, στὸ Νιό-
καστρο, ὕστερα ἀξιωματικὸς τοῦ Καραϊσκάκη στὴ Δομβραίνα, στὴν Ἄ-

1. Ἄβραμ, σελ. 160.

ράχωβα, στο Δίστομο που λαβώθηκε θαρειά. Τόν κατατάξανε αξιωμα-
τικό στή Β' χιλιάρχια του Χατζηπέτρου και τόν κάνανε άνθυπολοχαγό.¹

Υπαξιωματικοί.

ΜΠΛΟΥΤΗΣ ΜΑΤΘΑΙΟΣ.
ΣΙΑΠΗΣ ΜΗΤΡΟΣ.

Στρατιῶτες.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΩΣΤΑΣ.
ΚΟΛΙΑΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ. Φ. 154.
ΚΩΣΤΑΝΤΕΛΛΟΣ ΓΙΩΡΓΗΣ.
ΠΑΠΑΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ.

ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Στρατιῶτες.

ΜΑΡΑΝΤΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ.
ΜΑΡΑΝΤΟΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. 4062.
ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΗΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. (1798) Φ. 24.
ΣΚΟΝΤΡΑΣ ΛΟΥΚΑΣ. 2727.

ΑΓΙΑ ΤΡΙΑΔΑ (ΣΤΕΒΕΝΙΚΟ)

Στρατιῶτες.

ΠΑΠΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ.
ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΓΙΩΡΓΗΣ. (1801) Φ. 24.

ΑΓΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝΑΣ (ΒΡΑΝΕΖΙ)

Στρατιῶτες.

ΚΑΝΕΛΛΗΣ ΚΩΣΤΑΝΤΗΣ. (1795) Φ. 24.
ΚΑΤΣΟΥΛΗΣ ΣΩΤΗΡΧΟΣ.

1. Ἐδράμ, σελ. 164.

ΜΠΑΜΠΑΝΑΚΟΣ ΛΟΥΚΑΣ. Φ. 60.
ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ.

Α Κ Ο Ν Τ Ι Ο Ν (ΒΙΣΒΑΡΔΙ)

Σ τ ρ α τ ι ῶ τ ε ς.

ΔΕΔΕΣ ΧΡΥΣΟΒΕΡΓΗΣ. 9865.
ΚΑΡΑΔΗΜΟΣ ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ. 4747.
ΛΑΜΠΡΟΥ ΔΗΜΟΣ.
ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΚΩΣΤΑΣ.

Α Λ Ι Α Ρ Τ Ο Σ (ΜΟΥΛΚΙ)

Υ π α ξ ι ω μ α τ ι κ ὄ ς.

ΜΟΥΛΚΕΟΣ ΛΟΥΚΑ ΜΗΤΣΟΣ. 4210. Α' Τάξη.

Σ τ ρ α τ ι ῶ τ η ς.

ΓΑΤΣΟΣ ΜΗΤΣΟΣ.

Ε Λ Ι Κ Ω Ν (ΖΕΡΙΚΙ)

Σ τ ρ α τ ι ῶ τ ε ς.

ΖΕΡΙΚΙΩΤΗΣ ΓΙΑΝ. ΑΓΓΕΛΗΣ. 1296.
ΚΑΛΙΑΝΤΑΣΗΣ ἢ ΛΟΥΚΑΣ ΜΗΤΡΟΣ. 4749.
ΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΑΓΓΕΛΗΣ. Φ. 179.

Ε Υ Α Γ Γ Ε Λ Ι Σ Τ Ρ Ι Α (ΖΑΓΑΡΑΣ)

Σ τ ρ α τ ι ῶ τ ε ς.

ΠΟΝΤΙΚΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ. 4779.
ΤΣΑΝΑΚΟΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ.

Θ Ο Υ Ρ Ι Ο Ν (ΜΠΡΑΧΑΜΙ)

Σ τ ρ α τ ι ῶ τ η ς.

ΔΡΟΣΟΣ ΓΙΑΝΝΑΚΗΣ.

Κ Α Ρ Υ Α

Σ τ ρ α τ ι ώ τ η ς.

ΓΕΡΟΝΙΚΟΛΑΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ.

Κ Ο Ρ Ω Ν Ε Ι Α (ΚΟΥΤΟΥΜΟΥΛΑ)

Σ τ ρ α τ ι ώ τ ε ς.

ΒΑΓΙΩΤΗΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. 4058.

ΜΗΤΡΟΣ ΗΛΙΑΣ.

ΦΟΥΝΤΑΣ ΔΟΥΚΑΣ. Φ. 20.

Κ Υ Ρ Ι Α Κ Ι

Σ τ ρ α τ ι ώ τ ε ς.

ΚΝΕΣΑΣ ἢ ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ. 687.

ΚΟΛΙΑΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΗΣ. Φ. 190.

ΚΩΤΣΟΥ ΓΙΩΡΓΗΣ. 10329.

ΛΑΖΑΡΟΥ ΔΗΜΟΣ. 4316.

ΛΑΖΑΡΟΥ ΔΟΥΚΑΣ.

ΛΑΖΑΡΟΥ ΝΙΚΟΣ. 1193.

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΑΛΕΞΑΝΤΡΟΣ. Φ. 179

ΠΑΠΑΔΗΜΟΣ ΓΙΩΡΓΗΣ. 572.

ΠΛΑΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. 2717.

ΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ. (1797) Φ. 123.

ΠΟΥΛΟΣ ΣΠΥΡΟΣ. 11114.

ΤΣΑΜΑΛΑΣ ΑΝΑΣΤ. ΠΑΥΛΟΣ. 1139.

Μ Α Ζ Ι

Σ τ ρ α τ ι ώ τ ε ς.

ΚΑΡΘΕΤΗΣ ΜΑΡΙΝΗΣ.

ΠΑΡΤΑΤΗΣ ΜΑΡΙΝΗΣ.

ΣΠΑΝΑΚΗΣ ΡΟΔΗΣ.

Μ Α Υ Ρ Ο Γ Ε Ι Α (ΔΕΓΛΕ)

Στρατιώτης.

ΚΕΝΤΑΚΑΣ ΚΩΣΤΑΣ.

Μ Α Υ Ρ Ο Ν Ε Ρ Ι (ΚΑΣΝΕΣΙ)

Υπαξιωματικός.

ΚΑΜΜΕΝΟΣ ΒΑΓΓΕΛΗΣ

Στρατιώτες.

ΔΑΛΑΜΑΓΚΑΣ ΒΑΓΓΕΛΗΣ.

ΜΙΑΜΠΙΑΝΑΚΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. 2093.

Π Α Ρ Ω Ρ Ι (ΜΠΕΣΧΕΝΙ)

Στρατιώτες.

ΖΗΣΙΜΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ. 9953.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΓΙΩΡΓΗΣ. (1793) Φ. 49.

ΦΕΚΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ. (1801) Φ. 49.

ΧΟΥΛΙΑΡΑΣ ΚΩΣΤΑΣ. (1789) Φ. 49.

Ρ Α Χ Η

Στρατιώτες.

ΠΑΠΑΓΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ.

ΣΑΝΤΑΡΑΗΣ ΓΙΩΡΓΗΣ.

Σ Ω Λ Η Ν Α Ρ Ι

Στρατιώτες.

ΝΕΟΧΩΡΙΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ.

ΣΩΛΗΝΑΡΑΙΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ.

Σ Ο Υ Ρ Η Η

Ἵ π α ξ ι ω μ α τ ι κ ό ς .

ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΙΩΡΓΟΣ. 5606. Ὡς τὸ 1827, καπετάνιος. Ἐξω ἀπ' τὴν Ἀθήνα, τὸ Μάρτη τοῦ 1827 πολεμώντας κοντὰ στὸν Π. Νοταρᾶ, λαβῶθηκε καὶ τὸν πιάσανε αἰχμάλωτο. Τὸν πουλήσανε δούλο σὲ κάποιον Ἀρβανίτη καὶ ἔμεινε σκλάβος ὡς τὸ 1832 πού δραπέτευσε καὶ ξαναγύρισε στὸν τόπο του.¹ Α' Τάξη.

Σ τ ρ α τ ι ῶ τ ε ς .

ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ.
ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ.
ΚΑΠΕΤΑΝΙΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ.

Σ Τ Ε Ι Ρ Η

Ἰ Ἀ ξ ι ω μ α τ ι κ ό ς .

ΣΠΑΡΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. Ἀνθυπολοχαγός.²

Σ τ ρ α τ ι ῶ τ ε ς .

ΑΝΕΣΤΗΣ ΛΙΑΚΟΣ. Φ. 179.
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΘΑΝΑΣΗΣ.
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΛΙΑΚΟΣ.
ΔΑΛΙΑΝΗΣ ΛΟΥΚΑΣ. 10495.
ΛΑΓΟΣ ἢ ΧΑΡΑΛΑΜΠΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. 4753.
ΜΗΛΙΟΣ ἢ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ. 1539.
ΕΥΝΟΣ ἢ ΣΤΕΙΡΙΑΝΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ.
ΡΟΔΗΣ ἢ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΛΙΑΚΟΣ. 4752.

1. Ἀδράμ, σελ. 168.

2. Ἐφημ. Κυβερν. 20 Μαΐου 1838.

ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ (ΒΡΑΣΤΑΜΙΤΕΣ)

Στρατιώτες.

ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ.
ΜΑΡΑΝΤΟΣ ΘΑΝΑΣΗΣ. 4062.

Β Ι Β Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

- Ἀβραάμ Κ :** Ρουμελιώτες αγωνιστές τοῦ Εἰκοσιένα Ἀθήνα. 1957.
- Βασιλείου Π. :** Ρουμελιώτες Ἀγωνιστές στήν Ἐποποιία Μεσολογγίου. Περ. Στερεά Ἑλλάς Μάιος 1970.
- Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους :** Ἐγγραφα Ἀνέκδοτα.
- Ἐθνική Βιβλιοθήκη :** Ἱστορικόν Ἀρχεῖον χειρογράφων. Μητρῶον Ἀγωνιστῶν, ἀξιωματικῶν, ὑπαξιωματικῶν, στρατιωτῶν.
- Ἐφημερίς Κυβερνήσεως**
- Ἱστορικόν Μουσεῖον :** Διάφορα ἔγγραφα.
- Κασσομούλη Ν. :** α) Ἐνθυμήματα στρατιωτικά. Ἀθήνα 1939 Τομ. Α-Γ'.
β) Ἡμερολόγιον 1968.
- Κρέμου Γ. :** Φωκικά. Ἱστορία τῆς Μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκά. Ἀθήναι 1880. Τομ. Β', Γ'.
- Λάππα Τ :** α) Ρουμελιώτες στήν Ἐπανάσταση. Α'. Ἀθήνα 1944.
β) Ἡ Χώρα τῆς Λειβαδιᾶς. Ἀθήνα 1954.
γ) Ρουμελιώτες στήν Ἐπανάσταση. Β'. Ἀθήνα 1958
δ) Ρουμελιώτες στήν Ἐπανάσταση. Γ'. Οἱ νεκρολογίες τους. Ἀθήνα 1960.
ε) Ὀδυσσεᾶς Ἀντροῦτσος. Ἀθήνα 1961.
στ') Ἡ Ἀράχωβα τοῦ Παρνασσοῦ. Ἀθήνα 1961.
ζ) Θανάσης Διάκος. Β' Ἐκδοση. Ἀθήνα 1969.
- Μακρυγιάννη Ι :** Ἀρχεῖον. Ἐπιμέλεια Ἰωάν. Βλαχογιάννη. Ἀθήνα 1907 Τομ. Α - Β.
- Μπενάκειος Βιβλιοθήκη :** Διάφορες Ἐφημερίδες
- Σουρμελῆς Δ :** Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν. Αἴγινα 1834.
- Τρικούπη Σ :** Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀθήναι 1888 Τομ. Α-Β.
- Φιλήμονος Ἰ. :** Δοκίμιον Ἱστορικόν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀθήναι 1860. Τομ. Α'.-Δ'.
- Φόρτης Σ. :** Βιογραφία Ἀθανασίου Διάκου. Ἀθήναι 1874.
- Cockerell R. C :** Travels in southern Europe and the Levant 1810-1817. London 1903.

- Dodwell E**: A Classical and topographical tour through Greece during the years 1801, 1805 and 1806. London 1819. A—B.
- Duprée L**: Voyage à Athènes et à Constantinople, ou collection de portraits, de vues et de costumes Grecs et Ottomans. Paris 1825.
- Hbhouse C. J**: A journey through Albania and other provinces of Turkey in Europe and Asia to Constantinople During the years 1809 and 1810. London 1833. A.
- Holland H**: Travels in the Ionian isles, Albania, Thes:aly, Macedonia. London 1815.
- Hughes S. T**: Travels in Sicily, Greece and Albania. London 1820 A.
- Pouqueville F.**: Voyage de la Grèce. Paris 1826. D.
- Pomardi S**: Viaggio nella Grecia negli anni 1804, 1806 Roma 1820.
- Scrofani X**: Voyage en Grèce. Traduit de l' Italien par J. F. C. Blanvillain. Paris 1801.

ΕΡΓΑ ΤΑΚΗ ΛΑΠΠΑ

ΝΟΕΜΒΡΗΣ 1931 — ΟΚΤΩΒΡΗΣ 1971

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

- 1 ΤΑ ΣΤΕΡΝΑ ΤΟΥ ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΗ ΣΤΑΥΡΑΓΓΙΤΟΥ, 1939, σελ. 96.
- 2 Ο ΛΕΩΝ ΤΗΣ ΧΑΙΡΩΝΕΙΑΣ. (Ἀνακάλυψη κι ἀναστήλωση) 1939, σελ. 28.
- 3 ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ. Ὁ Σαλώνιον Ἡσαίας, Γιαννάκης Λογοθέτης, Βασίλης Μπουδός (Πρῶτο Βραβεῖο Συνδέσμου Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν 1944), 1944 σελ. 144.
- 4 Η ΣΦΑΙΓΗ ΤΟΥ ΔΙΣΤΟΜΟΥ, ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ. Σχέδια Ἀντώνη Κανᾶ, 1945, σελ. 104.
- 5 ΘΑΝΑΣΗΣ ΔΙΑΚΟΣ. (Πρῶτο Βραβεῖο Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1946), 1949, σελ. 160.
- 6 Η ΧΩΡΑ ΤΗΣ ΛΕΙΒΑΔΙΑΣ., 1954, σελ. 120.
- 7 ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΛΙΑΩΡΙΚΗ, ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ 1956, σελ. 36.
- 8 ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (Β) Δημήτριος Αϊνιάνας, Γέρο Πανουριᾶς. 1958, σελ. 36.
- 9 ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ 1821-1887. (Χρυσὸν Μετάλλιον Ἱερᾶς Πόλεως Μεσολογγίου), 1959, σελ. 168.
- 10 ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ 1750-1862. 1960, σελ. 320.
- 11 ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (Γ). Οἱ νεκρολογίαι τους, 1960, σελ. 64.
- 12 ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΑΝΤΡΟΥΤΣΟΣ, 1961, σελ. 382.
- 13 Η ΑΡΑΧΩΒΑ ΤΟΥ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ, 1961, σελ. 154.
- 14 ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΝΤΕΙΟ ΤΟΥ ΤΡΟΦΩΝΙΟΥ. (Ἀνάτυπο εἰς τὸ περιοδικὸν Στερεοελλαδικὴ Ἑστία), 1961, σελ. 16.
- 15 ΕΥΡΩΠΑΙΟΙ ΤΑΞΙΔΙΩΤΕΣ ΣΤΗ ΛΕΙΒΑΔΙΑ, 1830-1862. (Ἀνάτυπο εἰς τὸ περιοδικὸν Στερεοελλαδικὴ Ἑστία), 1966, σελ. 16.
- 16 ΑΓΝΩΣΤΑ ΧΑΡΤΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1854. (Ἀνάτυπο ἐκ τῶν Θεσσαλικῶν Χρονικῶν), 1966, σελ. 24.
- 17 ΘΑΝΑΣΗΣ ΔΙΑΚΟΣ. (Πρῶτο Βραβεῖο Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1946), Β' Ἔκδοσι συμπληρωμένη καὶ ξαναπλασμένη 1969, σελ. 145.
- 18 ΓΥΡΩ ΑΠ' ΤΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ, 1971, σελ. 160.
- 19 ΛΕΙΒΑΔΙΑ ΚΑΙ ΛΕΙΒΑΔΙΤΕΣ ΣΤΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ, 1971, σελ. 216.

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ

Κ Α Ι Α Φ Η Γ Η Μ Α Τ Α

- 20 ΣΤΑ ΨΗΛΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ. Εἰκονογράφηση Β. Γερμενῆ, 1937, σελ. 52.
- 21 ΒΟΙΩΤΙΚΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ. Ὅσιος Λουκάς — Ἱερουσαλήμ — Μακαριώτισσα — Σαγματᾶς — Δομπός. Σχέδια Β. Γερμενῆ - Γ. Βακιρτζῆ, 1950, σελ. 112.
- 22 ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ. Δοξασμένες παραμονές. (Φῶτος Τζαβέλας) — Κλέφτικο ελαστᾶρι (Θ. Κολοκοτρώνης) — Ἡ κόρη τῆς θάλασσης (Μπουμπουλίνα) — Τὸ ἄρφανοπαῖδι (Καραϊσκάκης) — Τοῦ ἀρματολοῦ ὁ μοναχογιός (Ὁδ. Ἀντροῦτσος) — Κουρσάρικο αἶμα (Α. Μισούλης) — Ὁ Ἄνθιμος τοῦ Προ-

- δρόμου (Θ. Διάκος). Εικονογράφηση Άλ. Κοντοπούλου. "Έκδοση Α' 1950. Β' 1956. Γ' 1966, σελ. 142.
- 23 ΜΙΚΡΟΙ ΗΡΩΕΣ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ. Παιδιά του Μεσολλογγίου. — 'Ο μικρός 'Ιερολοχίτης — Τό μεγάλο μήνυμα — 'Ο Νικολής Μανιάτης — 'Ο Έβρανος — 'Ο Γενναίος — Μαζί με τόν μπουρλοτιέρη. Εικονογράφηση Μέντη Μπουστταντζόγλου, 1957, σελ. 142.
- 24 ΑΘΑΝΑΤΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ. Οι δυό πρίγκιπες (Α. και Δ. Ύψηλάντης) — 'Ο Δεσπότης ('Ησαίας Σαλώνων) — Τό άρχοντόπουλο (Γιαν. Νοταράς) — 'Ο μπουρλοτιέρης (Κ. Κανάρης) — 'Ο Τουρκοφάγος (Νικηταράς) — 'Ο φαράς τού Εδδούκου (Α. Ροθγίνας) — Άληθινό παραμύθι (Θ. Σκουρτανιώτης) — Δροσουλίτες (Χατζημιχάλης). Εικονογράφηση Νίκου Νομικού, 1958, σελ. 176.
- 25 Ο ΑΓΙΤΟΣ ΤΟΥ ΣΟΓΓΙΟΥ. (Μυθιστορηματική βιογραφία τού Μάρκου Μπότσαρη). Εικονογράφηση Ν. Νομικού, 1959, σελ. 222.
- 26 ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ. Μεγάλος φίλος (Βύρων) — Ντοτόρος Σάμ (Σάμ Χάου) — 'Ο Κολονέλος (Κ. Φαειέρος) — 'Υπουργός στρατιώτης (Σκνταρόζα) — 'Ο Γερμανός στρατηγός (Κ. Νόρμαν) — 'Ο πολέμαρχος Βάσος (Μαυροβουνιώτης) — Καπετάν Κάπρος (Θ. Άστιγέ) — 'Ο Σδίτσερο (Γ. Μάγερ). Εικονογράφηση Α. Κοντοπούλου, 1960, σελ. 176.
- 27 Ο ΗΡΩΑΣ ΤΗΣ ΑΛΑΜΑΝΑΣ. (Μυθιστορηματική βιογραφία τού Θανάση Διάκου). Εικονογράφηση Ν. Νομικού 1961, σελ. 192.
- 28 ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ. 'Η Σουλιωτοπούλα (Χάϊδα Σέχου) — 'Η Νταλιάνα ('Ασ. Γκούρα) — 'Η κόρη τής Μυκόνου (Μ. Μαυρογένη) — Άφηγήματα τού καπετάν Γιαννακού — Οι θερίστρες τού Δηροῦ — 'Η καπετάνισσα Δόμνα (Βισβίζη). Εικονογράφηση Α. Κοντοπούλου, 1961, σελ. 192.
- 29 Ο ΘΑΛΑΣΣΟΜΑΧΟΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ. (Μυθιστορηματική βιογραφία τού Λάμπρου Κατοώνη). Εικονογράφηση Α. Κοντοπούλου, 1961, σελ. 216.
- 30 Η ΚΑΤΑΡΑ ΤΗΣ ΜΑΝΑΣ. ('Απ' τούς άρματολούς και κλέφτες). Εικονογράφηση Ν. Νομικού, 1962, σελ. 144.
- 31 Ο ΚΑΤΣΑΝΤΩΝΗΣ. (Τό άστροπελέκι τής σκλαβιάς) Εικονογράφηση Ν. Νομικού, 1962, σελ. 184.
- 32 ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ ('Ο γιός τής Κκλογριζς). Εικονογράφηση Κ. Μαλάμου, 1963, σελ. 169.
- 33 ΞΕΧΑΨΜΕΝΟΙ ΗΡΩΕΣ. ('Απ' τόν καιρό τής σκλαβιάς). Έπαναστάτης Δεσπότης (Φιλόσοφος Διονύσιος) — Μάρτυρας Άγιος (Σεραφεΐμ Νεοχωρίτου) — Χρυσανγή — Τό γεράκι τού άρματολού (Βρυκόλακας) — Ματωμένο ξεφάντωμα (Χρ. Μηλιόνης) — Γενναίος, σπεριά και πέλαγος (Νικοτσάρας) — 'Ο πάτερ Νίκαντρος (Μπελοκώστας) Εικονογράφηση Π. Βαλασάκη, 1963, σελ. 184.
- 34 ΟΙ ΔΥΟ ΠΡΙΓΚΗΠΕΣ (Α. και Δ. Ύψηλάντης) Εικονογράφηση Α. Κοντοπούλου, 1964, σελ. 168.
- 35 ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΑΝΤΡΟΥΤΣΟΣ ('Ο Στωραϊτός τής Ρούμελης) Εικονογράφηση Ν. Νομικού 1964, σελ. 164.
- 36 ΚΑΝΑΡΗΣ Ο ΜΠΟΥΡΑΟΤΙΕΡΗΣ. Εικονογράφηση Μιχ. Νικολινάκου 1965 σελ. 170.
- 37 ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ. Εικονογράφηση Π. Βαλασάκη, 1966, σελ. 150
- 38 ΗΡΩΕΣ ΚΑΙ ΗΡΩΓ'ΔΕΣ ('Απ' τή σκλαβιά στη λευτεριά) — Τόν γλύτωσε άπ' τó παιδομάζωμα — 'Ο πολυέλιος τού Σαρχώση — 'Η Καραντάμνα — Τρία Δελφίνα — 'Ο σημαδιακός Ψαριανός — Αδότης τού δέν τόν πίστεψαν. Εικονογράφηση Ν. Ζωγράφου, 1966, σελ. 191.
- 39 ΜΙΑΟΥΛΗΣ ('Ο Νκάρης τού Εικοσιένα) Εικονογράφηση Π. Βαλασάκη 1967 σελ. 133.
- 40 Ο ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ. Εικονογράφηση Ν. Ζωγράφου, 1968, σελ. 198.

- 41 ΔΟΞΑΣΜΕΝΗ ΕΞΟΔΟΣ (Πρώτο Βραβείο Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς)
Εικονογράφηση Ν. Ζωγράφου, 1968, σελ. 216.
- 42 ΠΑΤΡΟΚΟΣΜΑΣ. Εικονογράφηση Π. Βαλασάκη, 1969, σελ. 147.
- 43 ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ. Εικονογράφηση Π. Βαλασάκη, 1970, σελ. 166.
- 44 ΔΥΟ ΓΕΝΝΑΙΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ. Εικονογράφηση Ν. Νομικού, 1970, σελ. 208.
- 45 ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑΣ. Εικονογράφηση Π. Βαλασάκη, 1971, σελ. 140.
- 46 ΔΕΥΚΩΜΑ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ 1821. 1971.
- 47 ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΣΤΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ. Εικονογράφηση Ν. Νομικού, 1971.

Θ Ε Α Τ Ρ Ο Γ Ρ Α Φ Η Μ Α Τ Α

48. ΤΟ ΧΑΝΙ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ — Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΓ΄ΣΚΑΚΗ. Θεατρικά Χρονικά, 1952, σελ. 78.
- 49 Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ — Ο ΔΙΑΚΟΣ ΣΤΗΝ ΑΛΑΜΑΝΑ. Θεατρικά Χρονικά, 1954, σελ. 48.
- 50 ΘΕΑΤΡΙΚΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ ΑΠ' ΤΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ. 'Ο θάνατος τῶν πρωτοκλέφτη — 'Η μάχη τῶν Μόλων — Χριστούγεννα στὸ Μεσολόγγι — 'Ο Μπουρλοτιέρης Κανάρης — 'Η μάχη τῆς Ἀραχῶνας. Εικονογράφηση Γιώργου Ἀνεμογιάννη, 1958, σελ. 162.
- 51 Ο ΚΟΜΠΟΓΙΑΝΝΙΤΗΣ. (Ἀνάτυπο εἰς τὸ περιοδικὸν Στερεοελλαδικὴ Ἑστία). Σάτυρα, 1961.
- 52 Η ΜΕΓΑΛΗ ΚΥΡΑ. (Ἱστορικὴ σκηνὴ γιὰ τὴ Μπουμπουλίνα). (Ἀνάτυπο εἰς τὴ Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά). 1962, σελ. 16.

Δ Ι Α Φ Ο Ρ Α

- 53 ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ (Ὁμιλία στὰ 100 χρόνια του), 1952, σελ. 26.
- 54 ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΡΟΥΜΕΛΗ. Βιβλιογραφικὸ σχέδιον 1835—1955. (Ἀνάτυπο εἰς τὸ περιοδικὸν Φθιῶπις, 1956), σελ. 22.
- 55 ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΠΟΥΣΓΟΣ. (Ὁμιλία στὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς του), 1960, σελ. 16.
- 56 ΚΛΕΦΤΙΚΟ ΤΡΙΠΤΥΧΟ. Μελέτη. (Ἀνάτυπο εἰς τὴ Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά, 1960), σελ. 10. Σχέδια Μιχάλη Νικολινάκου.
- 57 ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΡΙΜΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΡΟΥΜΕΛΗ. Μελέτη. (Ἀνάτυπο εἰς τὴ Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά 1961), σελ. 14. Σχέδια Μιχάλη Νικολινάκου.

ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Ι Σ Τ Ο Ρ Ι Κ Α

ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ — ΕΛΛΗΝ. ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

- 58 Ο ΤΕΜΕΝΑΣ ΤΩΝ ΚΟΤΖΑΜΠΑΣΗΔΩΝ. Περ. Βοιωτικὰ Νέα 28 Ἰουν. 1932.
- 59 Ο ΣΠΑΤΑΔΟΣ ΑΡΓΥΡΗΣ ΔΟΥΚΑΣ. Ἐφημ. Φῶς Λεβαδείας 5 Σεπτ. 1937.
- 60 ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΓΙΑΝ. ΛΟΓΘΕΤΗ. Ἐφημ. Φῶς Λεβαδείας 21 Νοέμ. 1937.
- 61 Ο ΜΠΑΡΤΕΛΕΜΥ ΓΙΑ ΤΗ ΔΕΙΒΑΔΙΑ. Ἐφημ. Φῶς Λεβαδείας 24 Ὀκτωβ., 31 Ὀκτωβ. καὶ 7 Νοεμ. 1937.
- 62 ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ. Ἐφημ. Φῶς Λεβαδείας 28 Νοέμ. 1937.

- 63 Η ΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΑΡΧΙΣΤΡΑΤΗΓΟΥ. Έφημ. Φῶς Λεβαδείας 2 Ἰανουαρ. 1938.
- 64 ΒΙΑΡΟΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ ΚΑΙ ΛΕΙΒΑΔΙΤΕΣ. Έφημ. Φῶς Λεβαδείας 23 Ἰανουαρ. 1938.
- 65 ΦΕΥΓΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ. Έφημ. Φῶς Λεβαδείας 3 καὶ 10 Ἀπριλ. 1938.
- 66 ΠΡΩΤΟΙ ΟΡΕΙΒΑΤΕΣ ΤΟΥ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ. Περ. Ἰπαιθρος Ἰούνιος 1938.
- 67 Ο ΚΑΤΣΩΝΗΣ ΚΑΙ Η ΠΑΤΡΙΔΑ ΤΟΥ. Έφημ. Φῶς Λεβαδείας 7 Αὐγούστ. 1938.
- 68 Ο ΠΙΡΓΟΣ ΤΟΥ ΡΟΛΟΓΙΟΥ. Έφημ. Φῶς Λεβαδείας 14 Αὐγούστ. 1938.
- 69 ΕΝΑΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝ. (Ἐπιστολή). Έφημ. Ἔστια 10 Ἰουλ. 1939.
- 70 Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΡΧΙΣΤΡΑΤΗΓΟΥ. (Γ. Καραϊσκάκη). Περ. Νεοελληνικά Γράμματα. 19 Αὐγούστου 1939.
- 71 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ Η ΔΟΥΚΙΣΣΑ ΤΗΣ ΠΑΑΚΕΝΤΙΑΣ. Περ. Νεοελληνικά Γράμματα 23 Σεπτεμ. 1939.
- 72 ΟΙ ΟΣΙΟΙ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ. Περ. Ἡὼς 15 Νοεμ. 1939.
- 73 ΤΑ ΑΜΦΙΑ ΤΟΙ ΗΣΑΓΓΑ ΣΑΛΩΝΩΝ. Περ. Ἡὼς Δεκέμ. 1939.
- 74 ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ Ο ΣΤΡΑΤΟΣ. Περ. Ἡὼς Ἰανουάρ. 1940.
- 75 Ο ΤΑΦΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ. Περ. Νεοελληνικά Γράμματα 15 Ἰουν. 1940.
- 76 ΔΥΟ ΕΓΓΡΑΦΑ ΓΙΑ ΤΟ ΓΑΛΑΞΕΙΔΙ. Περ. Νεοελληνικά Γράμματα Σεπτέμ. 1940.
- 77 ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΑΝΤΡΟΥΤΣΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΤΟΥ. (Ἐπιστολή σὲ συμπλήρωση Γ. Βλαχογιάννη). Περ. Νέα Ἔστια 1 Ὀκτωβ. 1940.
- 78 ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΓΚΟΥΡΑ Η ΔΙΑΘΗΚΗ. Περ. Νέα Ἔστια 15 Ἰουλ. 1946.
- 79 Ο ΚΑΒΕΤΑΝ ΑΝΤΡΟΥΤΣΟΣ. Περ. Ἑλληνική Δημιουργία 15 Μαρτ. 1950.
- 80 ΦΟΡΕΣΙΑ ΚΑΙ ΑΡΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ. Περ. Νέα Ἔστια 25 Μαρτ. 1950.
- 81 ΑΝΤΡΟΥΤΣΟΣ — ΣΤΑΝΧΩΠ Περ. Νέα Ἔστια 1 Ἰουλ. 1950.
- 82 ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΧΡΙΣΤΟΥ. Περ. Νέα Ἔστια 25 Μαρτ. 1951.
- 83 Η ΦΟΡΕΣΙΑ ΤΩΝ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ. Περ. Κρίκος ἀρ. 15 Μάρτ. 1952.
- 84 ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΑΜΑΣΕΣ ΣΤΗ ΣΚΛΑΒΩΜΕΝΗ ΕΛΛΑΔΑ. Περ. Συγκοινωνία Μάϊος — Ἰούν. 1952.
- 85 Ο ΜΩΑΜΕΘ Ο Β΄ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ. Έφημ. Ἐλεύθερος Λόγος. 7 Δεκεμ. 1952.
- 86 ΤΑ ΑΤΑΚΤΑ ΣΩΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ. Φιλολογική Πρωτοχρονιά 1953.
- 87 ΙΤΑΛΟΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ. Έφημ. Ἀθηναϊκή 7 Ἰανουαρ. 1953.
- 88 ΟΙ ΔΑΣΚΑΛΟΙ ΚΑΙ Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ. Έφημ. Ἐλεύθερος Λόγος 4 Μαρτ. 1953.
- 89 ΟΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΩΝ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ ΤΟΥ '21. Έφημ. Ἐλεύθερος Λόγος 25 Μαρτ. 1953.
- 90 ΕΝΑΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ. (Θ. Βρυζάκης). Έφημ. Βραδυνή 25 Μαρτ. 1953.
- 91 Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ. Περ. Ραδιοπρόγραμμα Τεῦχ. 159. Ἰουν. 1953.
- 92 ΔΗΜΟΤΙΚΗ — ΚΑΘΑΡΕΓΟΥΣΑ. Έφημ. Ἐλεύθερος Λόγος 2 Ἰουλ. 1953.
- 93 Η ΤΡΙΠΛΗ ΠΡΟΦΗΤΕΙΑ. Περ. Οικογένεια 22 Ἰουλ. 1953.
- 94 ΚΑΚΟ ΠΡΟΜΑΝΤΕΜΑ. Ο ΦΡΑΓΚΟΣ ΚΑΙ Ο ΝΤΕΛΗΣ. Περ. Οικογένεια 5 Αὐγούστ. 1953.
- 95 Ο ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ ΚΑΛΟΜΑΘΗΜΕΝΟΣ — ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ ΞΕΣΙΝΕΡΙΣΜΑΤΑ. Περ. Οικογένεια 12 Αὐγούστ. 1953.
- 96 ΘΡΥΛΙΚΟ ΣΠΑΘΙ — Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΚΟΡΑΗ. Περ. Οικογένεια 19 Αὐγούστ. 1953.
- 97 ΤΑ ΤΣΑΡΟΥΧΙΑ ΤΟΥ ΝΤΕΡΒΕΝΑΓΑ — ΑΛΛΗΞΕ Ο ΚΟΥΚΟΣ. Περ. Οικογένεια 26 Αὐγούστ. 1953.
- 98 Η ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΤΟΥ ΑΔΗ — ΤΑ ΟΝΕΙΡΑ ΤΟΥ ΟΘΩΝΟΣ — ΑΦΙΕΡΩΜΑ. Περ. Οικογένεια 2 Σεπτεμ. 1953.
- 99 Ο ΓΚΟΥΓΚΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΛΙΟΝΤΑΡΙ. Περ. Οικογένεια 9 Σεπτεμ. 1953.

- 100 ΤΑ ΑΡΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ. Φιλολογική Πρωτοχρονιά 1954.
- 101 Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ. Περ. Ραδιοπρόγραμμα 24 - 30 'Ιανουαρ. 1954.
- 102 ΤΑ ΟΡΦΑΝΑ ΤΟΥ ΚΑΡΑΓΥΣΚΑΚΗ. Περ. Νέα 'Εστία 1 'Απριλ. 1954.
- 103 Η ΑΔΕΛΦΟΠΟΙΪΑ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ. Περ. Νέα 'Εστία 15 Μαρτ. 1955.
- 104 ΜΑΡΙΑ ΓΥΦΛΑΝΤΗ. Περ. Γυναίκα. 1 'Ιουν. 1955.
- 105 ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΚΑΝΑΡΗ. Περ. Γυναίκα 15 'Ιουν. 1955.
- 106 ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΤΖΑΒΕΛΑ. Περ. Γυναίκα 29 'Ιουν. 1955.
- 107 ΕΛΕΝΗ ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΣΙΤΣΑ. Περ. Γυναίκα. 17 'Ιουλ. 1955.
- 108 ΦΩΤΕΙΝΗ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ. Περ. Γυναίκα. 1η Αδγούστου 1955.
- 109 ΕΛΕΝΗ ΒΑΣΣΟΥ. Περ. Γυναίκα 14 Αδγούστ. 1955.
- 110 ΣΟΦΙΑ ΚΑΛΛΕΡΓΗ. Περ. Γυναίκα 28 Αδγούστ. 1955.
- 111 ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΛΙΑΩΡΙΚΗ ΠΑΠΑΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ. Περ. Γυναίκα 11 Σεπτεμ. 1955.
- 112 ΚΥΡΙΑΚΟΥΛΑ ΚΡΙΕΖΗ. Περ. Γυναίκα 26 Σεπτεμ. 1955.
- 113 ΜΑΡΙΑ ΡΑΔΟΥ. Περ. Γυναίκα 5 'Οκτωβ. 1955.
- 114 ΦΩΤΕΙΝΗ ΚΟΔΟΚΟΤΡΩΝΗ. Περ. Γυναίκα 23 'Οκτωβ. 1955.
- 115 ΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΑΡΑΤΖΑ. Περ. Γυναίκα 6 Νοεμβ. 1955.
- 116 ΕΥΑΝΘΙΑ ΚΑΓΓΡΗ. Περ. Γυναίκα 20 Νοεμβ. 1955.
- 117 ΑΓΑΝΙΚΗ ΜΑΖΑΡΑΚΗ — ΑΙΝΙΑΝΑ. Περ. Γυναίκα 4 Δεκεμ. 1955.
- 118 ΤΑ ΤΡΑΠΟΛΟΧΑΡΤΑ ΟΠΩΣ ΠΡΩΤΟΦΑΝΗΚΑΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. Περ. Γυναίκα 1 'Ιανουαρ. 1956
- 119 Η ΨΥΡΟΚΩΣΤΑΙΝΑ. Περ. Γυναίκα 29 'Ιανουαρ. 1956.
- 120 Η ΜΗΤΕΡΑ ΤΩΝ ΓΥΦΛΑΝΤΗΔΩΝ, ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΓΥΦΛΑΝΤΗ. Περ. Γυναίκα 25 Μαρτ. 1956.
- 121 ΜΕΣΟΛΟΓΙΤΙΚΑ: (Αιγολογος. "Ενα σπαθι τω Βήρωνα — Τό κανόνι τω Τζόρνα — Φορεσιές κειμήλια). Περ. Αιτωλοακαρνανικά Χρονικά 'Ιούλ. 1956.
- 122 ΕΝΑΣ ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΗΣ ΘΩΜΑΝΟΣ ΓΙΑΤΡΟΣ ΣΤΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ. Περ. Φθιώτις 'Ιούλ. 1956.
- 123 ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ. Περ. Αιτωλοακαρνανικά Χρονικά. 'Οκτώβρ. 1956.
- 124 ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ. 'Εγκυκλοπ. Θησαυρός Γνώσεων τομ. Α' Ε' 1956.
- 125 Ο ΝΙΚΟΤΣΑΡΑΣ. Περ. Φιλολογική Πρωτοχρονιά 1957.
- 126 ΤΟ ΣΥΜΒΟΛΟ ΤΗΣ ΛΕΒΕΝΤΙΑΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΟΥΣΤΑΝΕΛΛΑ. Περ. 'Ιστορία και Ζωή 'Ιανουάρ. 1957.
- 127 Ο ΠΑΤΕΡΑΣ ΤΟΥ ΟΔ. ΑΝΤΡΟΥΤΣΟΥ (έπιστολή). 'Εφημ. Καθημερινή 30 Μαρτ. 1957.
- 128 ΓΙΑΤΡΟΙ ΚΑΙ ΓΙΑΤΡΙΚΗ ΣΤΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ. Περ. 'Ιστορία και Ζωή. 14 'Ιουν. 1957.
- 129 Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΠΟΥΣΓΟΥ. Περ. Νέα 'Εστία τομ. 62ος 15 'Ιουλίου 1957.
- 130 ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΠΑΠΑΔΕΣΟΠΟΥΛΟΥ. Περ. 'Ιστορία και Ζωή 'Οκτώβ. 1957.
- 131 Η ΚΥΡΑ ΒΑΣΙΛΙΚΗ. Περ. 'Ιστορία και Ζωή 15 Νοεμβ. 1957.
- 132 ΤΟ ΑΡΧΟΝΤΟΠΟΥΛΟ ΤΟΥ ΜΟΡΙΑ ΓΙΑΝΝΗΣ ΝΟΤΑΡΑΣ. Φιλολογική Πρωτοχρονιά 1958.
- 133 ΤΑ ΣΠΑΘΙΑ ΤΩΝ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ. Περ. «Γνώσεις» Μάρτ. 1958.
- 134 ΤΟ ΠΑΣΧΑ ΤΩΝ ΡΑΓΓΙΑΔΩΝ. Περ. 'Ελληνόπουλο 10 'Απριλ. 1958.
- 135 ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ ΤΟΥ ΑΙΝΙΑΝΑ. Περ. Νέα 'Εστία, 15 'Απριλ. 1958.
- 136 ΕΝΑΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ. Περ. Φθιώτις Σεπτεμ. - 'Οκτωβρ. 1958.
- 137 ΑΙ ΛΘΗΝΑΙ ΚΑΙ Ο ΚΑΡΑΓΥΣΚΑΚΗΣ, (έπιστολή). 'Εφημ. Καθημερινή 9 Νοεμβ. 1958.
- 138 ΑΓΝΩΣΤΗ ΚΑΙ ΣΠΑΝΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΧΡΟΝΙΚΩΝ. Περ. Φθιώτις Νοέμ. - Δεκέμ. 1958.

- 139 ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΚΑΦΑΛΗΔΕΣ ΚΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΠΟΙΗΜΑ ΤΟΥ ΜΑΛΑΚΑΣΗ. Περ. Φθιῶτις Δεκέμ. 1959.
- 140 ΚΑΕΦΤΙΚΟ ΤΡΙΠΤΥΧΟ. Φιλολογική Πρωτοχρονιά 1960.
- 141 ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ. Περ. Στερεοελλαδική Έστία, Ἀπριλ. Ἰούν. 1960.
- 142 Ο ΟΡΧΟΜΕΝΟΣ ΤΣΙΦΑΙΚΙ ΤΟΥ ΒΕΛΗ ΠΑΣΑ. Περ. Στερεοελλαδική Έστία, Ἰούλ. - Σεπτεμ. 1960.
- 143 ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΡΙΜΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΡΟΥΜΕΛΗ. Φιλολογική Πρωτοχρονιά 1961.
- 144 ΔΥΟ ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ. Περ. Ἠώς, Μάρτ. 1961.
- 145 ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ ΣΤΟ «ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΙΚΟ ΤΥΠΟ». Στερεοελλαδική Έστία, τ. 11—12 1961.
- 146 Η ΜΕΓΑΛΗ ΚΥΡΑ. (Ἱστορική σκηνή γιά τή Μπουμπουλίνα). Φιλολογική Πρωτοχρονιά 1962.
- 147 ΠΩΣ ΗΤΑΝ Η ΜΟΡΦΗ ΤΟΥΣ. Περ. Πάνθεον, 22 Μαρτ. 1962.
- 148 ΤΡΕΑΣΟΥ - ΑΝΤΡΟΥΤΣΟΣ - ΤΑΡΣΙΤΣΑ. Περ. Ν. Έστία, 1 Ἀπριλ. 1962.
- 149 Η ΚΑΛΙΠΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΤΟΥ ΒΑΜΒΑΚΙΟΥ ΣΤΗ ΛΕΙΒΑΔΙΑ. Περ. Πειραιική - Πατραϊκή, Νοέμ. 1963.
- 150 Ο ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ ΚΑΙ Η ΚΑΕΦΤΟΥΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ. Φιλολογική Πρωτοχρονιά 1964.
- 151 Η ΑΡΧΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 21. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Μάρτ. 1964.
- 152 ΛΕΙΒΑΔΙΤΕΣ ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ. Ρουμेलιώτικο Ἡμερολόγιο 1964.
- 153 ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΔΩΡΑ. Χαρούμενα Παιδιά, Ἰαν. 1965.
- 154 Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΝΑΡΗ. Περ. Χαρούμενα Παιδιά, Φεβρουάρ. 1965.
- 155 ΠΡΟΜΗΝΥΜΑΤΑ ΤΟΥ 21. Περ. Χαρούμενα Παιδιά, Μάρτ. 1965.
- 156 ΟΙ ΚΑΗΡΙΚΟΙ ΣΤΟ 21. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Μάρτ. 1965.
- 157 Η ΦΤΩΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΟΡΑΗ. Περ. Χαρούμενα Παιδιά, Σεπτ. 1965.
- 158 ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΟ ΝΑΓΑΡΙΝΟ. Περ. Χαρούμενα Παιδιά, Ὀκτωβ. 1965.
- 159 Ο ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΒΑΜΒΑΣ ΚΑΙ ΤΟ 21. Περ. Χαρούμενα Παιδιά, Νοέμ. 1965.
- 160 Ο ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΣΑΛΩΝΩΝ ΗΣΑ ΓΑΣ. Περ. Χαρούμενα Παιδιά, Δεκέμ. 1965.
- 161 Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΠΙΣΤΗ ΤΩΝ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Μάρτ. 1966.
- 162 ΤΟ ΔΑΔΑΡΟ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΔΑΥΡΑΣ. Περ. Χαρούμενα Παιδιά, Αὔγουστ. 1967.
- 163 ΧΑΛΚΟΥΡΓΙΚΗ ΚΑΙ ΧΡΥΣΟΧΟΪΑ ΣΤΗ ΛΕΙΒΑΔΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ. Περ. Στερεά Έλλάς, Φεβρουαρ. 1969.
- 164 ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΠΑΠΑΝΔΙΟΝΟΥΔΟΥ - ΛΙΑΩΡΙΚΗ. Περ. Στερεά Έλλάς, Μάρτ. 1969.
- 165 ΤΟ ΦΕΣΙ. Περ. Ἱστορία, Ἀπριλ. 1969.
- 166 ΤΡΕΙΣ ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΑ ΑΙΤΩΛΟΥ. Περ. Στερεά Έλλάς, Δεκέμ. 1969.
- 167 ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ ΣΠΟΝΤΗΣ. Περ. Στερεά Έλλάς, Ὀκτωβ. 1970.
- 168 ΑΝΕΠΙΔΟΤΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΑ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ. Περ. Στερεά Έλλάς, Νοέμ-Φριος 1970.
- 169 ΟΙ ΕΚΔΟΥΛΕΥΣΕΙΣ ΤΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥ ΠΑΠΑΠΟΛΙΤΗ. Περ. Στερεά Έλλάς, Ἰανουάρ. 1971.
- 170 ΠΑΛΙΟΣ ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΑΤΡΟΚΟΣΜΑ. Περ. Στερεά Έλλάς, Μάρτ. 1971.
- 171 ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ. Περ. Στερεά Έλλάς, Μάιος - Ἰούν. 1971.
- 172 ΑΘΗΝΑΙΟΙ ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ ΣΤΗ ΛΕΙΒΑΔΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ. Περ. Ἀθηναϊκά, Μάρτ. 1971, τεύχ. 48.

Ο Θ Ω Ν Ι Κ Η Ε Π Ο Χ Η

- 173 ΟΤΑΝ Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΘΩΩΝ ΑΝΕΒΗΚΕ ΣΤΟΝ ΠΑΡΝΑΣΣΟ. Περ. 'Εκδρομικά, Νοέμβ. 1931.
- 174 ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΗΣ ΛΕΙΒΑΔΙΑΣ. 'Εφημ. Βοιωτικά Νέα 12 'Ιουν. 1932.
- 175 ΑΝΤΙΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ. 'Εφημ. Φωνή τής Ρούμελης, 12 'Ιουλ. 1932.
- 176 ΒΟΙΩΤΙΚΗ ΑΒΡΟΤΗΣ. Βοιωτικά Νέα, 'Ιουλ. 1932.
- 177 ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ, (1844). 'Εφημ. Βοιωτικά Νέα, 7 και 14 Αδγούστ. 1932.
- 178 Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΘΩΩΝΑΣ ΣΤΗ ΒΟΙΩΤΙΑ. Περ. Ρουμελιώτικα Χρονικά, Μάιος - 'Ιούν. 1936.
- 179 ΑΝΩΦΕΛΗ ΕΠΕΜΒΑΣΗ. Φώς Λεβαδείας, 12 Δεκεμ. 1937.
- 180 ΠΛΗΡΩΜΕΝΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ. Φώς Λεβαδείας, 19 Δεκεμ. 1937.
- 181 ΟΝΟΜΑΤΑ ΛΕΙΒΑΔΙΤΩΝ ΚΑΙ ΒΟΙΩΤΩΝ. Φώς Λεβαδείας, 16 'Ιανουαρ. 1938.
- 182 ΤΟ ΒΑΣΙΛΙΚΟ ΖΕΥΓΑΡΙ ΤΑΞΙΔΕΥΕΙ ΣΤΗ ΒΟΙΩΤΙΑ. Περ. 'Ηώς, 25 Σεπτ. 1939.
- 183 ΜΕΤΟΙΚΕΣΙΑ ΣΑΛΩΝΩΝ. Περ. 'Ηώς, Φεβρουαρ 1940.
- 184 Η ΔΟΥΚΙΣΣΑ ΤΗΣ ΠΛΑΚΕΝΤΙΑΣ. ('Ανέκδοτα χειρόγραφα τοῦ Καμπούρογλου). Περ. Νέα 'Εστία, 15 'Οκτ. 1952.
- 185 ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΑ ΑΠΑΝΘΙΣΜΑΤΑ. 'Εφημ. 'Ελεύθερος Λόγος, 14 Δεκεμ. 1952.
- 186 ΟΙ ΑΓΓΛΟΙ ΕΠΩΦΘΑΛΜΙΟΥΣΑΝ ΤΗΝ ΚΩΠΑΤΙΔΑ ΑΠΟ ΤΟΥ 1858. 'Εφημ. 'Αθηναϊκή 5 'Ιανουαρ. 1953.
- 187 ΑΙ ΕΛΛΗΝΙΔΕΣ ΨΗΦΙΖΟΥΝ. 'Εφημ. 'Ελεύθερος Λόγος, 18 'Ιανουαρ. 1953.
- 188 Η ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΗΣ ΑΜΑΛΙΑΣ. 'Εφημ. 'Αθηναϊκή, 23 'Ιανουαρ. 1953.
- 189 ΕΥΧΕΤΗΡΙΑ ΤΩΝ ΠΑΛΙΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΠΩΛΩΝ. 'Εφημ. 'Ελεύθερος Λόγος, 4 'Ιανουαρ. 1953.
- 190 ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΟΝ Η ΕΛΛΑΣ ΕΘΕΩΡΕΙΤΟ ΩΣ Η ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΥΠΕΡΑΙΩΝΟΒΙΩΝ. 'Εφημ. 'Η 'Ακρόπολις, 14 'Ιανουαρ. 1954.
- 191 ΘΕΟΜΗΝΙΕΣ ΣΤΗ ΛΕΙΒΑΔΙΑ. 'Εφημ. Φώς Λεβαδείας, 15 Φεβρουαρ. 1954 3 Μαρτ. 1954.
- 192 ΟΙ ΣΕΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ ΛΕΙΒΑΔΙΑΣ. 'Εφημ. Φώς Λεβαδείας, 18 Μαρτ. 1954, 1 ΑΠΡΙΛ. 1954.
- 193 Η ΠΡΩΤΗ ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΕΟΡΤΗ. 'Εφημ. Φωνή τῶν ἐργαζομένων, 21 Μαρ. 1954.
- 194 ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗ ΜΑΡΙΑ ΓΥΨΗΛΑΝΤΗ, (ἐπιστολή). 'Εφημ. Καθημερινή, 1 'Ιουλ. 1955.
- 195 Ο ΦΙΑΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΔΑΥΙΑ ΝΤ' ΑΝΖΕΡ. Περ. Νέα 'Εστία, 1 'Ιανουαρ. 1966.
- 196 ΠΑΛΙΕΣ ΛΑΜΙΩΤΙΚΕΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ. Περ. Φθιῶτις, 'Απριλ. 1956.
- 197 Ο ΒΡΟΧΟΠΟΙΟΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΣΩΤΗΡΑΚΗΣ ΚΑΡΟΡΗΣ. Περ. Τὰ 'Αθηναϊκά, 'Ιουλ. 1956.
- 198 ΠΡΩΤΕΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΧΘΟΡΠΡΑΞΙΕΣ ΜΕ ΤΟ ΚΑΣΤΡΙ. Περ. Φθιῶτις, 'Οκτωβρ. 1956.
- 199 ΛΑΜΙΑΚΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΤΟΥ 1856. Περ. Φθιῶτις, 'Οκτωβ. 1956.
- 200 Η ΚΥΡΑ ΤΟΥ ΑΝΑΠΑΙΟΥ. ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΠΑΠΑΔΕΞΟΠΟΥΛΟΥ, (ἐπιστολή). 'Εφημ. Καθημερινή, 23 Ματς 1957.
- 201 ΕΞΦΥΛΛΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΤΥΠΟ ΤΗΣ ΛΑΜΙΑΣ, 1859. Περ. Φθιῶτις, 'Απριλ. - 'Ιούν. 1957.
- 202 ΘΗΣΑΥΡΟΙ ΚΑΙ ΘΗΣΑΥΡΟΘΡΕΣ. Περ. 'Ιστορία και Ζωή. 15 Σεπτ. 1957.
- 203 ΛΑΜΙΑΚΑ ΕΡΓΑ. α) Η ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ. β) Η ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ. Περ. Φθιῶτις. 'Ιουλ. - Δεκέμ. 1957.
- 204 25 ΜΑΡΤΙΟΥ ΣΤΗ ΛΑΜΙΑ. Περ. Φθιῶτις, 'Ιανουάρ. 1958.
- 205 ΛΥΚΟΙ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ. Περ. Τὰ 'Αθηναϊκά, Φεβρουαρ. 1958.

- 206 ΤΑ ΛΟΥΤΡΑ ΤΗΣ ΥΠΑΤΗΣ. Περ. Ξενία, Ἰούν. 1958.
- 207 ΑΝΔΡΕΑΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ. Περ. Ν. Ἑστία, 1 Φεβρουαρ. 1959.
- 208 ΓΥΡΩ ΑΠ' ΤΟΥΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥΣ ΤΥΠΟΥΣ. Περ. Ν. Ἑστία, 1 Ἀπριλ. 1960.
- 209 ΤΙ ΑΠΕΓΙΝΕ Η ΚΟΡΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ. Περ. Ἡώς, Ἰανουάρ. 1961.
- 210 ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΕΥΘ. ΚΑΒΒΑΘΑΣ, (ἐπιστολή). Περ. Στερεοελλαδική Ἑστία, Αδ-
γυοστ. 1961.
- 211 Η ΚΗΦΙΣΙΑ ΠΡΟ 100 ΕΤΩΝ. (Ἐπιστολὴς Ν. Λεβίδη). Περ. Ἡώς, τ. 9. 1961.
- 212 ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ ΣΤΟ «ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΙΚΟ ΤΥΠΟ». Περ. Στερεοελλαδική Ἑστία,
Νοέμβ. - Δεκέμ. 1961.
- 213 ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΤΗΣ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ. Περ. Ἡώς, Μάιος 1961.
- 214 Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΡΟΥΜΕΛΗ ΣΤΑ 1830. Περ. Στερεοελλαδική Ἑστία, Μάιος 1962.
- 215 ΕΥΡΩΠΑΙΟΙ ΤΑΞΙΔΙΩΤΕΣ ΣΤΗ ΛΕΙΒΑΔΙΑ 1830 - 1862. Περ. Στερεοελλαδική
Ἑστία, Σεπτέμ. - Δεκέμ. 1962.
- 216 ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΝΟΜΑΤΟΘΕΣΙΑ ΤΩΝ ΔΡΟΜΩΝ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΟΣ. Ἀρχεῖον Εἰδοϊκῶν
Μελετῶν 1963 τόμ. Γ'.
- 217 Η ΚΙΝΗΤΗ ΓΕΦΥΡΑ ΚΙ' Ο ΠΟΡΘΜΟΣ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΟΣ. Ἀρχεῖον Εἰδοϊκῶν Με-
λετῶν, 1964 τόμ. ΙΑ'.
- 218 ΟΡΟΘΕΣΙΑ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΑΜΦΙΣΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1848. Ρουμελιώτικο Ἡμε-
ρολόγιο, 1965.
- 219 ΕΚΘΕΣΙΣ ΝΑΥΑΓΙΩΝ. Περ. Ἀρχεῖο Εἰδοϊκῶν Μελετῶν, Τόμ. ΙΒ', 1965.
- 220 ΕΝΤΟΛΕΣ ΤΩΝ ΕΚΛΟΓΕΩΝ ΑΜΦΙΣΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΘΝ. ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΟΥ
1843. Ρουμελιώτικο Ἡμερολόγιο, 1966.
- 221 ΜΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΚΗ ΣΤΑ 1859. Φιλολογική Πρωτοχρονιά, 1966.
- 222 Η ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΛΕΙΒΑΔΙΑΣ. Ρουμελιώτικο ἡμερολόγιο, 1967.
- 223 ΤΟ «ΘΗΡΙΟ» Η... ΚΟΛΟΚΥΘΑ. Περ. Χαρούμενα Παιδιά, Μάιος 1967.
- 224 Η ΚΟΥΚΟΥΒΑΓΙΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ ΟΘΩΝΑ. Περ. Χαρούμενα Παιδιά, Ἰούν. 1967.
- 225 Η ΑΡΡΩΣΤΕΙΑ — Ο ΘΑΝΑΤΟΣ — Η ΚΗΔΕΙΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΟΘΩΝΟΣ. Περ.
Ἡώς, 1967 ἀρ. 108.
- 226 ΦΑΝΗ ΧΙΛ. Περ. Ἀθηναϊκά. Τεύχ. 46 Σεπτέμβ. 1970.
- 227 ΙΩΣΗΦ ΚΟΥΤΟΥΜΑΝΗΣ - ΔΙΣΤΟΜΙΤΗΣ. (Ὁ δεσπότης Ἀμφίσης). Περ. Στε-
ρεὰ Ἑλλάς, Σεπτέμ. 1971.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ — ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΑ — ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

- 228 Η ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΔΟΥΓΟΒΑΡΔΑΣ. Περ. Ἐκδρομικά, Ἀπριλ. 1932.
- 229 ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΙΕΡΟΘΕΟΥ. Περ. Ἐκδρομικά, Ἰούν. 1932.
- 230 ΕΝΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΙΟ ΠΑΛΙΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ. (Μοναστήρι Ὁσίου
Μελετίου). Ἐφημ. Βραδυνή, 4 Ἀπριλ. 1934.
- 231 ΤΑ ΒΟΥΛΤΙΚΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ. ΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΠΕΡΑΣΑΝΕ. Περ. Πᾶν, Φε-
βρουάρ. 1946.
- 232 ΧΟΡΟΕΣΠΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΔΕΞΙΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. Ἐφημ. Ἀθηναϊκή, 24
Ἰανουαρ. 1953.
- 233 ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΑΠΟΚΡΙΑ, 1851 - 1861. Ἐφημ. Ἐλεύθερος Λόγος, 1 Φεβρ. 1953.
- 234 ΠΡΩΤΟΙ ΧΟΡΟΙ ΜΕΤΑΜΦΙΕΣΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ. Ἐφημ. Ἐλεύθερος Λόγος
4 Φεβρουαρ. 1953.
- 235 ΤΟ ΠΑΛΙΟ ΚΑΡΝΑΒΑΛΙ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ. Ἐφημ. Ἐλεύθερος Λόγος, 10 Φεβ. 1953.
- 236 ΤΑ ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΕΥΑΙΝΗΣ ΠΥΘΙΑΣ. Ἐφημ. Ἐλεύθερος Λόγος, 29
Ἀπριλ. 1953.
- 237 ΟΙ ΩΡΑΙΕΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΠΡΙΝ 100 ΧΡΟΝΙΑ. Ἐφημ. Ἐλεύθερος Λόγος, 28
Ἰουν. 1953.

- 238 Η ΚΟΣΜΙΚΗ ΖΩΗ ΠΡΙΝ 100 ΧΡΟΝΙΑ. Περ. Οικογένεια, 7 Οκτωβ. 1953.
- 239 Η ΠΡΩΤΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΜΕΤΑΞΥ ΟΜΟΝΟΙΑΣ - ΠΑΤΗΣΙΩΝ ΠΡΟ 70 ΕΤΩΝ. (Με τὸ βρυλικὸ ἱπποσιδηρόδρομο). Ἐφημ. Ἀκρόπολις, 24 Νοεμ. 1953.
- 240 ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΠΗΟΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΟΙ ΗΝΩΧΛΗΣΑΝ ΤΟΥΣ ΑΘΗΝΑΙΟΥΣ. Ἐφημ. Ἀκρόπολις, 26 Νοεμβ. 1953.
- 241 ΑΠΟ ΕΒΔΟΜΗΚΟΝΤΑΕΤΙΑΣ Η ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΑΓΩΝΙΖΕΤΑΙ ΔΙΑ ΝΑ ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΗ... ΑΣΙΟΠΡΕΠΗ ΣΤΕΓΗΝ. Ἐφημ. Ἀκρόπολις, 4 Δεκ. 1953.
- 242 ΠΩΣ ΑΝΤΙΚΡΥΣΑΝ ΓΙΑ ΠΡΩΤΗ ΦΟΡΑ ΘΗΡΙΑ ΟΙ ΑΘΗΝΑΙΟΙ ΠΡΟ 60ετίας. Ἐφημ. Ἀκρόπολις, 13 Δεκεμ. 1953.
- 243 ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΑΝΑΚΤΟΡΙΚΟΙ ΧΟΡΟΙ ΣΤΟ ΠΑΛΑΤΙ ΤΟΥ ΘΘΩΝΟΣ. Ἐφημ. Ἀκρόπολις, 16 Δεκεμ. 1953.
- 244 ΤΟ ΔΕΝΔΡΟΝ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΓΕΝΝΩΝ ΕΧΕΙ ΓΙΝΕΙ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΕΘΙΜΟΝ. Ἐφημ. Ἀκρόπολις, 24 Δεκεμ. 1953.
- 245 ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΣ, ΤΑ ΠΑΛΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ. Ἐφημ. Ἀκρόπολις, 31 Δεκεμ. 1953.
- 246 ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ ΣΤΗΝ ΠΑΛΙΑ ΑΘΗΝΑ. Ἐφημ. Ἀκρόπολις, 1 Ἰανουαρ. 1954.
- 247 ΕΛΑΧΙΣΤΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΥΔΡΑΙΟΙ ΚΑΘΙΕΡΩΣΑΝ ΠΡΟ 100 ΕΤΩΝ ΤΟΝ ΜΕΓΑΛΟΠΡΕΠΗ ΕΟΡΤΑΣΜΟΝ ΤΩΝ ΦΩΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ. Ἐφημ. Ἀκρόπολις, 6 Ἰανουαρ. 1954.
- 248 ΟΤΑΝ ΤΑ ΠΑΤΗΣΙΑ ΗΣΑΝ ΜΙΑ ΕΞΟΧΗ ΚΑΤΟΙΚΟΥΜΕΝΗ ΑΠΟ 60 ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΣ. Ἐφημ. Ἀκρόπολις, 10 Ἰανουαρ. 1954.
- 249 Ο ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΜΑΣ ΚΟΣΜΟΣ ΠΡΙΝ ΠΕΝΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ. Περ. Ραδιοπρόγραμμα 17 - 23 Ἰανουαρ. 1954.
- 250 Η ΜΟΔΑ ΣΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ. Περ. Γυναίκα, 20 Οκτωβ., 3 Νοεμ., 16 Νοεμ., 2 καὶ 15 Δεκεμ. 1954.
- 251 Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΛΛΑΔΑ. Περ. Ραδιοπρόγραμμα ἀρ. 246 Φεβρουάρ. 1955.
- 252 Ο ΠΡΩΤΟΣ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΥΡΙΩΝ (1841). Περ. Γυναίκα, 18 Δεκεμ. 1955.
- 253 ΟΙ «ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ». Φιλολογική Πρωτοχρονιά, 1956.
- 254 ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΕΛΛΗΝΙΔΕΣ ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ. Περ. Γυναίκα, 12 Φεβρουαρ. 1956.
- 255 ΚΟΣΜΙΚΕΣ ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΑΣΜΕΝΟΥ ΑΙΩΝΑ. Περ. Γυναίκα, 26 Φεβ. 1956.
- 256 ΚΟΓΛΟΓΜΑ ΤΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΑΘΗΝΑΣ. Περ. Γυναίκα, 11 Μαρ. 1956.
- 257 Η ΠΡΩΤΗ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΜΑΣ ΘΕΑΤΡΟΥ. Περ. Ἱστορία καὶ Ζωή, Ἰούλ. 1956.
- 258 ΑΠΟ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΑΘΗΝΑΪΚΑ ΘΕΑΜΑΤΑ. Περ. Τὰ Ἀθηναϊκά, Νοέμ. 1956.
- 259 ΤΑ ΡΟΥΣΑΛΙΑ ΣΤΟ ΘΗΣΕΙΟ. Περ. Ραδιοπρόγραμμα, 11 - 17 Νοεμ. 1956.
- 260 ΠΟΙΗΤΙΚΑ ΔΕΥΚΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΛΙΟΥ ΚΑΙΡΟΥ. Περ. Γυναίκα, Φεβρ. 1957.
- 261 ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΘΘΩΝΑ. Περ. Θεατής, Ἀπρίλ. 1958 Πάσχα.
- 262 ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΠΡΩΤΟΜΑΡΙΑ. Περ. Μπουκέτο, Ἀπρίλ. 1958.
- 263 ΟΙ ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΑΙ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΤΗΣ ΤΗΝΟΥ. Περ. Ξενία, Αύγουσ. 1958.
- 264 ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΑ ΕΥΧΕΤΗΡΙΑ. Περ. Ξενία, Ἰανουάρ. 1959.
- 265 ΠΡΩΤΗ ΕΚΘΕΣΗ ΛΟΓΛΟΓΙΔΩΝ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ. Περ. Ξενία, Μάϊος 1961.
- 266 Ο ΓΕΡΟΝΤΑΣ ΔΑΥΓΔ ΚΑΙ ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ. Στερεοελληνική Ἔστια, Ἰανουάρ. - Μάρ. 1962.
- 267 ΠΡΩΤΑΠΡΙΑΙΑΤΙΚΑ ΨΕΜΑΤΑ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Ἀπρίλ. 1964.
- 268 Η ΠΑΛΙΑ ΠΑΣΧΑΛΙΝΗ ΑΓΟΡΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΗΣ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Μάϊος 1964.
- 269 Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΗΣ ΤΗΝΟΥ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Αύγουσ. 1964.
- 270 ΑΝΔΡΙΚΗ ΜΟΔΑ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ (1837). Ἀθηναϊκά τ. 28 1964.

- 271 ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Δεκ. 1964.
- 272 ΤΟ ΠΑΣΧΑ ΣΤΟΝ ΚΑΙΡΟ ΤΟΥ ΘΩΩΝΑ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, 'Απριλ. 1965.
- 273 Η ΠΑΛΙΑ ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Μάιος 1965.
- 274 ΠΑΛΙΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, 'Ιούν. 1965.
- 275 Η ΚΑΟΠΗ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΗΣ ΤΗΝΟΥ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Αύγουσ. 1965.
- 276 ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑΣ ΣΤΟΝ ΕΛΙΚΩΝΑ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Σεπτέμ. 1965.
- 277 ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΒΑΤΟΠΕΔΙΟΥ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, 'Οκτώβ. 1965.
- 278 ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΜΕΓΙΣΤΗΣ ΛΑΥΡΑΣ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Νοέμ. 1965.
- 279 ΕΠΙΘΕΤΑ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΣΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Δεκ. 1965.
- 280 Ο ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ο ΣΤΡΕΪΔΑΣ. Περ. Χαρούμενα Παιδιά, 'Ιανουάρ. 1966.
- 281 ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΑΓΙΟΡΕΙΤΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, 'Ιαν. 1966.
- 282 ΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ. Περ. Χαρούμενα Παιδιά, Φεβρουάρ. 1966.
- 283 ΤΟ ΠΡΩΤΑΤΟ ΚΑΙ Η ΜΟΝΗ ΚΟΥΤΛΟΥΜΟΥΣΙΟΥ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Φεβρουάρ. 1966.
- 284 ΤΟ ΕΙΚΟΝΙΣΜΑ ΤΩΝ ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΩΝ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Μάρ. 1966.
- 285 ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΕΠΙΤΑΦΙΟΙ. Περ. Χαρούμενα Παιδιά, 'Απριλ. 1966.
- 286 Ο ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ο ΤΡΟΠΑΙΟΦΟΡΟΣ ΣΤΟ ΑΓΙΟ ΟΡΟΣ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, 'Απριλ. 1966.
- 287 ΤΟ ΘΑΪΜΑΤΟΥΡΓΟ ΜΑΝΘΑΙ. Περ. Χαρούμενα Παιδιά, Μάιος 1966.
- 288 Η ΜΟΝΗ ΙΒΗΡΩΝ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Μάιος 1966.
- 289 Η ΜΟΝΗ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, 'Ιούν. 1966.
- 290 Η ΘΑΪΜΑΤΟΥΡΓΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΑΓ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΑ. Περ. Χαρούμενα Παιδιά, 'Ιούλ. 1966.
- 291 ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΠΟΡΤΑΪΤΙΣΣΑ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, 'Ιούλ. 1966.
- 292 ΤΙΜΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ ΣΤΟ ΑΓΙΟ ΟΡΟΣ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Σεπτέμ. 1966.
- 293 ΜΟΝΗ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ - ΣΤΑΥΡΟΝΙΚΗΤΑ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, 'Οκτ. 1966.
- 294 ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΣΙΜΩΝΟΣ ΠΕΤΡΑΣ. Περ. Χαρούμενα Παιδιά, Νοέμ. 1966.
- 295 Ο ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΤΡΑΪΩΝ. Περ. 'Αθηναϊκά, 1966 τεύχ. 33.
- 296 ΚΥΡΑ Η ΚΟΥΚΟΥΖΕΛΙΣΣΑ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Νοέμ. 1966.
- 297 ΑΠΟ ΤΑ ΔΩΡΑ ΤΩΝ ΜΑΓΩΝ. Περ. Χαρούμενα Παιδιά, Δεκέμ. 1966.
- 298 Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΧΙΛΙΑΝΔΑΡΙΟΥ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Δεκέμ. 1966.
- 299 ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΑΓΤΟΖΩΓΡΑΦΗΘΕΙΣΑ ἢ ΑΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΗ. Περ. Χαρούμενα Παιδιά, 'Ιανουάρ. 1967.
- 300 ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΤΡΙΧΕΡΟΥΣΑ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, 'Ιανουάρ. 1967.
- 301 Η ΜΕΓΑΛΗ ΜΗΤΕΡΑ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Φεβρουάρ. 1967.
- 302 ΜΟΝΗ ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ - ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Φεβρουάρ. 1967.
- 303 ΘΕΟΤΟΚΟΣ Η ΕΠΑΚΟΥΟΥΣΑ ΚΑΙ Η ΓΟΡΓΟΕΠΗΚΟΟΣ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Μάρτ. 1967.
- 304 ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΕΣΦΙΔΜΕΝΟΥ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, 'Απριλ. 1967.
- 305 ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΦΙΛΟΘΕΟΥ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Μάιος 1967.
- 306 ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΑΓΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, 'Ιούν. 1967.
- 307 ΤΑ ΕΙΚΟΝΙΣΜΑΤΑ ΚΑΙ Ο ΤΟΥΡΚΟΣ. Περ. Χαρούμενα Παιδιά, 'Ιούλ. 1967.
- 308 Η ΤΙΜΙΑ ΖΩΝΗ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Αύγουσ. 1967.
- 309 Ο ΤΙΜΙΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ. Περ. Χαρούμενα Παιδιά, Σεπτέμ. 1967.
- 310 Ο ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΦΟΥΡΝΑ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Σεπτέμ. 1967.
- 311 Η ΘΕΟΤΟΚΟΣ ΤΟΥ ΑΚΑΘΙΣΤΟΥ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Σεπτέμ. 1967.

- 312 Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓ. ΣΠΗΛΑΙΟΥ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Οκτώβ. 1967.
- 313 ΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ Α' - Β'. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Οκτώβ. 1967.
- 314 ΤΟ ΘΑΥΜΑ ΤΩΝ ΑΓ. ΤΑΞΙΑΡΧΩΝ ΣΤΗ ΜΟΝΗ ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Νοέμ. 1967.
- 315 ΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, Δεκέμ. 1967.
- 316 ΘΑΛΑΣΣΙΝΗ ΛΙΤΑΝΕΙΑ. Περ. Χαρούμενα Παιδιά, Δεκέμ. 1967.
- 317 ΛΕΙΒΑΔΙΤΕΣ ΛΑΪΚΟΙ ΑΓΙΟΓΡΑΦΟΙ. Περ. Στερεά Έλλάς, Αθήνα, 1971.

ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΚΑ — ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

- 318 ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΡΟΥΜΕΛΗΣ. Περ. Μπουκέτο, 10 Μαΐου, 7 Ιουν. 1934.
- 319 Ο ΚΑΤΕΒΑΤΟΣ. Περ. Έκδρομικός, 1934.
- 320 ΠΑΣΧΑ ΣΤΗ ΛΕΙΒΑΔΙΑ. Περ. Ήώς, 10 Απριλ. 1939.
- 321 ΤΣΟΠΑΝΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ. Περ. Ήώς, Οκτώβ. 1939.
- 322 ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΟΙ ΚΑΙ ΑΡΒΑΝΙΤΟΒΛΑΧΟΙ. Περ. Ήώς, Μάιος - Ιούν. 1940.
- 323 ΕΝΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ. Φιλολογική Πρωτοχρονιά, 1948.
- 324 ΤΑ ΙΦΑΝΤΑ ΤΗΣ ΑΡΑΧΩΒΑΣ. Περ. Φιλολογική Πρωτοχρονιά, 1951.
- 325 ΑΗΣΜΟΝΗΜΕΝΑ ΚΑΛΑΝΤΑ ΤΗΣ ΡΟΥΜΕΛΗΣ. Έφημ. Έλεύθερος Λόγος, 25 Δεκεμ. 1952.
- 326 Ο ΑΪ ΓΙΩΡΓΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ. Έφημ. Έλεύθερος Λόγος, 23 Απριλ. 1953.
- 327 Ο ΜΑΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΛΟΓΟΛΟΓΙΑ ΣΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΜΑΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ. Έφημ. Έλεύθερος Λόγος, 30 Απριλ. 1953.
- 328 ΘΡΗΝΟΣ ΚΑΙ ΘΡΥΛΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ. Έφ. Έλεύθερος Λόγος, 31 Μαΐου 1953.
- 329 Ο ΤΣΑΜΑΔΟΣ. (Μονόπρακτο - Λογογραφικό). Περ. Νέα Έστία, 15 Απριλ. 1954.
- 330 ΕΝΑ ΛΑΜΙΩΤΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ. (Βερέττα. Παροιμίες δημώδεις). Περ. Φθιώτις, Ιούλ. 1955.
- 331 ΠΩΣ ΤΡΑΓΟΥΔΗΣΕ Η ΡΟΥΜΕΛΗ ΤΟΥΣ ΗΡΩΕΣ ΤΗΣ. Περ. Φθιώτις, Ιαν. 1956.
- 332 ΓΡΑΦΙΚΟ ΠΑΣΧΑ ΣΤΗ ΛΕΙΒΑΔΙΑ. Έφημ. Βραδυνή, 20 Απριλ. 1957.
- 333 ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΤΟΥ ΑΪ ΣΥΜΙΟΥ. Περ. Φθιώτις, Μάρτ. - Απριλ. 1958.
- 334 Ο ΚΟΜΠΟΓΙΑΝΝΙΤΗΣ. Περ. Μπουκέτο, Μάιος 1958.
- 335 ΤΟ ΠΑΡΕΞΗΓΗΜΕΝΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ. Ρουμελιώτικο Ημερολόγιο, 1959.
- 336 ΟΙ ΑΝΤΡΕΙΩΜΕΝΟΙ ΣΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ. Περ. Στερεοελλαδική Έστία, Ιαν. - Φεβ. 1961.
- 337 ΔΕΝΤΡΑ ΚΑΙ ΦΥΤΑ ΣΤΑ ΠΑΘΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ. Περ. Πάνθεον, 13 Απρ. 1962.
- 338 ΠΑΛΙΑ ΚΑΛΑΝΤΑ ΤΗΣ ΡΟΥΜΕΛΗΣ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, 1955.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ — ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

- 339 ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΡΕΜΟΣ. Περ. Νεοελληνικά Γράμματα, 6 Αθήνα. 1939.
- 340 ΕΝΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΠΟΙΗΜΑ ΤΟΥ ΜΑΛΑΚΑΣΗ. Περ. Νέα Έστία, 15 Μαΐου 1943.
- 341 Ο ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΧΑΝΙ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ. Περ. Νέα Έστία, 1 Αθήνα. 1948.
- 342 ΜΩΡΕΑΣ - ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ. Φιλολογική Πρωτοχρονιά, 1949.
- 343 ΟΙ ΠΡΟΓΟΝΟΙ ΤΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ. Φιλολογική Πρωτοχρονιά, 1952.
- 344 ΕΠΙΘΕΣΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΥΜΝΟΥ ΜΑΣ. Έφημ. Έλεύθερος Λόγος, 10 Μαΐου 1953.
- 345 ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΜΠΟΥΡΟΛΟΓ. Φιλολογική Πρωτοχρονιά, 1955.
- 346 ΞΕΧΑΣΜΕΝΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ. Περ. Νέα Έστία, 1 Μαρτ. 1958.

- 347 Ο ΡΑΣΟΦΟΡΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΠΟΥ ΧΑΘΗΚΕ. Ρουμελιώτικο 'Ημερολό-
γιο, 1961.
- 348 ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟ ΚΑΡΠΗΝΗΣΙ. ('Ανακοίνωση). Περ. Στερεοελλαδική
'Εστία, 'Ιαν. - Φεβρ. 1961.
- 349 ΓΥΡΩ ΑΠ' ΤΟΝ ΠΕΡΙΚΛΗ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟ. ('Αγνωστα κείμενα). Περ. Νέα 'Εστία,
1 Μαΐου 1961.
- 350 Ο «ΚΟΥΒΑΡΑΣ» ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΑΗ. Περ. Νέα 'Εστία, 1 Νοεμ. 1961.
- 351 ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΣΠΥΡΟΥ ΜΑΤΣΟΥΚΑ. Περ. Χαρούμενο Σπίτι, 'Ιούν. 1964.
- 352 ΣΤΙΧΟΥΡΓΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΣΜΑΤΑ, (ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο Καμπούρογλου). Περ. 'Αθη-
ναϊκά, τ. 30 1965.
- 353 ΤΟ ΑΡΧΕΙΟΝ ΤΟΥ ΔΗΜ. ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΥΛΟΥ. Περ. 'Αθηναϊκά, τεύχ. 31-32
1965.
- 354 ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΣΠΥΡΟΥ ΜΑΤΣΟΥΚΑ. Περ. Στερεά 'Ελλάς, 'Απρ. 1970.

Τ Α Ξ Ι Δ Ι Ω Τ Ι Κ Α

- 355 ΑΜΠΕΛΑΚΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΩΡΙΑΣ. Περ. 'Εκδρομικά, 'Ιούν. 1933.
- 356 ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ. 'Εφ. Βραδυνή, 2 - 6 Σεπτέμ. 1933.
- 357 ΣΤΗΝ ΚΟΙΛΑΔΑ ΤΩΝ ΜΟΥΣΩΝ. 'Εφημ. Βραδυνή, 16 'Ιανουαρ. 1935.
- 358 ΑΝΗΦΟΡΙΖΟΝΤΑΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΙΚΩΝΑ. 'Εφημ. Βραδυνή, 20 Φεβρ. 1935.
- 359 ΚΥΡΙΑΚΙ, ΕΝΑ ΧΩΡΙΟ ΓΙΑ ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΜΑ. 'Εφημ. Βραδυνή, 19 Φεβρ. 1935.
- 360 ΠΡΕΒΕΖΑ - ΓΙΑΝΝΕΝΑ. 'Εφημ. 'Ηχώ τῆς 'Ελλάδος, 2 'Ιουλ. 1935.
- 361 ΙΩΑΝΝΙΝΑ 'Εφημ. 'Ηχώ τῆς 'Ελλάδος, 5 'Ιουλ. 1935.
- 362 ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ. 'Εφημ. 'Ηχώ τῆς 'Ελλάδος, 'Ιούλ. 1935.
- 363 ΤΟ ΔΑΣΚΑΛΕΙΟ. Περ. Ναυτική 'Ελλάς, 1935.
- 364 Ο ΑΙΜΑΤΟΒΑΜΜΕΝΟΣ ΔΡΟΜΟΣ ΤΟΥ ΖΕΜΕΝΟΥ. Περ. 'Ηώς, 25 Μαΐου 1939.
- 365 ΣΤΟΝ ΙΕΡΟ ΤΟΠΟ ΤΗΣ ΔΩΔΩΝΗΣ. Περ. Νέοι Δρόμοι, Μάιος 1938 τ. 5.
- 366 ΕΝΑΣ ΕΛΛΗΝΑΣ ΠΕΡΙΗΓΗΤΗΣ. Περ. Ξενία, Μάρτιος και 'Απρίλ. 1958.
- 367 ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΕΚΔΡΟΜΙΚΑ ΜΑΣ ΣΩΜΑΤΕΙΑ. Περ. Ξενία, Μάιος 1958.
- 368 ΑΞΙΖΕΙ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΝΑΥΠΑΚΤΟ ΝΑ ΑΞΙΟΠΟΙΗΘΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΣ. 'Εφημ. Βρα-
δυνή, 19 Σεπτέμ. 1958.
- 369 ΕΝΑΣ ΦΟΒΕΡΟΣ ΠΕΖΟΠΟΡΟΣ. Περ. Ξενία, Δεκέμ. 1958.
- 370 ΠΡΩΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΚΔΡΟΜΙΣΜΟΥ ΜΑΣ. Περ. Φυσιολάτρης, 1968, τεύχ.
237 - 239.

Α Φ Η Γ Η Μ Α Τ Α

- 371 ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΑΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙ. Περ. 'Ηώς, 10 Σεπτέμ. 1939.
- 372 Ο ΔΙΑΚΟΣ Ο ΣΑΛΤΑΔΟΡΟΣ. Φιλολογική Πρωτοχρονιά, 1947.
- 373 Ο ΓΕΡΟΚΑΠΕΤΑΝΙΟΣ ΠΕΘΑΙΝΕΙ. (Διήγημα). Περ. Νέα 'Εστία, 1 'Απρίλ. 1953
- 374 ΔΥΟ ΛΑΜΠΑΔΕΣ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ. 'Εφημ. 'Ελεός. Λόγος, 5 'Απρίλ. 1953.
- 375 ΤΗΣ ΓΟΥΡΝΑΣ ΤΟ ΝΕΡΟ. Φιλολογική Πρωτοχρονιά, 1950.
- 376 ΚΩΠΑΪΔΙΚΟΙ ΘΡΥΛΟΙ. 'Εφημ. 'Ελεός. Λόγος, 7 'Ιουλ. 1953.
- 377 ΒΟΙΩΤΙΚΟΙ ΘΡΥΛΟΙ. Ρουμελιώτικο 'Ημερολόγιο, 1957.
- 378 ΘΕΡΙΑ - ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΤΟΥΣ ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΙΚΟΥΣ ΒΑΛΤΟΥΣ. Ρουμελιώτικο 'Ημε-
ρολόγιο, 1958.
- 379 ΤΟ ΦΛΑΜΠΟΥΡΟ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ. (Διήγημα). Περ. Νέα 'Εστία, 1 Μαρτ. 1959.
- 380 Ο ΚΟΥΡΜΑΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ. Ρουμελιώτικο 'Ημερολόγιο, 1960.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΕΘΝΙΚΟ ΜΥΣΤΙΚΟ	7 — 12
✓ ΠΡΩΤΟ ΑΙΜΑ	13 — 22
✓ ΕΥΛΟΓΗΜΕΝΟ ΞΕΚΙΝΗΜΑ	23 — 32
✓ ΜΕΓΑΛΕΣ ΣΤΙΓΜΕΣ	33 — 44
✱ ΑΙΜΑΤΟΒΑΜΜΕΝΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ	45 — 54
ΑΓΝΟΗΜΕΝΗ ΕΞΟΔΟΣ	55 — 64
✓ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ	65 — 76
✱ ΟΙ ΑΡΧΟΝΤΕΣ	79 — 110
✓ ΟΙ ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ	111 — 161
ΟΣΙΟΛΟΓΙΚΑ ΪΤΕΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΙ	162 — 168
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ	169 — 200
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	201 — 202
ΕΡΓΑ ΤΑΚΗ ΛΑΠΠΑ	203 — 214

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
«ΛΕΙΒΑΔΙΑ ΚΑΙ ΛΕΙΒΑΔΙΤΕΣ
ΣΤΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ»
Τ Ο Υ
ΤΑΚΗ ΛΑΠΠΑ
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ
ΤΟΝ ΟΚΤΩΒΡΗ ΤΟΥ 1971
ΣΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ ΜΑΥΡΙΔΗ
ΓΙΑΤΡΑΚΟΥ 19- ΤΗΛ. 524.057

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΛΕΒΑΔΕΙΑΣ
ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

- **Ωράριο Λειτουργίας:**
Χειμερινή περίοδος
Δευτέρα: 3.00 μ.μ.-8.30 μ.μ.
Τρίτη, Τετάρτη, Πέμπτη, Παρασκευή & Σάββατο: 9.00 π.μ.-2.00 μ.μ.
Καλοκαιρινή περίοδος
Δευτέρα έως και Παρασκευή: 9.00 π.μ.-2.00 μ.μ.
- Δικαίωμα δανεισμού και χρήσης των Η/Υ του Κέντρου Πληροφόρησης έχουν όσοι είναι εγγεγραμμένα μέλη-χρήστες της Βιβλιοθήκης
- Γίνεται κανείς μέλος της Βιβλιοθήκης προσκομίζοντας την ταυτότητα του (ή του κηδεμόνα), και αποδεχόμενος πλήρως τον Κανονισμό Λειτουργίας της Βιβλιοθήκης, αφού υπογράψει σχετική Αίτηση-Βεβαίωση
- Η **Κάρτα Μέλους** είναι αυστηρά προσωπική και δεν επιτρέπεται η χρήση της από άλλους. Η επανέκδοσή της μετά από απώλεια ή καταστροφή της θα επιβαρύνει οικονομικά τον χρήστη
- **Δικαίωμα Δανεισμού: 3 βιβλία ή/και 2 περιοδικά** (εκτός του τελευταίου τεύχους) **για 15 ημέρες.**
- Υπάρχει **δικαίωμα ανανέωσης** (ακόμη και τηλεφωνικής) μέχρι και 2 φορές, αρκεί να μην έχει ζητηθεί το τεκμήριο από άλλο χρήστη
- Υπάρχει **δικαίωμα κράτησης**. Ο χρήστης υποχρεούται μέχρι την επόμενη ημέρα της ειδοποίησης του να προσέλθει για το δανεισμό, ειδάλλως το αντίτυπο θα δανεισθεί στο επόμενο μέλος που το ζητήσει.
- **Δε δανείζονται:**
 1. Όσα τεκμήρια έχουν την ένδειξη **Π** (Πληροφοριακά) στη ράχη (πριν τον ταξινομικό αριθμό) (εγκυκλοπαίδειες, λεξικά, σπάνιο και δυσεύρετο υλικό κλπ.)
 2. Όσα τεκμήρια ανήκουν σε συλλογές δωρητών
 3. Όσα τεκμήρια έχουν δεσμευθεί για εργασίες, εκθέσεις, προβολές ή εκδηλώσεις
 4. Τα δεμένα και τα τελευταία τεύχη περιοδικών και εφημερίδων, καθώς και τα ΦΕΚ
 5. Οπτικοακουστικό υλικό (cds, dvdς, κασέτες, slides, δίσκοι κλπ.) - Εξαιρέση αποτελούν οι εκπαιδευτικοί φορείς - Απαγορεύεται αυστηρά η αναπαραγωγή του υλικού
 6. Λογισμικό υλικό

Εξαιρέση των 1 & 2, όταν πρόκειται για ομαδική εργασία και πάντα για χρονικό διάστημα όσο θα κρίνει ο αρμόδιος υπάλληλος για τη μη παρεμπόδιση του έργου της Βιβλιοθήκης
- **Σε περίπτωση απώλειας ή καταστροφής** του τεκμηρίου το μέλος υποχρεούται στην αντικατάστασή του με το ίδιο το τεκμήριο ή, σε περίπτωση απόλυτης αδυναμίας (π.χ. εξάντλησης του) με άλλο που πραγματεύεται το ίδιο θέμα, ή τελικά με άλλο του ίδιου συγγραφέα αλλά που δεν υπάρχει στη συλλογή της Βιβλιοθήκης
- Η τελευταία απόδειξη κίνησης δανεισμού αναίρει οποιαδήποτε προηγούμενη, και δεσμεύει και τους δυο συμβαλλόμενους
- **Φωτοτυπίες:** μέχρι 5 σελίδες από υλικό της Βιβλιοθήκης και μόνο (αφού ληφθεί σοβαρά υπόψη ο Νόμος περί Πνευματικών Δικαιωμάτων), και μόνο από τον αρμόδιο υπάλληλο
- **Εκτυπώσεις:** Γίνονται έμμεσα, μόνο από το Τμήμα Δανεισμού & Εξυπηρέτησης. Δεν εκτυπώνονται προσωπικές εργασίες και αρχεία.
- **Για τις Φωτοτυπίες και τις Εκτυπώσεις** πρέπει τα μέλη να προσκομίζουν τριπλάσιο χαρτί για τη δυνατότητα αναπλήρωσης των αναλωσίμων
- Ο αρμόδιος υπάλληλος Εξυπηρέτησης & Δανεισμού μπορεί ανά πάσα στιγμή να επαναφέρει στην τόξη χρήστες με ανάρμοστη συμπεριφορά, ακόμη και να τους αποβάλλει από το χώρο της Βιβλιοθήκης αν κριθεί ότι εξ αιτίας τους διασασλεύεται η εύρυθμη λειτουργία της Βιβλιοθήκης ή οι πράξεις τους αντίκεινται στις αρχές του παρόντος κανονισμού

Περισσότερα και λεπτομερή στοιχεία του παραπάνω κανονισμού, καθώς και οποιαδήποτε τροποποίηση του επικυρωμένη από το

Εφορητικό Συμβούλιο της Βιβλιοθήκης, δημοσιεύονται στην ιστοσελίδα <http://www.liblivadia.gr>

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
«ΛΕΙΒΑΔΙΑ ΚΑΙ ΛΕΙΒΑΔΙΤΕΣ
ΣΤΟ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ»
Τ Ο Υ
ΤΑΚΗ ΛΑΠΠΑ
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ
ΤΟΝ ΟΚΤΩΒΡΗ ΤΟΥ 1971
ΣΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ ΜΑΥΡΙΔΗ
ΓΙΑΤΡΑΚΟΥ 19- ΤΗΛ. 524.057

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΛΕΒΑΔΕΙΑΣ

Κάδμου 7 & Δαιδάλου - ΛΙΒΑΔΕΙΑ 321 00

τηλ. 22610-89970 & 81340 - FAX: 22610-81028 & 89284

Email: vivlivad@sch.gr - URL: <http://www.liblivadia.gr>

Σελίδα: 1 από 1

9/5/2006

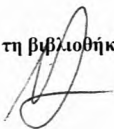
12:20:34

1
6
4
ΜΕΛΟΣ: [006136] ΛΟΥΚΑ, ΣΟΦΙΑ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΟΦΕΙΛΩΝ

Χρεωμένα αντίτυπα:	Ημ/νία Χρέωσης	Ημ/νία Επιστροφής	Ανανεώσεις
1. (20602) Λειβαδιά και Λειβαδίτες στο Εικοσιένα. -- Αθήνα : Α. Μαυριδής (Τυπογρ.) : [χ.ο.], 1971	9/5/2006	24/5/2006	Καμία

Για τη βιβλιοθήκη

Το μέλος

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Λεβα